

ที่ปรึกษา

ผศ. ดร.ปรียาภรณ์ เจริญบุตร

คณบดีคณะศิลปศาสตร์

บรรณาธิการผู้ทรงคุณวุฒิ

ศ.กิตติคุณ ดร. อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รศ. ดร. ดารารัตน์ เมตตาริกานนท์

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

รศ. ดร. มนธิรา ราโท

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รศ. ดร. มาลินี บุญยรัตพันธุ์

มหาวิทยาลัยรามคำแหง

รศ. สมหมาย ชินนาค

มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

ผศ. ดร. อีระ นุชเปี่ยม

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผศ. ดร. วัชรีย์ ศรีคำ

มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

ผศ. ดร.สมบัติ มั่งมีสุขศิริ

มหาวิทยาลัยศิลปากร

ผศ. ดร. สมศรี ชัยฉนิชยา

มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

ผศ. อนันท์ธนา เมธานนท์

มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

ดร. ณัฐชวัล โกศาวณิชย์

มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

ดร. ธัญญาทิพย์ ศรีพนา

นักวิชาการอิสระ

ดร. ทิมเสน บัวระภา

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ดร. ภาสพงศ์ ผิวพอใช้

มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

ดร. รุจิวรรณ เหล่าไฟโรจน์

มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

ดร. สุธาทิพย์ เหมือนใจ

มหาวิทยาลัยมหิดล

ดร.อุเทน วงศ์สถิต

มหาวิทยาลัยศิลปากร

मितต ทรัพย์ผุด

มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

บรรณาธิการ

รศ. ดร. มนธิรา ราโท

ผศ. ดร. ชาญชัย คงเพียรธรรม

กองบรรณาธิการ

ดร. ชิดหทัย ปุยะติ

ดร. ชีฆัมพร วุฒิพรพงศ์

ดร. ภาสพงศ์ ผิวพอใช้

ดร. รุจิวรรณ เหล่าไพโรจน์

ดร. วรรณพรรณ เฟรนช์

ศุภมน อภานันท์

สุรศักดิ์ บุญอาจ

สร้อยสุดา สุวรรณะ

วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี เป็นวารสารวิชาการราย 6 เดือน มีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่ผลงานทางวิชาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ เป็นเวทีสำหรับนำเสนอผลงาน แลกเปลี่ยนความรู้โดยเครือข่ายวิชาการทั้งภายในและภายนอก กองบรรณาธิการยินดีรับพิจารณาบทความจากนักวิชาการทุกท่าน บทความทุกเรื่องจะได้รับการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ บทความที่ตีพิมพ์ในวารสารนี้เป็นความเห็นของผู้เขียน มิใช่ทัศนะของกองบรรณาธิการ และคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

จัดพิมพ์โดย

คณะศิลปศาสตร์

มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

ตำบลเมืองศรีไค อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี 34190

โทรสาร. 045-288870 โทรศัพท์. 045-353700 www.la.ubu.ac.th

ผู้จัดการวารสาร

นางสาวกชพรรณ บุญฉวย

แบบปก

นายฤทธิเดช วงษ์ปัญญา

พิมพ์ที่

โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

โทร. 045-353115

อันเนื่องมาจากปก

(ปกหน้า)

ภาพอนุสรณ์สถานประธานโฮจิมินห์ ณ บ้านนาจอก จังหวัดนครพนม ถ่ายโดย ดร. รุจิวรรณ เหล่าไพโรจน์

(ปกหลัง)

ภาพวัดเสาเดียว (Chu a Một Cột: จั่ว หมด กต) สร้างขึ้นในสมัยของกษัตริย์ หลี่ ถาย ตง (Lý Thái Tông) ในปี 1049 เพื่อถวายแด่เจ้าแม่กวนอิม ที่ช่วยประทานโอรสให้แก่พระองค์ วัดนี้เป็นวัดขนาดเล็กตั้งอยู่บนเสาหินต้นเดียวกลางสระบัว ปัจจุบันประชาชนนิยมมากราบไหว้ขอพรจากเจ้าแม่กวนอิม ณ สถานที่นี้อยู่เสมอ เพื่อขอให้มิบุตร ถ่ายโดย สร้อยสุดา สุวรรณะ

สารบัญ

	หน้า
บทบรรณาธิการ	
คำเรียกขานและโลกทัศน์เกี่ยวกับข้าวในภาษาเวียดนาม <i>วาทิต พุ่มอยู่</i>	2
ภาพสะท้อนทางวัฒนธรรมจากการใช้คำเรียกบุคคลในภาษาเวียดนาม <i>Nguyen Thi Thuy Chau, พัชรินทร์ อนันต์ศิริวัฒน์ และสุภาพร คงศิริรัตน์</i>	32
องค์พระกวนอิมพันกรแห่งวัดบู๊ตต้าบ: พระโพธิสัตว์แห่งความเมตตาใน ศิลปะเวียดนาม <i>วรรณพรพรธน์ เฟรนช์</i>	68
การกลายเป็นสังคมเมืองของฮานอยเมืองอาณานิคมฝรั่งเศส ค.ศ. 1897- 1907 <i>मितต ทรัพย์ผุด, สรพจน์ เสวนคุณากร และสุทธิพงศ์ เพิ่มพูน</i>	99
“จีน”ในมุมมองของเวียดนามจากปี 1979 ถึงหลังทศวรรษ 1990: ศึกษา จากหนังสือ <i>Sự thật về Việt Nam-Trung Quốc trong 30 năm qua</i> และงานเขียนทางวิชาการหลังสิ้นสุดสงครามเย็น <i>ธนันท์ บุนวรรณนา</i>	135
การปรับตัวทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนชาวไทย เชื้อสายเวียดนาม จังหวัดอุดรธานี <i>พิสิฐ อำนวยเงินตรา</i>	207

“บางช่วงชีวิตของเหงวียนซุ”: ภาพสะท้อนยุคแห่งวิกฤตการณ์ 245
ในเวียดนามปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 ถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19
อนันท์ธนา เมธานนท์

Early French Colonial Education in Hanoi, 1904-1930 281
Banjop Wongsupan

บทความพิเศษ

พัฒนาการการเรียนการสอนภาษาเวียดนามและผู้เชี่ยวชาญภาษาเวียดนาม 320
ในประเทศไทย
Development of Vietnamese learning and teaching and Viet-
namese language Specialists in Thailand
อ สิริวิงษ์ หงษ์สุวรรณค์ และสมหมาย ชินนาค

บรรณนิทัศน์

CÁC PHƯƠNG TIỆN THỂ HIỆN HÀNH ĐỘNG BÁC BỎ TRONG TIẾNG 380
THÁI VÀ TIẾNG VIỆT
สร้อยสุดา สุวรรณณะ

รักในม่านฝน 383
สรตี ปรีชาปัญญากุล

คำไว้อาลัย

สิริวิงษ์ หงษ์สุวรรณค์: หงษ์ฟ้าผู้ส่งงามแห่งวงการเวียดนามศึกษา 390
พิเชฐ สายพันธ์

บทบรรณาธิการ

วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ฉบับ “คือหงษ์สวรรค์” จัดทำขึ้นเพื่อรำลึกและอุทิศแด่ อาจารย์ ดร. สิริวงษ์ หงษ์สวรรค์ ที่จากไปอย่างไม่มีวันกลับ อาจารย์ ดร. สิริวงษ์ ไม่เพียงแต่เป็นผู้ที่บุกเบิกการเรียนการสอนภาษาเวียดนามที่คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานีเท่านั้น แต่ท่านยังเป็นบุคคลอันเป็นที่รักของผู้ที่อยู่ในแวดวงวิชาการด้านเวียดนามศึกษา และผู้ที่ได้มีโอกาสรู้จักทั่วไพบทความมานะบากบั่นและความมุ่งมั่นในการศึกษาและพัฒนาการเรียนการสอนภาษาเวียดนามของอาจารย์ดร. สิริวงษ์ล้วนเป็นที่ปรากฏ และเป็นที่ยอมรับจากผู้รู้จักและมีโอกาสได้ทำงานร่วมกับอาจารย์ ดร. สิริวงษ์

วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ฉบับ “คือหงษ์สวรรค์” ได้รับความร่วมมืออย่างดียิ่งจากนักวิชาการในการส่งบทความเพื่อรับการพิจารณาตีพิมพ์เป็นจำนวนมาก เปิดเล่มด้วยบทความทางด้านภาษาศาสตร์ที่น่าสนใจจำนวนสองบทความ ได้แก่ บทความของวาทิต พุ่มอยู่ ซึ่งศึกษาเกี่ยวกับคำเรียกข้าวในภาษาเวียดนาม และบทความของเหงวียน ถิ ถู่ เจิว และคณะ ที่วิเคราะห์คำเรียกบุคคลในภาษาเวียดนาม บทความทั้งสองช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจโลกทัศน์และลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมของเวียดนามผ่านภาษา ทั้งสองบทความนี้ได้ฉายภาพของการเป็นสังคมเกษตรกรรมของเวียดนามที่สะท้อนผ่านคำเรียกข้าว และคำเรียกบุคคลไว้อย่างน่าสนใจ นอกเหนือไปจากตัวอย่างคำในภาษาเวียดนามที่สะท้อนความรู้และหลากหลายของภาษาแล้ว

บทความทั้งสองชิ้นนี้ยังช่วยให้เราเห็นถึงลักษณะร่วมและต่างทางวัฒนธรรมระหว่างไทยและเวียดนามผ่านภาษาอีกด้วย

บทความต่อมาของ วรรณพรรณ เฟรนซ์ นำเสนอเกี่ยวกับคติความเชื่อและอิทธิพลของพุทธศาสนาผ่านการสร้างรูปเคารพและรูปสัญลักษณ์ทางประติมานวิทยา และศิลปกรรมของพระโพธิสัตว์กวนอิมในสังคมเวียดนาม โดยในช่วงต้นของบทความ ผู้เขียนได้กล่าวถึงการเข้ามาและพัฒนาการของพระพุทธรูปในเวียดนามยุคต่างๆ ก่อนที่ผู้เขียนจะวิเคราะห์รูปสัญลักษณ์ของพระโพธิสัตว์กวนอิมพันกร ซึ่งได้เชื่อมโยงให้เห็นถึงความสัมพันธ์อันซับซ้อนระหว่างแนวคิดความเชื่อทางพระพุทธศาสนา อิทธิพลของศิลปะจีนต่อศิลปะเวียดนาม และการช่วงชิงอำนาจทางการเมืองในเวียดนามซึ่งสะท้อนผ่านการสร้างรูปสัญลักษณ์พระโพธิสัตว์กวนอิมพันกร

บทความของ มิตต ทรัพย์ผุด และคณะ นำเสนอข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับนโยบายของรัฐบาลอาณานิคมฝรั่งเศส ในแง่ของการทำเมืองฮานอยให้ทันสมัยและกลายเป็นเมืองหลวงของอาณานิคมฝรั่งเศสในภูมิภาคลุ่มน้ำโขงหรืออินโดจีน ความน่าสนใจของบทความขึ้นอยู่กับที่การอ้างอิงข้อมูลภาษาฝรั่งเศสและการให้รายละเอียดเกี่ยวกับกระบวนการสร้างความทันสมัยให้แก่เมืองฮานอย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการวางระบบสาธารณสุขโรคและระบบคมนาคมต่างๆ ผู้เขียนปิดท้ายบทความด้วยคำถามที่ท้าทายเกี่ยวกับเบื้องหลังนโยบายดังกล่าวของรัฐบาลอาณานิคมว่าเป็นเพราะพันธกิจการสร้างอารยะให้แก่ประเทศภายใต้การปกครองของตนเองหรือเป็นเพราะเกียรติภูมิหรือหน้าตาศักดิ์ศรีของประเทศเจ้าอาณานิคม

บทความของ ธนันท์ บุนวรรณ วิเคราะห์การนำเสนอภาพ “จีน” ในมุมมองของเวียดนามผ่านงานเขียนของเวียดนามตั้งแต่ปี ค.ศ. 1979 จนถึงหลังยุคหลังทศวรรษที่ 1990 โดยวิเคราะห์ผ่านงานเขียนของกระทรวงการต่างประเทศเวียดนามและงานเขียนทางวิชาการ การศึกษาเอกสารต่างๆ เหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงมุมมองของเวียดนามต่อจีนที่ถูกประกอบสร้างขึ้นในบริบททางสังคมและการเมืองในยุคสมัยที่ต่างกัน ทำให้เห็นภาพของจีนทั้งในทางลบและทางบวก ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงพัฒนาการของสัมพันธ์ระหว่างประเทศระหว่างจีนและเวียดนามในแต่ละยุคสมัยได้อย่างชัดเจน

จากนั้นเป็นบทความของ อนันท์ธนา เมธานนท์ ซึ่งวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมืองของเวียดนามในยุคปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 ถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 ผ่านชีวิตของ เหงวียนซู ผู้เป็นกวีและขุนนางในราชสำนักของเวียดนาม โดยเชื่อมโยงจุดผกผันในชีวิตของเหงวียนซู กับปรากฏการณ์ทางสังคมและการเมืองของเวียดนามที่สะท้อนผ่านเอกสารทางประวัติศาสตร์และงานเขียนชิ้นสำคัญๆ ของเหงวียนซู เองด้วย ซึ่งนับเป็นประเด็นที่น่าสนใจในการนำเสนอประวัติศาสตร์ผ่านชีวิตของปัจเจกบุคคลแทนเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์

เช่นเดียวกัน บทความของ พิสิฐ อำนวยเงินตรา ได้ให้ความสำคัญกับวิถีชีวิตของผู้คนเช่นกัน กล่าวคือ บทความนี้นำเสนอวิถีชีวิตของคนไทยเชื้อสายเวียดนามในพื้นที่จังหวัดอุดรธานีที่ต้องปรับเปลี่ยนตามการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม ในบทความชิ้นนี้ให้ข้อมูลที่น่าสนใจเกี่ยวกับการอพยพและตั้งถิ่นฐานของชาวเวียดนามในจังหวัดอุดรธานี นโยบายของรัฐบาลไทยของผู้อพยพ และที่น่าสนใจยิ่งคือวิถีการดำรงชีวิตของชาวเวียดนามอพยพและการเข้ามาของวัฒนธรรมเวียดนามที่มาพร้อมกับการอพยพย้ายถิ่นของชาวเวียดนาม เช่น อาหารการกิน รวมถึงการรวมกลุ่มและการสร้างอัตลักษณ์ชุมชนของคนไทยเชื้อสายเวียดนามในจังหวัดอุดรธานีผ่านยุคสมัยต่างๆ

บทความของ บรรจบ วงศ์สุพรรณนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับระบบการศึกษาของอาณานิคมฝรั่งเศสในฮานอยระหว่างปี ค.ศ. 1904-1930 โดยเปรียบเทียบความแตกต่างของระบบการศึกษาแบบดั้งเดิมของเวียดนามก่อนการเข้ามาของอาณานิคมฝรั่งเศส และนโยบายการปฏิรูปการศึกษาของอาณานิคมฝรั่งเศส รวมถึงปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการการศึกษาโดยเฉพาะอย่างยิ่งความพยายามในการเปลี่ยนทัศนคติของคนเวียดนามจากยุคเก่าสู่ยุคใหม่ในช่วงระยะเวลาดังกล่าว ซึ่งถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเปลี่ยนผ่านของสังคมและวัฒนธรรมเวียดนาม

ซึ่งสามารถเชื่อมโยงกับนโยบายของรัฐบาลอานานิคมฝรั่งเศสในการปกครองเวียดนาม

ปิดท้ายด้วยบทความพิเศษของ สิริวงษ์ หงษ์สุวรรณ และสมหมาย ชินนาค ซึ่งให้ข้อมูลที่ เป็นประโยชน์ยิ่งเกี่ยวกับพัฒนาการของภาษาเวียดนามในประเทศไทยซึ่งขยายตัวขึ้นหลังจากการปรับความสัมพันธ์ด้านการต่างประเทศกับประเทศเพื่อนบ้านในภูมิภาค โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังการประกาศนโยบาย “เปลี่ยนสนามรบให้เป็นสนามการค้า” ของพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ รวมทั้งมีการสำรวจสถานภาพ การเรียนการสอนและหลักสูตรภาษาเวียดนามในประเทศไทย และข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับประวัติการศึกษาและความเชี่ยวชาญเฉพาะทางของผู้เชี่ยวชาญด้านเวียดนามศึกษาในประเทศไทยอีกด้วย

นอกจากบทความที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้นนั้นเป็นบทบรรณนิทัศน์หนังสือเรื่อง วิธีใช้ประโยคปฏิเสธในภาษาไทยและภาษาเวียดนาม ของ สิริวงษ์ หงษ์สุวรรณ โดย สร้อยสุตา สุวรรณะ เนื้อหาสำคัญของหนังสือเล่มนี้คือการศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบ การใช้ภาษาและวิธีการปฏิเสธในภาษาไทยและภาษาเวียดนาม และตามมาด้วยบทวิจารณ์นวนิยายเรื่อง รักในม่านฝน ของนักเขียนชื่อดัง ประภัสสร เสวิกุล ซึ่งนวนิยายเรื่องนี้ได้บอกเล่าเรื่องราวของผู้คน และประวัติศาสตร์เวียดนามผ่านมุมมองของนักเขียนไทย หรืออีกนัยหนึ่งคือความพยายามของนักเขียนไทยที่จะทำความเข้าใจประวัติศาสตร์เวียดนามโดย สรตี ปรีชาปัญญากุล

สุดท้ายนี้ กองบรรณาธิการหวังเป็นอย่างยิ่งว่าผู้อ่านจะได้รับประโยชน์จากบทความที่ได้รับการพิจารณากลั่นกรองจากผู้ทรงคุณวุฒิและตีพิมพ์ในวารสารฉบับนี้ ขอขอบคุณผู้เขียนทุกท่านที่สละเวลาในการเขียนบทความเพื่อเสนอรับการพิจารณาตีพิมพ์และแก้ไขปรับปรุงเนื้อหาของบทความตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิอย่างอุตสาหะ ขอขอบคุณ รศ.พรเพ็ญ ฮันตระกูล สำหรับบทกวีคำโปรย และ

ผศ. ดร. พิเชฐ สายพันธ์ สำหรับคำไว้อาลัย ซึ่งถือได้ว่าเป็นการกล่าวแทนใจมิตร
สหายในแวดวงวิชาการของอาจารย์ ดร.สิริวงษ์ทุกท่าน และสุดท้ายขอขอบคุณกอง
บรรณาธิการและฝ่ายวิจัยของคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานีที่ให้การ
สนับสนุนการจัดพิมพ์วารสารฉบับนี้อย่างดียิ่ง

มนธิรา ราโท
ชาญชัย คงเพ็ชรธรรม
บรรณาธิการ

แต่ สิริพงษ์ หงษ์สุวรรณ
สิริ วุฒิปรีดกำว๋่างทางลักขำ
วงษ์ ھرรชำเมตตอำแผ่แก้บ่จวงคน
หงษ์ ทรงคักัดวักำกรผ่านผจญ
สุวรรณ ทั่นลันขลเนตรเหตอำลย
พ. ฮันตระกุล
(รค. พรเพ็ญ ฮันตระกุล)

คำเรียกข้าวและโลกทัศน์เกี่ยวกับข้าวในภาษาเวียดนาม

Rice Terms and the Worldview of Rice in Vietnamese

วาทิต พุ่มอยู่¹

บทคัดย่อ

คำเรียกข้าวในภาษาเวียดนามสามารถแบ่งประเภทตามลำดับความสัมพันธ์ทางความหมายออกเป็นคำเรียกข้าวบอกลมวดและคำเรียกข้าวเฉพาะเจาะจง โดยพบคำเรียกข้าวบอกลมวด 5 คำ ได้แก่ คำเรียกข้าวที่หมายถึงพีช (lúa) คำเรียกข้าวที่หมายถึงอาหาร (cơm) คำเรียกข้าวที่ไม่ใช่พีชไม่ใช่อาหาร (gạo) คำเรียกข้าวที่หมายถึงข้าวต้มสุก (cháo) และคำเรียกข้าวที่หมายถึง ข้าวเหนียวหนึ่งสุก (xôi) เมื่อวิเคราะห์ห้วงค์ประกอบทางความหมายแล้วพบว่า มีการแยกความแตกต่างทางความหมายของคำเรียกข้าวโดยมิติแห่งความแตกต่างที่สำคัญ คือ มิติเรื่องความเป็นพีช และมิติเรื่องความเป็นอาหาร ซึ่งสะท้อนโลกทัศน์ของผู้พูดภาษาเวียดนามที่มองว่า ข้าวที่มีรูปร่างลักษณะแตกต่างกัน เป็นสิ่งของคนละสิ่งกัน เห็นได้จากการที่มีคำเรียกข้าวบอกลมวดหลายคำ แตกต่างไปจากภาษาไทยที่มองข้าวที่มีรูปลักษณะแตกต่างกันเป็นสิ่งเดียวกัน โดยใช้คำเรียกข้าวบอกลมวดเพียงคำเดียวในภาษาไทย ภาษา

¹ อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

เวียดนามยังมีการจำแนกคำเรียกข้าวเป็นประเภทย่อยอีกหลายคำ ความหลากหลายของคำเรียกข้าวนี้ถือเป็นลักษณะร่วมของภูมิภาค เอเชียตะวันออกเฉียงใต้

คำสำคัญ: อรรถศาสตร์ชาติพันธุ์, การวิเคราะห์องค์ประกอบทาง ความหมาย, การจัดจำพวกแบบชาวบ้าน

Abstract

The 'rice' terms in Vietnamese can be divided, according to semantic relation, into two groups: generic and specific 'rice' terms. Five generic 'rice' terms are found: (lúa) denoting the plant, (cơm) denoting food, (gạo) denoting neither the plant nor food, (cháo) denoting boiled rice, and (xôi) denoting steamed glutinous rice. A componential analysis of the rice terms in Vietnamese shows that the terms are distinguished by two significant dimensions of contrast: being plant and being food, reflecting the worldview of Vietnamese conceptualize 'rice' of different forms as different entities, as represented by numerous generic 'rice' terms. This is different from Thai that conceptualize 'rice' of different forms as same entities, as represented by only one generic 'rice' terms found in Thai. The 'rice' terms in Vietnamese can be subcategorized into various

terms. Variety of 'rice' terms is a common feature of the languages in the Southeast Asian region.

Key words: ethnosemantics, componential analysis, folk taxonomy

บทนำ

เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่าอาหารเป็นสิ่งจำเป็นต่อชีวิตมนุษย์ และอาหารที่เป็นพลังงานหลักคืออาหารจำพวกแป้ง ด้วยเหตุนี้มนุษย์แทบทุกกลุ่มชาติพันธุ์จึงได้เสาะแสวงหาแหล่งอาหารจำพวกนี้มาแต่โบราณกาล อาหารจำพวกแป้งนั้นสามารถพบได้ในพืชหลายชนิด ตั้งแต่พืชที่สะสมแป้งไว้ที่รากหรือหัว เช่น เผือก มัน ไปจนถึงพืชที่สะสมแป้งไว้ในผลหรือเมล็ด เช่น ข้าวเจ้า ข้าวเหนียว ข้าวสาลี ข้าวโพด เป็นต้น พืชประเภทที่สะสมแป้งไว้ในเมล็ดนั้นภาษาไทยเรียกโดยรวมว่า "ข้าว" ถือเป็นแหล่งอาหารที่สำคัญยิ่งต่อประชากรมนุษย์กว่าค่อนโลก ไม่มีผู้ใดทราบแน่ชัดว่ามนุษย์เริ่มรู้จักเพาะปลูกพืชอาหารเหล่านี้ตั้งแต่เมื่อไร แต่ที่แน่ชัดคือ เมื่อมนุษย์รู้จักเพาะปลูกพืชเหล่านี้ ทำให้มนุษย์ต้องอยู่กับที่และไม่ต้องเร่ร่อนไปที่อื่น ทั้งยังได้อาหารจำพวกแป้งที่จำเป็นต่อร่างกาย จึงทำให้มีเวลาและแรงพลังในการสร้างสรรค์วัฒนธรรมสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน อาจกล่าวได้ว่าการเพาะปลูกพืชอาหารเหล่านี้มีส่วน

สำคัญในการสร้างสรรค์อารยธรรม อาทิ อารยธรรมอียิปต์ลุ่มน้ำไนล์ที่เพาะปลูกข้าวสาลี และอารยธรรมจีนลุ่มน้ำเหลืองที่เพาะปลูกข้าว (ชื่อวิทยาศาสตร์ *Oryza sativa*) ซึ่งเป็นพืชอาหารที่ประชากรกว่าครึ่งโลกบริโภคเป็นอาหารหลักโดยเฉพาะชาวเอเชีย สิ่งหนึ่งที่สามารถพิสูจน์ค่ากล่าวนี้ได้เป็นอย่างดีคือการใช้ภาษา กล่าวคือภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่บริโภคข้าวเป็นอาหารหลักในเอเชียนั้น เมื่อต้องการจะพูดว่า "กินอาหาร" จะนิยมพูดว่า "กินข้าว" เช่นในภาษาไทย เมื่อเราถามผู้อื่นว่ากินอะไรหรือยัง เราจะถามว่า "กินข้าวหรือยัง" เช่นเดียวกับภาษาเวียดนามที่ถามว่า "ăn cơm chưa" (cơm หมายถึง "ข้าวสุก") โดยที่ "ข้าว" ในประโยคคำถามเหล่านี้หมายถึงอาหารโดยทั่วไป ผู้ตอบอาจตอบว่า "กินแล้ว" แต่ที่จริงอาจกินอาหารประเภทอื่นที่ไม่ใช่ข้าว ลักษณะทางภาษาเช่นนี้ไม่พบในภาษาที่พูดโดยกลุ่มชนที่ไม่ได้กินข้าวเป็นอาหารหลัก เช่นภาษาอังกฤษ หากต้องการสื่อความว่า "กินอาหารหรือยัง" ในภาษาอังกฤษจะไม่ใช้คำว่า "rice" เพื่อสื่อความถึงอาหารโดยทั่วไป การใช้คำเรียกข้าวเพื่อหมายถึงอาหารโดยทั่วไปนั้น พบได้ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อันสะท้อนให้เห็นความสำคัญของข้าวในฐานะที่เป็นอาหารหลักและสิ่งสำคัญในวัฒนธรรมของกลุ่มชนในภูมิภาคเหล่านี้ การศึกษาข้าวที่ปรากฏอยู่ในรูปภาษาของภาษาเอเชียจึงมีส่วนช่วยให้เข้าใจวัฒนธรรมตลอดจนโลกทัศน์ของกลุ่มชนที่บริโภคข้าวเป็นอาหารหลักได้

ฝ่าม ตี้ก เชื่อง (2553) ได้กล่าวไว้ในบทความเรื่อง "วัฒนธรรมเวียดนาม: วัฒนธรรมแห่งกลุ่มชาติพันธุ์อันหลากหลาย" ว่า ชนเผ่าไทเป็นกลุ่มชนที่ประสบความสำเร็จในการผลิตข้าวนาดำ และตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำแดงทางตอนเหนือของเวียดนาม ก่อนที่ชนเผ่ามอญ-เขมรกลุ่มเหวียดเหมื่องซึ่งเป็นบรรพบุรุษดั้งเดิมของผู้พูดภาษาเวียดนามในปัจจุบันจะเคลื่อนย้ายชุมชนจากพื้นที่บนภูเขาลงมาอาศัยอยู่บริเวณที่ราบลุ่มร่วมกับชนเผ่าไท และรับวิธีการผลิตข้าวนาดำตลอดจนระบบเศรษฐกิจและสังคมการทำข้าวนาดำจากชนเผ่าไท แต่ได้ขยายเขตการทำนาดำออกไปถึงบริเวณที่ราบลุ่มดินดอนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำแดง ทำให้ภาษาเวียดนามและวัฒนธรรมเวียดนามได้รับอิทธิพลบางประการจากภาษาตระกูลไท

ในปัจจุบันนี้ เราจะพบว่าเวียดนามเป็นประเทศผู้ผลิตข้าวและส่งออกข้าวรายใหญ่ของโลกไม่แพ้ประเทศไทย ชาวเวียดนามบริโภคข้าวเป็นอาหารหลักเช่นเดียวกับชาวไทย เมื่อต้องการแปลประโยคเวียดนามที่ว่า "Tôi ăn cơm." เป็นภาษาไทยแบบคำต่อคำนั้น สามารถแปลได้ว่า "ฉัน กิน ข้าว" อย่างไรก็ตาม แม้คำว่า "cơm" จะแปลตรงตัวเป็นภาษาไทยว่า "ข้าว" แต่คำว่า "cơm" และคำว่า "ข้าว" นั้นมิได้มีความหมายเท่ากับโดยสมบูรณ์ เนื่องจากคำว่า "cơm" หมายถึง ข้าวที่หุงสุกแล้วหรือหมายรวมถึงอาหารโดยทั่วไป ในขณะที่คำว่า "ข้าว" นั้นมีความหมายกว้างกว่าและใช้

ครอบคลุมข้าวในหลายรูปลักษณะ โดยหากต้องการระบุเฉพาะว่าเป็นข้าวในรูปลักษณะใด ภาษาไทยจะนำหน่วยศัพท์อื่นเติมเข้าไปขยายคำว่า "ข้าว" เช่น หากจะกล่าวถึงข้าวที่เป็นต้นพืช เติม "ต้น" เข้าไปขยาย "ข้าว" กลายเป็น "ต้นข้าว" เมื่อเปรียบเทียบกับภาษาเวียดนามแล้ว จะพบว่า คำว่า "com" นั้นหมายถึงข้าวที่เป็นอาหารหรือข้าวสุกเท่านั้น ไม่สามารถเติมหน่วยศัพท์อื่นเข้าไปขยาย "com" เพื่อให้หมายถึง "ต้นข้าว" ได้อย่างในกรณีของภาษาไทย หากต้องการสื่อถึงต้นข้าว ในภาษาเวียดนามต้องใช้คำอื่นที่ไม่ใช่ "com" ซึ่งสะท้อนให้เห็นโลกทัศน์เกี่ยวกับข้าวของผู้พูดภาษาเวียดนามที่แตกต่างไปจากผู้พูดภาษาไทย

ภาษาเวียดนามมีการแยกหน่วยศัพท์ที่ใช้เรียกข้าวในรูปลักษณะต่าง ๆ ออกเป็นหลายคำ ในขณะที่ภาษาไทยใช้คำว่า "ข้าว" เป็นคำหลักคำเดียวที่สื่อได้ถึงข้าวในหลายรูปลักษณะ นอกจากภาษาเวียดนามแล้ว ภาษาอื่นอีกหลายภาษาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ต่างมีการแยกหน่วยศัพท์ที่ใช้เรียกข้าวออกเป็นหลายคำตามรูปลักษณะ มีเพียงภาษาไทยเท่านั้นที่มีได้แยกออกเป็นหลายคำซึ่งถือเป็นลักษณะพิเศษของภาษาไทยที่แตกต่างไปจากภาษาเพื่อนบ้าน แม้ว่าวัฒนธรรมเวียดนามจะมีความใกล้ชิดกับผู้พูดภาษาตระกูลไทและได้รับวัฒนธรรมการปลูกข้าวมาจากกลุ่มชนเผ่าไท แต่ในภาษาเวียดนามปัจจุบันกลับพบหน่วยศัพท์ที่ใช้เรียกข้าวหลายคำแตกต่างจากภาษาไทย ด้วยเหตุนี้ ผู้เขียนจึงสนใจ

ศึกษาคำเรียกขานในภาษาเวียดนามว่ามีคำใดบ้างและแต่ละคำนั้นมีความหมายใดบ้าง ซึ่งสามารถสะท้อนให้เห็นถึงโลกทัศน์เกี่ยวกับข้าวของผู้พูดภาษาเวียดนามได้ โดยใช้วิธีวิเคราะห์องค์ประกอบทางความหมาย และการจัดอนุกรมวิธานแบบชาวบ้านตามแนวอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์ (วาทิต พุ่มอยู่, 2548)

อรรถศาสตร์ชาติพันธุ์ (ethnosemantics) หรืออีกชื่อหนึ่งคือ "ชาติพันธุ์ศาสตร์" (ethnoscience) เป็นแขนงวิชาหนึ่งของภาษาศาสตร์ และในขณะเดียวกันยังเป็นแขนงวิชาหนึ่งของมานุษยวิทยาด้วย ซึ่งเรียกว่ามานุษยวิทยาปริชาน (cognitive anthropology) แขนงวิชานี้จึงมีการผสมผสานแนวคิดวิธีการทางภาษาศาสตร์เข้ากับมานุษยวิทยา โดยมุ่งเน้นประเด็นที่ว่าภาษาสามารถสะท้อนวัฒนธรรมได้ เนื่องจากวัฒนธรรมประกอบขึ้นด้วยรูปแบบพฤติกรรมอันหลากหลายและมีความหมายต่างๆ มากมาย หากต้องการทำความเข้าใจระบบความคิดของกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่ง จะต้องทำความเข้าใจความหมายที่อยู่เบื้องหลัง ซึ่งสิ่งที่มีทั้งรูปและความหมายที่สามารถศึกษาได้สะดวกที่สุดคือภาษา จึงทำให้เกิดแนวทางการศึกษาวัฒนธรรมโดยวิเคราะห์ข้อมูลจากภาษาผ่านรูปแบบและความหมายที่เรียกว่า อรรถศาสตร์ชาติพันธุ์ ซึ่งเป็นศาสตร์ที่เน้นการตีแผ่ระบบความคิดหรือมโนทัศน์ของมนุษย์กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่มีต่อโลกที่พวกเขาอาศัยอยู่ โดยมีแนวคิดที่ "ภาษาสะท้อนความคิด" ได้ ศาสตร์นี้จึงใช้ความหมายที่อยู่ในรูป

ภาษาเป็นสิ่งสำคัญในการศึกษาวิเคราะห์ ด้วยความเชื่อว่ารูปภาษานั้นมีความหมายซึ่งเป็นนามธรรมอยู่ในระบบความคิดของมนุษย์ และความหมายนี้เองที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงความคิดของมนุษย์แต่ละภาษาแต่ละชาติพันธุ์ได้ ตามที่ ชาร์ลส์ โอ เฟรก (Frake, 1980) ได้กล่าวไว้ว่า “รูปภาษาทุกรูปมีความหมายอันเป็นตัวแทนของความคิดหรือที่เรียกว่ามโนทัศน์ การมีรูปภาษาใดแทนสิ่งใดในสิ่งแวดล้อมที่กลุ่มชนหนึ่งอาศัยอยู่ ซึ่งเป็นสิ่งที่พวกเขาได้พบเห็นหรือสัมผัสนั้น แสดงว่าสิ่งนั้นมีอยู่อย่างมีนัยสำคัญในวัฒนธรรม” กล่าวคือกลุ่มชนนั้นสนใจให้ความสำคัญกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยมีรูปภาษาเป็นเครื่องยืนยัน และรูปภาษาหนึ่งจะมีความสัมพันธ์กับรูปภาษาอื่น ๆ อย่างเป็นระบบหมวดหมู่

การศึกษาความหมายและหมวดหมู่ทางวัฒนธรรมโดยนักอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์หรือนักมานุษยวิทยาปริชานสามารถทำได้โดยการวิเคราะห์องค์ประกอบทางความหมาย ซึ่งเป็นวิธีที่ใช้ในการวิเคราะห์คำในหมวดคำศัพท์ใดๆ (lexical domain) ของภาษาหรือวัฒนธรรมหนึ่ง (Nida, 1979; Slikkeveer, 1999) ขั้นตอนในการวิเคราะห์องค์ประกอบ คือ เริ่มต้นจากการหาหมวดคำหรือสิ่งที่อยู่ในหมวดหมู่ (category) หรือชุดต่าง (contrast set) เดียวกัน แล้วหามิติแห่งความแตกต่างของคำเหล่านี้ จากนั้นจึงบรรยายอรรถลักษณะหรือองค์ประกอบทางความหมายของแต่ละคำ ในการที่จะหาหมวดคำที่อยู่ในหมวดหมู่เดียวกัน ผู้วิเคราะห์ต้องเข้าใจการจัด

หมวดหมู่และการจัดจำแนกประเภทตามโลกทัศน์ของผู้พูดภาษานั้นๆ หรือที่เรียกว่า การจัดจำพวกแบบชาวบ้าน (folk taxonomy) ซึ่งการจัดจำแนกสิ่งของต่างๆ นั้นเป็นความสามารถที่มีอยู่ในระบบปริชานของมนุษย์ทุกกลุ่มชาติพันธุ์ มนุษย์แต่ละชาติพันธุ์ต่างมีการมองโลกหรือมีโลกทัศน์เกี่ยวกับสิ่งรอบตัวแตกต่างกันไป ดังเช่นผู้พูดภาษาเวียดนามที่มีระบบคำเรียกข้าวแตกต่างจากผู้พูดภาษาไทย

คำเรียกข้าวในบทความนี้หมายถึง คำานามที่ใช้เรียกพืชชนิดหนึ่งที่มีชื่อทางวิทยาศาสตร์ว่า *Oryza sativa* (ข้าวเจ้า-ข้าวเหนียว) ซึ่งอยู่ในรูปลักษณะของต้นพืช เมล็ดพืช หรือผ่านการปรุงเป็นอาหาร คำานามเรียกข้าวอาจอยู่ในรูปคำเดี่ยวหรือคำประสมก็ได้ ในบทความนี้จำแนกคำเรียกข้าวออกเป็นสองประเภท คือ คำเรียกข้าวบอกลมวด และคำเรียกข้าวเฉพาะเจาะจงตามลำดับทางความหมาย คำเรียกข้าวบอกลมวดจะอยู่ในระดับเดียวกันเป็นระดับที่เหนือกว่าคำเรียกข้าวเฉพาะเจาะจง ดังนั้นคำเรียกข้าวทั้งสองประเภทจึงอยู่ในชุดต่างกันคนละชุดกัน และด้วยเหตุนี้การวิเคราะห์องค์ประกอบทางความหมายจะแยกออกเป็นสองส่วนคือการวิเคราะห์คำเรียกข้าวบอกลมวดและการวิเคราะห์คำเรียกข้าวเฉพาะเจาะจง แต่ในบทความนี้จะนำเสนอการวิเคราะห์องค์ประกอบทางความหมายของคำเรียกข้าวบอกลมวดเท่านั้น ในการได้มาซึ่งองค์ประกอบทางความหมายของคำเรียกข้าวภาษาเวียดนามนั้น ใช้การสัมภาษณ์ผู้พูดภาษาเวียดนามที่เป็นเจ้าของ

ภาษาจำนวนสามคน ประกอบกับความหมายจากพจนานุกรมภาษาเวียดนาม หลังจากที่ได้อำนาจเรียกขานบอกหมวดและทำความเข้าใจความหมายของคำเรียกขานแต่ละคำจากการบรรยายความหมายของคำโดยผู้บอกภาษาแล้ว จึงใช้วิธีวิเคราะห์องค์ประกอบ (componential analysis) เพื่อทำการวิเคราะห์คำเรียกขานในภาษาเวียดนามตามหลักวิธีวิเคราะห์องค์ประกอบ โดยแจกแจงองค์ประกอบทางความหมายและความแตกต่างทางความหมายของคำเรียกขานบอกหมวดแต่ละคำด้วยการกำหนดมิติแห่งความแตกต่าง (dimension of contrast) และบรรยายความหมายโดยหาอรรถลักษณะ (semantic feature) กล่าวคือ ใช้สัญลักษณ์ + กับคำเรียกขานหนึ่งคำ เพื่อแสดงว่าคำนั้น “มี” หรือ “เป็น” อรรถลักษณะนั้น ในทางตรงข้าม ใช้สัญลักษณ์ - กับอีกคำหนึ่ง เพื่อแสดงว่าคำนั้น “ไม่มี” หรือ “ไม่เป็น” อรรถลักษณะนั้น การวิเคราะห์องค์ประกอบทางความหมายของคำเรียกขานในภาษาเวียดนาม จะทำให้เห็นความสัมพันธ์ทางความหมายของคำเรียกขานอย่างเป็นลำดับ และสามารถนำเสนอเป็นตารางแสดงการจัดจำพวกแบบชาวบ้านของคำเรียกขานในภาษาเวียดนาม ทั้งยังสามารถสะท้อนให้เห็นถึงโลกทัศน์เกี่ยวกับข้าวของผู้พูดภาษาเวียดนามได้อีกด้วย

จากการสอบถามข้อมูลจากผู้บอกภาษาชาวเวียดนามจำนวนสามคน และพิจารณาความหมายจากพจนานุกรมภาษา

เวียดนาม (เหงียน, 2544; Nguyen, 1999) พบคำเรียกข้าว 27 คำ แบ่งเป็นคำเรียกข้าวบอกลมวด 5 คำ และคำเรียกข้าว เฉพาะเจาะจงอีก 22 คำ ตามรายการคำเรียกข้าวภาษาเวียดนาม ด้านล่าง

lúa	<ข้าวที่เป็นพีช>
lúa con gáy	<ข้าวที่เป็นต้นพีช โตเต็มที่ รวงยังไม่สุก>
lúa rỗ	<ข้าวที่เป็นต้นพีช โตเต็มที่ รวงสุก>
cây lúa	<ข้าวที่เป็นต้นพีช>
mạ	<ข้าวที่เป็นต้นพีชอ่อนยังไม่โตเต็มที่>
thóc	<ข้าวที่เป็นเมล็ดพีช ยังไม่เอาเปลือกแข็งออก>
thóc giống	<ข้าวที่เป็นเมล็ดพีช ยังไม่เอาเปลือกแข็งออก เก็บไว้ปลูกได้>
thóc lép	<ข้าวที่เป็นเมล็ดพีช ยังไม่เอาเปลือกแข็งออก เมล็ดลีบ เอาไปปลูกไม่ได้>
gạo	<ข้าวที่เป็นเมล็ดพีช เอาเปลือกแข็งออกแล้ว>
gạo giã	<ข้าวที่เป็นเมล็ดพีช เอาเปลือกแข็งออกแล้ว ซ่อม>
gạo xay	<ข้าวที่เป็นเมล็ดพีช เอาเปลือกแข็งออกแล้ว สี ขัด ขาว>
gạo lứt	<ข้าวที่เป็นเมล็ดพีช เอาเปลือกแข็งออก

	แล้ว แต่ยังมีเปลือกอ่อน>
gạo trắng	<ข้าวที่เป็นเมล็ดพืช เอาเปลือกแข็งและเปลือกอ่อนออกแล้ว ข้าว>
gạo nát	<ข้าวที่เป็นเมล็ดพืช เอาเปลือกแข็งออกแล้ว แต่เมล็ดหัก>
cơm	<ข้าวที่เป็นอาหาร ปรุงสุก>
cơm không	<ข้าวหุงสุก เปล่าๆ ไม่ได้ใส่อะไร>
cơm trắng	<ข้าวหุงสุก สีขาว>
cơm hót	<ข้าวหุงสุก ปากหม้อ>
cơm cháy	<ข้าวหุงสุก ไหม้ ติดกันหม้อ>
cơm sốt	<ข้าวหุงสุก ใหม่ ร้อน>
cơm nguội	<ข้าวหุงสุก เย็นซืด>
cơm lam	<ข้าวหาลาม, ข้าวหุงสุกด้วยวิธีหาลามในกระบอกไม้ไผ่>
cháo	<ข้าวต้มสุก>
cháo đặc	<ข้าวต้มสุก ช้น>
cháo trắng	<ข้าวต้มสุก ข้าว>
cháo hoa	<ข้าวต้มสุก ไม่ใส่อะไรเลย>
xôi	<ข้าวเหนียวนึ่งสุก>

คำเรียกข้าวข้างต้น สามารถจำแนกออกเป็นสองประเภท คือ คำเรียกข้าวบอกรวม และคำเรียกข้าวเฉพาะเจาะจง (generic rice term and specific rice term) โดยอาศัยหลักเกณฑ์ในการจำแนกที่ดัดแปลงมาจากหลักเกณฑ์การจำแนก

หมวดคำอื่นออกเป็นคำพื้นฐานกับคำไม่พื้นฐาน (basic term and non basic term) (Berlin and Kay, 1969; อมรา ประสิทธิรัฐสินธุ์, 2538; อัญชลิกา ผาสุขกิจ, 2543; พรลัดดา เมฆบัณฑิต, 2548; พิจิตรา พาณิชย์กุล, 2547) เหตุที่ในบทความนี้ แบ่งคำเรียกข้าวออกเป็นคำเรียกข้าวบอกหมวดและคำเรียกข้าวเฉพาะเจาะจง โดยไม่ใช่คำศัพท์ว่า คำพื้นฐานและคำไม่พื้นฐาน ตามที่งานวิจัยทางภาษาศาสตร์ชาติพันธุ์ส่วนใหญ่ใช้กัน เนื่องจากคำเรียกข้าวเป็นคำที่อ้างถึงสิ่งของที่เป็นรูปธรรมจับต้องได้ แตกต่างจากคำเรียกสิ่งอื่นที่เคยมีการศึกษากันมาก่อนหน้านี้ เช่น คำเรียกญาติ คำเรียกสี คำเรียกรส ซึ่งประเภทคำเหล่านี้มีความเป็นนามธรรมมากกว่า ในขณะที่คำเรียกข้าวเป็นคำที่ใช้ชี้ถึงสิ่งที่เป็นรูปธรรม คือ เมล็ดพืชชนิดหนึ่งที่มีชื่อเรียกทางวิทยาศาสตร์ว่า *Oryza sativa* รวมถึงผลผลิตที่เกิดจากการแปรเปลี่ยนเมล็ดพืชชนิดนี้ไปอยู่ในรูปลักษณะต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นต้นพืช (ต้นข้าว) เมล็ดพืช (ข้าวเปลือก ข้าวสาร) หรืออาหาร (ข้าวสวย ข้าวต้ม ข้าวเหนียว) ด้วยเหตุนี้จึงแบ่งคำเรียกข้าวออกเป็นคำทั่วไปและคำจำเพาะ เพื่อให้แตกต่างจากคำพื้นฐานและคำไม่พื้นฐานที่นิยมใช้เรียกประเภทคำที่เป็นนามธรรมมากกว่า

คำเรียกข้าวบอกหมวดมีคุณสมบัติทางความหมาย 5 ประการ ดัดแปลงจากคำพื้นฐานและคำไม่พื้นฐานของเบอร์ลิน (Berlin, 1992) ดังนี้ (1) เป็นศัพท์เดี่ยว (monolexeme)

กล่าวคือ มีรูปศัพท์เป็นคำเดี่ยวหรือคำมูล ไม่สามารถแบ่งแยกหน่วยทางความหมายออกไปได้อีก (2) เป็นคำที่มีความหมายครอบคลุมคำเรียกข้าวอื่นๆ ได้ กล่าวคือ เมื่อจัดลำดับความสัมพันธ์ทางความหมายแล้ว จะต้องอยู่เหนือหรือเสมอกับคำเรียกข้าวอื่น จะต้องไม่เป็นคำที่อยู่ภายใต้คำเรียกข้าวอื่นหรือเป็นส่วนย่อยของคำเรียกข้าวอื่น (3) เป็นคำที่ปรากฏสม่ำเสมอในภาษา กล่าวคือ ผู้บอกภาษาทั้งสามคนให้ข้อมูลตรงกัน และพบการใช้โดยผู้บอกภาษาทั้งสาม (4) เป็นคำที่โดดเด่นในการใช้ กล่าวคือ ผู้บอกภาษามักใช้เป็นคำอ้างอิงถึงข้าวบ่อยครั้งในบริบทการพูด เมื่อเล่าถึงวิธีการเพาะปลูกข้าว แปรรูปข้าว และปรุงข้าวให้สุก (5) เป็นตัวแทนที่ดีของคำเรียกข้าว กล่าวคือ คำที่มีความกว้างขวางทางความหมาย สามารถใช้หมายถึงข้าวในรูปลักษณะใดรูปลักษณะหนึ่งหรือหลายรูปลักษณะได้ คำเรียกข้าวอื่น ๆ ที่ไม่มีคุณสมบัติครบทั้ง 5 ประการ ถือว่า ไม่ใช่คำเรียกข้าวบอกหมวด

จากรายการคำเรียกข้าวภาษาเวียดนามทั้ง 27 คำ พบคำเรียกข้าวบอกหมวด 5 คำ คือ lúa, gạo, cơm, cháo, xôi ซึ่งสามารถนำมาหามิติความแตกต่างทางความหมายและวิเคราะห์องค์ประกอบทางความหมายได้ กล่าวคือ คำเรียกข้าวบอกหมวดในภาษาเวียดนามมีความหมายแตกต่างกันด้วยมิติแห่งความแตกต่าง 4 มิติ ได้แก่ ความเป็นต้นพืช การปรุงสุกเป็นอาหาร การ

ปรุงสุกแล้วเหนียว การปรุงสุกแล้วมีน้ำมาก ดังมีรายละเอียด
ต่อไปนี้

(1) ความเป็นต้นพีช แสดงความหมายด้วยอรรถลักษณะ
[+ พีช] หมายถึง คำเรียกข้าวที่เป็นต้นพีช ได้แก่ คำว่า
lúa และอรรถลักษณะ [- พีช] หมายถึง คำเรียกข้าวที่
ไม่ใช่ต้นพีช ได้แก่ คำว่า gạo, cơm, cháo, xôi

(2) การปรุงสุกเป็นอาหาร แสดงความหมายด้วยอรรถ
ลักษณะ [+ ปรุงสุก] หมายถึง คำเรียกข้าวที่ปรุงสุกเป็น
อาหารแล้ว ได้แก่ คำว่า cơm, cháo, xôi และอรรถ
ลักษณะ [- ปรุงสุก] หมายถึง คำเรียกข้าวที่ยังไม่ผ่านการ
ปรุงสุก ได้แก่ คำว่า gạo, lúa

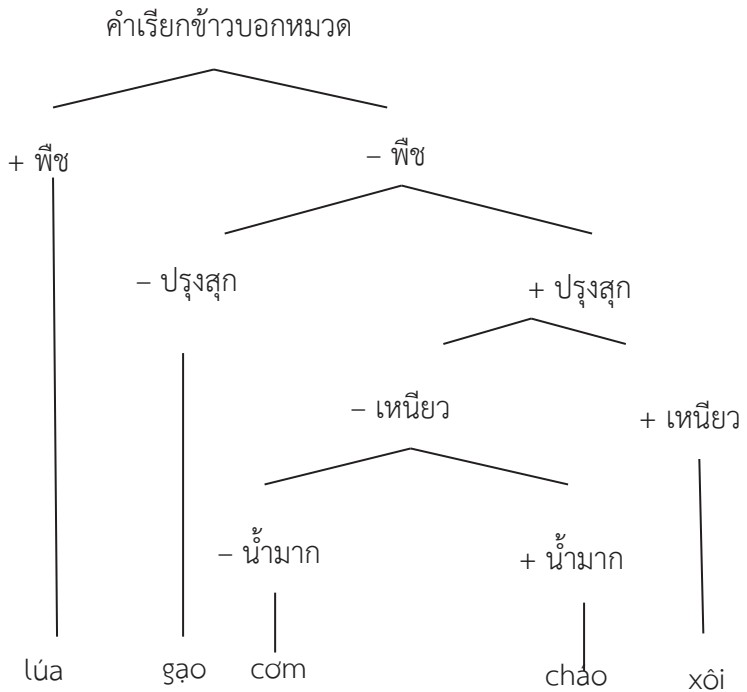
(3) การปรุงสุกแล้วเหนียว แสดงความหมายด้วยอรรถ
ลักษณะ [+ เหนียว] หมายถึง คำเรียกข้าวที่ปรุงสุกแล้วมี
ความเหนียว ได้แก่ คำว่า xôi และอรรถลักษณะ [- เหนียว]
หมายถึง คำเรียกข้าวที่ปรุงสุกแล้วแต่ไม่เหนียว ได้แก่ คำ
ว่า cơm, cháo

(4) การปรุงสุกแล้วมีน้ำมาก แสดงความหมายด้วยอรรถ
ลักษณะ [+ น้ำมาก] หมายถึง คำเรียกข้าวที่ปรุงสุกแล้วมีน้ำ
มาก ได้แก่ คำว่า cháo และอรรถลักษณะ [- น้ำมาก]

หมายถึง คำเรียกข้าวที่ปรุงสุกแล้วแต่ไม่ได้มีน้ำมาก ได้แก่ คำว่า com

เมื่อวิเคราะห์องค์ประกอบทางความหมายและมิติแห่งความแตกต่างของคำเรียกข้าวบอกลมวดในภาษาเวียดนามแล้วสามารถนำเสนอเป็นแผนภูมิโครงสร้างต้นไม้ได้ดังนี้

แผนภูมิที่ 1 แผนภูมิต้นไม้แสดงองค์ประกอบทางความหมายของคำเรียกข้าวบอกลมวดในภาษาเวียดนาม

จากแผนภูมิข้างต้น จะเห็นได้ว่าระบบอรรถลักษณะของ

คำเรียกข้าวบอกลมวดในภาษาเวียดนามมีความแตกต่างทาง
ความหมาย โดยประการแรกแบ่งคำเรียกข้าวบอกลมวดออกเป็นคำ
เรียกข้าวที่เป็นพืช (อันได้แก่ คำว่า lúa) และคำเรียกข้าวที่ไม่ได้
เป็นพืช (อันได้แก่ คำว่า gạo, cơm, cháo, xôi) ประการต่อมา ใน
กลุ่มของคำเรียกข้าวที่ไม่ได้เป็นพืชนั้นสามารถแบ่งออกเป็นคำเรียก
ข้าวที่ยังไม่ได้ปรุ่่งสุกเป็นอาหาร (อันได้แก่ คำว่า gạo) และคำเรียก
ข้าวที่ปรุ่่งสุกแล้วใช้เป็นอาหารได้ (ได้แก่ คำว่า cơm, cháo, xôi)
หลังจากนั้น คำเรียกข้าวกลุ่มที่เป็นอาหารยังแบ่งได้ออกไปอีกเป็น
คำเรียกข้าวที่ปรุ่่งสุกแล้วเหนียวมักบริโภคเป็นขนมหรือของว่าง
(ได้แก่ คำว่า xôi) และคำเรียกข้าวที่ปรุ่่งสุกแล้วไม่เหนียว (ได้แก่
คำว่า cơm, cháo) ในท้ายที่สุดคำเรียกข้าวที่ปรุ่่งสุกแล้วไม่เหนียว
สามารถแบ่งออกเป็นคำเรียกข้าวที่ปรุ่่งสุกโดยใช้น้ำมาก (ได้แก่ คำ
ว่า cháo) และคำเรียกข้าวที่ปรุ่่งสุกโดยไม่ต้องใช้น้ำมากนัก (ได้แก่
คำว่า cơm)

นอกจากการแสดงองค์ประกอบทางความหมายของ
คำเรียกข้าวบอกลมวดในภาษาเวียดนามด้วยแผนภูมิโครงสร้าง
ต้นไม้ดังที่นำเสนอข้างต้นแล้ว ยังสามารถพรรณนาความหมายของ
คำเรียกข้าวทั้ง 5 คำ ด้วยการแจกแจงองค์ประกอบโดยใช้อรรถ
ลักษณะดังต่อไปนี้

lúa	gạo	cơm	cháo	xôi
$\begin{bmatrix} + \text{พีช} \\ - \text{ปรุงสุก} \end{bmatrix}$	$\begin{bmatrix} - \text{พีช} \\ - \text{ปรุงสุก} \end{bmatrix}$	$\begin{bmatrix} - \text{พีช} \\ + \text{ปรุงสุก} \\ - \text{เหนียว} \\ - \text{น้ำมาก} \end{bmatrix}$	$\begin{bmatrix} - \text{พีช} \\ + \text{ปรุงสุก} \\ - \text{เหนียว} \\ + \text{น้ำมาก} \end{bmatrix}$	$\begin{bmatrix} - \text{พีช} \\ + \text{ปรุงสุก} \\ + \text{เหนียว} \end{bmatrix}$

เมื่อนำเสนอผลการวิเคราะห์ห้วงค์ประกอบทางความหมายของคำเรียกข้าวบอกลมวดในภาษาเวียดนามแล้ว สามารถจัดลำดับความสัมพันธ์ของคำเรียกข้าวบอกลมวดกับคำเรียกข้าวเฉพาะเจาะจงได้โดยคำเรียกข้าวเฉพาะเจาะจงมีลำดับความสัมพันธ์ทางความหมายอยู่ภายใต้คำเรียกข้าวบอกลมวดแต่ละคำ

- คำว่า lúa <ข้าวที่เป็นพีช; ต้นข้าว ข้าวเปลือก> มีคำเรียกข้าวเฉพาะเจาะจงที่อยู่ภายใต้ทั้งสิ้น 7 คำ ได้แก่ mạ “ข้าวกล้า”, thóc “ข้าวเปลือก”, cây lúa “ต้นข้าว”, lúa con gái “ต้นข้าวรวงอ่อน”, lúa rổ “ต้นข้าวรวงสุก”, thóc giống “ข้าวเปลือกที่เก็บไว้ปลูก”, thóc lép “ข้าวลีบ”

- คำว่า gạo <ข้าวสาร> มีคำเรียกข้าวเฉพาะเจาะจงที่อยู่ภายใต้ทั้งสิ้น 5 คำ ได้แก่ gạo giã “ข้าวซ้อมมือ”, gạo xay “ข้าวโรงสี”, gạo lứt “ข้าวสารข้าวกล้อง”, gạo trắng “ข้าวสารขาว”, gạo nát “ข้าวหัก”
- คำว่า cơm <ข้าวสุก> มีคำเรียกข้าวเฉพาะเจาะจงที่อยู่ภายใต้ทั้งสิ้น 7 คำ ได้แก่ cơm không “ข้าวเปล่า”, cơm trắng “ข้าวขาว”, cơm hót “ข้าวปากหม้อ”, cơm cháy “ข้าวไหม้ก้นหม้อ”, cơm sốt “ข้าวสุกใหม่”, cơm nguội “ข้าวเย็น”, cơm lam “ข้าวหลาม”
- คำว่า cháo <ข้าวต้มสุก> มีคำเรียกข้าวเฉพาะเจาะจงที่อยู่ภายใต้ทั้งสิ้น 3 คำ ได้แก่ cháo đặc “ข้าวต้มข้น”, cháo hoa “ข้าวต้มเปล่า”, cháo trắng “ข้าวต้มขาว”
- คำว่า xôi <ข้าวเหนียวสุก> ไม่มีคำเรียกข้าวเฉพาะเจาะจงที่อยู่ภายใต้

คำเรียกข้าวทั้งหลายจากรายการคำเรียกข้าวในภาษาเวียดนามมีความสัมพันธ์ทางความหมายซึ่งกันและกันอย่างเป็นลำดับ โดยที่คำเรียกข้าวเฉพาะเจาะจงจะมีความสัมพันธ์แบบอยู่ภายใต้คำเรียกข้าวบอกรวม นอกจากนั้นแล้ว คำเรียกข้าวบางคำจัดอยู่ในระดับเสมอกัน ร่วมชุดต่างเดียวกัน ในขณะที่คำเรียกข้าว

บางคำจัดอยู่ต่างระดับกันแบบเป็นคำที่อยู่เหนือกว่า-คำรวมหมู่ และคำที่อยู่ภายใต้ ซึ่งสามารถนำเสนอความสัมพันธ์ทาง ความหมายของคำเรียกข้าวในภาษาเวียดนามด้วยตารางแสดงการ จัดจำพวกแบบชาวบ้านได้ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1 การจัดจำพวกแบบชาวบ้านของคำเรียกข้าว

ในภาษาเวียดนาม

คำบอกหมวด	คำจำเพาะ	
xôi <ข้าวเหนียวสุก>		
cháo <ข้าวต้มสุก>	cháo dặc<ข้าวต้มข้น>	
	cháo hoa<ข้าวต้มเปล่า>	
	cháo trắng<ข้าวต้มขาว>	
cơm <ข้าวหุงสุก>	cơm khô<ข้าวเปล่า>	
	cơm trắng<ข้าวสุกขาว>	
	cơm hót<ข้าวปากหม้อ>	
	cơm cháy <ข้าวไหม้ก้นหม้อ>	
	cơm sốt <ข้าวสุกใหม่ ร้อน>	
	cơm nguội <ข้าวสุก เย็น<ชืด>	
	cơm lam <ข้าวหลาม>	

gạo <ข้าวสาร>	gạo giã <ข้าวสารซ้อมมือ>	
	gạo xay <ข้าวสารขัดสี>	
	gạo lứt <ข้าวสารข้าวกล้อง>	
	gạo trắng <ข้าวสารขาว>	
	gạo nát <ข้าวสารหัก>	
lúa <ข้าวที่เป็นพืช>	mạ <ต้นกล้าข้าว>	
	cây lúa <ต้นข้าว>	lúa con gáy <ต้นข้าวรวง อ่อน>
		lúa rổ <ต้นข้าว รวงสุก>
	thóc <ข้าวเปลือก>	thóc giống <ข้าวที่เอาไว้ ปลูก>
thóc lép <ข้าว ลีบ>		

ตารางข้างต้นแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ทางความหมายของคำเรียกข้าวบอกรวมดกับคำเรียกข้าวเฉพาะเจาะจงซึ่งเป็นคำที่อยู่ภายใต้คำเรียกข้าวบอกรวมด ซึ่งคำเรียกข้าวบอกรวมดแต่ละคำจะมีคำเรียกข้าวเฉพาะเจาะจงอื่นๆ เป็นประเภทของข้าวชนิดเดียวกัน รวมหมู่อยู่กับคำเรียกข้าวบอกรวมดนั้นๆ โดยคำเรียกข้าวเฉพาะเจาะจงแต่ละคำที่รวมหมู่อยู่ในชุดเดียวกันจะมีองค์ประกอบ

ทางความหมายร่วมกัน เช่น กรณีของความสัมพันธ์ทางความหมายระหว่างคำเรียกข้าวเฉพาะเจาะจงคำว่า cháo đặc กับคำเรียกข้าวบอกลมวดคำว่า cháo เมื่อสอบถามผู้บอกภาษาว่า cháo đặc เป็น cháo ใสหรือไม่ ผู้บอกภาษาให้คำตอบว่า “ใช่” แสดงว่า cháo đặc เป็นประเภทหนึ่งของ cháo เป็นต้น แสดงว่าคำว่า cháo đặc จัดความสัมพันธ์อยู่ภายใต้คำว่า cháo นอกจากนั้น แผนภูมิข้างต้นยังแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ทางความหมายของคำเรียกข้าวบอกลมวดกับคำที่อยู่เหนือกว่า ทำให้ทราบว่าผู้พูดภาษาเวียดนามจัดจำพวกคำเรียกข้าวว่าเป็นของสิ่งใด โดยพบว่า lúa จัดจำพวกเป็นประเภทของ cây <ต้นไม้> gạo จัดจำพวกเป็นประเภทของ hạt <เมล็ด> ส่วน cơm, cháo, xôi จัดจำพวกเป็นประเภทของ món ăn <ของกิน> ทั้งยังพบคำศัพท์ lúa gạo <พืชเมล็ด> และ cơm cháo <อาหารการกิน> ซึ่งเป็นคำในระดับรูปชีวิต (life form) ที่อยู่เหนือกว่าคำเรียกข้าวบอกลมวด โดย lúa gạo เป็นคำที่จัดจำพวก lúa และ gạo เข้าไว้ด้วยกัน ส่วน cơm cháo เป็นคำที่จัดจำพวก cơm, cháo และ xôi เข้าไว้ด้วยกัน เนื่องจากเมื่อสอบถามผู้บอกภาษาว่า lúa และ gạo เป็น lúa gạo ใสหรือไม่ ผู้ตอบภาษาให้คำตอบว่า “ใช่” และเมื่อสอบถามผู้บอกภาษาว่า cơm, cháo และ xôi เป็น cơm cháo ใสหรือไม่ ผู้ตอบภาษาให้คำตอบว่า “ใช่” ด้วยเหตุนี้ lúa และ gạo จึงรวมอยู่ในหมวดหมู่หนึ่ง ส่วน cơm, cháo และ xôi

นั้นรวมอยู่ในอีกหมวดหมู่หนึ่ง หลังจากนั้นเมื่อสอบถามผู้บอกภาษาต่อไปว่า lúa gào และ còm cháo รวมกันทั้งหมดเรียกว่าอะไร จึงได้ศัพท์คำว่า lương thực ซึ่งหมายถึงธัญพืช ัญญาหาร ซึ่งศัพท์คำนี้เป็นคำเรียกรวมจำพวกของธัญพืช ัญญาหารอย่างเช่น ข้าวโพด (ngò) ข้าวสาลี (mi) รวมถึง ข้าว (lúa, gào, còm, cháo, xôi) เป็นต้น เพราะฉะนั้นคำเรียกข้าว บอกหมวดทั้ง 5 คำในภาษาเวียดนามจึงจัดจำพวกเป็นประเภทของ lương thực ซึ่งเป็นศัพท์ในระดับรูปชีวิตที่อยู่เหนือกว่าคำเรียกข้าว บอกหมวด

การวิเคราะห์ความหมายของคำเรียกข้าวในภาษา เวียดนามด้วยวิธีวิเคราะห์องค์ประกอบและการจัดจำพวกแบบ ชาวบ้านสามารถทำให้เห็นภาพรวมและลักษณะเฉพาะทาง ความหมายของคำเรียกข้าวในภาษาเวียดนาม กล่าวคือ ภาษา เวียดนามมีคำเรียกข้าวบอกหมวด จำนวน 5 คำ คือ lúa, gào, còm, cháo, xôi ซึ่งมีความหมายแตกต่างกันด้วยมิติแห่งความ แตกต่างที่สำคัญ 2 มิติ ได้แก่ ความเป็นพืช การปรุงสุกเป็นอาหาร โดยการปรุงสุกสามารถแบ่งมิติน้อยได้อีกเป็นการปรุงสุกแล้วเหนียว และการปรุงสุกแล้วมีน้ำมาก

การศึกษาคำเรียกข้าวภาษาเวียดนามในบทความนี้เป็น การวิเคราะห์ตามแนวภาษาศาสตร์ชาติพันธุ์ โดยเน้นศึกษา

ความหมายและการจัดจำพวกรูปคำเรียกข้าวภาษาเวียดนาม ซึ่งสามารถสะท้อนให้เห็นโลกทัศน์และวัฒนธรรมเกี่ยวกับข้าวของผู้พูดภาษาเวียดนามได้หลายประเด็น กล่าวคือ

- (1) “ข้าวเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในวัฒนธรรมเวียดนาม” เห็นได้จากการที่พบคำเรียกข้าวจำนวนมากในภาษาเวียดนาม ซึ่งพบคำเรียกข้าวจำนวน 27 คำ เป็นคำเรียกข้าวบอกรวมจดจำนวนถึง 5 คำ หากภาษาใดมีคำเรียกประเภทของสิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นจำนวนมากและจัดจำแนกประเภทของสิ่งนั้นเป็นประเภทย่อยต่างๆ มากมายนั้น ย่อมสะท้อนให้เห็นว่ากลุ่มชนนั้นให้ความสนใจกับสิ่งนั้นเป็นพิเศษ และสิ่งนั้นมีนัยสำคัญในวัฒนธรรมของกลุ่มชนเหล่านั้น เนื่องจากวัฒนธรรมเป็นรูปแบบพฤติกรรมที่สะท้อนความคิดของกลุ่มชน ภาษาถือเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง และการใช้ภาษาเป็นรูปแบบพฤติกรรมที่สามารถสะท้อนความคิดของมนุษย์แต่ละวัฒนธรรมได้ คำศัพท์จำนวนมากที่ใช้เป็นคำเรียกข้าวในภาษาเวียดนามนั้นเนื่องมาจากวิถีชีวิตของชาวเวียดนามที่ผูกพันอยู่กับการปลูกข้าวและแปรรูปข้าวเพื่อนำมาทำเป็นอาหาร จึงจำเป็นต้องมีคำเรียกข้าวจำนวนมากเพื่อใช้เรียกข้าวในรูปลักษณะต่างๆ ที่ชาวเวียดนามผลิตขึ้นมา หากลองเปรียบเทียบกับภาษาอังกฤษแล้ว จะพบว่าในภาษาอังกฤษมีคำเรียกข้าวที่ใช้ทั่วไปเพียงคำเดียวเท่านั้น คือ คำว่า rice ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าในวัฒนธรรมของผู้พูดภาษาอังกฤษไม่ได้ให้

ความสำคัญกับข้าว เนื่องจากไม่ได้บริโภคข้าวเป็นอาหารหลักของชีวิต จึงไม่จำเป็นต้องมีคำเรียกข้าวหลายคำและไม่จำเป็นต้องจัดจำแนกข้าวเป็นประเภทย่อยมากมายแบบที่พบในภาษาเวียดนาม

- (2) “การให้ความสำคัญกับข้าวเป็นวัฒนธรรมร่วมของภูมิภาค” นอกจากภาษาเวียดนามที่มีคำเรียกข้าวเป็นจำนวนมากแล้ว ภาษาอื่นในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ต่างก็มีคำเรียกข้าวเป็นจำนวนมากเช่นกัน อย่างในกรณีของภาษาไทยเรานั้นมีคำเรียกข้าวหลากหลายคำ เช่น ข้าวเปลือก ข้าวสาร ข้าวสวย ข้าวต้ม ข้าวเม่า ฯลฯ นอกจากนั้นแล้ว วิธีการปรุงข้าวให้สุกบางอย่างนั้นเป็นวัฒนธรรมร่วมของกลุ่มชนในภูมิภาคนี้ เช่น การทำข้าวหลาม ซึ่งพบว่าในภาษาเวียดนามมีคำที่แปลได้ว่า “ข้าวหลาม” เช่นเดียวกับในภาษาไทย คือ คำว่า “com lam” (สังเกตได้ว่า ทั้งภาษาเวียดนามและภาษาไทยน่าจะมีแหล่งกำเนิดของการทำข้าวหลามมาจากแหล่งเดียวกัน เนื่องจากคำว่า “lam” ในภาษาเวียดนาม และ “หลาม” ในภาษาไทยนั้นมีเสียงใกล้เคียงกันมากและใช้อ้างอิงถึงสิ่งของแบบเดียวกัน
- (3) “วัฒนธรรมเวียดนามและวัฒนธรรมไทยให้ความสำคัญกับข้าวแต่มีโลกทัศน์เกี่ยวกับข้าวที่แตกต่างกัน” โดยเห็นได้จากจำนวนคำเรียกข้าวบอกลมวดในภาษาเวียดนามและภาษาไทยที่มีไม่เท่ากัน กล่าวคือ คำเรียกข้าวบอกลมวดในภาษาเวียดนามมี 5 คำ ในขณะที่คำเรียกข้าวในภาษาไทยมีคำ

เดียว คือ คำว่า “ข้าว” หากผู้พูดภาษาไทยต้องการอ้างอิงถึงข้าวในรูปลักษณะที่แตกต่างกัน จะเติมหน่วยศัพท์ขยายคำว่า “ข้าว” เช่น ข้าวเปลือก ข้าวสวย เป็นต้น ผู้พูดภาษาไทยจึงมีโลกทัศน์ที่มองว่า “ข้าว” ไม่ว่าจะอยู่ในรูปลักษณะใด เป็นเมล็ดพืชหรือเป็นอาหาร ต่างยังถือเป็นสิ่งเดียวกัน จึงใช้คำเรียกข้าวบอกรวมดเพียงคำเดียวในภาษาไทย ส่วนผู้พูดภาษาเวียดนามมีโลกทัศน์มองว่า “ข้าว” ที่อยู่ในรูปลักษณะต่างกันสามารถแบ่งแยกเป็นสิ่งที่แตกต่างกันได้ จึงใช้คำเรียกข้าวบอกรวมด 5 คำ เพื่ออ้างอิงข้าวที่อยู่ใน 5 รูปลักษณะที่แตกต่างกัน

- (4) “วัฒนธรรมเวียดนามอาจจะได้รับอิทธิพลเรื่องการผลิตข้าวไปจากกลุ่มผู้พูดภาษาตระกูลไท” ดังที่ฟ้าม ดึ๊ก เซือง (2553) ได้กล่าวไว้ เนื่องจากผู้พูดภาษาตระกูลไทต่าง ๆ ล้วนมีคำเรียกข้าวคำเดียวเหมือนกัน คือ คำว่า “ข้าว” สะท้อนให้เห็นว่าผู้พูดภาษาตระกูลไทมีความรู้จักและเข้าใจเป็นอย่างดีว่าข้าวไม่ได้อยู่ในรูปลักษณะใดต่างมาจากสิ่งเดียวกันทั้งสิ้น จึงใช้คำเรียกข้าวบอกรวมดเพียงคำเดียวเท่านั้น ไม่จำเป็นต้องแยกเป็นหลายคำหลายรูปศัพท์ ต่างไปจากผู้พูดภาษาเวียดนามที่เมื่อต้องการอ้างอิงถึงข้าวที่อยู่ในรูปลักษณะที่แตกต่างกัน จะใช้คำเรียกข้าวบอกรวมดที่ต่างรูปศัพท์กัน 5 คำ สะท้อนให้เห็นโลกทัศน์ของผู้พูดภาษาเวียดนามที่แยกข้าวที่ต่างรูปลักษณะกันออกเป็นคนละสิ่ง นอกจากนั้นแล้ว หากพิจารณาเรื่องเสียงและคำศัพท์ของคำว่า “ข้าว” ในภาษาไทย

และคำว่า gao ในภาษาเวียดนามนั้น จะพบว่ามีความใกล้เคียงกันมาก อาจมีความเป็นไปได้ว่าภาษาเวียดนามยืมคำศัพท์นี้ไปจากภาษาตระกูลไท อย่างไรก็ตาม ประเด็นนี้ยังคงมีข้อโต้แย้งและต้องมีการศึกษาต่อไป

การศึกษาคำเรียกข้าวในภาษาเวียดนามตามแนวทางอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์โดยการวิเคราะห์องค์ประกอบทางความหมายและการจัดจำพวกแบบชาวบ้านตามที่กล่าวมาในบทความนี้ ทำให้เห็นได้ว่าผู้พูดภาษาเวียดนามมีวัฒนธรรมที่ผูกพันกับข้าวและให้ความสำคัญกับข้าวเป็นอย่างยิ่ง สะท้อนออกมาให้เห็นในรูปของคำเรียกข้าวที่หลากหลาย ซึ่งวัฒนธรรมข้าวนี้เป็นสิ่งที่ชาวเวียดนามมีร่วมกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นในภูมิภาค จึงอาจกล่าวได้ว่าผู้คนที่อาศัยอยู่ร่วมกันในภูมิภาคนี้มีวัฒนธรรมข้าวเป็นอัตลักษณ์ร่วม หากแต่อัตลักษณ์ร่วมนี้ยังมีพหุลักษณะหรือความแตกต่างหลากหลายอยู่ด้วย

รายการอ้างอิง

- ฝ้าม ดึก เชียง; สิริวงษ์ หงสวรรค์ แปล. 2553. "วัฒนธรรมเวียดนาม: วัฒนธรรมแห่งกลุ่มชาติพันธุ์อันหลากหลาย" **วารสารสังคมลุ่มน้ำโขง** 6,3 (ก.ย.-ธ.ค. 2553), หน้า 31-46. ขอนแก่น: ศูนย์วิจัยพหุลักษณะสังคมลุ่มน้ำโขง คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- พรลัดดา เมฆบัณฑูรย์. 2548. **การศึกษาคำเรียกรสและทัศนคติเกี่ยวกับรสในภาษาจีนแต่จิวตามแนววรรณคดีชาติพันธุ์**. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พิจิตรา พาณิชย์กุล. 2547. **การศึกษาชื่อและระบบการทอขึ้นมัดหมี่ดั้งเดิมของคนไทพวน อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี ตามแนววรรณคดีชาติพันธุ์**. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วาทิต พุ่มอยู่. 2548. **การศึกษาคำเรียกข้าวและระบบโน้ตส์เรื่องข้าวในภาษาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตามแนววรรณคดีชาติพันธุ์**. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เหียงยน, จี อัง. 2544. **พจนานุกรมไทย-เวียดนาม = Tu Dien Thai Lan-Viet**. กรุงเทพฯ : สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. 2538. **คำเรียกสีและการรับรู้สีของชาว**

จ้วงและชาวไทย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.

อัญชลิกา ภาสุขกิจ. 2543. **คำเรียกรสในภาษาไทยถิ่นตามแนว
อรรถศาสตร์ชาติพันธุ์.** วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต
ภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.

Berlin, Brent. 1992. **Ethnobiological Classification.**
Princeton: Princeton University Press.

Berlin, Brent and Kay, Paul. 1969. **Basic Color Terms:
their Universality and Evolution.** Stanford, CA:
CLSI Publication.

Frake, Charles O. 1980. **Language and Cultural
Description.** Standford, CA: Stanford University
Press.

Nguyen, Nhu Y. 1999. **Dai Tu Dien Tien Viet.** Ho Chi
Minh City: Nha Xuat Ban Van Hoa Thong Tin.

Nida, Eugene A. 1979. **Componential Analysis of
Meaning: an Introduction to Semantic
Structures.** The Hague: Mouton Publishing.

Prasithrathsint, Amara. 2001. **A Componential Analysis
of Kinship Terms in Thai.** Essays in Thai
Linguistics, edited by M.R. Kalaya
Tingsabadh and Arthur S. Abramson.
Bangkok: Chulalongkorn University Press.

Slikkeveer, Darrell Addison. 1999. **Cultural and Spiritual Values of Biodiversity**. London: United Nations Environment Programme.

ลักษณะทางวัฒนธรรมที่สะท้อนจากการใช้คำเรียกบุคคลใน
ภาษาเวียดนาม¹

Characteristics of Culture Reflected in
The Usage of Address Terms in Vietnamese Language

Nguyen Thi Thuy Chau²

พัชรินทร์ อนันต์ศิริวัฒน์³

สุภาพร คงศิริรัตน์⁴

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ลักษณะทางวัฒนธรรมที่สะท้อนจากการใช้คำเรียกบุคคลในภาษาเวียดนามปัจจุบัน โดยเก็บข้อมูลคำเรียกบุคคลในบทสนทนาจากนวนิยายเวียดนามที่มีการตีพิมพ์เผยแพร่ครั้งแรกระหว่างปี 2553-2558 ผลการวิจัยพบว่า การใช้คำเรียกบุคคลในภาษาเวียดนามปัจจุบันได้สะท้อนให้เห็นลักษณะทางวัฒนธรรมหลายประการ ได้แก่ สังคมแบบระบบเครือญาติ การยกย่องให้เกียรติผู้อาวุโส การประนีประนอมเพื่อรักษาสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคล ความอ่อนน้อมถ่อมตน และการยกย่องให้เกียรติผู้อื่น

คำสำคัญ: คำเรียกบุคคล, ภาษาเวียดนาม, ภาษากับวัฒนธรรม

¹ บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง การศึกษาการใช้คำเรียกบุคคลในภาษาไทยและภาษาเวียดนาม

² นิสิตปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

³ ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

⁴ กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

Abstract

This article aims to analyze some cultural characteristics that were reflected by the usage of address terms in modern Vietnamese languages. The data of address terms were collected from the conversations in six Vietnamese novels published during 2010 to 2015. The result shows that the usage of address terms in modern Vietnamese language reflects some characteristics of Vietnamese culture, such as characteristic of kinship society, praising and respecting the older people, compromising to keep the relationship between each other, and humbling and praising others people.

Keywords: Address terms, Vietnamese language, Language and culture

ความนำ

กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับวัฒนธรรม นักภาษาศาสตร์ทั้งหลาย เช่น Sapir (1921) Brown (1994) Emmit and Pollock (1997) เป็นต้น ต่างแสดงความคิดเห็น คล้ายคลึงกันว่า ภาษานอกจากเป็นเครื่องมือสื่อสารระหว่างบุคคล ในสังคมมนุษย์แล้ว ยังเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมและสะท้อน ลักษณะของวัฒนธรรมออกมาให้เห็นโดยรูปแบบ ลักษณะการใช้

และความหมาย ภาษากับวัฒนธรรมมีความสัมพันธ์กันอย่างแน่นแฟ้นจนสามารถกล่าวได้ว่า ภาษาคือวัฒนธรรมและวัฒนธรรมคือภาษา (Tang, 1999) ดังนั้น เมื่อขาดความรู้ทางด้านวัฒนธรรมของชนชาติใดชนชาติหนึ่ง เราจะไม่สามารถเข้าใจภาษานั้นอย่างกระจ่างชัดเจนได้ ในขณะเดียวกัน เมื่อขาดความรู้ทางด้านภาษาใดภาษาหนึ่ง เราก็จะไม่สามารถเข้าใจวัฒนธรรมของชนชาตินั้นอย่างลึกซึ้งได้เช่นกัน ดังที่ กาญจนา นาคสกุล (2539: 35) ได้กล่าวไว้ว่า “คนทุกชาติมีภาษาของตนเป็นภาษาประจำชาติ เป็นภาษาที่แสดงเผ่าพันธุ์และความเป็นชาติ เป็นเครื่องมือบันทึกวัฒนธรรม ประเพณี ค่านิยม ภูมิปัญญา และประวัติศาสตร์ของชาติตน ” เพราะฉะนั้น เมื่อศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบ ความหมาย และลักษณะการใช้ของภาษาใดภาษาหนึ่งจะทำให้เห็นลักษณะทางด้านสังคมและวัฒนธรรมของชนชาตินั้น ภาษาเวียดนามเป็นภาษาประจำชาติของประเทศเวียดนาม เป็นภาษาที่มีการใช้มานานหลายพันปี และเป็นภาษาที่แสดงออกให้เห็นลักษณะทางด้านสังคม ประเพณี วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ฯลฯ ของชนชาติเวียดนาม คำเรียกบุคคลเป็นส่วนหนึ่งของภาษาเวียดนามจึงย่อมสะท้อนให้เห็นลักษณะทางด้านสังคมและวัฒนธรรมของประเทศเวียดนาม

ในภาษาเวียดนาม คำที่ใช้เรียกบุคคลมีหลากหลายรูปแบบ ได้แก่ คำหรือกลุ่มคำชนิดต่างๆ เช่น คำเรียกญาติ (เช่น bố “พ่อ”, mẹ “แม่”, anh “พี่ชาย”, chị “พี่สาว”) คำสรรพนาม (เช่น tôi “ผม, ฉัน”, mình “ตัวเอง, เรา”, ta “เรา, พวกเรา”) ชื่อ (เช่น Diễm Phương, Giang, Bông) คำบอกอาชีพหรือตำแหน่ง (เช่น cảnh sát “ตำรวจ”, giáo viên “ครู”, luật sư

“ทนายความ”) คำนาม (เช่น bạn “เพื่อน”, người yêu “คนรัก, แฟน”, trẻ con “เด็ก”) กลุ่มคำ โดยแบ่งเป็น นามวลี (เช่น bố mẹ anh “พ่อแม่พี่”, bạn em “เพื่อนน้อง”) และสรรพนามวลี (เช่น hai chúng ta “เราสองคน”, bốn chúng tôi “พวกเราสี่คน”) วลีแสดงความรู้สึก (เช่น con dỏ hơi “อีนั่งบ้า”, thằng con quý tử “ไอ้ลูกชายคนโปรด”) รวมทั้งรูปแบบที่เป็นการผสมระหว่างคำเรียกญาติ + ชื่อ (เช่น bác Tâm “ป้า Tam”, dì Dương “น้า Duong”) คำนำหน้า + ชื่อ (เช่น cái Hoa “ยาย Hoa”, thằng Quan “ไอ้ Quan”) คำบอกอาชีพหรือตำแหน่ง + ชื่อ (cô giáo Mai “อาจารย์ Mai”, bác sĩ Ly “หมอ Ly”) ฯลฯ คำเหล่านี้สามารถใช้เรียกแทนตัวผู้พูด ผู้ฟัง หรือผู้ถูกกล่าวถึง ในขณะที่สนทนา คำเรียกบุคคลในภาษาเวียดนามมีความหลากหลาย ทั้งทางด้านจำนวน รูปแบบ ความหมาย และลักษณะการใช้ การใช้คำเรียกบุคคลในภาษาเวียดนามนอกจากบ่งบอกถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความแตกต่างทางด้านสถานภาพทางสังคม อายุ เพศ ความสนิทสนม อารมณ์ความรู้สึก ฯลฯ แล้ว ยังแสดงให้เห็นถึงลักษณะทางวัฒนธรรมของประเทศเวียดนามอีกด้วย เช่น การใช้คำเรียกบุคคลระหว่างเครือญาติที่เป็นลูกพี่ลูกน้อง ในภาษาเวียดนามต้องถือเรื่องศักดิ์ของญาติเป็นหลัก กล่าวคือ ลูกของญาติผู้พี่จะมีศักดิ์เป็นพี่และเรียกแทนตนเองว่า anh “พี่ชาย” หรือ chị “พี่สาว” เสมอ ส่วนลูกของญาติผู้น้องจะมีศักดิ์เป็นน้องและเรียกตนเองว่า em “น้อง” เสมอ ถึงแม้ญาติผู้พี่ถือศักดิ์เป็นน้องจะมีอายุมากกว่าญาติผู้ถือศักดิ์เป็นพี่หลายปีก็ตาม การใช้คำเรียกบุคคลดังกล่าวนอกจากสะท้อนให้เห็นประเพณีในการนับศักดิ์

ของญาติแล้ว (ซึ่งต่างจากการนับศักดิ์ของญาติที่เป็นลูกพี่ลูกน้องในภาษาจีนโดยถือเรื่องอายุเป็นหลัก) ยังแสดงให้เห็นว่า คนเวียดนามให้ความสำคัญกับเรื่องเครือญาติหรือวงศ์ตระกูลมาก

ที่ผ่านมาส่วนมากพบงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับความหมายและลักษณะการใช้คำเรียกบุคคลในภาษาเวียดนาม เช่น Cooke (1968) ที่ศึกษาความหมายและลักษณะการใช้คำเรียกบุคคลในภาษาไทย พม่า และเวียดนาม Nguyễn Văn Chiến (1993) ได้ทำการศึกษาชนิดของคำที่ใช้เรียกบุคคลและลักษณะการใช้ของคำเหล่านี้ในภาษาเวียดนาม Lê Thanh Kim (2002) ศึกษารูปแบบคำเรียกบุคคลในภาษาเวียดนามถิ่นต่างๆ Nguyễn Văn Dung (2005) ศึกษาเปรียบเทียบชนิดของคำเรียกบุคคลและลักษณะการใช้คำเรียกบุคคลในภาษาเวียดนามกับภาษาฝรั่งเศส ฯลฯ นอกจากนี้ก็พบงานวิจัยที่เน้นการศึกษาปัจจัยด้านสังคมและวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อการใช้คำเรียกบุคคลในภาษาเวียดนาม เช่น Hoàng Anh Thi (2001) ศึกษาเปรียบเทียบระบบคำเรียกบุคคลในภาษาเวียดนามและภาษาญี่ปุ่นโดยเน้นการวิเคราะห์ปัจจัยด้านจิตวิทยา สังคมและวัฒนธรรมในการสนทนาของคนเวียดนามและคนญี่ปุ่น Bùi Thị Minh Yến (2001) ศึกษาคำเรียกบุคคลที่ใช้ภายในครอบครัว ในโรงเรียน และในสถานที่ทำงานจากปัจจัยด้านสังคมและวัฒนธรรมของผู้ใช้ภาษา ฯลฯ อย่างไรก็ตามผู้วิจัยยังไม่พบงานวิจัยที่ศึกษาลักษณะทางวัฒนธรรมที่สะท้อนจากการใช้คำเรียกบุคคลในภาษาเวียดนามปัจจุบัน ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจะศึกษาวิเคราะห์ลักษณะทางวัฒนธรรมที่สะท้อนจากการใช้คำเรียกบุคคลในภาษาเวียดนามเพื่อทำให้เห็นและเข้าใจเกี่ยวกับ

ประเพณีและวัฒนธรรม รวมทั้งระบบความคิดและการมองโลกของ
คนเวียดนามเพิ่มมากขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อวิเคราะห์ลักษณะทางวัฒนธรรมที่สะท้อนจากการใช้
คำเรียกบุคคลในภาษาเวียดนามปัจจุบัน

อุปกรณ์และวิธีดำเนินการวิจัย

1. เก็บรวบรวมคำเรียกบุคคลที่เป็นคำเรียกแทนตัวผู้พูด
ผู้ฟัง และผู้ถูกกล่าวถึง ซึ่งเป็นคำหรือกลุ่มคำที่ทำหน้าที่เป็น
ประธานหรือกรรมของประโยค คำพูดที่ปรากฏในการสนทนาจาก
งานเขียนประเภทนวนิยายเวียดนาม โดยผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือก
กลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงตามเกณฑ์ดังต่อไปนี้

1.1 นวนิยายที่คัดเลือกเป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษา
ครั้งนี้ต้องเป็นผลงานที่ได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่ครั้งแรกระหว่างปี
พ.ศ. 2553-2558 โดยผู้วิจัยได้คัดเลือกนวนิยายจำนวนทั้งหมด 6
เรื่องจากหมวดนวนิยายของเว็บไซต์ร้านหนังสือ Fahasa เนื่องจาก
เป็นเว็บไซต์ของร้านขายหนังสือขนาดใหญ่และมีชื่อเสียงมากที่สุด
แห่งหนึ่งของประเทศเวียดนาม

1.2 นวนิยายที่เลือกเป็นกลุ่มตัวอย่างต้องมีเนื้อเรื่อง
ที่สะท้อนเรื่องราวเกี่ยวกับตัวละครเอกซึ่งเป็นเยาวชนหรือหนุ่มสาว
ที่มีการดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมปัจจุบันเท่านั้น โดยไม่เกี่ยวข้องกับ
เรื่องราวหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์ของประเทศ
เวียดนาม

1.3 นวนิยายที่เลือกเป็นกลุ่มตัวอย่างต้องสะท้อนให้เห็นความหลากหลายทางด้าน 1) เพศ โดยผู้ใช้คำเรียกบุคคลต้องมีทั้งเพศชายและเพศหญิง 2) วัย โดยแบ่งผู้ใช้คำเรียกบุคคลเป็นเด็ก วัยรุ่น ผู้ใหญ่ และผู้สูงอายุ 3) อาชีพ โดยผู้ใช้คำเรียกบุคคลต้องประกอบอาชีพอย่างหลากหลาย เช่น นักเรียน นักศึกษา อาจารย์ แพทย์ พยาบาล พนักงานออฟฟิศ นักธุรกิจ ข้าราชการ นักแสดง ฯลฯ และ 4) สถานภาพทางสังคมของผู้ใช้คำเรียกบุคคลต้องมีสถานภาพแตกต่างกัน เช่น ระหว่างญาติผู้ใหญ่กับญาติผู้น้อย ระหว่างผู้บังคับบัญชากับผู้ใต้บังคับบัญชา ระหว่างครูกับลูกศิษย์ ระหว่างนายจ้างกับลูกจ้าง ฯลฯ

2. รายชื่อนวนิยายที่เลือกเป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้มีรายละเอียดดังนี้ 1) Giua dong chay lac ผู้แต่ง Nguyen Danh Lam พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. 2553 2) Chi co the la yeu ผู้แต่ง Han Nhu พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. 2554 3) Gai gia xi tin ผู้แต่ง Nguyen Thu Thuy พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. 2555 4) La roi trong thanh pho ผู้แต่ง Le Xuan Khoa พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. 2556 5) Mang thai tuoi 17 ผู้แต่ง Vo Anh Tho พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. 2557 6) Bay buoc toi mua he ผู้แต่ง Nguyen Nhat Anh พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. 2558

3. วิเคราะห์ลักษณะทางวัฒนธรรมที่สะท้อนจากการใช้คำเรียกบุคคลในภาษาเวียดนามและนำเสนอผลงานวิจัยในลักษณะของการพรรณนาวิเคราะห์

แนวคิดและเอกสารที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเกี่ยวกับคำเรียกบุคคลและคำเรียกบุคคล ในภาษาเวียดนาม

Bruan (1988: 7) กล่าวว่า ความหมายโดยทั่วไปของ “คำเรียกบุคคล” (Address terms) มักจะหมายถึงคำหรือกลุ่มคำที่ใช้เรียกผู้ที่พูดด้วย ซึ่งแฝงความหมายของการบ่งชี้

Cooke (1968: 1) ให้ความหมายของคำเรียกบุคคลว่า คำเรียกบุคคลหมายถึงคำสรรพนามและคำประเภทต่างๆ ที่ใช้เหมือนคำสรรพนาม คำเหล่านี้ทำหน้าที่เป็นประธานหรือกรรมของประโยคเพื่อบ่งชี้บุคคลที่ปรากฏในคำพูดของบุคคลหนึ่งหรือบุคคลที่สองในการสนทนา

Nguyễn Văn Chiến (1993: 8) กล่าวว่า คำเรียกบุคคล ได้แก่ คำศัพท์หมวดต่างๆ ของภาษาใดภาษาหนึ่งที่ใช้เรียกบุคคลในการสนทนาในสังคม คำเรียกบุคคลในภาษาเวียดนาม ได้แก่ คำบุรุษสรรพนาม และคำศัพท์หมวดต่างๆ ที่ใช้เสมือนคำบุรุษสรรพนาม โดยแบ่งเป็น คำนาม คำเรียกญาติ คำวิเศษณ์ที่ทำหน้าที่เหมือนคำนาม คำบอกอาชีพหรือตำแหน่ง คำนิยามสรรพนาม และคำสรรพนามที่ยืมจากภาษาต่างประเทศ

Lê Thanh Kim (2002: 31) และ Nguyễn Thị Trung Thành (2007: 2) ให้นิยามศัพท์ของคำเรียกบุคคลที่สอดคล้องกัน โดยกล่าวว่า คำเรียกบุคคลคือคำที่ผู้พูดใช้เรียกตนเองหรือเรียกบุคคลใดบุคคลหนึ่งเมื่อเขาผู้นั้นอยู่ในฐานะของบุรุษที่ 2 หรือบุรุษที่ 3 ซึ่งบุคคลที่ 3 นั้นอาจจะปรากฏตัวหรือไม่ปรากฏตัวในการสนทนา คำเรียกบุคคลนอกจากแสดงออกถึงความสัมพันธ์ระหว่าง

บุคคลในการสนทนาแล้ว ยังบ่งบอกถึงเจตนา ความรู้สึก และฐานะของผู้เข้าร่วมการสนทนาในแต่ละสถานการณ์อีกด้วย

จากคำจำกัดความของคำเรียกบุคคลดังที่กล่าวมาแล้วทั้งหมดข้างต้นเราสามารถสรุปได้ว่า “คำเรียกบุคคล” หมายถึงคำและกลุ่มคำที่ผู้พูดใช้เรียกแทนตนเอง เรียกผู้ฟัง และเรียกผู้ถูกกล่าวถึงในขณะสนทนา คำเหล่านี้ทำหน้าที่เป็นประธานหรือกรรมในประโยคคำพูด คำเรียกบุคคลนอกจากแสดงออกถึงความสัมพันธ์ เจตนา อารมณ์ความรู้สึก สถานภาพทางสังคมของบุคคลในการสนทนาแล้ว ยังแฝงความหมายในเรื่องวัฒนธรรมของผู้ใช้ภาษาอีกด้วย จากความหมายแฝงทางด้านวัฒนธรรมของผู้ใช้ภาษาในการใช้คำเรียกบุคคล เราสามารถมองเห็นลักษณะทางด้านสังคมและวัฒนธรรมของชนชาตินั้นได้

2. แนวคิดและเอกสารเกี่ยวกับภาพสะท้อนทางวัฒนธรรมจากการใช้คำเรียกบุคคล

ภาษากับวัฒนธรรมมีความสัมพันธ์กันอย่างเหนียวแน่นจนสามารถกล่าวได้ว่า ภาษาคือวัฒนธรรมและวัฒนธรรมคือภาษา ดังที่ Brown (1994: 177 อ้างถึงใน Someyeh and Fatemeh, 2012: 522) ได้กล่าวว่า ภาษาเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม วัฒนธรรมก็เป็นส่วนหนึ่งของภาษา ภาษากับวัฒนธรรมจึงมีการผสมผสานเข้าด้วยกันจนกระทั่งไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ส่วน Emmitt and Pollock (1997) เชื่อว่า ภาษามีรากฐานมาจากวัฒนธรรมและวัฒนธรรมได้สะท้อนและถูกถ่ายทอดผ่านภาษาจากรุ่นสู่รุ่น Nguyễn Đức Tồn (2002: 21-25) ได้กล่าวว่า ภาษาเป็น

ปัจจัยหนึ่งที่แสดงออกถึงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนชาติหนึ่งอย่างชัดเจนมากที่สุด และวัฒนธรรมของชนชาติหนึ่งถูกบันทึกไว้อย่างดีที่สุดในภาษาของชนชาตินั้น ดังนั้นเราสามารถศึกษาลักษณะทางวัฒนธรรมของชนชาติหนึ่งผ่านการศึกษาความหมายของคำ กลุ่มคำ และประวัติศาสตร์ของชนชาตินั้น การศึกษาความหมายของคำศัพท์หมวดต่างๆ ในภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งเพื่อทำให้เห็นลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมรวมทั้งระบบความคิดและการมองโลกของผู้ใช้ภาษาเป็นการศึกษาแนวอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์ (Ethnosemantics) การศึกษาความหมายและลักษณะการใช้ของคำเรียกบุคคลในภาษาเวียดนาม ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของภาษาเวียดนามนั้นจะทำให้เห็นถึงลักษณะทางด้านวัฒนธรรมของคนเวียดนาม

จากผลงานการศึกษาเกี่ยวกับความหมายและการใช้คำเรียกบุคคลในภาษาเวียดนามของนักภาษาศาสตร์หลายท่าน เช่น Nguyễn Văn Chiến (1993) Nguyễn Văn Dung (2005) Bùi Thị Minh Yến (2001) Lê Thanh Kim (2002) และ Hoàng Anh Thi (2001) พบว่า การใช้คำเรียกบุคคลในภาษาเวียดนามแสดงให้เห็นลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมเวียดนามหลายประการ ได้แก่ 1) คนเวียดนามนิยมใช้คำเรียกญาติเป็นคำเรียกบุคคลซึ่งการใช้คำเรียกญาติในครอบครัวของคนเวียดนามแฝงความหมายของการแบ่งรุ่นและอายุ 2) การใช้คำเรียกบุคคลในสังคมแสดงให้เห็นลักษณะทางวัฒนธรรมเวียดนามประการหนึ่ง คือ การถ่อมตนและยกย่องให้เกียรติผู้อื่น การใช้คำเรียกบุคคลในครอบครัวของคนเวียดนามเป็นแบบอย่างของการใช้คำเรียกบุคคล

ในสังคม การใช้คำเรียกบุคคลในภาษาเวียดนามสะท้อนให้เห็นการแบ่งแยกชนชั้นในสังคมซึ่งหมายถึงการแบ่งระดับชั้นในด้านยศ อาชีพ ตำแหน่งหน้าที่การงาน และประสบการณ์ในการทำงาน และการใช้คำเรียกบุคคลในสังคมเมืองมีความซ้ำซ้อนและเปลี่ยนแปลงเร็วกว่าการใช้คำเรียกบุคคลในสังคมชนบท อันเนื่องมาจากความหลากหลายทางด้านอาชีพของสังคมเมือง นอกจากนี้ยังพบว่า การใช้คำบุรุษสรรพนามซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของคำเรียกบุคคลในขณะสนทนาของคนเวียดนามแฝงความหมายของความสนิทสนมหรือความสัมพันธ์อย่างแน่นแฟ้นระหว่างผู้พูดกับผู้ฟัง และในขณะเดียวกันก็สามารถแสดงให้เห็นอารมณ์ความรู้สึกไม่ดีระหว่างผู้ที่เข้าร่วมการสนทนา ส่วนการละคำเรียกบุคคลในภาษาเวียดนามแฝงความหมายใน 2 นัย กล่าวคือ ความไม่เคารพผู้ฟัง และความลึงเลใจของผู้พูดในการเลือกใช้รูปแบบคำเรียกบุคคลให้เหมาะสม

จากแนวคิดและผลงานวิจัยเกี่ยวกับคำเรียกบุคคลในภาษาเวียดนามดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า การใช้คำเรียกบุคคลในภาษาเวียดนามได้สะท้อนลักษณะทางวัฒนธรรมเวียดนาม ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจะวิเคราะห์ความหมายและลักษณะการใช้คำเรียกบุคคลในภาษาเวียดนามเพื่อทำให้เห็นลักษณะทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์ของคนเวียดนามที่สะท้อนจากการใช้คำเรียกบุคคล

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

1. สังคมแบบระบบเครือญาติ

ประเทศเวียดนามตั้งอยู่ในเขตภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ซึ่งมีสภาพอากาศร้อนชื้นที่เหมาะสมกับการทำนาข้าว การปลูกข้าวแบบดั้งเดิมต้องอาศัยปัจจัยทางธรรมชาติและแรงของคนเป็นหลัก อย่างไรก็ตามเนื่องจากได้รับอิทธิพลจากลัทธิคอมมิวนิสต์ทำให้พื้นที่ของเวียดนามมักจะมีพายุฝน และน้ำท่วมทำให้เกิดความเสียหายแก่ประชาชนปีละหลายครั้ง ดังนั้นคนเวียดนามนับตั้งแต่โบราณกาลได้เลือกการดำเนินชีวิตที่เหมาะสมกับลักษณะทางภูมิประเทศและภูมิอากาศ คือการอาศัยอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนบนพื้นฐานของระบบเครือญาติ เพื่อทำให้เกิดความเป็นปึกแผ่นและพลังในการต่อสู้กับปัญหาทางธรรมชาติรวมทั้งการรุกรานจากข้าศึกอีกด้วย เพราะฉะนั้นคนเวียดนามจึงให้ความสำคัญกับเรื่องของตระกูลมากจนกระทั่งบางครั้งเน้นเรื่องของตระกูลมากกว่าเรื่องของครอบครัวอีกด้วย ระบบเครือญาติของเวียดนาม ได้แก่ ญาติทางสายเลือด และญาติทางการเกี่ยวดองหรือโดยการแต่งงาน ภายในหมู่บ้านแห่งหนึ่งมักจะมีตระกูลอยู่เพียง 1 ตระกูลเท่านั้น (Trần Ngọc Thêm, 1999: 89) ทำให้สมาชิกคนหนึ่งมีความสัมพันธ์แบบเครือญาติกับทุกคนในหมู่บ้าน ในหมู่บ้านที่มีตระกูลมากกว่า 1 ตระกูล สมาชิกทุกคนก็ยังมีความสัมพันธ์กันแบบเครือญาติเนื่องมาจากการแต่งงานระหว่างตระกูล ลักษณะทางสังคมดังกล่าวได้สะท้อนในการใช้คำเรียกบุคคลในการสนทนาของคนเวียดนาม กล่าวคือ คนเวียดนามนิยมใช้คำเรียกเครือญาติเป็นคำเรียกบุคคลในการพูดสื่อสารกับคนอื่น ทั้งบุคคลที่มี

ความสัมพันธ์เป็นญาติและบุคคลที่ไม่มีความสัมพันธ์เป็นญาติในสังคม

การใช้คำเรียกญาติกับบุคคลที่มีความสัมพันธ์เป็นญาติในภาษาเวียดนามแฝงความหมายของการแบ่งรุ่น โดยแบ่งเป็นทั้งหมด 10 รุ่น ได้แก่ 1- รุ่นของ ky “พ่อหรือแม่ของทวด” 2- รุ่นของ cụ “ทวด” 3- รุ่นของ ông “ปู่, ตา” bà “ย่า, ยาย” 4- รุ่นของ bác “ลุง, ป้า”, bố “พ่อ”, mẹ “แม่”, chú “อาผู้ชาย”, cô “อาผู้หญิง”, cậu “น้าชาย”, dì “น้าสาว” 5- รุ่นของ anh “พี่ชาย”, chị “พี่สาว”, em “น้อง”, anh họ “พี่ชายที่เป็นลูกพี่ลูกน้อง”, chị họ “พี่สาวที่เป็นลูกพี่ลูกน้อง”, em họ “น้องที่เป็นลูกพี่ลูกน้อง” 6- รุ่นของ con “ลูก”, cháu họ “หลานที่เป็นลูกของพี่หรือน้องของตน” 7- รุ่นของ cháu “หลาน” 8- รุ่นของ chắt “เหลน” 9- รุ่นของ chít “ลื้อ” และ 10- รุ่นของ chít “ลื้อ” ญาติที่อยู่ในรุ่นเดียวกันมีการแบ่งศักดิ์เป็นพี่และน้อง ได้แก่ ของ bác “ลุง, ป้า”, bố “พ่อ”, mẹ “แม่”, chú “อาผู้ชาย”, cô “อาผู้หญิง” โดย bác “ลุง, ป้า” เป็นพี่ของพ่อหรือแม่ chú “อาผู้ชาย” และ cô “อาผู้หญิง” เป็นน้องของพ่อ ส่วน cậu “น้าชาย” และ dì “น้าสาว” เป็นน้องของแม่ และ anh “พี่ชาย”, chị “พี่สาว”, em “น้อง” เป็นพี่และน้องของตน การแบ่งศักดิ์ของญาติเป็นพี่และน้องดังกล่าวปฏิบัติตามปัจจัยด้านอายุเป็นหลัก กล่าวคือ ผู้ที่เกิดก่อนจะมีศักดิ์เป็นพี่ ผู้ที่เกิดหลังจะมีศักดิ์เป็นน้อง โดยญาติผู้ที่ต้องมีหน้าที่ดูแล ถ่ายทอดหรือแนะนำความรู้และประสบการณ์ให้ผู้เป็นน้องในขณะที่ญาติผู้น้องต้องเคารพ ให้เกียรติ และเชื่อฟังตามคำสั่งสอนของผู้เป็นพี่ ดังนั้น anh “พี่ชาย” และ

chi “พี่สาว” ในภาษาเวียดนามนอกจากแฝงความหมายของการที่มีอายุมากกว่าผู้พูดแล้ว ยังแสดงความยกย่องให้เกียรติผู้ฟังหรือผู้ถูกกล่าวถึงอีกด้วย การแบ่งศักดิ์เป็นพี่และน้องในระบบเครือญาติของคนเวียดนามนอกจากใช้สำหรับพี่น้องแท้ๆ แล้ว ยังใช้กับญาติผู้ที่เป็นลูกพี่ลูกน้องหรือญาติห่างๆ อีกด้วย โดยมีการแบ่งตามศักดิ์ของพ่อหรือแม่ของตน กล่าวคือ ลูกของญาติผู้พี่ของพ่อหรือแม่ (ลูกของลุงหรือป้า) จะมีศักดิ์เป็นพี่เสมอ ส่วนลูกของญาติผู้น้องของพ่อหรือแม่ (ลูกของน้าหรืออา) จะมีศักดิ์เป็นน้องเสมอ สำหรับกลุ่มญาติโดยการแต่งงานก็มีการแบ่งตามศักดิ์ของพี่หรือน้องของตน คือผู้ที่จะมาแต่งงานกับพี่ของตนจะมีศักดิ์เป็นพี่ ส่วนผู้ที่มาแต่งงานกับน้องของตนจะมีศักดิ์เป็นน้องเสมอ ลักษณะของการแบ่งศักดิ์ของญาติดังกล่าวสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ Cooke (1968: 149) ที่กล่าวไว้ว่า ในภาษาเวียดนาม ปัจจัยด้านศักดิ์ของญาติมีบทบาทสำคัญกว่าปัจจัยด้านอายุ

นอกจากนี้ ระบบคำเรียกเครือญาติในภาษาเวียดนามยังแฝงความหมายของการแบ่งกลุ่มญาติตามสายเลือด คือ ญาติฝ่ายพ่อ ญาติฝ่ายแม่ ญาติฝ่ายสามี ญาติฝ่ายภรรยา โดยใช้คำ nôi “ใน, ญาติฝ่ายพ่อของตนหรือฝ่ายพ่อของลูก (สามี)” และ ngoai “นอก, ญาติฝ่ายแม่ของตนหรือฝ่ายแม่ของลูก (ภรรยา)” เพื่อนำไปประสมกับคำเรียกญาติเดิม เช่น ky “พ่อหรือแม่ของทวด”, cu “ทวด”, ông “ปู่, ตา”, bà “ย่า, ยาย” เพื่อแสดงให้เห็นว่าบุคคลที่ถูกกล่าวถึงนั้นเป็นญาติฝ่ายพ่อหรือฝ่ายแม่ เช่น ông nôi “ปู่”, bà nôi “ย่า”, ông ngoai “ตา”, bà ngoai “ยาย” นอกจากนี้ การใช้คำ nôi “ใน, ญาติฝ่ายพ่อของตนหรือฝ่ายพ่อของลูก (สามี)”

และ ngoai “นอก, ญาติฝ่ายแม่ของตนหรือฝ่ายแม่ของลูก (ภรรยา)” ในลักษณะดังกล่าวยังแสดงให้เห็นว่า คนเวียดนามเน้นบทบาทของกลุ่มญาติฝ่ายพ่อหรือฝ่ายสามีมากกว่ากลุ่มญาติฝ่ายแม่หรือฝ่ายภรรยาเนื่องมาจากประเพณีถือบทบาทสำคัญของเพศชายในการสืบทอดวงศ์ตระกูล ซึ่ง Đào Duy Anh (1951: 116-117) ได้อธิบายว่า การสืบสายตระกูลหมายถึงการสืบทอดทั้งทางสายเลือดและทรัพย์สินสมบัติจากพ่อแม่และบรรพบุรุษ ผู้มีสิทธิในการสืบทอดดังกล่าวคือลูกชายของเมียหลวงโดยลูกชายคนโตจะมีสิทธิสูงสุด ส่วนลูกสาวไม่มีสิทธิใดๆ ในการสืบทอดดังกล่าว ดังนั้นในความคิดของคนเวียดนามทั่วไป ผู้หญิงจึงไม่มีบทบาทสำคัญในสังคม ส่วนในครอบครัวลูกสาวไม่มีทั้งบทบาทและคุณค่าใดๆ เมื่อเทียบกับลูกชายหรือแม้กระทั่งลูกสะใภ้ ตามธรรมเนียมของคนเวียดนามหลังจากการแต่งงานผู้หญิงจะไปอยู่ที่บ้านของสามี มีหน้าที่ดูแลพ่อแม่ของสามี บางทีต้องเลี้ยงสามีอีกด้วย ดูแลงานทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับครอบครัวของสามี ช่วยสามีทำงานต่างๆ เลี้ยงลูก (Phan Ké Binh, 2005: 61) ดังนั้นเมื่อมีครอบครัวแล้วผู้หญิงเวียดนามจึงไม่มีบทบาทใดๆ ในครอบครัวของตน ในรุ่นของหลาน คนเวียดนามก็เห็นความสำคัญกับ cháu nội “หลานปู่” มากกว่า cháu ngoai “หลานตา” เนื่องจาก cháu nội “หลานปู่” คือลูกของลูกชาย เป็นผู้มีนามสกุลเดียวกันกับสามีและลูกชายของตนและมีหน้าที่สืบทอดสายตระกูลต่อไป ส่วน cháu ngoai “หลานตา” เป็นลูกของลูกสาว เป็นสมาชิกของตระกูลอื่น ไม่มีนามสกุลเดียวกันกับตน

ในกลุ่มญาติทางสายเลือดยังมีการแบ่งตามความใกล้ชิดหรือห่างไกลทางสายเลือดอีกด้วย โดยใช้คำ ruột “ไส้” และ họ “ตระกูล” เพื่อประสมกับคำเรียกญาติเดิมเพื่อเป็นการแบ่งกลุ่มญาติที่ร่วมพ่อแม่กับตน เช่น anh ruột (พี่ชายแท้ๆ), em ruột (น้องแท้ๆ) หรือร่วมพ่อแม่กับพ่อแม่ของตน เช่น bác ruột (ลุงหรือป้าแท้ๆ), dì ruột (น้าแท้ๆ) ฯลฯ ส่วนญาติคนอื่น ๆ ถือเป็นกลุ่มญาติห่างๆ เช่น anh họ (พี่ชายที่เป็นญาติ), em họ (น้องที่เป็นญาติ) ฯลฯ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าคนเวียดนามให้ความสำคัญกับผู้ที่มีความใกล้ชิดทางสายเลือดมากกว่าผู้ที่ห่างไกล

ในการใช้คำเรียกบุคคลระหว่างสามีกับภรรยาในภาษาเวียดนามส่วนมากพบว่า ผู้เป็นสามีจะเรียกภรรยาว่า em “น้อง” และเรียกแทนตนเองว่า anh “พี่” ส่วนภรรยาจะเรียกสามีว่า anh “พี่” และเรียกแทนตนเองว่า em “น้อง” ถึงแม้ในบางครอบครัว ผู้เป็นสามีจะมีอายุน้อยกว่าภรรยาก็ตาม การใช้คำเรียกญาติเพื่อเรียกสามีหรือภรรยาดังกล่าวในภาษาเวียดนามสะท้อนให้เห็นลักษณะทางวัฒนธรรมของการยกย่องให้เกียรติ ในขณะเดียวกันก็แสดงความไม่สมดุลในความสัมพันธ์ระหว่างสามีกับภรรยา เมื่อผู้เป็นภรรยาเรียกสามีว่า anh “พี่” แสดงให้เห็นความยกย่องให้เกียรติและเคารพผู้เป็นสามี ซึ่งโดยมากจะมีอายุมากกว่าผู้เป็นภรรยา ส่วนผู้เป็นสามีเรียกตัวเองว่า anh “พี่” ก็แสดงออกถึงสิทธิและหน้าที่ของตนภายในครอบครัว คือเป็นผู้นำของครอบครัวและมีหน้าที่ต้องทำงานหาเงินเพื่อเลี้ยงภรรยากับลูกๆ ต้องปกป้องดูแลสมาชิกทุกคนในครอบครัว ฯลฯ ในขณะที่สามีจะเรียกภรรยาว่า em “น้อง” สะท้อนให้เห็นว่าผู้เป็นภรรยาจะเป็นผู้ตาม อยู่ภายใต้

การดูแลของสามีซึ่งเปรียบเหมือนญาติผู้พี่คนหนึ่ง ประการนี้คือสาเหตุของความไม่สมดุลในความสัมพันธ์ระหว่างสามีกับภรรยา ดังที่ Truong Thi Diêm (2002: 104) ได้กล่าวไว้ว่า ลักษณะทางวัฒนธรรมของสังคมที่นับถือพ่อเป็นใหญ่และอิทธิพลจากลัทธิขงจื้อได้กำหนดให้ผู้เป็นภรรยา มีสถานภาพต่ำกว่าผู้เป็นสามี

นอกจากการใช้คำเรียกญาติเป็นคำเรียกบุคคลที่มีความสัมพันธ์เป็นญาติแล้ว คนเวียดนามยังใช้คำเรียกญาติเพื่อเรียกบุคคลที่ไม่ใช่ญาติในสังคมโดยใช้อายุเป็นเกณฑ์ คือผู้พูดจะเทียบอายุหรือวัยของผู้ฟังหรือผู้ถูกกล่าวถึงกับอายุหรือวัยของญาติแท้ๆ ของตนเพื่อเลือกใช้คำเรียกญาติให้เหมาะสม คนเวียดนามนิยมใช้คำเรียกกลุ่มญาติฝ่ายพ่อ เช่น bác “ลุง, ป้า”, chú “อาผู้ชาย”, cô “อาผู้หญิง” เพื่อเรียกผู้ที่ไม่ใช่ญาติในสังคมมากกว่าการใช้คำเรียกกลุ่มญาติฝ่ายแม่ เนื่องจากประเพณีหลังการแต่งงานผู้หญิงต้องอยู่ร่วมกับครอบครัวของสามี ทำให้ลูกๆ มีความสนิทสนมคุ้นเคยกับญาติฝ่ายพ่อมากกว่าญาติฝ่ายแม่ เมื่อต้องการเรียกบุคคลที่ไม่ใช่ญาติในสังคมคนเวียดนามจึงนิยมใช้คำเรียกกลุ่มญาติสายพ่อมากกว่าคำเรียกกลุ่มญาติฝ่ายแม่ การใช้คำเรียกบุคคลในลักษณะดังกล่าวสะท้อนให้เห็นลักษณะทางวัฒนธรรมของประเทศเวียดนามประการหนึ่ง คือ ความผูกพันฉันเครือญาติระหว่างบุคคลในสังคมเกษตรกรรม เป็นสังคมที่ทุกคนต่างมีความสนิทสนมสามัคคี และรักใคร่กันเหมือนอยู่ในเครือญาติเดียวกัน เนื่องจากสังคมเวียดนามตั้งแต่เดิมเป็นสังคมแบบระบบเครือญาติ และมีการปกครองแบบครอบครัว (Dinh Lê Thu, 2000: 6)

2. การเคารพ ยกย่อง และให้เกียรติผู้อาวุโส

เนื่องจากสังคมเวียดนามแต่เดิมเป็นสังคมเกษตร อาชีพหลักของคนเวียดนามเป็นอาชีพเกษตรกรรมซึ่งเป็นอาชีพที่ต้องการประสบการณ์มากกว่าอาชีพอื่นๆ ในสังคมอุตสาหกรรมเหมือนปัจจุบัน ประสบการณ์เป็นสิ่งที่ต้องการสะสมมานานหลายสิบหรือแม้กระทั่งหลายร้อยปี ดังนั้นผู้อาวุโสซึ่งเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ทั้งในการดำเนินชีวิตและการทำงานเป็นผู้ที่ได้รับความเคารพและยกย่องจากคนที่อ่อนอาวุโสกว่า ลักษณะทางวัฒนธรรมประการนี้ได้สะท้อนจากการใช้คำเรียกบุคคลในภาษาเวียดนามอย่างชัดเจน กล่าวคือ เมื่อพบบุคคลที่เป็นผู้อาวุโสกว่าตน คนเวียดนามจะแสดงความเคารพ ยกย่อง และความสนิทสนมเหมือนเป็นญาติคนหนึ่ง โดยการใช้คำเรียกญาติที่แฝงความหมายด้านศักดิ์ของญาติผู้ใหญ่ เช่น các cụ nhà em “ท่านทั้งสอง (คุณพ่อคุณแม่) ที่บ้านเธอ” (โดยผู้พูดเป็นอาจารย์ซึ่งมีอายุอยู่ในวัยเดียวกันกับพ่อแม่ของลูกศิษย์กล่าวถึงพ่อแม่ของลูกศิษย์), cụ ấy “ท่านนั้น” (ผู้พูดกล่าวถึงอาจารย์สอนดนตรีชื่อดังและเป็นผู้สูงอายุ) การใช้คำ cụ “ทวด” ในตัวอย่างดังกล่าวแฝงความหมายของความยกย่องและให้เกียรติเป็นอย่างสูง Trương Thị Diễm (2002: 143) อธิบายว่า cụ “ทวด” เป็นคำที่ใช้เรียกผู้สูงอายุที่มีอายุอยู่ในวัยของปู่ย่าตายายหรือพ่อแม่ของผู้พูด การใช้คำ cụ (ทวด) ในภาษาเวียดนามนอกจากแสดงความเคารพ ยกย่อง และให้เกียรติผู้สูงอายุแล้ว ยังแฝงความหมายของการยกย่องและให้เกียรติในสถานภาพของผู้นั้นอีกด้วย ในสังคมเวียดนามสมัยก่อน ประชาชนทั่วไปจะเรียกขุนนางว่า cụ (ในกรณีดังกล่าวแปลว่า ท่าน จะเหมาะสมกว่า ทวด)

นอกจากนี้ยังพบว่า ในบางกรณีแม้ผู้พูดมีอายุเท่ากับรุ่นน้องหรือรุ่นลูกของผู้ฟังเท่านั้น แต่ก็ยังเรียกผู้ฟังว่า các bác “ลุงๆ ป้าๆ” หรือ ông “ปู่, ตา”, bà “ย่า, ยาย” เนื่องจากผู้พูดไม่ได้เทียบอายุของผู้ฟังกับญาติแท้ๆ ของตน หากเทียบอายุของผู้ฟังกับญาติแท้ๆ ของลูกหรือหลานของตน ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า ผู้พูดได้แสดงความยกย่องสถานภาพของผู้ฟังหรือผู้ถูกกล่าวถึงว่าอยู่ในฐานะของญาติผู้ใหญ่ที่มีลูกมีหลานแล้ว

เมื่อต้องการกล่าวถึงผู้อาวุโสกว่า คนเวียดนามสามารถเลือกใช้คำเรียกบุคคลหลายรูปแบบ อาทิ คำเรียกญาติ, [คำเรียกญาติ + ชื่อ], [คำนำหน้า + ชื่อ] หรือ [อาชีพ/ตำแหน่ง + ชื่อ] ฯลฯ เช่น bác Tâm “ป้า Tam”, chú Đình “อา Dinh”, ông Phi Long “คุณ Phi Long” โดยไม่เรียกชื่อของบุคคลผู้นั้นตามลำพังสำหรับคนเวียดนามการเรียกชื่อผู้ที่มีอายุน้อยกว่าหรือผู้ที่มีศักดิ์เป็นญาติผู้น้อยจะแสดงความสนิทสนมและให้เกียรติผู้ฟัง หากแต่การเรียกชื่อผู้ที่มีอายุมากกว่าหรือผู้ที่มีศักดิ์เป็นญาติผู้ใหญ่กลายเป็นข้อห้าม (Bùi Thị Minh Yến, 2001: 98) เนื่องจากคนเวียดนามมีประเพณียกย่องให้เกียรติและไม่เรียกชื่อของผู้อาวุโสกว่าตนในขณะสนทนาตามที่ Trần Ngọc Thêm (1999: 159-160) อธิบายว่า ในสมัยก่อนคนเวียดนามเรียกชื่อกันเฉพาะในขณะที่ต้องการด่ากันเท่านั้น การตั้งชื่อให้ลูกต้องพยายามหลีกเลี่ยงชื่อของคนอื่นในครอบครัว ในตระกูล และผู้หลักผู้ใหญ่ในสังคม เมื่อเข้ามาบ้านของคนอื่นต้องถามชื่อเจ้าของบ้านเพื่อหลีกเลี่ยงคำๆ นั้น ในขณะสนทนา นอกจากนี้การใช้รูปแบบคำเรียกบุคคล [คำนำหน้า + ชื่อ] หรือ [คำนำหน้า + คำเรียกญาติ] ในการสนทนา

โดยมากจะพบว่า คนเวียดนามนิยมใช้คำเรียกญาติ ông “ปู่, ตา, คำเรียกผู้ชายที่มีอายุในวัยกลางคนขึ้นไปที่แฝงความหมายของการให้เกียรติ” bà “ย่า, ยาย, คำเรียกผู้หญิงที่มีอายุในวัยกลางคนขึ้นไปที่แฝงความหมายของการให้เกียรติ” anh “พี่ชาย, คำเรียกผู้ชายที่ยังหนุ่มหรือผู้ที่มีอายุเท่ากันหรือมากกว่าตนที่แฝงความหมายของการให้เกียรติ” chị “พี่สาว, คำเรียกผู้หญิงที่มีอายุเท่ากันหรือมากกว่าตนที่แฝงความหมายของการให้เกียรติ” เป็นคำนำหน้าชื่อหรือคำเรียกญาติ เช่น ông cậu “คุณน้าชาย”, bà dì “คุณน้าสาว”, anh Giang “พี่ Giang”, chị Phương “พี่ Phương” ฯลฯ ซึ่งคำนำหน้าดังกล่าวแม้จะเป็นคำเรียกญาติ หากเมื่อใช้เรียกบุคคลที่ไม่ใช่ญาติในสังคมกลายเป็นคำที่แฝงความหมายของความเคารพ ยกย่องและให้เกียรติผู้ฟังหรือผู้ถูกกล่าวถึงเพื่อทำให้เกิดความรู้สึกสนิทสนมใกล้ชิดเหมือนกับญาติแท้ๆ ในครอบครัวของตน (Phan Thi Phương Dung, 2004: 95)

นอกจากการแสดงความเคารพต่อผู้อาวุโสหรือผู้สูงอายุแล้ว คนเวียดนามก็มีประเพณีเคารพและยกย่องครูหรืออาจารย์ผู้ให้ความรู้แก่ตน เนื่องจากในสมัยก่อนชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่รู้หนังสือ ดังนั้นผู้ที่รู้หนังสือและสามารถถ่ายทอดความรู้ให้ผู้อื่นกลายเป็นบุคคลที่ได้รับความเคารพอย่างสูงในสังคม คนเวียดนามเชื่อกันว่า không thầy đố mày làm nên ที่หมายความว่า ไม่มีครูจะทำอะไรก็ไม่เป็น ลูกศิษย์ต้องแสดงความเคารพนับถือและให้เกียรติครูหรืออาจารย์ของตน ปฏิบัติตนตามประเพณี tôn sư trọng đạo “นับถือครูและเคารพศีลธรรม” ในสังคมเวียดนามปัจจุบันถึงแม้บทบาทของครูได้เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพสังคม เช่น นอกจาก

การเรียนรู้จากครูหรืออาจารย์ที่โรงเรียนแล้ว ผู้เรียนสามารถศึกษาหาความรู้จากสื่อต่างๆ อาทิ อินเทอร์เน็ต โทรทัศน์ ฯลฯ หากคนเวียดนามยังคงสืบทอดและปฏิบัติตามประเพณีเคารพนับถือครูอาจารย์ ในการใช้คำเรียกบุคคลระหว่างคนในสังคมของคนเวียดนามพบว่า โครงสร้างของรูปแบบคำเรียกบุคคลที่ใช้สำหรับครูหรืออาจารย์เหมือนกับโครงสร้างของคำเรียกบุคคลที่ใช้เรียกผู้อาวุโสโดยทั่วไป กล่าวคือ ไม่มีการเรียกชื่อของครูหรืออาจารย์ตามลำพัง หากต้องใช้คำบอกอาชีพหรือรูปแบบอื่นที่มีคำบอกอาชีพเป็นส่วนประสมเพื่อเรียกบุคคลที่ประกอบอาชีพเป็นครู เช่น thầy “อาจารย์ผู้ชาย” หรือ cô “อาจารย์ผู้หญิง” หรือใช้รูปแบบ [อาชีพ/ตำแหน่ง + ชื่อ] เช่น cô giáo Trúc Hà “อาจารย์ Trúc Hà”, thầy Tuấn “อาจารย์ Tuấn” ทั้งนี้ต่างแสดงให้เห็นความเคารพ ยกย่องและให้เกียรติครูหรืออาจารย์ นอกจากนี้ คนเวียดนามยังมีประเพณีเคารพและยกย่องให้เกียรติผู้ที่ได้เข้าเรียนก่อนซึ่งเรียกว่า đàn anh “รุ่นพี่ที่เป็นผู้ชาย” และ đàn chị “รุ่นพี่ที่เป็นผู้หญิง” เนื่องจากความคิดว่า รุ่นพี่เป็นผู้ที่ได้เข้าเรียนก่อนจึงเป็นคนที่มีความรู้และประสบการณ์มากกว่า ดังนั้นผู้ที่เข้าเรียนทีหลังจึงต้องแสดงความเคารพและให้เกียรติรุ่นพี่ของตน

3. การประนีประนอมเพื่อรักษาสัมพันธภาพระหว่างบุคคล

ลักษณะทางวัฒนธรรมประการหนึ่งที่ถือเป็นเอกลักษณ์ของสังคมเกษตรแบบตะวันออกคือการประนีประนอมความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเพื่อทำให้เกิดความสามัคคีและ

ความเป็นปึกแผ่นในสังคม ในชีวิตประจำวันคนเวียดนามมักจะพยายามสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคลและหลีกเลี่ยงความขัดแย้งเพื่อรักษาความสัมพันธ์นั้นให้ราบรื่นต่อไป โดยมีสาเหตุประการหนึ่งมาจากลักษณะทางสังคมเวียดนามในสมัยก่อนเป็นสังคมเล็กกึ่งปิด คนในหมู่บ้านส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์กันแบบเครือญาติ (ทั้งญาติทางสายเลือดและญาติทางการแต่งงาน) ดังนั้นทุกคนจึงพยายามหลีกเลี่ยงการทะเลาะวิวาทกับญาติพี่น้องด้วยกันเพื่อทำให้เกิดความสงบสุขภายในชุมชน ในการสนทนาระหว่างบุคคลต่างฝ่ายต่างแสดงความรู้สึกต่อกันเนื่องจาก “การใช้ความรู้สึกอย่างถูกต้องตามกาลเทศะเป็นเสมือนกลวิธีเลี่ยงความขัดแย้งเพื่อรักษาไว้ซึ่งความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้ร่วมสนทนาและบุคคลรอบข้าง” (พิมพ์ภรณ์ บุญประเสริฐ, 2550: 108) จากข้อมูลการวิจัยพบว่า การพิจารณาปัจจัยต่างๆ เช่น อายุหรือวัยของผู้ฟังความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดกับผู้ฟังหรือผู้ถูกกล่าวถึง สถานการณ์ในการพูดสื่อสาร ฯลฯ เพื่อเลือกใช้คำเรียกบุคคลให้เหมาะสมเป็นการแสดงความรู้สึกต่อผู้ฟัง หากทั้งสองฝ่ายยังไม่รู้จักกันมาก่อนมักจะมีการแนะนำตัวเพื่อให้ผู้เข้าร่วมการสนทนาได้รู้จักและเลือกใช้คำเรียกบุคคลให้เหมาะสม การแนะนำตัวของคนเวียดนามมักจะแสดงข้อมูลเกี่ยวกับชื่อ อายุ รวมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดหรือผู้ฟังกับญาติผู้ใหญ่ที่ใกล้ชิดอีกด้วย เช่น

*“A, em là cô con dâu mười bảy tuổi
mới về nhà cô giáo Trúc Hà phải
không? Chị tên Trang, con dâu dì Mập*

Ở sát ngay bên nhà chồng em đó.”
 (“อ๋อ น้องเป็นลูกสะใภ้ที่มีอายุ 17 ปี เพิ่งมา
อยู่ที่บ้านอาจารย์ Trúc Hà ไซ้ไหม พี่ชื่อ
Trang ลูกสะใภ้ nhà Map (อ้วน) ที่มีบ้านอยู่ติด
กับบ้านของสามีน้องไง”)

(Võ Anh Thơ, 2014: 142)

จากตัวอย่างดังกล่าวจะเห็นว่า ผู้พูดไม่ได้ถามชื่อของผู้ฟัง หากถามเกี่ยวกับอายุของผู้ฟังและความสัมพันธ์ระหว่างผู้ฟังกับเจ้าของบ้านที่ตนรู้จักว่าใช่ลูกสะใภ้ของบ้านอาจารย์ Trúc Hà หรือไม่ ในการแนะนำตนเอง ผู้พูดนอกจากแนะนำชื่อของตน (Trang) แล้ว ยังบอกถึงความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับญาติผู้ใหญ่ว่า เป็นลูกสะใภ้ของ nhà Map ผู้เป็นเพื่อนบ้านกับครอบครัวของสามีผู้ฟัง ทั้งนี้แสดงให้เห็นลักษณะทางวัฒนธรรมประการหนึ่งของคนเวียดนาม คือ การไม่ให้ความสำคัญกับนามสกุลเนื่องจากในสังคมดั้งเดิมคนเวียดนามไม่มีนามสกุล จากงานวิจัยของ Trần Quốc Vượng กับ Nguyễn Dương Bình (2013) พบว่า คนเวียดนามมีการตั้งชื่อและนามสกุลตั้งแต่สมัยต้นคริสตกาลเพราะได้รับอิทธิพลจากจีน ดังนั้นเมื่อพบบุคคลที่ตนเองยังไม่รู้จักโดยเฉพาะเด็กๆ หรือผู้อ่อนอาวุโสกว่า คนเวียดนามมักจะถามผู้ฟังว่าเป็นลูกหรือหลานของใคร พร้อมแนะนำความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับญาติผู้ใหญ่ที่ใกล้ชิด (ทั้งญาติผู้ใหญ่ของตนและญาติผู้ใหญ่ของผู้ฟัง) เพื่อเป็นการสร้างความความน่าเชื่อถือซึ่งกันและกัน ดังที่ Trần Ngọc Thêm (1999: 156–157) ได้กล่าวว่า เมื่อพบบุคคลใดบุคคลหนึ่ง คนเวียดนามมักจะหาคำตอบเกี่ยวกับเรื่องส่วนตัวของบุคคลผู้นั้น

โดยการสอบถาม สังเกต และพิจารณาเกี่ยวกับอายุ ภูมิลำเนา การศึกษา สถานภาพทางสังคม สถานภาพของครอบครัว ฯลฯ ทั้งนี้เกิดจากวัฒนธรรมของสังคมเกษตรแบบตะวันออกซึ่งคนในชุมชนนั้นจะมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด โดยส่วนมากจะเป็นเครือญาติกัน ดังนั้นจึงทำให้เกิดความรู้สึกต้องรับผิดชอบต่อผู้อื่น และเอาใจใส่ในความสัมพันธ์ระหว่างกัน

ในการสนทนากับบุคคลอื่น คนเวียดนามจะใช้รูปแบบคำเรียกบุคคลที่แตกต่างกันเพื่อให้เหมาะสมกับแต่ละบุคคลในแต่ละสถานการณ์พร้อมแสดงความสุภาพอ่อนน้อมและสนิทสนมเป็นกันเองต่อผู้ฟังในขณะเดียวกัน เช่น ลูกๆ จะเรียกพ่อแม่ด้วยคำเรียกญาติว่า bố “พ่อ”, mẹ “แม่” ลูกศิษย์จะเรียกครูหรืออาจารย์ด้วยคำบอกอาชีพว่า thầy “อาจารย์ผู้ชาย”, cô “อาจารย์ผู้หญิง” ลูกน้องจะเรียกเจ้านายของตนด้วยคำบอกตำแหน่งว่า thủ trưởng “เจ้านาย” ฯลฯ คนเวียดนามไม่เพียงแต่แสดงความสุภาพต่อผู้อาวุโสกว่าตนเท่านั้น หากยังแสดงต่อบุคคลที่อ่อนอาวุโสกว่าตนอีกด้วย เช่น พ่อแม่จะเรียกลูกว่า con “ลูก” ปู่ย่าตายายจะเรียกหลานว่า cháu “หลาน” อาจารย์จะเรียกลูกศิษย์ว่า em “หนู, น้อง” ฯลฯ นอกจากนี้ยังพบว่า การใช้รูปแบบคำเรียกบุคคลที่เป็นวลีแสดงความรู้สึกซึ่งมีลักษณะของคำพูดแบบชื่นชม หยกหล่อ หรือเอาใจ เพื่อให้ผู้ฟังมีความรู้สึกภูมิใจ ยินดี หรือมีกำลังใจ เช่น anh thân yêu “พี่ที่รัก”, bõi của em “สุดที่รักของน้อง”, cô bé dễ thương này “แม่นางน่ารักคนนี้”, con ong chăm chỉ “ผึ้งตัวขยัน” ฯลฯ ก็เป็นอีกวิธีหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่าผู้พูดพยายามหลีกเลี่ยงความขัดแย้งเพื่อรักษาความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคล

เมื่อต้องการตักเตือน ตำหนิ หรือแสดงความรู้สึกไม่พอใจ ต่อผู้ฟังหรือผู้ถูกกล่าวถึง ผู้พูดมักจะมีเลือกใช้คำศัพท์ที่มีความหมายเชิงทางอ้อมเพื่อแสดงความสุภาพและเพื่อรักษามรรยาทใน การสนทนาให้เป็นไปด้วยดี เช่น เพื่อตักเตือนลูกชายผู้ที่ทำงาน แต่ ไม่พยายามตั้งใจหางานทำใหม่ ผู้เป็นพ่อกล่าวว่า

“Nhà này là nhà mày, mày về ở không ai cấm. Nhưng tao muốn biết dự định tiếp theo của mày. Thanh niên thời đại năm uờn ăn bám gia đình thì đéch ra thể thống gì”. (นี่คือ บ้านของแก แกจะกลับมาอยู่ก็ไม่มีใครห้าม แต่ ฉันอยากรู้ว่าแกจะทำอะไรต่อไป หนุ่ม สมัยใหม่จะนอนเหยียดขาแล้วเกาะพ่อแม่กิน เป็นเรื่องที่รับไม่ได้)

(Lê Xuân Khoa, 2013: 352)

จากตัวอย่างดังกล่าวจะเห็นว่า ผู้เป็นพ่อเรียกลูกชายของตนว่า thanh niên thời đại “หนุ่มสมัยใหม่” โดยมีความหมายแฝงว่า ลูกชายเป็นผู้ใหญ่แล้ว มีการศึกษา มีความรู้ มีความคิด และมีสุขภาพแข็งแรง ควรรู้จักหางานทำและขยันทำงานเพื่อเลี้ยงตนเองให้ได้ นี่คือการตักเตือนให้ลูกชายพยายามหางานทำและตั้งใจทำงานเพื่อหาเลี้ยงตัวเอง ไม่ใช่อยู่กินกับพ่อแม่ซึ่งเป็นผู้สูงอายุ และต้องลำบากมาทั้งชีวิตเพื่อหารายได้มาเลี้ยงลูกๆ และส่งลูกๆ ไปเรียนจนจบมหาวิทยาลัย การใช้คำเรียกบุคคลด้วยรูปแบบของ

กลุ่มคำที่มีความหมายเชิงทางอ้อมในลักษณะดังกล่าวก็เป็นอีกหนึ่งวิธีเพื่อหลีกเลี่ยงความขัดแย้งเพื่อรักษาความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเช่นเดียวกัน

4. การถ่อมตนและให้เกียรติผู้อื่น

ลักษณะทางวัฒนธรรมที่ถือว่าเป็นเอกลักษณ์ของคนในสังคมเกษตรแบบตะวันออกอีกประการหนึ่งคือการรู้จักวางตัวและทำตัวคล่องแคล่วเพื่อให้เหมาะสมกับแต่ละสถานการณ์ เพื่อไม่ทำให้ตัวเองกลายเป็นที่โดดเด่นหรือเป็นเป้าสายตาของสังคมรอบข้าง ดังสุภาษิตที่ว่า เข้าเมืองตาหลิ่วต้องหลิ่วตาตาม หรือคนเวียดนามกล่าวว่า nhập gia tùy tục “เข้ามาบ้านไหนต้องปฏิบัติตามธรรมเนียมของบ้านนั้น” หรือให้ทำตัวเหมือนน้ำซึ่ง ở bầu thì tròn, ở ống thì dài ที่แปลว่า อยู่กับภาชนะที่มีรูปกลมก็กลายเป็นรูปกลม อยู่กับภาชนะที่มีรูปกระบอกก็กลายเป็นรูปยาว เนื่องจากสังคมเกษตรแบบตะวันออกเน้นความเป็นปึกแผ่น ความสามัคคีปรองดองกันของสมาชิกทุกคนในสังคม ไม่เน้นปัจเจกบุคคลเหมือนสังคมแบบตะวันตก (Trần Ngọc Thêm, 1999: 96-100) ลักษณะทางวัฒนธรรมดังกล่าวได้สะท้อนจากการใช้คำเรียกบุคคลในภาษาเวียดนาม กล่าวคือ การแสดงความถ่อมตนและให้เกียรติผู้อื่นในขณะสนทนา เช่น เมื่อพบคนไม่รู้จัก แต่มีอายุอยู่ในวัยเดียวกัน คนเวียดนามจะเรียกผู้นั้นว่า anh “พี่ชาย” หรือ chị “พี่สาว” ซึ่งแฝงความหมายของการยกย่องให้เกียรติ ในขณะที่เดียวกันจะเรียกแทนตนเองว่า tôi “ฉัน, ผม” หรือ em “น้อง” ที่แฝงความหมายของการอ่อนน้อมถ่อมตน โดย Cooke

(1968: 113) อธิบายความหมายและลักษณะการใช้คำ *tôi* ว่า *tôi* หมายถึง ผู้รับใช้คนอื่น มักจะใช้กับบุคคลที่มีสถานภาพเท่ากัน เช่น เพื่อน คนที่รู้จัก หรือคนทั่วไป ในการสนทนาระหว่างผู้ใหญ่กับเด็กๆ หรือกับเครือญาติที่ใกล้ชิด ผู้พูดจะไม่ใช้คำ *tôi* ยกเว้นกรณีที่เป็นการขู่หรือผู้พูดตั้งใจจะแสดงความห่างเหินกับผู้ฟัง ส่วน Lê Thanh Kim (2002: 104) อธิบายว่า *tôi* เป็นสรรพนามที่มีความหมายกลางๆ มักจะใช้เรียกแทนผู้พูดเมื่อสนทนากับคนที่มีสถานภาพเท่ากันหรือต่ำกว่าตน การใช้คำ *tôi* “ผม, ฉัน” กับผู้ที่มีสถานภาพต่ำกว่าแฝงความหมายของอำนาจ หากใช้กับผู้ที่มีสถานภาพเท่ากันจะแฝงความหมายของความห่างไกลด้านความสัมพันธ์ อย่างไรก็ตามจากข้อมูลการวิจัยพบว่า การใช้คำ *tôi* “ผม, ฉัน” กับบุคคลที่มีสถานภาพเท่ากัน เช่น ระหว่างเพื่อน ระหว่างสามีกับภรรยา (โดยมากจะพบว่าเมื่อยังหนุ่ม คู่สามีกับภรรยาจะเรียกกันด้วยคำเรียกญาติ *anh* “พี่” และ *em* “น้อง” เมื่อมีอายุอยู่ในวัยกลางคนขึ้นไป คู่สามีกับภรรยาจะเรียกตนเองว่า *tôi* “ผม, ฉัน” และเรียกคู่สนทนาด้วยคำเรียกบุคคลหลายรูปแบบ อาทิ *mẹ nó* “แม่เขา”, *bố nó* “พ่อเขา”, *ông* “ปู่, ตา” หรือ *bà* “ย่า, ยาย” ฯลฯ จะแฝงความหมายของความสนิทสนมและความเสมอภาคเท่าเทียมกัน ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ Bùi Thị Minh Yến (2001: 45-57) ในกรณีที่ผู้พูดมีสถานภาพสูงกว่าผู้ฟัง การใช้คำ *tôi* “ผม, ฉัน” นอกจากแฝงความหมายของอำนาจและความสุภาพแล้ว ยังสะท้อนร่องรอยของความถ่อมตนอีกด้วย นอกจากนี้ยังพบว่า ในภาษาเวียดนามมีการใช้คำเรียกบุคคลตนเองที่แฝงความหมายของการถ่อมตนคือ *em* “น้อง”, *con*

“ลูก” และ cháu “หลาน” ซึ่งต่างเป็นคำเรียกญาติที่แฝงความหมายของการแบ่งศักดิ์ของญาติผู้น้อย ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ Phan Thi Phuong Dung (2004: 95) ที่กล่าวว่า em “น้อง” เป็นคำเรียกแทนตัวผู้พูดที่มีสถานภาพต่ำกว่าหรือเท่ากับผู้ฟัง (ในกรณีที่ผู้พูดเป็นเพศหญิง) แฝงความหมายของความสุภาพและอ่อนน้อมถ่อมตน con “ลูก” ใช้เรียกแทนตนเอง ในขณะที่สนทนากับผู้ที่มีสถานภาพสูงกว่าเพื่อแสดงความสุภาพอ่อนน้อมและสนิทสนม ส่วน cháu “หลาน” เป็นคำเรียกแทนตนเอง ในขณะที่พูดสื่อสารกับผู้ที่มีสถานภาพสูงกว่าแสดงให้เห็นความใกล้ชิดสนิทสนมและอ่อนน้อมถ่อมตน

นอกจากการใช้คำเรียกบุคคลที่เป็นคำเรียกกลุ่มญาติที่แฝงความหมายของการแบ่งศักดิ์เป็นญาติผู้ใหญ่ เช่น ông “ปู่, ตา”, bà “ย่า, ยาย”, bác “ลุง, ป้า”, cô “อาผู้หญิง”, anh “พี่ชาย”, chị “พี่สาว” ฯลฯ ที่แสดงความเคารพและยกย่องให้เกียรติผู้ฟังหรือผู้ถูกกล่าวถึงดังที่ได้กล่าวไว้ในตอนต้น ในภาษาเวียดนามยังมีการใช้คำเรียกบุคคลที่เป็นคำบอกอาชีพหรือตำแหน่ง เช่น thầy hiệu trưởng “อาจารย์อธิการบดี”, bác sĩ “หมอ”, kỹ sư “วิศวกร”, luật sư “ทนายความ” หรือรูปแบบ [คำนำหน้า + อาชีพ/ตำแหน่ง] เช่น ông trưởng phòng “ท่านหัวหน้าแผนก”, bà giám đốc “ท่านผู้อำนวยการหญิง” [อาชีพ/ตำแหน่ง + ชื่อ] เช่น học giả Nguyễn K Thuận “นักวิชาการ Nguyễn K Thuận”, thủ trưởng Doãn “เจ้านาย Doãn” ฯลฯ ต่างแสดงความยกย่องให้เกียรติผู้ฟังหรือผู้ถูกกล่าวถึง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“Kính mời học giả Ngô An, giáo sư, tiến sĩ, viện sĩ, giám đốc trung tâm..., phó chủ tịch thường trực..., chủ tịch danh dự...” (ขอเรียนเชิญนักวิชาการ Ngô An ศาสตราจารย์ ต๋อ กเตอร์ นักวิจัยอาวุโส ผู้อำนวยการศูนย์... ปลัดนายกรัฐมนตรี... ประธานกิตติมศักดิ์...

(Lê Xuân Khoa, 2013, 96)

จากตัวอย่างดังกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ในการแนะนำบุคคลที่มีฐานะทางสังคมสูง ผู้พูดได้แนะนำทุกตำแหน่งทั้งทางวิชาการและทางหน้าที่การงานของบุคคลผู้นั้น ซึ่งแฝงความหมายของการยกย่องและให้เกียรติเป็นอย่างสูง ทั้งนี้สะท้อนให้เห็นค่านิยมในการยกย่องผู้ที่มีความรู้ การศึกษาในระดับสูง ประสบการณ์ในการทำงาน ตำแหน่งสูงทางหน้าที่การงาน รวมทั้งฐานะหรือยศบรรดาศักดิ์ของสังคมเวียดนาม

สรุปและอภิปรายผล

กล่าวโดยสรุป การใช้คำเรียกบุคคลในภาษาเวียดนามปัจจุบันได้สะท้อนให้เห็นลักษณะทางวัฒนธรรมของเวียดนามอย่างชัดเจน ได้แก่ ลักษณะของสังคมแบบระบบเครือญาติ การเคารพยกย่องผู้อาวุโส การประนีประนอมเพื่อรักษาสัมพันธภาพระหว่างบุคคล รวมทั้งลักษณะของการอ่อนน้อมถ่อมตนและยกย่องให้เกียรติผู้อื่น ลักษณะทางวัฒนธรรมดังกล่าวต่างเป็นเอกลักษณ์ของสังคมเกษตรแบบตะวันออก เป็นสังคมที่ผู้คนต้องใช้ชีวิตขึ้นอยู่กับ

ปัจจัยทางธรรมชาติและอาศัยแรงงานจากคนเป็นหลัก ทุกคนมีวิถีชีวิตเพื่อส่วนรวมมากกว่าส่วนบุคคลซึ่งทำให้เกิดความสนิทสนมและรักใคร่กลมเกลียวกันจนกระทั่งเปรียบเสมือนคนในเครือญาติเดียวกัน เป็นสังคมที่ไม่มี ความแตกต่างกันมากนักทางด้านสภาพและบทบาทของคนในสังคม จึงไม่เห็นการแบ่งแยกของชนชั้นทางสังคมได้อย่างชัดเจน (รัชนิกร เศรษฐรัฐ, 2532: 19) โครงสร้างทางสังคมแบบระบบเครือญาติได้ทำให้ทุกคนมีความเอาใจใส่ ช่วยเหลือเกื้อกูลและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน แม้ว่าบุคคลนั้นจะไม่ใช้ญาติ ทว่าเป็นคนในสังคมเดียวกัน การใช้คำเรียกญาติเป็นคำเรียกบุคคลสำหรับผู้ที่ไม่ใช่ญาติในสังคมเวียดนามนั้นนอกจากทำให้เกิดความรู้สึกสนิทสนมคุ้นเคยและเป็นกันเองระหว่างคู่สนทนาแล้ว ยังเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดวัฒนธรรมอื่นๆ ตามมา เช่น การเคารพนับถือผู้อาวุโสกว่า เ็นดูเด็กหรือผู้อ่อนอาวุโสกว่า

อย่างไรก็ตาม เมื่อสภาพสังคมภายนอกมีการเปลี่ยนแปลงไป เช่น จากการผลิตแบบพอยังชีพเปลี่ยนเป็นการผลิตเพื่อการค้าขายและส่งออก มีการประยุกต์ใช้ผลงานทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในทุกสาขาการผลิตสินค้าตั้งแต่อุตสาหกรรมตลอดจนเกษตรกรรม จากระบบครอบครัวแบบขยายโดยสมาชิกภายในครอบครัวมีความสัมพันธ์กันอย่างเหนียวแน่น กำลังเปลี่ยนเป็นระบบครอบครัวเดี่ยว ประกอบกับที่อยู่อาศัยของแต่ละครอบครัวในตระกูลไม่ได้อยู่ในชุมชนเดียวกันเหมือนดังแต่ก่อนจึงทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคมก็เปลี่ยนแปลงไปด้วย ฯลฯ ทั้งนี้ทำให้ลักษณะต่างๆ ทางด้านวัฒนธรรมของสังคม

เกษตรดั้งเดิมก็เปลี่ยนแปลงไปหรือไม่ก็มีการผสมกับลักษณะทางวัฒนธรรมของสังคมสมัยใหม่ เช่น การยกย่องและนับถือผู้อาวุโสซึ่งสะท้อนจากการนิยมใช้คำเรียกบุคคลที่มี *ค่านำหน้า* ซึ่งแฝงความหมายของความยกย่อง ให้เกียรติ อาทิ ông “ปู่, ตา” bà “ย่า, ยาย” anh “พี่ชาย” chị “พี่สาว” เป็นส่วนประกอบของคำเรียกบุคคลที่มีอายุมากกว่าหรือสถานภาพสูงกว่า อันเป็นค่านิยมอย่างหนึ่งตามประเพณีของสังคมเวียดนามโดยผู้อาวุโสจะเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการใช้ชีวิตและในการทำงานมากกว่าผู้ที่มีอายุน้อยหรือเริ่มเข้ามาทำงานใหม่ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่มีอำนาจหรือตำแหน่งทางหน้าที่การงานสูงมักจะเป็นผู้อาวุโส อย่างไรก็ตามในสมัยปัจจุบัน สังคมได้มีการยอมรับและยกย่องผู้ที่มีความรู้ความสามารถ ไม่ว่าจะผู้นั้นจะเป็นผู้ที่มีอายุน้อยก็ตาม ซึ่งสะท้อนจากการนิยมใช้คำบอกอาชีพหรือตำแหน่งเป็นส่วนประกอบของคำเรียกบุคคล เช่น *cậu trưởng phòng* “คุณหัวหน้าแผนก” *cô bác sĩ trưởng khoa* “คุณหมอผู้หญิงที่เป็นหัวหน้าแผนก” *cậu kỹ sư* “คุณวิศวกร” เป็นต้น เนื่องจากการพัฒนาทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีทำให้ผู้ที่มีอายุน้อยก็สามารถศึกษาหาความรู้และพัฒนาความสามารถของตน จนกระทั่งสามารถดำรงตำแหน่งสูงทางหน้าที่การงานได้ ประกอบกับค่านิยมในการยกย่องและนับถือผู้ที่มีอำนาจหรือตำแหน่งสูงทางหน้าที่การงานในสังคมสมัยก่อน จึงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงค่านิยมในการยกย่องและนับถือผู้อาวุโสในสังคมเวียดนามปัจจุบัน คือผู้ที่มีอายุน้อยแต่มีความสามารถและดำรงตำแหน่งทางหน้าที่การงานสูงจะได้รับการ

ยอมรับและยกย่องจากสังคมทั่วไปเช่นกัน ซึ่งได้ปรากฏให้เห็นใน
การใช้คำเรียกบุคคลในภาษาเวียดนาม

รายการอ้างอิง

- กาญจนา นาคสกุล. 2539. บทบาทของภาษากับการพัฒนาประเทศไทยในระยะยาว. วารสารสุโขทัยธรรมาธิราช. 9(1), 33-37.
- พิมพ์ภรณ์ บุญประเสริฐ. 2550. คำที่แสดงความรู้สึกในภาษาไทย : นัยเรื่องเพศสภาพและการแสดงอำนาจ. วารสารภาษาไทยและวัฒนธรรมไทย. 1(2), 106-116.
- รัชนิกร เศรษฐ์. 2532. โครงสร้างสังคมและวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- Braun, Friederike. 1988. **Terms of Address: Problems of Patterns and Usage in Various Languages and Cultures.** Mouton de Gruyter.
- Cooke, Joseph R. 1968. **Pronominal Reference in Thai, Burmese, and Vietnamese.** Doctoral dissertation, University of California. California.
- Emmit, M. & Pollock, J. 1997. **Language and Learning: An Introduction for Teaching.** Melbourne: Oxford University Press.
- Sapir, E. 1921. **Language: An Introduction to the Study of Speech.** NewYork: Harcourt, Braces. Retrieved August 25, 2016 from <http://www.ugr.es/~fmanjon/Sapir,%20Edward%20%20Language,%20An%20Introduction%20to%20the%20Study%20of%20Speech.pdf>

- Someyeh M.C. and Fatemeh S.B. 2012. The Study of Culture on Foreign Language Teaching. **International Journal of Social Science and Humanity**. 2(6), 522-524.
- Bùi Thị Minh Yến. 2001. **Từ xưng hô trong gia đình đến xưng hô ngoài xã hội của người Việt**. Luận án Ph.D. Ngôn ngữ học, Viện Ngôn ngữ học. Hà Nội.
- Đào Duy Anh. 1951. **Việt Nam văn hóa sử cương**. Sài Gòn: NXB Bốn Phương.
- Đinh Lê Thư. 2000. Từ xưng hô và từ thân tộc trong tiếng M nông (So sánh với tiếng Việt). **Tạp chí Khoa học Xã hội và Nhân văn**. 15, 1-8.
- Hoàng Anh Thi. 2001. **So sánh nghi thức giao tiếp tiếng Nhật và tiếng Việt: Qua từ ngữ xưng hô**. Luận án Ph.D. Ngôn ngữ học, Trường Đại học Khoa học Xã hội và Nhân văn, Đại học Quốc gia Hà Nội. Hà Nội.
- Lê Thanh Kim. 2002. **Từ xưng hô và cách xưng hô trong các phương ngữ tiếng Việt**. Luận án Ph.D. Ngôn ngữ học, Viện Ngôn ngữ học. Hà Nội.
- Lê Xuân Khoa. 2013, **Lá rơi trong thành phố**, Hà Nội: NXB Văn học.

- Nguyễn Đức Tôn. 2002. **Tìm hiểu đặc trưng văn hóa – dân tộc của ngôn ngữ và tư duy của người Việt (trong sự so sánh với những dân tộc khác)**. Hà Nội: NXB Đại học Quốc gia Hà Nội.
- Nguyễn Văn Chiến. 1993. Từ xưng hô trong tiếng Việt. **Tạp chí Khoa học trường Đại học Tổng hợp Hà Nội**. 3, 8-13.
- Nguyễn Vân Dung. 2005. So sánh hệ thống từ xưng hô trong tiếng Việt và trong tiếng Pháp. **Tạp chí Khoa học ĐHQGHN**. 21(4), 63-73.
- Nguyễn Thị Trung Thành. 2007. Cần phân biệt từ xưng hô với đại từ xưng hô, **Tạp chí Ngôn ngữ và đời sống**. 137(3), 1-3.
- Phan Thị Phương Dung. 2004. **Các phương tiện ngôn ngữ biểu thị tính lễ phép trong giao tiếp tiếng Việt**. Luận án Ph.D. Ngữ văn, Viện Ngôn ngữ học. Hà Nội.
- Trần Ngọc Thêm. 1999. **Cơ sở văn hóa Việt Nam**. Hà Nội: NXB Giáo Dục.
- Trần Quốc Vượng và Nguyễn Dương Bình. (May 21, 2013). **Một vài nhận xét về mối quan hệ Mường Việt và quá trình phân hóa giữa tộc Mường và tộc Việt**. Retrieved 25 July, 2016, from <http://khoalichsu.edu.vn/bai-nghien-cu/435-mt->

vai-nhn-xet-v-mi-quan-h-mng-vit-va-qua-trinh-
phan-hoa-gia-tc-mng-va-tc-vit-gs-trn-quc-vng

Trương Thị Diễm. 2002. **Từ xưng hô có nguồn gốc
đanh từ thân tộc trong giao tiếp tiếng Việt.**

Luận án Ph.D Ngôn ngữ học, Đại học Vinh. Nghệ
An.

Võ Anh Thơ. 2014. **Mang thai tuổi 17.** Hà Nội: NXB Văn
học.

องค์พระกวนอิมพันกรแห่งวัดบู้ตต้าบ: พระโพธิสัตว์แห่ง
ความเมตตาในศิลปะเวียดนาม

The Thousand arms images of Bodhisattava
Guanyin from Bút Tháp Temple: The great
Bodhisattava of mercies in Viet arts.

วรรณพรรณน์ เฟรนซ์¹

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะทางประติมานวิทยา และศิลปกรรมของพระโพธิสัตว์กวนอิม แห่งวัดบู้ตต้าบ ประเทศเวียดนาม เนื่องจากเป็นประติมากรรมที่แสดงให้เห็นทั้งคุณค่าความงามทางศิลปะ และคติความเชื่อ เกี่ยวกับบोधิตฤทธิปาฏิหาริย์ของพระโพธิสัตว์ฝ่ายมหายานในอาณาจักรเวียดนาม

จากการศึกษาเปรียบเทียบกับพัฒนาการของรูปเคารพ และรูปสัญลักษณ์ทางประติมานวิทยาของพระโพธิสัตว์กวนอิมในศิลปะจีนพบว่า แม้ว่าพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรจะได้รับการนับถือแพร่หลายเป็นอย่างมากในสกุลช่างพุทธมหายานศิลปะอินเดีย แต่รูปของพระองค์ที่เป็นสตรีหรือกวนอิม กลับปรากฏในศิลปะจีนเท่านั้น โดยเจ้าแม่กวนอิมถือเป็นพระโพธิสัตว์แห่งความเมตตา ผู้เป็นที่พึ่งของของสัตว์โลกผู้ทุกข์ยากทั้งหลาย เช่นเดียวกับพระ

¹ อาจารย์ประจำหลักสูตรประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัย
อุบลราชธานี

โพธิสัตว์อวโลกิเตศวร ความเมตตากรุณาอันยิ่งใหญ่ของพระองค์ สะท้อนให้เห็นอยู่ในรูปที่ทรงเนรมิตพระองค์มีพันพระกร เพื่อช่วยเหลือสัตว์โลกที่กำลังจมอยู่ในทะเลแห่งความทุกข์

ด้วยเหตุนี้ พระโพธิสัตว์กวนอิมพันกรจึงเป็นนิยมนับถือในวัฒนธรรมจีน และส่งอิทธิพลทางด้านคติความเชื่อไปยังดินแดนที่อยู่ภายใต้การปกครองคืออาณาจักรเวียด ดังจะเห็นได้จากประติมากรรมพระโพธิสัตว์ในศิลปะเวียด ที่วัดบู้ตต้าบ ซึ่งคงรูปแบบลักษณะทางศิลปกรรมและประติมานวิทยาไว้ใกล้เคียงกับศิลปะจีนที่เป็นต้นแบบในช่วงระยะเวลาคริสต์ศตวรรษที่ 16-17

คำสำคัญ: พระโพธิสัตว์กวนอิมพันกร, วัดบู้ตต้าบ, ศิลปะเวียดนาม

Abstract

This article is focused on the study of iconography and Arts of Bodhisattava Guanyin image at Bút Tháp Temple, Vietnam. The image has reflected the value in both art and philosophy related to the grand miracle character of Mahayana Bodhisattava.

According to the comparative study, though the Avalokitesvara Boddhisattava has been commonly worshiped in India, the female form of Avalokitesvara known as Guanyin is only seen in Chinese arts. In

Chinese culture, Gaunyin is the symbol of mercies and also known as the Goddess who devoted herself for helping worshipers. Her infinite kindness is obviously performed by showing thousand arms that meant to lift whoever drown in the ocean of suffers. Thus, the thousand arms Gaunyin is well worshiped in China and far beyond to distant area where Chinese culture has been reached. The thousand arms Guanyin at Bút Tháp Temple is an example of Viet Buddhist sculptures reflecting the strong influence of Chinese art and philosophy during 16th-17th century A.D.

Key words: Bodhisattava Guanyin, Bút Tháp,

Temple Viet Arts

บทนำ

กว่าพันปีที่แผ่นดินเวียดนามตอนบนตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของจักรวรรดิจีน (อชีรัชฌ์ ไชยพจน์พานิช, 2557: 4-8) ทำให้วัฒนธรรมจีนได้แผ่ขยายและได้รับการยอมรับเพื่อนำมาปรับใช้เป็นรากฐานของวัฒนธรรมเวียดนาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งศาสนาพุทธนิกายมหายาน ซึ่งเริ่มต้นเมื่อราวต้นคริสตกาลภายใต้อิทธิพลทางวัฒนธรรมจากจีน และมีการสืบต่อมาหลายสมัย จนกระทั่งได้เจริญขึ้นสูงสุดในสมัยราชวงศ์ลี่ (Ly dynasty: คริสต์ศตวรรษที่ 10-11)

สถาปนาโดย พระเจ้าลี่ ถ้าย โต (Lý Thái Tổ) ในรัชสมัยของ พระองค์ ศาสนาพุทธนิกายมหายานได้มีความสำคัญเทียบเท่ากับ ลัทธิขงจื้อ และ เต๋า ซึ่งถือได้ว่าทั้งสามศาสนาเป็นศาสนาประจำ อาณาจักร กษัตริย์ และขุนนางจำนวนมากได้ร่วมกันสร้างเจดีย์ (ละ) ขึ้นในเขตพุทธสถานเป็นจำนวนมาก ศาสนาพุทธนิกาย มหายานในอาณาจักรเวียด ได้เจริญขึ้นภายใต้การสนับสนุนของ ราชวงศ์ต่างๆ จนกระทั่งถึงสมัยภายใต้การปกครองของจีน ราชวงศ์หมิง (Ming dynasty: ค.ศ. 1368-1644) แต่ถูกลด ความสำคัญลงบ้างในสมัยราชวงศ์เล (Lê dynasty: คริสต์ศตวรรษที่ 15-16) ที่สถาปналัทธิขงจื้อเป็นศาสนาหลัก แม้ว่าสถานภาพทางการเมืองของราชวงศ์เล ระยะเวลาหลังจะไม่มั่นคง นัก ศาสนาพุทธในอาณาจักรเวียดกลับได้รับการนับถืออย่าง แพร่หลายในประชาชนอีกครั้งหนึ่งในช่วงสมัยราชวงศ์เหนือ-ใต้ (ค.ศ.1533 – 1789) อันเป็นยุคสงครามระหว่างขุนนางสองตระกูล จิ่ง (Trinh) ทางตอนเหนือของแหลมโคชินไชน่า และตระกูล เหวงวียน (Nguyễn) ในเขตทางใต้ และอันนัม

จนกระทั่งปลายสมัยราชวงศ์เหงวียน (Nguyễn dynasty: คริสต์ศตวรรษที่ 19) ศาสนาพุทธจึงเริ่มมีคู่แข่งคือศาสนาคริสต์ ซึ่ง ถูกนำมาเผยแพร่โดยมิชชันนารีจากฝรั่งเศส อาณาจักรเวียดแม้ว่าจะ เผชิญปัญหาภัยธรรมชาติ และการสงครามจากทั้งภายในและ ภายนอกบ่อยครั้ง จนทำให้พุทธสถานและประติมากรรมพุทธศิลป์ ต่างๆ สูญสลายไป แต่พุทธศาสนาก็ยังคงเป็นเสมือนสิ่งยึดเหนี่ยว จิตใจของชาวเวียดส่วนหนึ่ง และยังปรากฏร่องรอยหลักฐาน ทางด้านศิลปวัฒนธรรมไว้ให้ชนรุ่นหลังชื่นชมจนถึงทุกวันนี้

การศึกษาด้านประติมานวิทยาของพระโพธิสัตว์กวนอิม
พันกรที่วัดบูตต้าบ (Bút Tháp) จังหวัดบิ่คินห์ (Bac Ninh) นั้น
นอกจากจะศึกษาเกี่ยวกับลักษณะพิเศษของประติมากรรมพระ
โพธิสัตว์ในศิลปะเวียดแล้ว ยังทำให้ทราบถึงพัฒนาการของอิทธิพล
ทางศิลปะและปรัชญาศาสนาพุทธนิกายมหายานจากจีน ซึ่งส่ง
ต่อมาให้อาณาจักรเวียดอย่างมาก จนกระทั่งอาจกล่าวได้ว่า
วัฒนธรรมด้านศาสนาจากจีนเป็นรากฐานที่สำคัญประการหนึ่งที่
ช่วยส่งเสริมให้ศิลปะเวียดนามเจริญขึ้น ภายใต้ความสัมพันธ์ทาง
ประวัติศาสตร์ระหว่างสองอาณาจักรตั้งแต่ต้นคริสตกาล

วัตถุประสงค์ในการศึกษา

เพื่อให้ทราบถึงรูปแบบ และพัฒนาการของรูปเคารพองค์
พระโพธิสัตว์กวนอิมพันกร ซึ่งเป็นที่นิยมนับถืออย่างกว้างขวางใน
อาณาจักรเวียด และอีกทั้งประติมากรรมในศิลปะเวียดได้สะท้อนให้
เห็นถึงการเผยแพร่ศาสนาพุทธนิกายมหายานจากจีนที่เข้ามายัง
ดินแดนเวียดนามตอนบนอย่างต่อเนื่อง

ขอบเขตของการศึกษา

บทความนี้ มุ่งเน้นศึกษาพัฒนาการทางศิลปกรรมของ
ประติมากรรมรูปเคารพพระโพธิสัตว์กวนอิมพันกรที่วัดบูตต้าบใน
ฐานะประติมากรรมชิ้นเด่นของศิลปะเวียด สมัยราชวงศ์เล (ราว

คริสต์ศตวรรษ 16-17) โดยศึกษาเปรียบเทียบกับพระโพธิสัตว์
กวนอิมในศิลปะจีนสมัยต่างๆ

ระเบียบวิธีการศึกษา: การศึกษารูปเคารพโดยวิธีการศึกษาทาง ประติมานวิทยา

การศึกษาด้านประติมานวิทยาในบทความนี้ หมายถึง กระบวนการศึกษารูปแบบทางศิลปกรรมและสัญลักษณ์อันสื่อความหมายทางด้านคติความเชื่อ หรือปรัชญาศาสนาของรูปเคารพหนึ่งประติมานวิทยา มาจากศัพท์ Iconography อันแปลตรงตัวว่า การศึกษาเกี่ยวกับ “การเขียนรูปลักษณ์” (image writing) ในด้านประวัติศาสตร์ศิลป์ ประติมานวิทยาก็ยังอาจหมายถึงกรรมวิธีการแสดงหัวเรื่องในรูปแบบของการใช้รูปสัญลักษณ์ต่างๆ ในเนื้อหาของภาพที่ออกมาให้ผู้ชมได้เห็น (มะลิฉัตร เอื้ออนันท์, 2545) นอกจากนี้ การศึกษาประติมานวิทยา ยังคงสามารถสะท้อนบริบททางสังคม และวัฒนธรรม อันมีผลต่อคติความเชื่อที่มีต่อการสร้างรูปเคารพอีกด้วย

ในบทความชิ้นนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบลักษณะทางศิลปกรรมของรูปเคารพพระโพธิสัตว์กวนอิมพันกรจากวัดบู้ต่าบ โดยศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบและพัฒนาการจากศิลปะจีน เพื่อแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลทางด้านปรัชญาทางศาสนาพุทธนิกายมหายานที่ได้รับการนับถือปฏิบัติ อย่างแพร่หลายในอาณาจักรเวียด

สถานภาพของศาสนาพุทธนิกายมหายานสมัยราชวงศ์เล (Lè dynasty) และยุคสงครามระหว่างตระกูลจิ่งและตระกูลเหงวียน (Trịnh-Nguyễn War)

การเจริญขึ้นของพระพุทธรูปศาสนาในอาณาจักรเวียดปรากฏตั้งแต่สมัยใดยังไม่พบหลักฐานชัดเจนนัก แต่อย่างน้อยน่าจะตั้งแต่ราวต้นคริสตศตวรรษ (Valérie Schweyer, 2011 : 221) ศาสนาพุทธนิกายมหายานได้ถูกเผยแพร่เข้ามาในดินแดนเวียดนามตอนเหนือผ่านทางบก (จากจักรวรรดิจีน) และทางทะเลซึ่งใช้เป็นเส้นทางการค้า (จามปา-มาลายู และชวา) ทั้งนี้ หลักปรัชญาศาสนาพุทธนิกายมหายานที่อยู่ในอาณาจักรเวียดส่วนใหญ่แล้วเป็นอิทธิพลมาจากจีน เนื่องจากว่าถูกปกครองภายใต้จักรวรรดิจีนมาเป็นเวลานาน และกลุ่มขุนนางชั้นสูงของอาณาจักรเวียดในระยะแรกผู้มีความเกี่ยวข้องการวางรากฐานทางวัฒนธรรมโดยมากเป็นชาวจีน

เมื่อศาสนาพุทธนิกายมหายานได้รับการนับถือแพร่หลายในจีน จึงทำให้เกิดการปฏิบัติบูชาลัทธิย่อยในนิกายมหายาน เช่น ลัทธิสุขาวดี ซึ่งเป็นลัทธิที่นับถือพระอมิตาพุทธ (อมิตาภะ) ผู้ประทับอยู่บนสวรรค์ชั้นสุขาวดีอันพิสุทธิ์ และเป็นที่สถิตของพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร (กวนอิม) พระโพธิสัตว์ผู้ทรงเปี่ยมด้วยความเมตตาต่อสรรพสัตว์ ระยะแรก ลัทธินี้ ได้รับการนับถืออย่างกว้างขวางในจีน ก่อนที่จะเผยแพร่เข้ามาในอาณาจักรเวียด สมัยราชวงศ์ลี่ (Ly dynasty: ราวคริสต์ศตวรรษที่ 11-12) ต่อมาศาสนาพุทธนิกายมหายานในอาณาจักรเวียด ได้ริเริ่มการผสมผสานคติความเชื่อทางไสยศาสตร์ เช่น สร้างปาฏิหาริย์ในการรักษา

โรคภัยไข้เจ็บ เพื่อปรับให้ดำรงอยู่ในสังคมได้เช่นเดียวกับลัทธิเต๋า และขงจื้อ

ศาสนาพุทธได้รับการนับถือในฐานะ 1 ใน 3 ศาสนาหลักของอาณาจักร จนถึงราวคริสต์ศตวรรษที่ 15 อาณาจักรเวียดตกอยู่ภายใต้การปกครองของจีนสมัยราชวงศ์หมิงเป็นเวลา 20 ปี ศาสนาพุทธมหายานได้รับการเผยแพร่อย่างกว้างขวางโดยกลุ่มพระภิกษุสงฆ์ชาวจีนที่จาริกไปยังดินแดนต่างๆ ได้นำพระธรรมคำสอนของพุทธองค์ไปสู่กลุ่มคนทุกชนชั้นในอาณาจักรเวียด (Valérie Schweyer, 2011 : 225)

ภายหลังเมื่ออาณาจักรเวียดประกาศเอกราชจากจีนโดยพระเจ้า เล ถ่าย โต (Lê Thái Tổ) ปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์เล ศาสนาพุทธมหายานจากจีนถูกลดบทบาทลง โดยสันนิษฐานว่าเป็นผลมาจากทางการเมืองที่อาณาจักรเวียดต้องการแสดงความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรมทางศาสนาให้แตกต่างไปจากสมัยที่อยู่ภายใต้ การปกครองของจีน ด้วยเหตุนี้ ลัทธิขงจื้อจึงได้รับการฟื้นฟูขึ้นมาอีกครั้ง และให้ความสำคัญในฐานะศาสนาประจำอาณาจักร แต่กระนั้น ศาสนาพุทธนิกายมหายานก็ได้สาบสูญไปจากอาณาจักร และยังมีนิมนต์ปฏิบัติในกลุ่มชนทั่วไปมากกว่าในสังคมชนชั้นสูง

เมื่อกษัตริย์ราชวงศ์เล ถูกแย่งชิงอำนาจโดยขุนนางสกุลหมัก (Mac) และสามารถสถาปนาราชวงศ์หมักขึ้นมาปกครองอาณาจักรเวียดได้ระยะเวลาหนึ่ง (ค.ศ.1527-1592) แต่ในท้ายที่สุดกษัตริย์ราชวงศ์เลก็สามารถกลับมาครองราชย์ที่ราชธานีเมืองทั้ง

ลอง (Thăng Long) ได้ด้วยความช่วยเหลือจากขุนพลที่สำคัญสอง
ตระกูล คือ ตระกูลจิ่ง (Trinh) และ ตระกูลเหงวียน (Nguyễn)
หลังการฟื้นฟูราชวงศ์เล่ ซั้นได้ ขุนศึกตระกูลจิ่งตั้งตนเป็นผู้สำเร็จ
ราชการ และให้ขุนศึกตระกูลเหงวียนไปปกครองเขตชายแดนได้
ต่อมาขุนศึกตระกูลจิ่งตั้งตนเป็น เจ้าสืบตำแหน่งผู้สำเร็จราชการ ใน
ตระกูลของตนเอง ขุนศึกตระกูลเหงวียนจึงประกาศไม่ยอมรับ
การปกครองของตระกูลจิ่ง จนเกิดสงครามครั้งใหม่ต่อมาอีกหลาย
สิบปี ทำให้อาณาจักรเวียดแบ่งแยกเป็นสองส่วน เรียกกันว่าสมัย
ราชวงศ์เหนือ-ใต้

แม้ว่าอาณาจักรเวียดในยุคราชวงศ์เหนือ-ใต้ จะถือเป็นยุค
ของสงคราม ทำให้เกิดความอดอยากแร้นแค้นทั่วไป แต่ศาสนา
พุทธก็ยังคงมีอิทธิพลแพร่หลายทั้งในกลุ่มเจ้าศักดินา (เชื้อสายขุน
นางเก่า) และประชาชนทั่วไป ในช่วงเวลานี้ ตระกูลเจ้าทั้งสอง
ตระกูลต่างให้การอุปถัมภ์ศาสนาพุทธนิกายมหายานเป็นอย่างมาก
เพื่อแข่งขันกันด้านการเสริมสร้างบารมีในเขตอิทธิพลของตน ปัจจัย
หนึ่งที่ทำให้ศาสนาพุทธได้รับความนิยมในกลุ่มชนทั่วไป สันนิษฐาน
ว่า เป็นเพราะสภาพสังคมที่เต็มไปด้วยทุกข์ยาก ทำให้ประชาชน
ทั้งหลายหันมาสนใจศาสนาพุทธมากกว่าแต่ก่อน เพราะศาสนา
พุทธนิกายมหายาน ปรากฏคำสอนที่เกี่ยวข้องกับ วัฏจักร ของ
ความทุกข์ กฎแห่งกรรม หรือความไม่เที่ยงแท้ทั้งหลาย ซึ่งเสมือน
ช่วยเยียวยาจิตใจของผู้คนที่ประสบภาวะภัยสงครามอย่างยาวนาน
นอกจากนี้ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องการนับถือพระโพธิสัตว์องค์ต่างๆ
ผู้ทรงมีพระเมตตาต่อสรรพสัตว์ทั้งปวงที่ต้องอยู่ในห้วงทุกข์ ก็ยัง
เป็นที่นิยมนับถือปฏิบัติเพื่อยึดเหนี่ยวจิตใจในยามทุกข์ยาก เป็นต้น

ในช่วงสมัยนี้ ได้ปรากฏหลักฐานการแต่งวรรณกรรมทางศาสนาพุทธ ทั้งจากกลุ่มพระสงฆ์ ชั้นชั้นสูง หรือแม้กระทั่งชาวบ้านทั่วไป วรรณกรรมที่สะท้อนให้เห็นถึงความนิยมในการบูชาพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร ในรูปสตรีเพศตามปรัชญาของจีน คือ วรรณกรรมเรื่องโพธิสัตว์ถิซิ่นที่ผู้ทรงเมตตา (Quan Am Thi Kinh) และเรื่องพระโพธิสัตว์แห่งทะเลใต้ (Quan Am Nam Hai) ซึ่งมีเนื้อเรื่องใกล้เคียงกันกับตำนานพระธิดาเมี้ยวซ่านของจีน วรรณกรรมทั้งสองเรื่อง นอกจากจะแสดงให้เห็นถึงปรัชญาการอุทิศตน มีความเสียสละ เมตตาธรรมตามหลักของศาสนาพุทธนิกายมหายาน และคติการนับถือพระโพธิสัตว์แห่งความเมตตาในรูปของสตรีแล้ว เนื้อหาของทั้งสองเรื่อง ยังคงสะท้อนให้เห็นถึงสภาพสังคมที่ทุกข์ยากในระยะเวลา นั้น โดยใช้ศาสนาพุทธเป็นเครื่องกล่อมเกลาคจิตใจของผู้คน (Nguyen et al, 2006 : 177-178)

ยุคสมัยแห่งสงครามได้สิ้นสุดลง เมื่อราชวงศ์เหิงเวียนสามารถปราบกบฏเตยเซิน (Tây Sơn Rebellion) ได้ และสถาปนาราชวงศ์ใหม่ที่เมืองเว้ เป็นกษัตริย์ปกครองเวียดนามทั้งหมดได้ในราว ค.ศ. 1802 ศาสนาพุทธนิกายมหายานได้รับการนับถือสืบต่อมา ควบคู่กับลัทธิขงจื้อและเต๋า ซึ่งเป็นลัทธิสำคัญในราชสำนักเวียด ก่อนที่จะค่อยๆ เสื่อมโทรมลงบ้างตามสภาพการเมืองหลังคริสต์ศตวรรษที่ 19

เป็นที่น่าสนใจว่า รูปเคารพของพระโพธิสัตว์กวนอิมพันพระกร ซึ่งประดิษฐานที่วัดบู๊ตต้าบ มีจารึกที่ฐานว่าสร้างขึ้นในช่วง ค.ศ. 1657 อันเป็นช่วงสมัยของสงครามแบ่งแยกเหนือ-ใต้ ทำให้

สามารถสันนิษฐานได้ว่า ประติมากรรมชิ้นนี้ถูกสร้างขึ้นในช่วงที่ ศาสนาพุทธนิกายมหายาน (ลัทธิสุขาวดี) มีอิทธิพลต่อความคิด และความเชื่อของผู้คนในอาณาจักรเวียดเป็นอย่างมาก ด้วยเหตุนี้ ประติมากรรมรูปพระโพธิสัตว์กวนอิมพันพระกร จึงเปรียบเสมือน หลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญที่ไม่เพียงแต่แสดงอิทธิพล ทางด้านปรัชญาพุทธศาสนาและศิลปกรรมจากจีน แต่สามารถ สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของพระโพธิสัตว์กวนอิมในฐานะที่ฟังฟัง ทางใจ ผู้ประทานความเมตตาอันไม่มีที่สิ้นสุดของเหล่าผู้ทุกข์ยาก ที่ประสบภัยสงคราม ณ ช่วงเวลานั้น

องค์พระกวนอิมพันกรแห่งวัดบู้ตต้าบ: พระโพธิสัตว์แห่ง ความเมตตาในศิลปะเวียด

พุทธศิลป์ของพระโพธิสัตว์องค์สำคัญในศิลปะเวียดที่มักจะ ปรากฏเป็นรูปเคารพในพุทธสถานแห่งต่างๆ ในเวียดนาม ได้แก่ องค์พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร ซึ่งถือเป็นพระโพธิสัตว์ผู้ทรงเปี่ยม ด้วยบารมีทางด้านเมตตา กรุณา ต่อสรรพสัตว์ทั้งหลายในโลกนี้เป็น อย่างยิ่ง และน่าสนใจว่าการนับถือพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรในรูป ของพระโพธิสัตว์กวนอิม หรือกวนซียินนั้น ปรากฏแพร่หลายใน ประเทศจีนและเวียดนาม ซึ่งครั้งหนึ่งเป็นอาณาจักรเวียดที่รุ่งเรือง และถือเป็นศูนย์กลางศาสนาพุทธนิกายมหายานที่สำคัญในภูมิภาค เอเชียตะวันออกเฉียงใต้

พระพุทธรูปของพระโพธิสัตว์กวนอิมที่สะท้อนความงดงาม ของศิลปะเวียดได้อย่างดี คือพระโพธิสัตว์กวนอิม (กวนอัม) จาก

วัดบู้ตต้าบ (BútTháp Temple) จังหวัดบู้คินง์ (Bac Ninh)
วัดบู้ตต้าบ สร้างขึ้นเมื่อราวค.ศ.1647 โดยในเขตพุทธสถาน ประกอบด้วย เจดีย์หิน บอ เหงียม (Bao Nghiem tower) และ พระอุโบสถไม้ เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปพระศากยมุนีพุทธเจ้า พระโพธิสัตว์องค์สำคัญต่างๆ ได้แก่ พระโพธิสัตว์อมิตาภะ พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร และพระมหาสถามปราปต์โพธิสัตว์ รวมทั้ง เทพเจ้าแห่งธรรมชาติในลัทธิเต๋า (Valérie schweyer 2011: 240)

ภาพที่ 1 พระโพธิสัตว์กวนอิม (กวนอัม) จากวัดบู้ตต้าบ (BútTháp Temple) จังหวัดบู้คินง์ (BacNinh)

ในอุโบสถของวัดบู้ตต้าบปรากฏพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร ในรูปของเจ้าแม่กวนอิมพันพระกร หรือที่เรียกว่า ปางพระสหัสสุข สหัสเนตรอวโลกิเตศวร (หรือสหัสสหัสต์ สหัสเนตรอวโลกิเตศวร) (จิตรรา, 2541: 74-75) องค์พระพุทธรูปมีความสูงถึง 370 เซนติเมตร มี 9 พระเศียร ยอดบนสุดคือพระอมิตาภะ ญาณิพุทธ

แห่งพุทธเกษตรสุขาวดี ประทับนั่งในท่าวัชรसनะ (ขัดสมาธิเพชร)
4 พระกรหน้า ทรงทำปางอัญชลิมุทรา และ ฌยานมุทรา (ปาง
สมาธิ)

ส่วนพระกรที่เหลือนั้น ประกอบด้วย มีพระกรใหญ่ 38
กร และพระกรเล็กๆอีก 786 กร สลักแผ่ออกไปทั่วทุกทิศทาง
จนกระทั่งเต็มพระรัศมีที่อยู่ด้านหลัง องค์พระโพธิสัตว์ทรงอาภรณ์
ห่มคลุม และคาดผ้ายาวอาศารยปรีวฤติ อันเป็นการทรงผ้าของ
พระพุทธรูปในศิลปะจีน ไต้ผ้ายาวมีคั่นช่องรูปวงกลม (สัญลักษณ์
ของแก้วมณี) วางเหนือพระหัตถ์ทั้งสองที่ทำปางสมาธิส่วนฐาน
ประกอบด้วยฐานบัว ที่มีตัวมังกรรองรับฐานดอกบัว

ภาพที่ 2 พระโพธิสัตว์กวนอิมพันกร องค์จำลองจากวัดบู้ตต้าบ
จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ทางประวัติศาสตร์แห่งชาติฮานอย

ต่อจากนั้นฐานล่างสุดเป็นฐานเชิง 6 เหลี่ยม สลักลายเมฆลงรักปิดทอง และมีตัวคนแคระแบกทั้ง 4 ด้าน จารึกที่ฐานกล่าวว่า “สร้างขึ้นในฤดูใบไม้ร่วงของปีวอก” (autumn of the year Bính Thân) สันนิษฐานว่าคือราว ค.ศ. 1657 สมัยราชวงศ์เล โดยขุนนางสกุลเจื่อง (Truong) งานประติมากรรมชิ้นนี้ ถือได้ว่าเป็นพระพุทธรูปของโพธิสัตว์กวนอิมที่ใหญ่ที่สุดในศิลปะเวียด ปัจจุบันนี้มีการสร้างองค์จำลองขึ้นที่พิพิธภัณฑ์ทางประวัติศาสตร์แห่งชาติกรุงฮานอย ส่วนองค์จริงยังคงอยู่ที่วัดบูตต้าบ

การนับถือพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร สันนิษฐานว่า เจริญขึ้นพร้อมกับศาสนาพุทธนิกายมหายานในอาณาจักรเวียด การสร้างรูปเคารพพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรพันกรในอาณาจักรเวียดนั้น เท่าที่ปรากฏในหลักฐานซึ่งยังคงหลงเหลืออยู่ในปัจจุบัน สันนิษฐานว่า มีการสร้างมาตั้งแต่สมัยราชวงศ์ ลี้-เจิ่น (Lý - Trần) (ราวคริสต์ศตวรรษที่ 11-12) และได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก ในช่วงราชวงศ์เล (ราว ค.ศ.1428-1788) แม้ว่าในช่วงปลายราชวงศ์เล จะประสบปัญหาการเมืองภายในจนยึดเยื่อเป็นยุคสงครามกลางเมืองของ 2 ตระกูลขุนนางเหนือ-ใต้ แต่ก็ยังถือได้ว่าเป็นช่วงสมัยที่อาณาจักรเวียดมีความสงบสุขสมัยหนึ่ง และเป็นยุคที่งานศิลปกรรมเวียดเจริญรุ่งเรืองมาก

ศิลปกรรมเวียดสมัยราชวงศ์เลนั้น ถึงจะมีความโดดเด่นกว่าสมัยอื่น แต่ก็เจริญขึ้นภายใต้อิทธิพลของศิลปะจีนราชวงศ์หมิง (Ming dynasty) ซึ่งมีอายุสมัยใกล้เคียงกัน ด้วยเหตุนี้ การสร้าง

พระโพธิสัตว์กวนอิม หรือกวนอัมในศิลปะเวียดนั้น จึงได้รับอิทธิพลจากการสร้างรูปเคารพพระโพธิสัตว์กวนอิมในศิลปะจีน ทั้งรูปแบบทางศิลปกรรมและคติการสร้าง

รูปเคารพของพระโพธิสัตว์กวนอิมในศิลปะจีน มีพัฒนาการมาจากความนิยมในการนับถือพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรผู้ถือเป็นพระโพธิสัตว์ที่มีเมตตาบารมีต่อมวลมนุษย์ทั้งหลาย รวมทั้งป้องกันภัยอันตรายต่างๆแก่ชาวพุทธ การสร้างรูปพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรหลายพระกรปรากฏในศิลปะอินเดีย ตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ 13 ในศิลปะปาละ อันเป็นช่วงเวลาที่ศาสนาพุทธนิกายตันตระมีการนับถือและปฏิบัติอย่างแพร่หลาย ศาสนาพุทธลัทธินี้เป็นส่วนหนึ่งของพุทธแบบมหายาน ซึ่งมีความศรัทธาเกี่ยวกับอิทธิปาฏิหาริย์ เวทมนตร์คาถา และพิธีกรรมเพื่อบูชาของพระโพธิสัตว์องค์ต่างๆ เป็นอย่างมาก

ด้วยเหตุนี้จึงมีการสร้างรูปเคารพของพระโพธิสัตว์องค์สำคัญ เช่น พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรให้มีหลายพระพักตร์ หลายพระกร กระทำปางต่างๆ กัน มีทั้งสงบมีเมตตา และก้าวร้าวดุเดือดตามแต่กำหนดจากคัมภีร์ของพุทธมหายาน คัมภีร์คุณการันตพยูหสูตร ซึ่งมีเนื้อหาหลักเกี่ยวกับสรรเสริญพระอวโลกิเตศวรได้กล่าวว่า “...พระองค์ (อวโลกิเตศวร: ปัทมปาณี) ทรงเปล่งรัศมีอันประกอบด้วยสีต่างๆ แต่ละชุมชนของพระองค์มีโลกอยู่ภายใน และพระองค์ทรงบันดาลให้เกิดเทพสำคัญอีก 16 องค์ จากพระวรกาย เช่น พระวิษณุ พระพรหม มหาเทวะ พระอินทร์ พระวรุณ พระยม สุริยะ จันทร ปรฤทธิวี สรัสวดี ลักษมี และยังมีกึ่งเทพ ฤๅษี และ

พระพุทธเจ้าทั้งหลาย แสดงถึงความยิ่งใหญ่เหนือพระตถาคต
ทั้งปวง กล่าวกันว่า แม้พระตถาคตจำนวนเท่ากับเม็ดทรายในแม่น้ำ
คงคาจะทรงรับของถวาย แต่จำนวนของบุญกุศลที่เกิดจากการ
ถวายสิ่งของเหล่านั้นก็เท่ากับจำนวนบุญกุศลที่ปลายเส้นพระเกศา
ของพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรเพียงเส้นเดียวเท่านั้น...” (Hogdson,
1916 : 88) การสร้างรูปประติมานวิทยาของพระโพธิสัตว์อวโลกิเต
ศวร ซึ่งมุ่งเน้นไปในแนวของอิทธิปาฏิหาริย์นั้น ก็คงสันนิษฐานได้ว่า
เป็นการจำแลงรูปของพระองค์ให้มีความยิ่งใหญ่เสมอด้วยจักรวาล

ภาพที่ 3 พระอวโลกิเตศวรเปล่งรัศมีในศิลปะขอมจาก
ปราสาทเมืองสิงห์ จ.กาญจนบุรี สร้างขึ้นภายใต้คุณลักษณะของ
พระองค์ที่กล่าวในคัมภีร์คุณกถารัตนทวยหุสูตร

ลักษณะเช่นนี้ ยังคงปรากฏในคัมภีร์อมิตายุสพุทธธานุสัมฤติสูตร กล่าวว่ พระองค์ประทับอยู่เบื้องขวาของพระพุทธเจ้าอมิตายุส (อมิตาภะ) โดยมีพระโพธิสัตว์มหาสถามปราปต์อยู่เบื้องซ้าย คัมภีร์นี้ยังกล่าวถึงพระนามพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรว่า หมายถึงแสงสว่างแห่งจักรวาลอันไม่มีที่สิ้นสุด เปรียบเสมือนปัญญาส่องทางแก่สรรพสัตว์ให้รอดพ้นจากนรกภูมิทั้งหลาย เช่นเดียวกันกับคุณลักษณะของพระองค์ที่บรรยายในคัมภีร์โลกเตศวรศตกะว่า “ พระองค์เป็นผู้เป็นใหญ่ในโลก ทรงเป็นแสงสว่างอันมั่นคง แสงของพระองค์อยู่คงที่ตลอดกาล ได้กำจัดความมืดมนอันหนาแน่นแห่งอวิชชาอันเกิดจากสังสารวัฏ ” (สุภัทรดิศ, 2527: 23-25)

พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร ได้รับการนับถืออย่างมากในด้านที่ทรงสามารถแสดงปาฏิหาริย์เพื่อป้องกันภัย และช่วยเหลือสัตว์โลกผู้ทุกข์ทรมาน ดังจะปรากฏในคัมภีร์ศีทธรรณปุณฑริกสูตร ซึ่งบรรยายไว้ว่า ทรงเป็นผู้พิทักษ์ภัยอันตรายให้สรรพสัตว์ โดยมีภาวะอยู่ทุกหนแห่ง มีอนุภาพบันดาลให้ประสบผลสำเร็จในกิจต่างๆ เชื่อกันว่าเพียงแค่เอ่ยพระนามของพระองค์ ก็จะได้บุญกุศลเท่ากับถวายความเคารพบรรดาพระพุทธเจ้าซึ่งมีจำนวน 62 เท่าของเม็ดทรายในแม่น้ำคงคา พระองค์ยังสามารถเนรมิตให้มีพระเศียรและพระกรจำนวนมากเพื่อช่วยเหลือสรรพสัตว์ได้มากขึ้น

เนื่องจากกลุ่มคัมภีร์ซึ่งมีเนื้อหาสรรเสริญถึงความเป็นมหากรุณาของพระอวโลกิเตศวร ได้ถูกนำไปเผยแพร่ และศึกษาอย่างกว้างขวางที่ประเทศจีน ทำให้มีการขยายต่อเติมอรรถาธิบายของพระสูตรเดิมเป็นอย่างมาก เพื่อแสดงปาฏิหาริย์ด้านต่างๆ ของพระ

โพธิสัตว์อวโลกิเตศวรในฐานะโพธิสัตว์ผู้ยิ่งใหญ่ มีพระวรกายที่สามารถเนรมิตได้อย่างไร้ขีดจำกัดเพื่อช่วยเหลือผู้ที่ภาวนาถึงพระองค์ ลักษณะดังกล่าวได้บรรยายไว้ในพระสูตรสหัสสุทศหัสเนตรอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ ไวปุละยสัมปุรณอกิญจนมหารุณาจิตรธารณีสูตรมหารุณามนต์ หรือรู้จักกันในชื่อว่าพระมหารุณาธารณีสูตร ซึ่งนำไปแปลในประเทศจีนโดยพระภควรรณชาวอินเดียในสมัยราชวงศ์ถัง ได้กล่าวถึงบทสวดธารณีแห่งพระโพธิสัตว์พระองค์นี้ คือ “มหารุณาหฤทัยธารณี”

เนื้อหาพระสูตรกล่าวถึงเมื่อครั้งที่พระศากยมุนีสัมมาสัมพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ โปตาลกะบรรพต ซึ่งเป็นพุทธเกษตรของพระอวโลกิเตศวร ในกาลนั้นพระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ได้ขอพุทธานุญาตแสดงธารณีสมนต์อันศักดิ์สิทธิ์ไว้เพื่อเป็นที่พึ่งแก่สรรพสัตว์ ซึ่งย้อนไปในครั้งกาลสมัยของอดีตพระพุทธเจ้านามว่า พระสหัสประภาศานตีสถิตยตถาคต พระพุทธเจ้าพระองค์นั้นได้ตรัสธารณีนีแก่พระอวโลกิเตศวร และตรัสว่า “ บุรุษทั้งหลาย เมื่อเธอได้หฤทัยธารณีนี จงสร้างประโยชน์สุขสำราญแก่สัตว์ทั้งหลายในภวภูมิกัลป์แห่งอนาคตกาลโดยทั่วถึง”

ตามเนื้อความของพระสูตรได้กล่าวว่า ในขณะนั้น เมื่อพระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ได้สดับมนต์นี้แล้ว ก็ได้บรรลุถึงภูมิที่ 8 แห่งพระโพธิสัตว์เจ้า จึงได้ตั้งปณิธานว่า “...ในอนาคตกาล หากข้าพเจ้าสามารถยังประโยชน์สุขแก่สรรพสัตว์ได้ขอให้ข้าพเจ้ามีพันเนตรพันหัตถ์ในบัดดล” เมื่อท่านตั้งปณิธานดังนี้แล้ว พลันก็บังเกิดมีพันหัตถ์พันเนตรขึ้นทันที และเพลานั้นพื้นมหาพสุธาตลอดทั่วทิศ

ก็ไหวสะเทือนเลื่อนลั่น พระพุทธเจ้าทั้งปางในทศทิศก็เปล่งแสง
โอภาสเรืองรองมาต้องวรกายแห่งพระโพธิสัตว์ และนายรัศมีไปยัง
โลกธาตุต่างๆ อย่างปราศจากขอบเขต พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัส
แก่พระอานนท์ว่า เนื่องจากปณิธานอันยิ่งใหญ่ของพระโพธิสัตว์
หากเหล่ามนุษย์และทวยเทพ ตั้งจิตสวตมหากุณาธารณิมนต์นี้คั้น
ละ 7 จบ ก็จะได้ดับหน้ตโทษจำนวนร้อยพันหมื่นล้านกลับได้ หาก
เหล่ามนุษย์ทวยเทพสวดคาถามหากุณาธารณิมนต์นี้ เมื่อใกล้ชีวิตดับ
พระพุทธเจ้าทั้ง 10 ทิศจะยื่นพระกรมารับให้ไปอุบัติในพุทธเกษตร
ทุกแห่ง

จากเรื่องราวในพระสูตรนี้ทำให้เกิดการสร้างรูปพระ
โพธิสัตว์พันหัตถ์พันเนตร หรือที่เรียกว่าปางพระสหัสสกุชสหัส
เนตรอวโลกิเตศวร อันแสดงถึงการทอดทัศนาทั่วโลกธาตุ และพัน
หัตถ์ แสดงถึงอำนาจในการช่วยเหลือสรรพสัตว์ให้พ้นทุกข์ บทสวด
ในพระสูตรนี้เป็นภาษาสันสกฤตผสมภาษาท้องถิ่นในอินเดียที่
หลงเหลือมาในปัจจุบันมีหลายฉบับที่บทพระสูตรไม่ตรงกัน ทั้งใน
ฉบับภาษาทิเบตและฉบับภาษาจีน ซึ่งมีทั้งของพระภควรรวม พระ
อโมฆวัชระ เป็นต้น ต่อมาได้มีการค้นคว้าและปรับปรุงให้ถูกต้อง
ตามหลักไวยากรณ์โดย ดร. โลเกศ จันทร (Lokesh Chandra)
และ ตีพิมพ์เผยแพร่เมื่อ ค.ศ. 1988 เป็นบทสวดสำคัญประจำองค์
พระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ที่พุทธศาสนิกชนมหายานสวดกันอยู่
โดยทั่วไปในภาษาจีนเรียกธารณิมนต์ว่า ไต่ปู้ยจี๋ว หรือบทสวดบูชาพระ
โพธิสัตว์อวโลกิเตศวรพันกรพันเนตร

เมื่อพระพุทธศาสนายานได้เข้าสู่ประเทศจีนในช่วงแรกคือสมัยราชวงศ์ฮั่นตะวันตก (Western Han dynasty: 206 ปีก่อนคริสตกาล–ราว ค.ศ. 220) ในยุคนั้นรูปเคารพของพระอวโลกิเตศวรยังสร้างเป็นรูปบุรุษตามแบบพุทธศิลป์ของอินเดีย แต่ก็มี ความงามแบบอุดมคติ (ไร้เพศสภาพ) จนถึงสมัยซ่ง (Song dynasty: ราว ค.ศ. 960–1279) หากในกาลต่อมาภายหลัง ในช่วงสมัยราชวงศ์หยวนเป็นต้นไป ช่างชาวจีนได้คิดสร้างเป็นรูปสตรีเพื่อแสดงออกถึงความอ่อนโยน และแสดงถึงความเมตตากรุณาให้เด่นชัดยิ่งขึ้น ดังเช่นความรักของมารดาที่มีต่อบุตร สะท้อนถึงความรู้สึกและความเชื่อของประชาชนพื้นถิ่นที่ห่างไกลแม่แบบซึ่งมาจากอินเดีย จนอาจจะเรียกได้ว่ากวนอิมในรูปลักษณะของสตรีเป็นสัญลักษณ์ที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในจีน และแพร่หลายมากกว่าปางอื่น ทั้งนี้เพราะรูปลักษณะของฝ่ายหญิงแทนค่าในเรื่องความเมตตากรุณาได้ดี ในขณะที่รูปลักษณะอย่างบุรุษเพศจะสะท้อนเรื่องคุณธรรมมากกว่าความเมตตา แต่กระนั้น ไม่ว่าจะรูปเคารพของพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร (เพศบุรุษ) หรือพระโพธิสัตว์กวนอิมก็ต้องคงไว้ซึ่งลักษณะทางประติมานวิทยาที่สำคัญ คือ พระเศียรที่ทรงสิริภรณ์ที่มีพระธยานิพุทธอมิตาภะประทับอยู่ และมีดอกบัวรองรับพระบาท เพื่อแสดงให้เห็นว่าทรงมาจากดินแดนสุขาวดีของพระธยานิพุทธอมิตาภะ

นอกจากนี้ ยังมีการนำคุณธรรมของพระอวโลกิเตศวรมาผสมกับความเชื่อที่เกี่ยวกับการบำเพ็ญบารมีของเจ้าหญิงเมี่ยวซ่าน (Miaoshan) ต่อมาชาวจีนได้ถือว่าเป็นตำนานของการกำเนิดเจ้าแม่กวนอิม เชื่อกันว่าตำนานของพระธิดาเมี่ยวซ่านได้

ถูกเขียนขึ้นในหนังสือที่มีชื่อว่า พระสูตรศักดิ์สิทธิ์แห่งภูเขาหอม (precious scroll of fragrant mountain) ซึ่งถูกแต่งโดยพระนิกายมหายานราวคริสต์ศตวรรษที่ 12 หรือสมัยราชวงศ์ซ่ง นำไปสู่ข้อสันนิษฐานว่า เมื่อพระสูตรนี้ได้ถูกคัดลอก เผยแพร่ออกไปในวงกว้าง ทำให้เกิดรูปลักษณะใหม่ของพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรในภาคสตรีหลังจากนั้น เป็นต้นไป

ตำนานของพระธิดาเมี่ยวซ่านนั้นมีอยู่ว่า พระราชาเมี่ยวจง และพระนางโปยาเทวี มีพระธิดา 3 พระองค์ โดยพระธิดาเมี่ยวซ่านเป็นพระธิดาองค์สุดท้ายที่ทรงสนใจธรรมะ ไม่อภิเษกสมรส ดังเช่นพระภคินีทั้ง 2 องค์ จึงทำให้พระเจ้าเมี่ยวจงทรงกริ้วและบัญชาให้นำพระธิดาเมี่ยวซ่านไปบวชเป็นภิกษุณีที่วัดนกขาว ตลอดเวลาที่พระธิดาเมี่ยวซ่านได้บวช ทรงบำเพ็ญบุญบารมี และทำทานโปรดสัตว์น้อยใหญ่ ทำให้พระองค์เจริญในญาณขั้นสูง จนกระทั่งวันหนึ่งพระเจ้าเมี่ยวจงทรงสั่งให้แม่ทัพนำทัพเข้ามาทำลายวัดนกขาว และบัญชาให้สังหารพระธิดาเมี่ยวซ่าน เมื่อพระธิดาเมี่ยวซ่านสิ้นพระชนม์ไปแล้ว โลกก็พลันมืดมิด เทพเจ้าแห่งขุนเขาได้นำร่างของพระธิดาเมี่ยวซ่านไปสู่สวรรค์ และที่นั่น พระธิดาได้จุติใหม่ในฐานะของพระโพธิสัตว์ในพุทธเกษตรของธยานิพุทธอมิตาภะ และมีทรงมีหน้าที่ช่วยเหลือสัตว์โลกทั้งหลายให้พ้นจากความทุกข์ทั้งหมด ซึ่งรู้จักกันในนามของเจ้าแม่กวนอิม (วิยะดา ทองมิตร, 2554)

รูปเคารพของพระโพธิสัตว์กวนอิมโดยทั่วไปแล้ว จะปรากฏเป็นพระโพธิสัตว์สตรี ทรงถือแจกันสี่เหลี่ยม บรรจุน้ำทิพย์อยู่ และกึ่งหิ้ว ในตำนานจีนมักกล่าวว่ามีปางทั้งหมด 84 ปาง บ้างก็มี

88 ปาง ขณะที่ทางทิเบตสร้างรูปของพระองค์ให้มีพระวรกายสีเขียว 4 กร คือ ทรงลูกประคำ ทรงดอกบัว และอีก 2 กร ทรงแก้วมณีสีน้ำเงินด้วย รูปเคารพของกวนอิม ทั้งในศิลปะจีนและทิเบต ก็ยังคงปรากฏธยานิพุทธรูปมาตาระบนพระมวยพระเกศาเสมอ

ภาพที่ 4 พระโพธิสัตว์กวนอิม (เจ้าหญิงเมี่ยวซ่าน)

ในภาพวาดศิลปะจีนในปัจจุบัน

(<http://guanyins.blogspot.com/2012/11/blog-post.html>)

การสร้างรูปพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรพันกร แม้จะแทบไม่ปรากฏในศิลปะอินเดีย แต่กลับพบในศิลปะจีน ซึ่งมีความเก่าแก่ถึงสมัยราชวงศ์ถัง โดยในสมัยราชวงศ์ซ่ง จะพบตัวอย่างของภาพสลักพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรพันกรที่ถ้ำต้าจู๋ (Dazu rock carving) นครฉงชิ่ง (Chongqing) รูปของพระโพธิสัตว์ยังคงเป็นเพศบุรุษ พระเศียรเดียว ประทับนั่งในท่าธยานมูทรา ขนาบด้วยพระโพธิสัตว์ทั้ง 4 องค์ และปรากฏพระหัตถ์ที่แผ่ขยายออกไปจำนวนมาก

ภาพที่ 5 (ซ้าย) พระอวโลกิเตศวรพันกรในศิลปะญี่ปุ่นสมัยนาระ (คันนอน) ยังคงแสดงความเป็นบุรุษเพศเช่นเดียวกับศิลปะจีนราชวงศ์ถัง (ขวา)

(<http://www.oberlin.edu/images/1042/1042.html>)

ภาพที่ 6 ภาพสลักพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรพันกรที่ถ้ำต้าจู๋

(Dazu rock carving)

(<http://dissertationreviews.org/archives/8326>)

ต่อมาในศิลปะจีนหลังราชวงศ์ซ่ง ภาพของอวโลกิเตศวร
ในรูปของบุรุษเพศ จึงเปลี่ยนไปเป็นสตรี แต่ก็ยังมีการสร้างรูปแบบ

ปางต่างๆ เพื่อให้สอดคล้องกับความเป็นโพธิสัตว์แห่งความกรุณา ด้วยเหตุนี้ พระโพธิสัตว์กวนอิมจึงปรากฏอยู่ในปางสหัสสุทศหัตถ์ เนตร เช่นเดียวกับพระอวโลกิเตศวร และเป็นปางที่นิยมนับถือเป็นอย่างมากปางหนึ่งในศิลปะจีน โดยสร้างตำนานให้เชื่อมโยงกันกับเรื่องการบำเพ็ญมหาทานบารมีของพระธิดาเมี่ยวซ่าน เมื่อครั้งหนึ่ง พระบิดาทรงประชวรอย่างหนัก หมอเวทดาที่ทำการรักษาได้กล่าว ว่า หากจะให้ทรงหายจากพระประชวร ก็จะต้องปรุงพระโอสถที่ ผสมด้วยพระหัตถ์และพระเนตรของพระโพธิสัตว์เท่านั้น เมื่อพระ โพธิสัตว์กวนอิมได้สดับความนั้นจึงตัดพระหัตถ์ และควักพระเนตร ทั้งสองถวายแด่พระบิดา ด้วยบารมีของการเสียสละอันยิ่งใหญ่ของ พระองค์ จึงทำให้มีพระเนตรกลับคืนมา พระหัตถ์งอกขึ้นมาใหม่ และมีจำนวนเพิ่มขึ้นถึงพันพระกร (วิยะดา ทองมิตร, 2554)

ตำนานอื่นเกี่ยวกับเจ้าแม่กวนอิมพันพระกรก็ยังคงเป็นที่ เล่าสืบต่อมา เช่นเมื่อสมัยโบราณที่เกิดอุทกภัยครั้งใหญ่ แม่น้ำ ฮวงเหอได้เอ่อล้นเข้าท่วมบ้านเรือนราษฎรจำนวนมาก ทำให้ผู้คน ทั้งหลายต่างได้รับความเดือดร้อน จึงภาวนาต่อพระโพธิสัตว์กวนอิม เพื่อให้ช่วยเหลือ ครั้งนั้น พระองค์ได้ทรงสดับคำร้องทุกข์ของสัตว์ โลก และเล็งเห็นว่า เพียงสองกรนั้นไม่สามารถช่วยเหลือผู้ประสบ ทุกข์ภัยได้เต็มที่ จึงเนรมิตพระกรออกมาทั้งหมดพันกร โดยมีพระ เนตรบนแต่ละพระหัตถ์ เพื่อให้ทรงโปรดสัตว์ได้ทั่วถึง (บุษบา จัง พานิชย์กุล, 2554: 33-35) อาจกล่าวได้ว่า การแสดงปาฏิหาริย์ของ พระองค์นั้น สะท้อนให้เห็นถึงความกรุณาของพระองค์ต่อมวลหมู่ สัตว์โลกทั้งหลายอย่างไม่มีที่สิ้นสุด

ย้อนกลับมาที่พระโพธิสัตว์กวนอิมพันกรที่วัดบูตต้าบ แม้ว่าศิลปะเวียดจะเจริญขึ้นภายใต้อิทธิพลของศิลปะจีนสมัยราชวงศ์หมิงอย่างมาก โดยใช้รูปแบบศิลปะ และคติการสร้างรูปเคารพ เช่นเดียวกับกับวัฒนธรรมจีน เนื่องจากอาณาจักรเวียดมีประวัติศาสตร์ร่วมกันกับอาณาจักรจีนราชวงศ์หมิง ในฐานะดินแดนในอารักขาถึง 20 ปี แต่ก็ยังคงเอกลักษณ์ของศิลปะเวียด พุทธศิลป์เวียด ในกรณีพระพุทธรูปนั่ง มักจะปรากฏรูปสลักหน้ามิ่งกรคุณนูน บนกลีบดอกบัว (ปัทมาสนะ) และพระศอกของพระพุทธรูป หรือประติมากรรมที่นิยมทำเป็นลอน ซึ่งต่างจากจีนอย่างเห็นได้ชัด ในกรณีของรูปพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร หรือกวนอิมพันกร ก็ยังพบลักษณะพิเศษนี้เช่นกัน และอาจสันนิษฐานต่อไปได้อีกว่า คงมีการปฏิบัติธรรมนิยมเช่นนี้มาตั้งแต่ศิลปะสมัยราชวงศ์ลี่-เจียง (คริสต์ศตวรรษที่ 11-12) ในขณะที่คุณลักษณะอื่นทางประติมานวิทยา ก็ยังคงใช้รูปแบบของศิลปะจีน สมัยราชวงศ์ซ่ง

ภาพที่ 7 พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรพันกรสลักจากไม้
ลงรักปิดทอง จากพิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์แห่งชาติฮานอย
ศิลปะเวียดราชวงศ์ลี-เจิ่น พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรยังทรง
บุรุษเพศ และมีพระเศียรเดียว ตามแบบศิลปะจีนสมัยราชวงศ์ซ่ง
([http://www.baotanglichsu.vn/porta/vi/Trang-
chu/mid/29453A92/](http://www.baotanglichsu.vn/porta/vi/Trang-chu/mid/29453A92/))

ภาพที่ 8 พระโพธิสัตว์กวนอิมพันกร สำริด ศิลปะจีนสมัยราชวงศ์หมิง จาก Metropolitan museum: United State (http://www.discoverypub.com/columns/artisticantique/0913_ArtisticAntique/index.html)

สิ่งที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งของพระโพธิสัตว์กวนอิมจากวัดบูตต้าบ คือขนาดของประติมากรรมซึ่งมีขนาดใหญ่กว่า 3 เมตร การสร้างพระขนาดใหญ่ แม้จะมีใช้เรื่องผิดปกติในศิลปะจีน แต่ในช่วงเวลานั้น (ตามจารึกที่ฐานคือราว ค.ศ. 1657) อาณาจักรเวียดได้เข้าสู่ยุคสงครามสองตระกูล เหนือ-ใต้ ซึ่งการสร้างงาน

ศิลปกรรมที่มีลักษณะพิเศษดังกล่าว ในภาวะยากแค้นของยุคสงคราม ผู้สร้างจะต้องมีอำนาจทางการเมืองมากเพียงพอที่จะสามารถสรรหาวัสดุและช่างฝีมือชั้นเลิศได้ หากย้อนไปดูที่จารึกที่ฐาน ชื่อของขุนนางสกุลเจือง (Truong) อาจเป็นกลุ่มเดียวกันกับสกุลจิ่ง (Trinh) ซึ่งเป็นกลุ่มขุนนางที่มีอิทธิพลทางตอนเหนือ และเมืองบักนิงห์ ก็เป็นเขตปกครองของสกุลนี้เช่นกัน หากตระกูลเจืองเป็นผู้สร้างพระโพธิสัตว์พันกร ที่วัดบู้ตต้าบจริง องค์พระโพธิสัตว์นั้น ย่อมแสดงถึงสถานภาพของวัด ในฐานะที่เป็นอารามพุทธศาสนาที่สำคัญแห่งหนึ่งทางตอนเหนือ และเป็นไปได้ว่า นอกจากเป็นไปเพื่อการบุญกุศล องค์พระโพธิสัตว์กวนอิมอาจเป็นนัยยะที่ขุนนางซึ่งอยู่ในเขตอิทธิพลทางเหนือ นำมาใช้เพื่อให้มีความหมายทางการเมืองว่า ผู้นำสกุลของตนจะทรงอำนาจและบารมีเทียบเท่าพระโพธิสัตว์ซึ่งรัศมีของพระองค์แผ่ขยายไปถึงทุกทิศ และเป็นผู้ชี้ทางสว่างให้แก่ผู้คนในยามทุกข์ยากนั่นเอง

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

จิตรา ก่อนนทเกียรติ. 2551. พระพุทธ พระโพธิสัตว์ สิ่ง

ศักดิ์สิทธิ์ของจีน. กรุงเทพฯ: จิตรา.

บุษบา จังพานิชย์กุล. 2554. พระโพธิสัตว์กวนอิม พระโพธิสัตว์

แห่งความเมตตากรุณา. กรุงเทพฯ: คอมม่า.

ผาสุข อินทรารุช. 2543. พุทธปฏิมาฝ่ายมหายาน. กรุงเทพฯ:

อักษรสมัย.

มะลินัตร์ เอื้ออานันท์. 2545. พจนานุกรมศัพท์ศิลปะ. กรุงเทพฯ:

สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วิยะดา ทองมิตร. 2554. พระโพธิสัตว์กวนอิม ตำนานของพระ

โพธิสัตว์ผู้เปี่ยมด้วยความเมตตากรุณา. กรุงเทพฯ: เมือง
โบราณ.

สุภัทรดิศ ดิศกุล, ม.จ. 2527. พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรอินเดีย.

กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา.

อชิรัชญ์ ไชยพจน์พานิช. 2557. ศิลปะเวียดและจาม. กรุงเทพฯ:

มติชน.

ภาษาอังกฤษ

Hodgson, B.H. 1916. **Essay on the Languages,**

Literature and Religions in Nepal and Tibet.

London: The Council for Research in Values and
Philosophy.

Nguyen, Tai Thu (*et al*). 2006. **The History of Buddhism**

in Vietnam. Washington: Institute of Philosophy,
Vietnamese Academy of Social Sciences.

Valérie Schweyer, Anne. 2011. **Ancient Vietnam**

History, Art and Archaeology. Bangkok: River
book.

การกลายเป็นสังคมเมืองสมัยใหม่ของฮานอย
เมืองอาณานิคมฝรั่งเศส ค.ศ. 1897-1907
Modern Urbanization of Colonial French Hanoi,
1897-1907

मितต ทรัพย์ผุด¹
สรพจน์ เสวนคุณากร²
สุทธิพงษ์ เพิ่มพูน³

บทคัดย่อ

ถึงแม้ว่าฮานอยจะไม่อยู่ในฐานะเมืองหลวงมาอย่างต่อเนื่องโดยตลอด แต่ก็ถือว่าเป็นเมืองหลวงที่มีอายุยืนยาวมากมาตั้งแต่สมัยราชอาณาจักร ค.ศ. 1010 จวบจนถึงสมัยสาธารณรัฐในปัจจุบัน ประสบการณ์การเป็นเมืองหลวงอาณานิคมของอินโดจีนแห่งฝรั่งเศสระหว่าง ค.ศ. 1897-1907 เป็นช่วงเวลาที่สำคัญมากช่วงหนึ่งของฮานอยได้กลายเป็นสังคมเมืองแบบตะวันตกอย่างสมบูรณ์ รัฐบาลอินโดจีนแห่งฝรั่งเศสได้ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์และก่อสร้างเมืองหลวงอาณานิคมทางด้านใดบ้าง การปรับตัวสู่ความทันสมัยของฮานอยเป็นไปในลักษณะใด เกิดจากแรงจูงใจใด และเมื่อเปรียบเทียบกับเมืองหลวงร่วมสมัยต่างๆ ใน

¹ อาจารย์ประจำหลักสูตรภาษาและวัฒนธรรมภูมิภาคลุ่มน้ำโขง คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

² อาจารย์ประจำหลักสูตรภาษาและวัฒนธรรมภูมิภาคลุ่มน้ำโขง คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

³ อาจารย์ประจำหลักสูตรภาษาและวัฒนธรรมภูมิภาคลุ่มน้ำโขง คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

โลกนั้นฮานอยมีความแตกต่างอย่างไร ประเด็นปัญหาของบทความนี้คือการกลายเป็นสังคมเมืองของฮานอยในช่วงระยะแรกของการเป็นเมืองหลวงของอินโดจีนแห่งฝรั่งเศสระหว่าง ค.ศ. 1897-1907 มีลักษณะอย่างไร และเกิดจากปัจจัยใด

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการกลายเป็นสังคมเมืองของฮานอยในช่วงระยะแรกของการเป็นเมืองหลวงอาณานิคมฝรั่งเศสในคาบสมุทรอินโดจีน ระหว่าง ค.ศ. 1897-1907 ผลการศึกษาพบว่า ประการแรก ช่วงเวลาระหว่าง ค.ศ. 1897-1907 ถือได้ว่าเป็นช่วงเวลาที่สำคัญมากช่วงหนึ่งของฮานอยที่ได้ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์อย่างสมบูรณ์ทั้งทางด้านผังเมือง อาคารสิ่งก่อสร้าง รวมถึงระบบสาธารณูปโภค อาทิ ถนน น้ำประปา ไฟฟ้า รถราง เป็นต้น ประการที่สอง แรงจูงใจของรัฐบาลอินโดจีนแห่งฝรั่งเศสทั้งในสมัยนายปอล ดูแมร์ และสมัยนายปอล โบ มีความต่อเนื่องกัน กล่าวคือ ให้ความสำคัญกับการปรับตัวสู่ความทันสมัยของฮานอยและศักดิ์ศรีของอาณานิคมฝรั่งเศส อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า การกลายเป็นสังคมเมืองของฮานอยภายใต้การดำเนินการของรัฐบาลอินโดจีนแห่งฝรั่งเศสเกิดขึ้นในเวลาเดียวกับช่วงเวลาการปรับตัวสู่ความทันสมัยของยุโรป ดังนั้น ฮานอยจึงได้รับการก่อสร้างให้เป็นศูนย์กลางแห่งความทันสมัยที่สะท้อนให้เห็นถึงความเจริญรุ่งเรืองและก้าวหน้าทางวิชาการและเทคโนโลยีทุกแขนงของฝรั่งเศสในฐานะมหาอำนาจของโลกทั้งทางด้านการเมืองและวัฒนธรรมในตะวันออกไกล

คำสำคัญ: ฮานอย, เมืองอาณานิคม, ประวัติศาสตร์สังคมเมือง, อินโดจีนแห่งฝรั่งเศส, ประวัติศาสตร์ภูมิภาคลุ่มน้ำโขงสมัยอาณานิคม

Abstract

Even though Hanoi has been discontinuously established as a capital through times, Hanoi has a long history from 1010 A.D. in the era of kingdom until now in the era of republic. The experience of Hanoi as the capital of French Indochina during 1897-1907 is considered as one of the most important periods during which Hanoi had been completely urbanized in the Western style. How did the governments of French Indochina change the landscapes of the French colonial capital? In what sense is defined the modernization of Hanoi? What are the *forces profondes* of the urbanization? In comparison to contemporary capitals in the World, what are any significant differences? The problematic of the paper is: what are the characteristics of the early urbanization of Hanoi during 1897-1907? And what are the reasons behind this?

This paper aims to explore the early urbanization of Hanoi as French colonial capital in the Indochinese

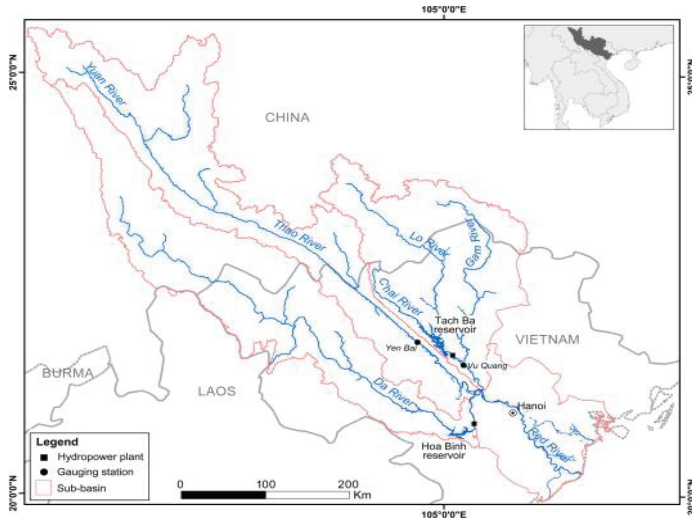
Peninsula during 1897-1907. The results of the study are the followings. Firstly, the period of 1897-1907 is considered as one of the most important periods where the landscapes of Hanoi had been completely urbanized : urban planning, buildings, infrastructure such as roads, water supply, electricity, tramways, etc. Secondly, the *forces profondes* behind the continuous operations of the two French Indochina governments of Paul Doumer and Paul Beau are the modernization of Hanoi and the glory of French colonization. In conclusion, the urbanization of Hanoi under French Indochina governments occurred at the same of the European modernization. Consequently, Hanoi was made as to be the centre of modernization reflecting the prosperity and scientific and technological progress in all sectors of France, a great power both in politics and culture in the Far East.

Key words: Hanoi, Colonial City, Urban History, French Indochina, Colonial Mekong Region history

บทนำ

กรุงเทพมหานครได้รับการสถาปนาเป็นเมืองหลวงครั้งแรก ค.ศ. 1010 ในรัชสมัยของกษัตริย์ลี ถาย โต่ (Lý Thái Tổ) นับเนื่องจวบ

ปัจจุบันถือว่ากรุงฮานอยเป็นเมืองหลวงหนึ่งที่มีอายุยาวนานมากที่สุด ในภูมิภาคลุ่มน้ำโขงและในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จากภาพ 1 แสดงให้เห็นว่าฮานอยตั้งอยู่ริมแม่น้ำห่ง (Hông หรือ Red River ในภาษาอังกฤษ) ก่อนที่จะแยกออกเป็นสองสายใหญ่ไหลลงอ่าวตังเกี๋ย (Gulf of Tonkin) ที่เมืองไห่ฟอง (Hải Phòng) ประมาณ 120 กิโลเมตรจากฮานอย และอีกสายหนึ่งไหลลงปากน้ำที่เขตติดต่อสองจังหวัดนามดิ่งห์ (Nam Định) และจังหวัดถายบิ่งห์ (Thái Bình) ประมาณ 150 กิโลเมตรจากฮานอย ดังนั้นฮานอยจึงกลายเป็นเมืองที่ควบคุมเส้นทางน้ำเข้า-ออกตอนในของบริเวณพื้นที่ดินดอนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำห่ง (Hông Delta) ที่อุดมสมบูรณ์ครอบคลุมพื้นที่เป็นบริเวณกว้างมากกว่า 15,000 ตารางกิโลเมตร ปัจจุบันมีประชากรอาศัยมากกว่า 20 ล้านคนของพื้นที่ 10 จังหวัด กลายเป็นเครือข่ายเมืองในเขตที่ราบลุ่มน้ำห่งที่ส่งผลให้ฮานอยเจริญเติบโตตลอดช่วงระยะเวลาของการเป็นเมืองหลวงจนถึงปัจจุบัน

ภาพ 1 แผนที่แสดงที่ตั้งของฮานอยในเขตที่ราบลุ่มน้ำห่ง (Sông Hồng) ที่มา : www.researchgate.net สืบค้นเมื่อวันที่ 13 พฤศจิกายน 2559

อย่างไรก็ตามประสบการณ์การเป็นเมืองหลวงของอินโดจีนฝรั่งเศส (Indochine française) ตั้งแต่ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 จนถึงการบุกรุกของกองทัพญี่ปุ่น ค.ศ. 1940 นับเป็นช่วงเวลาที่สำคัญที่ได้เปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์ของฮานอยจากเมืองแบบโลกตะวันออกให้กลายเป็นเมืองตามแนวคิดของตะวันตกอย่างสมบูรณ์แบบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งช่วงระยะเวลา 10 ปีระหว่าง ค.ศ. 1897-1907 ที่รัฐบาลอินโดจีนฝรั่งเศสย้ายศูนย์กลางการปกครองจากไซง่อน (Sài Gòn) มาที่ฮานอย คำถามคือ ฝรั่งเศสได้ปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์ของฮานอยไปอย่างไรบ้าง การสร้างศูนย์กลางการปกครองมีความจำเป็นต้องเตรียมพร้อมทางด้านพื้นที่และประโยชน์

ใช้สอยอย่างไร ช่วงเวลาของการปรับตัวสู่ความทันสมัยของยุโรปมีส่วนสัมพันธ์กับการสร้างฮานอยให้เป็นเมืองอาณานิคมอย่างไร ฝรั่งเศสมีนโยบายการสร้างเมืองอาณานิคมในโลกตะวันออกในกรณีของฮานอยอย่างไร ประเด็นปัญหาของบทความนี้คือ ฮานอยในฐานะเมืองหลวงของอาณานิคมฝรั่งเศสในภูมิภาคลุ่มน้ำโขงได้รับการเปลี่ยนแปลงทางภูมิทัศน์ในช่วงระยะเวลาระหว่าง ค.ศ. 1897-1907 อย่างไรบ้าง และเกิดจากแรงจูงใจใดบ้าง

บทความนี้แบ่งเนื้อหาออกเป็น 2 ประเด็นคือ ประเด็นแรก การสร้างฮานอยให้กลายเป็นเมืองหลวงของอาณานิคมฝรั่งเศส และประเด็นที่สอง นโยบายอาณานิคมฝรั่งเศสเรื่องการสร้างสังคมเมืองในอาณานิคมโพ้นทะเล

1. การสร้างฮานอยให้กลายเป็นเมืองหลวงของอาณานิคมฝรั่งเศสในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง

ถึงแม้ว่าฝรั่งเศสได้เริ่มเข้ามามีอิทธิพลทางการเมืองเหนือราชอาณาจักรไต้หวัน (Đai Nam ชื่อเรียกราชอาณาจักรเวียดนาม ภายใต้การปกครองของราชวงศ์เหงวียนช่วงระหว่าง ค.ศ. 1839-1887) อย่างจริงจัง ตั้งแต่ ค.ศ. 1858 และสามารถยึดครองดินแดนของเวียดนามทั้งหมด และเวียดนามกลายเป็นส่วนหนึ่งของอินโดจีนฝรั่งเศส ค.ศ. 1887 ซึ่งเป็นปีที่ฝรั่งเศสวางแผนการย้ายศูนย์กลางการปกครองอินโดจีนฝรั่งเศสมาที่ฮานอย แต่การดำเนินการอย่างจริงจังเริ่มขึ้นเมื่อสมัยที่นายปอล ดูแมร์ (Paul Doumer, 1857-1932) ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นข้าหลวงใหญ่

ประจำอินโดจีนฝรั่งเศสระหว่าง ค.ศ. 1897-1902 การวางรากฐาน การสร้างฮานอยให้เป็นเมืองหลวงของอินโดจีนฝรั่งเศสได้รับการ พัฒนาอย่างต่อเนื่องในสมัยของนายปอล โบ (Paul Beau, 1857-1926) เป็นข้าหลวงใหญ่ช่วง ค.ศ. 1902-1907 ภูมิทัศน์ของฮานอย เปลี่ยนแปลงไปอย่างไรบ้างในช่วงระยะเวลา 10 ปีภายใต้การบริหารของปอล ดูแมร์ และปอล โบ การปรับตัวสู่ความทันสมัยใน ยุโรปมีผลกระทบอย่างไรต่อการสร้างฮานอยให้เป็นเมืองอาณานิคม โพนทะเล หัวข้อนี้จะแบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ประเด็น คือ การสร้างฮานอยในสมัยนายปอล ดูแมร์ ค.ศ. 1897-1902 และการ สร้างฮานอยในสมัยนายปอล โบ ค.ศ. 1902-1907

1.1 การสร้างฮานอยในสมัยนายปอล ดูแมร์ ระหว่าง ค.ศ. 1897-1902

ในหนังสือรายงานเรื่องสถานการณ์อินโดจีนฝรั่งเศส ระหว่าง ค.ศ. 1897-1902 (*Rapport sur la situation de l'Indo-Chine française (1897-1901)*) ปอล ดูแมร์ ได้ให้ข้อมูลที่ ชัดเจนว่า การพัฒนากรุงฮานอยเป็นความจำเป็นของรัฐบาลอินโด จีนฝรั่งเศส และระบุข้อมูลที่ทำให้เห็นถึงพัฒนาการที่สำคัญ ทางด้านกายภาพและสังคม ในที่นี้จะกล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงทาง กายภาพในประเด็นดังต่อไปนี้ การวางผังเมือง อาคารและ สิ่งก่อสร้าง เส้นทางคมนาคม การบำบัดน้ำเสีย ไฟฟ้า และรถราง

ก. การวางผังเมือง

จากภาพ 2 จะเห็นว่าพื้นที่ของเมืองฮานอยในช่วงทศวรรษ 1880 เป็นที่ราบลุ่มริมฝั่งแม่น้ำห่ง มีน้ำท่วมถึงและมีทะเลสาบใหญ่น้อยกระจายทั่วบริเวณสมกับชื่อเมืองที่ว่าฮานอย ซึ่งหมายถึง “มีน้ำตอมนใน” ชุมชนส่วนใหญ่ตั้งอยู่นอกกำแพงเมืองทางทิศตะวันออกของป้อมปราการบริเวณที่ติดกับแม่น้ำห่ง สำหรับพื้นที่ที่รัฐบาลอินโดจีนฝรั่งเศสพัฒนามากที่สุดก็คือพื้นที่ที่เป็นที่ตั้งของชุมชนเดิมอยู่ก่อนแล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นชุมชนของพ่อค้าที่อาศัยพื้นที่ติดแม่น้ำห่ง เพื่อแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างชุมชนในพื้นที่ตอนเหนือและตอนล่างของฮานอย

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

ภาพ 2 แผนที่แสดงที่ตั้งป้อมจักรพรรดิห่งลอง (Hoàng Thành Thăng Long) เขียนช่วง ค.ศ. 1880-1883

ที่มา : Bibliothèque nationale de France, “Plan annamite de la ville de Hanoi”, gallica.bnf.fr
สืบค้นวันที่ 1 ธันวาคม 2559

ข. อาคารและสิ่งก่อสร้าง

โครงการพัฒนาเมืองฮานอยภายใต้การดำเนินการของรัฐบาลปอล ดูแมร์ ได้สร้างการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญต่อฮานอยอย่างที่ไม่เคยมีมาก่อน ตามรายงานของปอล ดูแมร์ ในวันที่ 1 มกราคม ค.ศ. 1897 ในศูนย์กลางของเมืองฮานอย มีบ้านปูนและไม้ของชาวยุโรป 384 หลัง บ้านปูนของชาวเวียดนามและชาวจีน 2,954 หลัง บ้านชาวเวียดนามที่สร้างด้วยดินเหนียวหลังคามุงจากประมาณ 2,852 หลัง ตามข้อกำหนดเทศบาลเมืองฮานอย ผู้ใดจะสร้างบ้านและอาคารตามแนวถนนในเมืองจะต้องขอใบอนุญาตก่อสร้างบ้านและอาคาร พบว่าระหว่าง ค.ศ. 1897-1901 เทศบาลได้ให้ใบอนุญาตสร้างบ้านปูนแก่ชาวยุโรปจำนวน 224 ฉบับ แก่ชาวเวียดนามและชาวจีนจำนวน 1,225 ฉบับ และแก่ชาวเวียดนามและชาวจีนสร้างบ้านดินหลังคาจาก ประมาณ 222 ฉบับ (Paul Doumer, 1902: 541-542)

สิ่งก่อสร้างและอาคารที่ใช้สถาปัตยกรรมแบบยุโรปได้ขยายตัวอย่างกว้างขวางในเมืองฮานอย ระหว่าง ค.ศ. 1897-1901 มีการก่อสร้างบ้านสไตล์ยุโรป 2,406 หลัง และบ้านแบบเวียดนาม 29,069 หลัง ดังที่แสดงตามตาราง 1 หมายความว่า เมื่อขึ้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 เมืองฮานอยมีบ้านแบบยุโรปประมาณ 10% และนั่นอาจหมายความว่าครอบครัวชาวยุโรปเริ่มเข้ามาตั้งถิ่นฐาน

ในเมืองฮานอยมากขึ้น โดยสังเกตจากจำนวนพลเรือนชาวยุโรป 1,470 คน ใน ค.ศ. 1900 เพิ่มขึ้นเป็น 2,051 คน ในต้นปี 1902 ทั้งนี้ไม่นับรวมจำนวนข้าราชการทหารชาวยุโรปที่มีทั้งประจำการตามวาระและประจำการถาวร อย่างไรก็ตาม จากสถิติประชากรช่วง 25 ปี ระหว่าง ค.ศ.1876-1900 มีชาวยุโรปเกิดในฮานอยจำนวน 481 คน และเสียชีวิต 1,457 คน (Paul Doumer, 1902: 549-550)

ตาราง 1 แสดงจำนวนอาคารและสิ่งก่อสร้างในฮานอยระหว่าง ค.ศ. 1897-1901

ค.ศ.	จำนวนอาคารและสิ่งก่อสร้าง (หลัง)			รวม (หลัง)	พื้นที่		หมายเหตุ
	ลักษณะ สิ่งก่อสร้าง	แบบ ยุโรป	แบบ เวียดนาม		ตาราง เมตร	รวม	
1897	ปูน	335	2,954	3,289	362,904	595,009	
	ไม้	49	2,852	2,901	232,105		
1898	ปูน	386	3,170	3,556	381,122	671,962	
	ไม้	69	2,687	2,756	290,840		
1899	ปูน	414	3,252	3,666	417,671	647,452	
	ไม้	51	2,469	2,520	229,781		
1900	ปูน	478	3,425	3,903	451,775	657,802	
	ไม้	53	2,195	2,248	206,127		
1901	ปูน	522	3,615	4,137	457,434	671,723	
	ไม้	49	2,450	2,499	214,289		

ที่มา : ปรับปรุงจาก Doumer, Paul. *Rapport sur la situation de l'Indo-Chine française (1897-1901)*. Hanoi: Schneider, 1902, 542.

จากตาราง 1 หากพิจารณาการขยายตัวของพื้นที่เมืองจะพบว่าเพิ่มเป็นประมาณ 3,244 ตารางกิโลเมตร (หากเปรียบเทียบกับพื้นที่ของเทศบาลนครฮานอยปัจจุบันซึ่งมีพื้นที่ประมาณ 3,330 ตารางกิโลเมตร จะพบว่ามีความใกล้เคียงกันมาก) พื้นที่ส่วนใหญ่ที่ได้รับการพัฒนาเป็นสังคมเมืองด้วยสถาปัตยกรรมยุโรป ได้แก่พื้นที่ด้านตะวันออกของป้อมปราการ และการก่อสร้างอาคารสิ่งก่อสร้างแบบสถาปัตยกรรมเวียดนามในพื้นที่ส่วนใหญ่ที่เป็นชุมชนตลาดเดิมของฮานอย รวมถึงพื้นที่ตั้งแต่บริเวณริมชายฝั่งแม่น้ำห่งเข้ามาถึงบริเวณรอบๆ ทะเลสาบโห่หวนเทียม

นอกจากบ้านและอาคารพาณิชย์ที่สร้างด้วยก่ออิฐถือปูนจะเพิ่มขึ้นมาก ในขณะที่บ้านไม้หลังคาจากจะลดลงในแต่ละปี ซึ่งปอล ดูแมร์ได้กล่าวสำหรับว่า “นี่เป็นสัญญาณที่น่าสนใจของการพัฒนาทางด้านความมั่งคั่งของสาธารณชน” (Paul Doumer, 1902: 542) แล้ว รัฐบาลอินโดจีนฝรั่งเศสได้ก่อสร้างอาคารและสถานที่สำคัญ ได้แก่ อาคารสถานีรถไฟและอาคารโดยสารครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 15 เฮกตาร์ (หรือประมาณ 150,000 ตารางเมตร) สะพานรถไฟทำด้วยหินตัดความยาว 600 เมตร โรงแรมขนาดใหญ่ นอกจากนี้ยังมีอาคารสำหรับหน่วยงานด้านการบริการประชาชน ได้แก่

- สำนักงานข้าหลวงประจำตั้งเกีย (Résidence supérieure)
- สำนักงานโยธาธิการภายใต้ฝ่ายบริหารของรัฐบาลอินโดจีนฝรั่งเศส และฝ่ายซ่อมบำรุงเส้นทางรถไฟแห่งตั้งเกีย
- บ้านพักผู้อำนวยการสำนักงานไปรษณีย์และโทรเลข รวมถึงสำนักงาน
- สำนักงานหอการค้าและการเกษตรแห่งตั้งเกีย
- บ้านพักอัยการสังกัดฝ่ายยุติธรรมแห่งอินโดจีน
- บ้านพักผู้อำนวยการฝ่ายการเกษตร
- ค่ายทหารท้องถิ่นรักษาความปลอดภัย จากเดิมสร้างด้วยไม้เปลี่ยนมาเป็นปูน
- ตลาดกลางของเมืองฮานอย
- กลุ่มอาคารโรงเรียนชายและโรงเรียนหญิง
- โรงละครความจุ 800 ที่นั่ง (จะสร้างเสร็จ ค.ศ. 1903)
- จวนข้าหลวงใหญ่ประจำอินโดจีนฝรั่งเศส (palais pour

M. Le Gouverneur Général)

- ศาลาว่าการยุติธรรม (palais de justice)
- อาคารแสดงการจัดนิทรรศการแสดงความผลงานอาณา

นิคม

นอกจากนี้ รัฐบาลอินโดจีนฝรั่งเศสยังได้จัดสรรงบประมาณทางการทหารเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะการสร้างกลุ่มอาคารฝ่ายกลาโหม ซึ่งประกอบด้วย

- กองทหารม้าซึ่งมีทหารม้า 170 นาย และม้า 200 ตัว
- กองทหารปืนใหญ่
- กองทหารนาวิกโยธิน
- กองการทหารสัตว์
- ฝ่ายทหารพยาบาล
- อาคารสรรพาวุธ และอาคารต่างๆ
- อาคารฝ่ายแผนที่
- อาคารแพทย์ทหาร
- รวมถึงการขยายอาคารยกกลางของโรงพยาบาล

จะเห็นได้ว่าการเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์แบบตะวันตกของเมืองฮานอยให้กลายเป็นแบบยุโรปอยู่ในระดับที่กว้างขวางในเชิงพื้นที่และรูปแบบในเชิงวัฒนธรรม โดยเฉพาะอาคารของรัฐ

ค. ระบบสาธารณูปโภคพื้นฐาน

แต่เดิมถนนภายนอกป้อมปราการมีลักษณะเป็นถนนอัดดินที่สามารถใช้สัญจรไปมาอย่างสะดวก จนถึงสมัยที่ฝรั่งเศสเริ่มเข้ามามีอิทธิพลในฮานอยอย่างแท้จริงในฐานะเมืองหลวงของอินโดจีนฝรั่งเศสตั้งแต่ ค.ศ. 1887 และหลังจากนั้น 10 ปี

การวางผังเมืองตามแบบตะวันตกที่จำเป็นต้องตัดถนนเพื่อเชื่อมต่อ การตั้งชุมชนขนาดใหญ่ได้ทำให้ฮานอยมีถนนที่สามารถใช้สัญจรได้ ถึง 45.5 กิโลเมตร ช่วงเวลาของรัฐบาลปอล ดูแมร์ ได้ตัดถนนเพิ่ม อีก 22.1 กิโลเมตร และยังเหลือที่จะทำต่ออีกประมาณ 10 กิโลเมตร ดังนั้นเส้นทางถนนที่ใช้สัญจรในฮานอยทั้งหมดตาม โครงการจะมีประมาณเกือบ 80 กิโลเมตร ลักษณะของถนนเป็น ถนนอัดดินปูทับด้วยหินบดหรือหินตัดเป็นก้อนแล้วแต่พื้นที่ โดยเฉพาะพื้นที่ชุมชนยุโรปบริเวณเขตป้อมปราการด้านตะวันออก มีการทำฟุตบาทสองฝั่งถนนด้วย

การวางระบบท่อระบายน้ำเป็นความจำเป็นประการสำคัญ ของฮานอยเพราะว่าพื้นที่ของเมืองส่วนใหญ่เป็นที่ลุ่มต่ำและ ทะเลสาบใหญ่น้อยและมีน้ำท่วมในช่วงหน้าฝนทุกปี แต่จนถึงปี ค.ศ. 1897 การวางท่อระบายน้ำทำได้เพียง 3.6 กิโลเมตรเท่านั้น ในช่วงของรัฐบาลปอล ดูแมร์ได้เพิ่มการวางระบบท่อระบายน้ำของ เมืองอีก 11.3 กิโลเมตร ตามผังรวมจะมีโครงข่ายระบายน้ำ ประมาณ 19 กิโลเมตรทั่วเมือง ในช่วงของการทำถนนและการวาง ระบบท่อระบายน้ำนี้ได้ถมดินบริเวณที่ลุ่มต่ำน้ำขังเพื่อประสิทธิภาพ ในการระบายน้ำและการทำความสะอาดท่อน้ำ

โรงงานน้ำประปาของฮานอยตั้งขึ้นในปี ค.ศ.1895-1896 และตลอดช่วงปี ค.ศ. 1897-1899 ได้ขุดบ่อน้ำบาดาลเพิ่มเติมตาม ปริมาณการใช้ของพลเมืองของฮานอยที่เพิ่มขึ้นทุกปี มีรายงานว่าการบริการน้ำประปาเริ่มอย่างเป็นทางการวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 1900 และพบว่าถึงปี 1902 ในฮานอยมีการใช้น้ำประปาวันละ 2,500 ลูกบาศก์เมตรต่อวัน และมีโครงการขยายโรงงานผลิต

น้ำประปาเพื่อเพิ่มกำลังการผลิตให้ถึง 5,000 ลูกบาศก์เมตรต่อวัน มีจุดจำหน่ายน้ำประปาในเมือง 85 จุด ท่อน้ำประปาทั้งเมืองมีความยาวประมาณ 26 กิโลเมตร ผู้ใช้น้ำประปาจะต้องชำระค่าบริการตามมิเตอร์วัดปริมาณน้ำ

สำหรับการไฟฟ้านั้น นับได้ว่าเทคโนโลยีการผลิตและบริการกระแสไฟฟ้าของเมืองฮานอยมีความก้าวหน้าอย่างมาก เทียบเท่ากับเมืองหลวงต่างๆของยุโรปที่เดียว ปอล ดูเมอร์ กล่าวในรายงานว่า “สำหรับเรื่องการให้แสงสว่างนั้น เมืองใหญ่ๆในฝรั่งเศสอาจจะอิจฉาเมืองหลวงของตังเกี๋ยก็ได้” (Paul Doumer, 1902: 545) เพราะว่าถนนและบ้านเรือนส่วนใหญ่ในฮานอยได้ใช้ไฟฟ้าแล้ว โรงงานผลิตกระแสไฟฟ้าของฮานอยที่ผลิตได้ 309 แกร์ม้าในปี 1897 ได้ขยายกำลังการผลิตเป็น 850 แกร์ม้าในต้นปี 1902 ถนนส่วนใหญ่ใช้หลอดไฟฟ้าแล้ว ขณะที่ย่านชานเมืองและย่านชุมชนเวียดนามบางจุดยังใช้ตะเกียงน้ำมัน

นับได้ว่า การวางผังเมืองฮานอยได้วางระบบถนนน้ำประปา ท่อระบายน้ำ และไฟฟ้าไว้ในเส้นทางเดียวกัน การวางผังเมืองเช่นนี้ทำให้เกิดการเชื่อมโยงระหว่างย่านและชุมชนเขตต่างๆ และทำให้ทุกเขตๆอยู่ภายใต้การจัดการของเทศบาลนครของฮานอยอย่างจริงจัง

ง. รถรางไฟฟ้า

บริษัทรถรางไฟฟ้าได้รับสัมปทานการใช้บริการเป็นระยะทาง 12 กิโลเมตร อาคารอยู่ซ่อมบำรุงของบริษัทสร้างขึ้นในปี 1900 รถรางในฮานอยมี 3 สายโดยวิ่งจากศูนย์กลางเมืองไป

ยังย่านชุมชนตอนเหนือสุดของทะเลสาบโห่ห่วนเกียมและอีกเส้นหนึ่งวิ่งไปสิ้นสุดที่จตุรัสเนกริเย (Place Négrier) บริเวณทางตอนใต้ของทะเลสาบโห่ห่วนเกียม รถรางใช้ระบบไฟฟ้ามีจำนวนทั้งหมด 22 ตู้ โดยรถรางแต่ละตู้ติดตั้งอุปกรณ์มอเตอร์ปั่นไฟขนาด 25 แรงม้า

อาจกล่าวโดยสรุปว่า ช่วงเวลาระหว่าง ค.ศ. 1897-1901 รัฐบาลของปอล ดูแมร์ ได้พัฒนาเมืองฮานอยไปอย่างผิดหูผิดตา เพราะใช้การวางผังเมืองและตัดถนนตามแบบวัฒนธรรมตะวันตก ไม่เพียงเท่านั้นฮานอยยังได้รับประสบการณ์การใช้เทคโนโลยีแบบเดียวกับยุโรปและในช่วงเวลาเดียวกันด้วย จึงนับว่าฮานอยกลายเป็นเมืองที่มีความทันสมัยมากเมืองหนึ่งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้สมัยนั้นทีเดียว การพัฒนาฮานอยได้รับการดำเนินงานต่อโดยรัฐบาลของนายปอล โบ

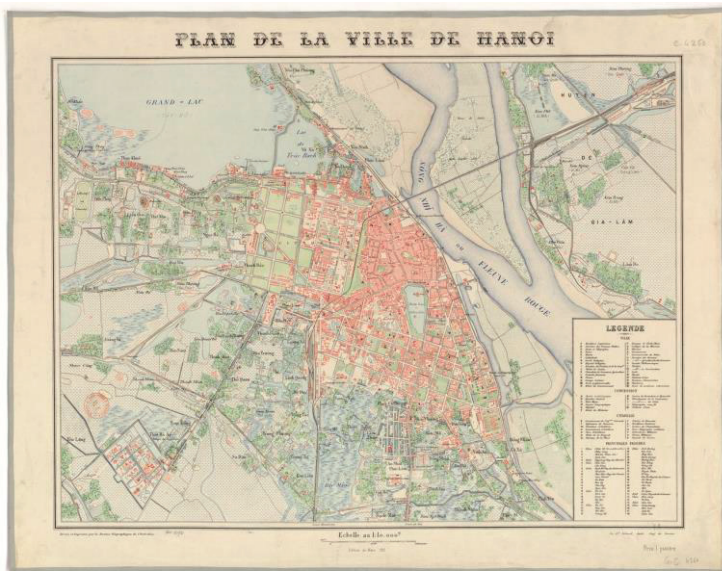
1.2 การสร้างฮานอยในสมัยนายปอล โบ ระหว่าง ค.ศ. 1902-1907

การพัฒนาฮานอยในสมัยรัฐบาลของปอล โบ อาจจะไม่ว่าวหน้ามากนักเมื่อเทียบสัดส่วนกับสมัยของปอล ดูแมร์ เนื่องจากปัญหาเศรษฐกิจของตั้งเกี่ยวและอินโดจีนฝรั่งเศสโดยภาพรวม อุทกภัยและปริมาณผลผลิตที่เก็บเกี่ยวได้มีน้อยได้ทำให้งบประมาณที่จัดสรรให้กับโครงการพัฒนาฮานอยมีจำกัด แต่

อย่างไรก็ตาม พื้นฐานการพัฒนาเมืองสมัยปอล ดูแมร์ได้ทำให้
รัฐบาลปอล โบทำงานต่อ ยอดได้อย่างมีทิศทางมากขึ้น

การวางผังเมืองในสมัยปอล ดูแมร์ได้วางแผนครอบคลุม
การจัดแบ่งเขตชุมชน ตลาด หน่วยงานบริการเมืองในส่วนต่างๆ
การตัดถนน การจัดหาระบบน้ำประปาและระบบไฟฟ้า การควบคุม
การก่อสร้างบ้านและอาคารตามเส้นทางการสัญจรโดยอาศัย
มาตรการการออกใบอนุญาตก่อสร้าง การถมที่ดินบริเวณลุ่มต่ำมา
พร้อมกับการวางระบบท่อระบายน้ำ มีความชัดเจนตั้งแต่สมัยปอล
ดูแมร์ที่พยายามจัดสรรแบ่งเขตพื้นที่ชุมชนชาวยุโรปไว้ในบริเวณ
ทางด้านตะวันออกของป้อมปราการเดิมโดยให้บริษัท
อสังหาริมทรัพย์แห่งปารีส (Société immobilière de Paris) เข้า
มาจัดการสร้างตึกหลายชั้นตามแบบยุโรป (Paul Doumer, 1902:
543) พื้นที่นี้เชื่อมโยงกับเขตชุมชนเวียดนามและจีนหลายๆเขต ที่
กระจายอยู่รอบๆ ทะเลสาบโห่หวนเกียมที่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออก
ของป้อมปราการ บริเวณเขตนี้ได้รับการพัฒนามากเพราะบริเวณ
ทางด้านตะวันออกสุดของพื้นที่นี้ติดกับแนวริมฝั่งแม่น้ำห่ง (ตาม
ภาพ 3 แผนที่ฮานอย ค.ศ. 1911) ดังนั้น ในขณะที่การคมนาคม
สัญจรในเมืองใช้ถนน การติดต่อกับสังคมระหว่างเมืองก็ยังคงใช้
แม่น้ำห่งและเครือข่ายเส้นทางรถไฟที่มีสถานีใหญ่อยู่ใจกลาง
ฮานอย

เพื่อให้เห็นการกลายเป็นสังคมเมืองของฮานอยอย่างชัดเจนในช่วงรัฐบาลของปอล โบ ในหัวข้อนี้จะกล่าวถึงประเด็นการก่อสร้างบ้านและอาคาร ระบบสาธารณูปโภคพื้นฐาน และโครงข่ายไฟฟ้า

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

ภาพ 3 แผนที่ฮานอย ค.ศ. 1911

ที่มา : “Plan de la ville de Hanoi”, gallica.bnf.fr

สืบค้นวันที่ 1 ธันวาคม 2559

ก. อาคารและสิ่งก่อสร้าง

จากรายงานการดำเนินงานของปอล โบ ในฐานะข้าหลวงใหญ่ประจำอินโดจีนฝรั่งเศสระหว่างเดือนตุลาคม 1902 ถึงเดือนกันยายน 1908 เรื่องสถานการณ์ของอินโดจีน ระหว่าง ค.ศ. 1902-1907 ที่ได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่ในปี 1908 (Paul Beau. *Situation de l'Indo-Chine de 1902-1907* Vol.I-II. Saigon: Imprimerie commerciale Marcellin Rey, 1908) ได้ให้ข้อมูลที่ชัดเจนว่า ตามเส้นทางถนนภายในเมืองจนถึงมกราคม 1902 มีบ้านแบบยุโรป 608 หลัง และหลังจากนั้นจนถึง 30 มิถุนายน 1907 มีบ้านแบบยุโรปได้ก่อสร้างเพิ่มเติมอีก 199 หลัง โดยในปี 1906 สร้างเพิ่ม 9 หลัง และจนถึงกลางปี 1907 สร้างเพิ่มอีก 4 หลัง ซึ่งเมื่อพิจารณาจากปี 1902 สร้างใหม่ 78 หลัง และปีต่อมาสร้างเพิ่มอีก 71 หลัง ทำให้เห็นว่าชาวยุโรปที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในเมืองฮานอย มีสัดส่วนลดลงในแต่ละปี ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับบ้านที่มีเจ้าของถือกรรมสิทธิ์เป็นคนท้องถิ่นที่เพิ่มจากบ้านปูน 4,179 หลังในปี 1902 เป็น 4,968 หลังในเดือนมิถุนายน 1907 ในปี 1902 มีคนท้องถิ่นสร้างบ้านปูน 273 หลัง แต่จนถึงกลางปี 1907 มีผู้ขอใบอนุญาตสร้างบ้านเพียง 39 หลังเท่านั้น ปัจจัยของสภาพเศรษฐกิจ ราคาที่ดิน และพื้นที่ว่างตามเส้นทางของถนนในเมืองอาจเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้มีจำนวนขอสร้างบ้านลดลง บ้านดินมุงหลังคาจากไม้ได้รับอนุญาตให้สร้างเพิ่มในฮานอยโดยเฉพาะตามเส้นทางถนนด้วยเหตุผลของปัญหาด้านสุขภาวะและความปลอดภัย แต่บางย่านของชุมชนท้องถิ่นก็ได้รับอนุญาตให้สร้างได้ ระหว่างมกราคม 1902 ถึงมิถุนายน 1907 มีบ้านดินมุงหลังคาจากสร้างเพิ่มอีก 517 หลัง

ตาราง 2 แสดงจำนวนอาคารและสิ่งก่อสร้างในฮานอยระหว่าง
ค.ศ. 1902-1907

ค.ศ.	จำนวนอาคารและ สิ่งก่อสร้าง (หลัง)			รวม	พื้นที่		ห ม า ย เ ห ต ตุ
	ลักษณะ สิ่งก่อสร้าง	แบบ ยุโรป	แบบ เวียดนาม		ตาราง เมตร	รวม	
1902	ปูน	600	3,898	6,989	482,021	741,700	
	ไม้	-	2,591		259,679		
1903	ปูน	671	4,004	7,413	490,555	751,554	
	ไม้	-	2,738		260,999		
1904	ปูน	690	4,094	7,598	543,276	645,877	
	ไม้	-	2,814		102,601		
1905	ปูน	708	4,170	7,798	565,999	663,266	
	ไม้	-	2,920		97,267		
1906	ปูน	717	4,275	7,990	608,077	659,149	
	ไม้	-	2,998		51,072		
1907	ปูน	720	4,308	7,326	643,893	841,205	
	ไม้	-	2,308		197,312		

ที่มา : ปรับปรุงจาก Beau, Paul. *Situation de l'Indo-Chine de 1902-1907* Vol.II. Saigon: Imprimerie commerciale Marcellin Rey, 1908, 243.

จากตาราง 2 ข้างบนนี้ จะพบว่าพัฒนาการการก่อสร้างบ้านปูนแบบยุโรปมีจำนวนสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องแต่ละปี และตั้งแต่ปี ค.ศ.1902 เป็นต้นมา ไม่มีการก่อสร้างบ้านไม้แบบยุโรปอีกเลย โดยเฉพาะอย่างยิ่งประกาศข้อบังคับเรื่องการก่อสร้างอาคาร 1 สิงหาคม ค.ศ. 1906 ห้ามไม่ให้มีบ้านมุงจากในย่านชาวยุโรปอีก สำหรับบ้านแบบเวียดนามได้รับความนิยมอย่างมากและเพิ่มปริมาณมากขึ้นทุกปีเช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตาม ในปี ค.ศ. 1907 จนถึงเดือนมิถุนายน บ้านปูนหลังคามุงกระเบื้องแบบเวียดนามก็มีปริมาณมากกว่าบ้านไม้หลังคาจากเกือบเท่าตัว แสดงให้เห็นว่าคนท้องถิ่นที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในฮานอยมีฐานะทางเศรษฐกิจดี โดยเฉพาะกลุ่มพ่อค้าและพนักงานของรัฐ เมืองฮานอยก็เช่นเดียวกับเมืองใหญ่ๆทั้งหลายที่ต้องการกลุ่มแรงงานรับจ้างเพื่อทำหน้าที่ที่หลากหลายในเมือง ดังนั้น กลุ่มแรงงานกลุ่มนี้ซึ่งมีค่าตอบแทนไม่สูงนักย่อมมีกำลังทรัพย์ในการปลูกบ้านพักอาศัยในระดับที่สมฐานะทางเศรษฐกิจ

สำหรับอาคารสิ่งก่อสร้างอื่นๆที่เป็นหน่วยงานของรัฐและสร้างขึ้นหรือต่อเติมในสมัยบอล โบ อาจยกเป็นตัวอย่างที่สำคัญๆได้ดังนี้

- โรงพยาบาลของรัฐอารักขาตั้งเกี่ย
- อาคารของฝ่ายบริหารทางด้านการเกษตร ป่าไม้ และ การ ค้า (Direction de l'Agriculture, des Forêt et du Commerce)

- อาคารที่ทำการของสถาบันศึกษาตะวันออกไกลแห่งฝรั่งเศส หรือที่เรียกกันเป็นสามัญในประเทศไทยว่า “สำนักฝรั่งเศสแห่งปลายบูรพทิศ” (École française d’Extrême-Orient)
- โรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายสำหรับสตรี รวมทั้งหอพัก
- หอผู้ป่วยสตรี ภายในโรงพยาบาลลานเนสซ็อง (Hôpital de Lanessan)
- โรงเรียนการพยาบาล โรงเรียนสัตวแพทย์ ที่สังกัดโรงเรียนแพทย์
- จวนข้าหลวงใหญ่แห่งอินโดจีนฝรั่งเศสและศาลาว่าการยุติธรรมได้สร้างเสร็จในสมัยของรัฐบาลปอล โบ
- อาคารบริหารฝ่ายการทหารที่มีค่ายฝึกทหารยุโรปและทหารท้องถิ่น
- อาคารสำนักงานของบริษัทการค้าเอกชนและห้างสรรพสินค้าสำคัญๆ อีกหลายแห่ง

เทศบาลนครแห่งฮานอยได้รับการจัดหาเงินทุนสำหรับการสร้างโรงละครให้แล้วเสร็จ รวมถึงการตัดถนนปอลแบร์ต์ เพิ่มเติม (Rue Paul Bert) การเวนคืนที่ดินบางส่วนเพื่อสร้างจัตุรัสเมืองเพิ่มเติมเพื่อใช้เป็นสวนสาธารณะ

ในทางสถาปัตยกรรม เราอาจกล่าวได้ว่าบ้านปูนหรืออาคารแบบตึกหลายชั้นจะครอบคลุมพื้นที่ส่วนใหญ่ของฮานอยซึ่งทำให้ฮานอยกลายเป็นเมืองของโลกตะวันออกเมืองหนึ่งทีเดียว เหมือนที่เจริญรุ่งเรืองอย่างมากในระยะเวลาอันสั้น เมืองที่ตกแต่ง

ด้วยสถาปัตยกรรมตะวันตก การวางผังเมืองแบบการจัดโซนและ
การตัดถนน

ข. ระบบสาธารณูปโภคพื้นฐาน

ต้นปี ค.ศ. 1902 ทางถนนภายในฮานอยมีความยาวถึง 75 กิโลเมตร โดยที่ถนน 50 กิโลเมตรปูด้วยหินตัดเป็นก้อนในเดือนมิถุนายน 1907 ทางถนนเดิมได้ตัดเพิ่มรวมเป็น 85 กิโลเมตร และถนนที่ปูด้วยหินตัดเพิ่มเติมรวมเป็น 60 กิโลเมตร สำหรับเขตชานเมืองรอบฮานอยมีถนนใช้ประมาณ 57 กิโลเมตร ทั้งหมดเป็นถนนที่ตัดขึ้นในสมัยปอล ดูแอมร์ สำหรับถนนที่ปูด้วยหินตัดเป็นก้อนเพิ่มจากรัฐบาลเดิมจาก 27 กิโลเมตรเป็น 40 กิโลเมตร (Paul Beau, 1908: 244)

ด้วยเหตุผลทางด้านสุขภาพและอนามัยชุมชน ระบบท่อน้ำเสียและการกำจัดขยะเป็นเรื่องที่ผู้บริหารฮานอยจัดสรรงบประมาณไว้ตั้งแต่ ค.ศ. 1898 ถึงกระนั้น โรคระบาดในเขตชุมชนท้องถิ่นที่อาศัยแถบที่ลุ่มน้ำขังและชุมชนแออัดก็ไม่สามารถกำจัดได้อย่างเด็ดขาด การควบคุมโรคระบาดที่เกิดขึ้นระหว่างปี ค.ศ. 1902-1903 เทศบาลนครแห่งฮานอยได้หามาตรการควบคุมที่เด็ดขาดโดยกระจายอำนาจการตัดสินใจไปที่หัวหน้าชุมชน

ระบบท่อน้ำประปาในสมัยปอล โบ เพิ่มเติมขึ้นอีกเพียง 1.5 กิโลเมตร รวมของเดิมเป็น 27.5 กิโลเมตร สถานีจำหน่ายน้ำประปา เพิ่มเติมจาก 85 สถานีเป็น 248 สถานี อย่างไรก็ตามหากเปรียบเทียบกับจำนวนประชากรเมือง การผลิตน้ำประปายัง

ไม่พอเพียง รัฐบาลปอล โบส่งเสริมให้มีการศึกษาเพื่อพัฒนา
น้ำประปาให้สามารถดื่มได้ การขยายพื้นที่บริการน้ำประปา การ
เพิ่มปริมาณน้ำสำรอง เป็นต้น

การขยายพื้นที่ให้บริการไฟฟ้าและระบบไฟถนนภายใน
ฮานอยเป็นอีกงานหนึ่งของปอล โบ ในสมัยของเขา ถนนทุกสายมี
หลอดไฟฟ้าให้แสงสว่างในยามค่ำคืนแล้ว และได้ขยายเครือข่าย
การบริการไฟฟ้าจากเดิม 20.9 กิโลเมตรในปี ค.ศ. 1902 เป็น 32.5
กิโลเมตรในกลางปี ค.ศ. 1907 อย่างไรก็ตาม ยังคงมีถนน 65
สายในฮานอยที่ยังใช้แสงสว่างจากตะเกียงน้ำมัน 493 จุด (Paul
Beau, 1908: 247)

ค. รถรางไฟฟ้า

รถรางไฟฟ้าของฮานอยมีศูนย์กลางที่จัตุรัส
เนกรีเย (หรือบริเวณถนนจ่างเตียน Tràng Tiền ปัจจุบัน) พื้นที่ทาง
ตอนใต้ของทะเลสาบไห่ห่วนเกียม และวิ่งให้บริการ 3 เส้นทาง
กล่าวคือ

สาย 1 จตุรัสเนกรีเย-หมู่บ้านกระต๊าก (ปัจจุบันคือเขตถู่ย
คว Thụy Khuê) ทิศตะวันตกเฉียงเหนือ

สาย 2 จตุรัสเนกรีเย-แบคมาย (Bách Mai) ทิศตะวันตก
เฉียงใต้

สาย 3 จตุรัสเนกรีเย-ถายहां (Thái Hà) ทิศตะวันตก

ความยาวรวมของทุกเส้นทางในสมัยของปอล โบ คือ
ประมาณ 13.5 กิโลเมตร นอกจากนี้ยังมีโครงการขยายเส้นทาง

เชื่อมเมืองระหว่างฮานอยกับเซินเตีย (Son Tay) ทางทิศตะวันตก
อีกด้วย

กล่าวโดยสรุป ช่วงเวลาการสร้างฮานอยของนายปอล
ดูแมร์ถือเป็นช่วงเวลาของการวางผังเมือง และการลงทุนขนาดใหญ่
ในขณะที่ช่วงเวลาการบริหารของนายปอล โบ การขยายตัวของ
เมืองฮานอยมีสัดส่วนที่ลดน้อยลงอันเป็นผลสืบเนื่องจากข้อจำกัด
ของงบประมาณ ช่วงเวลา 10 ปีแรกของการย้ายศูนย์กลาง
การปกครองอินโดจีนฝรั่งเศสมาที่ฮานอยอย่างเป็นทางการได้
เปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์ของฮานอยให้กลายเป็นเมืองยุโรปในดินแดน
โพ้นทะเลที่มีความทันสมัยทัดเทียมยุโรปโดยไม่ต้องสงสัย เหตุผล
เบื้องต้นส่วนหนึ่งอาจมาจากนโยบายอาณานิคมฝรั่งเศส ซึ่งจะได้
ศึกษาในหัวข้อถัดไป

2. นโยบายอาณานิคมฝรั่งเศสเรื่องการสร้างสังคมเมืองในอาณานิคมโพ้นทะเล

Henri Brunschwig (1960 : 10-16) ได้ตั้งข้อสังเกตเรื่อง
นโยบายฝรั่งเศสเรื่องศักดิ์ศรี (La politique française de
prestige) ที่เป็นรากฐานความคิดต่อฝรั่งเศสในการดำเนินนโยบาย
การต่างประเทศตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 17 ที่เน้นศักดิ์ศรีและเกียรติ
ทางการเมืองของราชสำนักมากกว่าผลประโยชน์ทางการค้าของ
กลุ่มพ่อค้า นโยบายนี้เป็นแรงผลักดันสำคัญที่ทำให้ฝรั่งเศสขยาย
อิทธิพลการเมืองอาณานิคมไปทั่วโลกจวบจนสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่

ที่ 2 ถึงแม้ว่าการสร้างเมืองอาณานิคมในดินแดนโพ้นทะเลจะไม่ใช่เรื่องของการเมืองระหว่างประเทศ แต่การแสดงให้เห็นว่าอาณานิคมของฝรั่งเศสมีความเจริญรุ่งเรืองทั้งทางวัฒนธรรมวัตถุและวัฒนธรรมจิตใจก็มีผลในทางอ้อมต่อนโยบายทางการเมืองอาณานิคมด้วยเช่นกัน ในหัวข้อนี้จะอภิปราย 2 ประเด็น คือ การสร้างความทันสมัยให้แก่เมืองหลวงของอินโดจีนฝรั่งเศส และข้อถกเถียงเรื่องนโยบายอาณานิคมฝรั่งเศสเกี่ยวกับศักดิ์ศรี (prestige) และพันธกิจสร้างอารยะ (mission civilisatrice)

2.1 การสร้างความทันสมัยให้แก่เมืองหลวงของอินโดจีนฝรั่งเศส

ฮานอยอยู่ในฐานะของเมืองหลวงรัฐอารักขาตั้งเคียงและเป็นที่ตั้งของรัฐบาลอินโดจีนฝรั่งเศสซึ่งเป็นศูนย์กลางการปกครองของฝรั่งเศสในคาบสมุทรอินโดจีน การเลือกฮานอยอาจเกิดจากปัจจัยหลายด้าน ทั้งเรื่องของการเคยเป็นเมืองหลวงเก่าของอาณาจักรสมัยราชวงศ์ลี ทำเลที่ตั้งซึ่งอยู่ใกล้กับตลาดจีน รวมถึงชัยภูมิของฮานอยที่มีเมืองไท่ฟองเป็นเมืองท่าที่ปากน้ำหัง แต่การสร้างความทันสมัยให้แก่ฮานอยด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่และการปรับตัวสู่ความทันสมัยของสังคมฮานอยเป็นสิ่งที่ประจักษ์แก่ประชาชนที่ทั้งหลายที่เข้ามาเยือนอินโดจีนฝรั่งเศส

การสร้างเมืองใหม่บนพื้นฐานเมืองฮานอยเดิมด้วยวิทยาการตะวันตกอาจหมายถึงการถ่ายทอดประสบการณ์การพัฒนาสังคมเมืองเนื่องจากการขยายตัวของประชากร จำนวนประชากรเมืองที่เพิ่มมากขึ้นจากการเข้ามาทำงานที่หลากหลายของ

ส่วนต่างๆ ของเมืองทำให้เกิดความจำเป็นในการจัดการด้านที่ดิน ที่พัก การเดินทางสัญจรในเมืองและระหว่างเมือง การจัดการเรื่อง น้ำอุปโภคบริโภคและน้ำทิ้ง การให้บริการเรื่องการรักษา ความปลอดภัย การดูแลสุขภาพอนามัย การจัดสถานที่พักผ่อน วิชาชีพ รวมไปถึงการสร้างสถานที่พักผ่อนหย่อนใจและความ ต้องการทางด้านศาสนา ทั้งหมดนี้คือสิ่งที่รัฐบาลอาณานิคมอินโด จีนฝรั่งเศสได้นำประสบการณ์ของตะวันตกมาปรับใช้กับฮานอยที่ ถูกลิขิตให้เป็นศูนย์กลางการปกครอง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของ ฝรั่งเศสในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ภาคพื้นทวีป

ระบบการให้บริการน้ำประปาเพิ่งจริงจังในอังกฤษช่วง ทศวรรษ 1810 แต่ไม่ได้กระจายครอบคลุมไปทุกพื้นที่ ในเยอรมนี เริ่มใช้ช่วงต้นทศวรรษ 1850 สำหรับฝรั่งเศสเอง กรุงปารีสมีระบบ น้ำประปาใช้ด้วยเครือข่าย 312 กิโลเมตรในปี ค.ศ. 1850 และ ขยายเพิ่มเป็น 465 กิโลเมตรในปี 1861 (Jean-Luc Pinol, 1991: 102) ก่อนที่จะมีระบบน้ำประปา ฮานอยยังพึ่งน้ำฝนและแหล่งน้ำ ธรรมชาติ เช่น ทะเลสาบใหญ่น้อยที่กระจายทั่วเมือง และแหล่งน้ำ ที่สำคัญที่สุดก็คือแม่น้ำห่งที่ไม่มีวันเหือดแห้ง

การมีประชากรเมืองที่แออัดเสี่ยงต่อการเกิดโรคระบาด โดยเฉพาะอย่างยิ่งพื้นที่ของฮานอยมีแหล่งน้ำมาก ในช่วงหน้าฝน และหน้าแล้งเป็นช่วงเวลาระบาดของโรคอหิวาตกโรค ใช้เลือดออก รวมไปถึงกาฬโรค นอกจากการถมดินในพื้นที่ขึ้นแฉะและหนองบึง ต่างๆ แล้ว ระบบน้ำประปาเข้ามาแทนที่การใช้น้ำจากแหล่งน้ำ ธรรมชาติ นอกจากนี้ ระบบระบายน้ำเสียของเมืองก็มาพร้อมกัน กับระบบบริการน้ำประปา ในกรุงปารีสเอง ระบบท่อน้ำทิ้งก็เริ่ม

ติดตั้งในสมัยที่โฮสส์มานน์ (Hausmann) เข้ามาเป็นผู้ว่าการกรุง
ปารีสระหว่าง ค.ศ. 1853-1870 ดังนั้น การที่รัฐบาลปอล ดูแมร์
พยายามวางผังเมืองไปพร้อมกับการวางระบบน้ำประปาควบคู่กับ
ระบบน้ำทิ้งที่ทันสมัยจึงถือเป็นวิทยาการจัดการเมืองที่ทันสมัยมาก
ในสายตาของคนตะวันออกขณะนั้น

การติดตั้งไฟเพื่อให้แสงสว่างแก่เมืองในยามค่ำคืนเริ่ม
พัฒนาจากกรุงลอนดอนในปี ค.ศ. 1810 โดยเริ่มต้นจากการใช้
ถ่านหินเป็นเชื้อเพลิง กรุงปารีสเริ่มติดตั้งอุปกรณ์ให้แสงสว่างเมือง
ช่วง ค.ศ. 1816-1817 และช่วง ค.ศ. 1829 ก็เริ่มมาใช้ก๊าซเป็น
เชื้อเพลิง (Jean-Luc Pinol, 1991: 104-105) และการเปลี่ยนมา
ใช้หลอดไฟฟ้าสำหรับไฟทางก็เพิ่งเริ่มต้นช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่
19 แม้เทศบาลเมืองต่างๆ ของสหรัฐอเมริกาก็ยังไม่ใช่หลอดไฟฟ้า
อย่างทั่วถึงก่อน ค.ศ. 1902 (Jean-Luc Pinol, 1991: 105) ถือได้
ว่าฮานอยได้พัฒนาการใช้ไฟฟ้าเป็นพลังงานในเขตเมืองก่อนเมือง
ต่างๆ ในภูมิภาคเดียวกัน อาจกล่าวได้ว่า การใช้พลังงานไฟฟ้าใน
ฮานอยตั้งแต่ ค.ศ. 1897 (Paul Doumer, 1902: 546) เป็น
วิทยาการนำสมัยอย่างหนึ่งที่ชาวตะวันตกนำเข้ามาใช้ในฮานอย

การปรับตัวสู่ความทันสมัยของฮานอย เห็นได้ชัดเจนจาก
การนำพลังงานไฟฟ้าเข้ามาติดตั้งในเมือง ในขณะที่เมืองต่างๆ ของ
ตะวันตกเพิ่งเริ่มใช้พลังงานไฟฟ้าช่วงต้นทศวรรษ 1890 เท่านั้น จริง
อยู่ว่าฝรั่งเศสเริ่มใช้การขนส่งระบบรางมาตั้งแต่ทศวรรษ 1830 ซึ่ง
ให้บริการขนส่งผู้คนระหว่างกรุงปารีสกับชานเมืองและเมืองบริวาร
รอบนอก (Jean-Luc Pinol, 1996: 58-59) ก่อนที่กรุงปารีสจะ
ติดตั้งระบบรางไฟฟ้าและให้บริการในปี ค.ศ. 1893 ก่อนหน้านั้น

รถรางยังคงใช้ม้าลากตู้รถ (Jean-Luc Pinol, 1991: 88) แต่รถรางที่ใช้ม้าลากก็มีข้อจำกัดหลายประการ เช่น จำนวนคนที่สามารถใช้บริการ ความเร็วต่อชั่วโมง รวมไปถึงมลภาวะบนท้องถนน

อย่างไรก็ตาม ในขณะที่ฮานอยเปิดให้บริการรถรางไฟฟ้า แต่เทศบาลนครแห่งฮานอยก็ออกใบอนุญาตให้มีรถลากรับจ้างที่เรียกเป็นภาษาฝรั่งเศสว่า ปูสปูส (pousse-pousse) ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1902 และดูเหมือนว่าการออกใบอนุญาตรถลากปูสปูสจะทำได้ให้กับเทศบาลนครไม่น้อย ปี ค.ศ.1906 มีรายได้สูงถึง 85,355 เทรียญเปียสตร์ (piastre) (Paul Beau, 1908: 251) แสดงให้เห็นว่า ความหลากหลายของกลุ่มคนในฮานอยที่เข้ามาทำงานและพักอาศัยมีความต้องการที่หลากหลายแตกต่างกันตามวิถีชีวิต อาชีพ และฐานะทางเศรษฐกิจ

อาจกล่าวได้ว่า ภูมิทัศน์ของเมืองฮานอยเปลี่ยนแปลงไปอย่างมากด้วยการปรับรับวัฒนธรรมยุโรปมาใช้อย่างเด่นชัดมากกว่าสมัยใดๆ และเป็นที่น่าสังเกตว่า นโยบายของรัฐบาลอินโดจีนฝรั่งเศสให้ความสำคัญกับการปรับเปลี่ยนฮานอยสู่ความทันสมัย เทียบเคียงกับมหานครสำคัญๆ ในยุโรป ถึงแม้ว่าจะมีข้อจำกัดทางด้านงบประมาณก็ตาม ในหัวข้อถัดไปจะอภิปรายในประเด็นเรื่องสาระสำคัญของนโยบายอาณานิคมฝรั่งเศสในการพัฒนาฮานอยเมืองหลวงอาณานิคมอินโดจีนฝรั่งเศส

2.2 ข้อถกเถียงเรื่องนโยบายอาณานิคมฝรั่งเศส: นโยบายรักศักดิ์ศรีและพันธกิจสร้างอารยะ

คำถามที่น่าสนใจที่เรามักได้รับรู้คือสมัยอาณานิคมเป็นสมัยแห่งการขูดรีดและการเอารัดเอาเปรียบประเทศที่ตกเป็นอาณานิคมจะถูกหาประโยชน์และเก็บเกี่ยววัตถุดิบ แต่พอมาถึงกรณีของฮานอยดังที่ได้ขยายความในข้างต้นจะพบว่า รัฐบาลอินโดจีนฝรั่งเศสได้จัดสรรงบประมาณสำหรับการพัฒนาเมืองสูงมาก แม้ในสมัยที่เกิดวิกฤตเศรษฐกิจช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 เนื่องจากปัญหาการเก็บเกี่ยวผลผลิตและน้ำท่วมที่เกิดขึ้นบริเวณชายฝั่งทะเลเวียดนาม รัฐบาลของปอล โบก็ยังจัดสรรงบประมาณพัฒนาฮานอยอย่างต่อเนื่อง (Paul Beau, 1908: 247-251) เราอาจกลับมาทบทวนว่าอะไรคือนโยบายที่แท้จริงของฝรั่งเศสในการขยายอิทธิพลทางการเมืองในรูปแบบการสร้างอาณานิคมในดินแดนโพ้นทะเล

ในการศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างฝรั่งเศสสยาม และกัมพูชา ค.ศ. 1867-1907 (Samit Sapphud, 2003) ได้เสนอความคิดที่ว่าฝรั่งเศสมีแนวคิดเรื่องการขยายอิทธิพลทางการเมืองและวัฒนธรรมในรูปแบบของการสร้างอาณานิคมในคาบสมุทรอินโดจีนแตกต่างไปจากอังกฤษ กล่าวคือ ฝรั่งเศสอาจให้ความสำคัญในเรื่องของผลประโยชน์ทางการค้าน้อยกว่าศักดิ์ศรีของตนเองในฐานะเป็นชาติมหาอำนาจหนึ่งของยุโรป ผลประโยชน์ทางการค้าระหว่างประเทศจากการสร้างอาณานิคมโพ้นทะเลที่มีนักคิดฝรั่งเศสในคริสต์ศตวรรษ 19 นำเสนอไว้ (Paul Leroy-Beaulieu, 1882) ไม่ใช่เป้าหมายสุดท้ายของการมีอาณานิคมโพ้น

ทะเล ความมั่งคั่งจากการค้ากลับเป็นหนทางไปสู่เกียรติภูมิของชาติ จะพบว่าเมื่อกองเรือของฝรั่งเศสสามารถยึดป้อมตุรานหรือด่านหนึ่งของเวียดนามได้ใน ค.ศ. 1858 ฝรั่งเศสได้เอาจริงเอาจังกับการผนวกรวมดินแดนทั้งหมดของภาคตะวันออกเฉียงของคาบสมุทรอินโดจีน หลายคนกล่าวว่าเป็นนโยบายรักเกียรติศักดิ์ศรีของฝรั่งเศสที่เป็นแรงผลักดันหลัก (forces profondes) ที่สำคัญ เนื่องจากแพ่งสงครามให้แก่เยอรมนีในสมรภูมิฝรั่งเศส-ปรัสเซีย ระหว่าง ค.ศ. 1870-1871 (Pierre Brocheux and Daniel Hémerly, 2009)

ทันทีที่ฝรั่งเศสเข้ามาครอบครองกัมพูชาในปี 1863 เวียดนามทั้งหมดในปี 1885 และลาวในปี 1893 ฝรั่งเศสได้ศึกษาค้นคว้าประวัติศาสตร์ของดินแดนแถบนี้อย่างจริงจัง ฝรั่งเศสได้ปรับปรุงระบบกฎหมายใหม่ พัฒนาการศึกษาตามระบบฝรั่งเศส ให้อิสระในการนับถือศาสนาและคริสต์ศาสนาก็ได้เข้ามาสถาปนาในอินโดจีนฝรั่งเศสอย่างเป็นทางการและแพร่หลาย ทั้งหมดนี้ชี้ให้เห็นว่านโยบายอาณานิคมของฝรั่งเศสให้ความสำคัญต่อการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมของผู้คนท้องถิ่นด้วย เราเรียกว่านโยบายพันธกิจสร้างอารยะ (mission civilisatrice) และเมื่อฝรั่งเศสขยายอิทธิพลทางการเมืองและวัฒนธรรมได้อย่างราบคาบแล้ว นโยบายสร้างมูลค่า (la mise en valeur) จึงได้ติดตามมาเพื่อให้กลุ่มพ่อค้าเอกชนเข้ามาลงทุนร่วมกับรัฐ

ถ้าหากจะมองจากมุมที่ว่าเป็นความคิดที่เป็นเส้นตรงเริ่มจากนโยบายการเมืองแบบรักเกียรติศักดิ์ศรี ไปสู่นโยบายวัฒนธรรมแบบพันธกิจสร้างอารยะ และไปสิ้นสุดที่นโยบายเศรษฐกิจแบบสร้างมูลค่าก็อาจไม่ผิดนัก แต่กรณีการสร้างเมืองทันสมัยอย่าง

ฮานอยอาจช่วยทำให้เราสามารถชี้เป้าหมายสุดท้ายว่าอาจจะวนกลับไปทำการรักษาเกียรติภูมิของชาติฝรั่งเศสในการสร้างอาณานิคมโพ้นทะเลก็เป็นได้ คำกล่าวรายงานประโยคสุดท้ายของปอล ดูเมร์ ได้ยืนยันกับเราว่าความคิดที่แท้จริงที่แฝงอยู่ในนโยบายการสร้างเมืองอาณานิคมฮานอยนั่นก็คือเกียรติภูมิแห่งชาติฝรั่งเศส

“เมืองที่งดงามนี้พร้อมด้วยความสะดวกสบายและความสง่างามเยี่ยมมหานครยุโรป สามารถแสดงให้เห็นกับผู้เข้าชมงานนิทรรศการในอีกไม่กี่เดือนข้างหน้าได้เห็นถึงสภาพการณ์ที่สมศักดิ์ศรีแห่งชื่อฝรั่งเศส” (Paul Doumer, 1902: 550)

สรุป

การกลายเป็นสังคมเมืองของฮานอยภายใต้การดำเนินการของรัฐบาลอินโดจีนแห่งฝรั่งเศสเกิดขึ้นในเวลาเดียวกับช่วงระยะเวลาปรับตัวสู่ความทันสมัยของยุโรป ดังนั้น ฮานอยจึงได้รับการก่อสร้างให้เป็นศูนย์กลางแห่งความทันสมัยที่เปรียบเสมือนกระจกบานใหญ่สะท้อนให้เห็นถึงความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการและเทคโนโลยีทุกแขนงของฝรั่งเศสในฐานะมหาอำนาจของโลกทั้งทางด้านการเมืองและวัฒนธรรมในตะวันออกไกล

ฮานอยเป็นตัวอย่างหนึ่งของเมืองตะวันออกที่ได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมแบบจีนมาอย่างยาวนาน แต่เพียงช่วงระยะเวลา 10 ปี ระหว่าง ค.ศ. 1897-1907 ฮานอยก็ได้ปรับโฉมหน้าของตนเองด้วยการปรับใช้วิทยาการตะวันตกที่สอดคล้องกับบริบทของเมืองริมแม่น้ำสายใหญ่ของเวียดนามเหนือ ฮานอยสมัยอาณานิคมฝรั่งเศส

ถือเป็นเมืองที่เจริญรุ่งเรืองมากเมืองหนึ่งในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ทั้งนี้ก็
เพราะว่าฮานอยได้รับการรังสรรค์จากการไม่ยอมเสียเกียรติของ
ชาติฝรั่งเศสในเวทีการเมืองนานาชาติ ในปัจจุบันร่องรอยของมรดก
อาณานิคมฝรั่งเศสสมัยปอล ดูแมร์ และปอล โบ ยังสามารถเห็นได้
ชัดเจนจากการวางผังเมืองและการตัดถนนเดิม แต่สถาปัตยกรรม
แบบโคโลเนียลส่วนใหญ่ได้ถูกทำลายลงเมื่อสมัยสงครามเวียดนามที่
ฮานอยได้ต้อนรับเอาชีวิตรอดผ่านความขัดแย้งทางการเมืองสมัย
สงครามเย็นมาได้

รายการอ้างอิง

- Beau, Paul. 1908. **Situation de l'Indo-Chine de 1902-1907 Vol.I-II.** Saigon: Imprimerie commerciale Marcellin Rey.
- Brocheux, Pierre and Daniel Hémery. 2009. **Indochina: An Ambiguous Colonization, 1858-1954.** English Trans. By Ly LanDill-Klein et al. Berkeley: University of California Press. (French version, eds. 1995 and 2001)
- Brunschwig, Henri. 1960. **Mythes et réalités de l'impérialisme colonial français 1871-1914.** Paris : Armand Colin.
- Doumer, Paul. 1902. **Rapport sur la situation de l'Indo-Chine française (1897-1901).** Hanoi: Schneider.
- Gouvernement de la Cochinchine française. 1894. **Situation de l'Indo-chine française au commencement de 1894.** Hanoi: Schneider.
- Huard, Pierre and Durand, Maurice. 1954. **Connaissance du Viêt-Nam.** Paris : Imprimerie nationale.
- Leroy-Beaulieu, Paul. 1882. **De la colonisation chez les peuples modernes.** Paris : Guillaumin.

(Title in Eng. translation: *The Colonization of the Modern Peoples*)

Papin, Philippe. 1997. Des « villages dans la ville » aux « villages urbaines » - l'espace et les formes du pouvoir à Hà-Nội de 1805-1940. Thèse de Doctorat d'Histoire, Université de Paris VII.

Papin, Philippe. 2001. **Histoire d'Hanoï**. Paris : Fayard. (Coll. Histoire des grandes villes)

Papin, Philippe. 2013. **Histoire des territoires de Hà-Nội : Quartiers, villages et sociétés urbaines du XIXe au début du XXe siècle**. Paris : Les Indes savantes.

Pinol, Jean-Luc. 1991. **Le monde des villes au XIXe siècle**. Paris : Hachette, 1991.

Pinol, Jean-Luc, ed. 1996. **Atlas historique des villes de France**. Paris: Hachette et Centre de Cultura Contemporània de Barcelona, 1996.

Sapphud, Samit. 2003. **Les relations commerciales entre la France, le Siam et le Cambodge (1867-1907)**. Mémoire de Maîtrise en Histoire, Université de Provence (Aix-Marseille I).

“จีน”ในมุมมองของเวียดนามจากปี 1979 ถึงหลังทศวรรษ
1990 : ศึกษาจากหนังสือ *Sự thật về Việt Nam-Trung
Quốc trong 30 năm qua* และงานเขียนทางวิชาการหลัง
สิ้นสุดสงครามเย็น

“China” from the perspective of Vietnam from 1979
to the late 1990s : Studying from *Sự thật về Việt
Nam-Trung Quốc trong 30 năm qua* and the academic
writings after the end of the Cold War
ธนันท์ บุนวรรณา¹

บทคัดย่อ

“จีน”ในมุมมองของเวียดนามจากปี 1979 ถึงหลังทศวรรษ
1990 : ศึกษาจากหนังสือ *Sự thật về Việt Nam-Trung Quốc
trong 30 năm qua* และงานเขียนทางวิชาการหลังสิ้นสุดสงคราม
เย็น ศึกษาโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยทางประวัติศาสตร์ ด้วยวิธีการ
หยิบยกข้อความจากเอกสารร่วมสมัย *Sự thật về Việt Nam-
Trung Quốc trong 30 năm qua* ของเวียดนามที่ตีพิมพ์เผยแพร่
ช่วงปี 1979 และศึกษางานเขียนของนักวิชาการเวียดนามหลัง
สิ้นสุดสงครามเย็นมานำเสนอ เพื่อตอบโจทย์เกี่ยวกับมุมมองของ

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ฝ่ายเวียดนามที่มีต่อจีนเป็นเช่นไร ตลอดช่วงปี 1979 ถึงหลัง
ทศวรรษ 1990 การศึกษาพบว่า ผู้เรียบเรียงหนังสือ *Sự thật về
Việt Nam-Trung Quốc trong 30 năm qua* คือ กระทรวง
การต่างประเทศเวียดนาม หนังสือเล่มนี้ ทำให้เราพบมุมมองของ
พรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามและรัฐบาลเวียดนามที่มีต่อจีนใน 2
ประเด็น: ประเด็นแรก เวียดนามมองว่าจีนต้องการเป็นชาติ
มหาอำนาจ ผ่านยุทธศาสตร์ “ขยายอำนาจเหนือชาติอื่น” (*bánh
trường đại dân tộc*) และยุทธศาสตร์ “ครองความเป็นเจ้า” (*bá
quyền nước lớn*) โดยเวียดนามอยู่ภายใต้ยุทธศาสตร์ของจีน
ประเด็นที่สอง เวียดนามมองว่า “จีนทรยศ” (*phản bội*) ต่อ
เวียดนาม ซึ่งเกิดขึ้น 3 ช่วงเวลา : ช่วงแรก ช่วงการประชุมเจนีวา
ปี 1954 ช่วงที่สอง ปี 1954-1975 ซึ่งหมายถึงช่วงที่ประชาชน
เวียดนามกำลังต่อสู้เพื่อปลดปล่อยภาคใต้ของเวียดนามเพื่อรวม
ชาติ ช่วงที่สาม ตั้งแต่เดือนพฤษภาคม 1975 จนถึงปัจจุบัน (ค.ศ.
1979) ซึ่งหมายถึงช่วงเวียดนามรวมชาติได้จนถึงการทำสงคราม
ชายแดนจีน-เวียดนามปี 1979 แต่เมื่อศึกษางานเขียนของ
นักวิชาการเวียดนามยุคหลังสงครามเย็น พบว่า ผลงานเขียนของ
นักวิชาการเวียดนามให้ทัศนคติเกี่ยวกับจีนต่างจากหนังสือ *Sự
thật về Việt Nam-Trung Quốc trong 30 năm qua* โดย
มุ่งเน้นสร้างการรับรู้และความเข้าใจต่อจีนในมิติที่ว่า “จีนคือผู้ให้
ความช่วยเหลือเวียดนาม” ตลอดช่วงปี 1954-1975

คำสำคัญ: เวียดนาม-จีน, ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ, มุมมอง/ทัศนคติ

Abstract

The historical research methodology was employed to study “China” from the perspective of Vietnam from 1979 to the late 1990s: studying from *Sự thật về Việt Nam-Trung Quốc trong 30 năm qua* and the academic writing after the end of the Cold War. The messages from the contemporary document which was *Sự thật về Việt Nam-Trung Quốc trong 30 năm qua* of Vietnam published in 1979 and the writings of Vietnamese academics after the end of the Cold War were studied in order to investigate the Vietnamese perspective on China from 1979 to the 1990s.

The results of the study revealed that the author of *Sự thật về Việt Nam-Trung Quốc trong 30 năm qua* was the Ministry of Foreign Affairs of Vietnam. This book revealed the points of view of the Communist Party of Vietnam and the Government of Vietnam on China in two main areas. First, Vietnam considered that

China wanted to be the great power nation through the strategy of “expanding the power over other nations” (bánh trường đại dân tộc) and “Hegemony” (bá quyền nước lớn). “Vietnam” was under this strategy of China. Second, Vietnam considered China as “betrayer” (phản bội) to Vietnam, which occurred three times. The first time was during the Geneva Conference in 1954. The second time was in 1954-1975, which was the period that the Vietnamese people were fighting to liberate the South Vietnam to combine the nation. The third time was from May 1975 to present (1979) which was from the period of national integration of Vietnam to the border war of China and Vietnam in 1979. However, when studying the writings of Vietnamese academics after the Cold War, it is found that they presented different attitudes to China, which were different from those presented in *Sự thật về Việt Nam-Trung Quốc trong 30 năm qua*. It focused on creating the perception and the understanding of China in the sense that “China was the supporter of Vietnam” throughout the years 1954-1975.

Key words: Vietnam-China, international relations, perspective / attitude

บทนำ

บทความวิจัยเรื่อง “จีน” ในมุมมองของเวียดนามจากปี 1979 ถึงหลังทศวรรษ 1990: ศึกษาจากหนังสือ *Sự thật về Việt Nam-Trung Quốc trong 30 năm qua* และงานเขียนทางวิชาการหลังสิ้นสุดสงครามเย็น มุ่งศึกษาว่า เวียดนามมีมุมมองต่อจีนเป็นอย่างไร จากปี 1979 ถึงหลังทศวรรษ 1990 โดยมองผ่านหนังสือ *Sự thật về Việt Nam-Trung Quốc trong 30 năm qua* และผลงานเขียนทางวิชาการหลังสิ้นสุดสงครามเย็น บทความชิ้นนี้ แบ่งการนำเสนอออกเป็น 3 ส่วน คือ 1) สังเขปเกี่ยวกับหนังสือ *Sự thật về Việt Nam-Trung Quốc trong 30 năm qua* และความสัมพันธ์เวียดนาม-จีนก่อนปี 1979 2) “จีน” ในมุมมองของเวียดนามวิเคราะห์ผ่านหนังสือ *Sự thật về Việt Nam-Trung Quốc trong 30 năm qua* 3) งานเขียนทางวิชาการหลังสิ้นสุดสงครามเย็น: ภาพสะท้อน “จีนคือผู้ให้ความช่วยเหลือเวียดนาม” ตลอดช่วงปี 1954-1975 และบทสรุป

1. สังเขปเกี่ยวกับหนังสือ *Sự thật về Việt Nam-Trung Quốc trong 30 năm qua* และความสัมพันธ์เวียดนาม-จีน ก่อนปี 1979

หนังสือ *Sự thật về Việt Nam-Trung Quốc trong 30 năm qua* หรือในชื่อภาษาไทยคือ “ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเวียดนาม-จีนช่วง 30 ปีที่ผ่านมา” เป็นแถลงการณ์สำคัญของกระทรวงการต่างประเทศเวียดนามจัดอยู่ในประเภทเอกสารชั้นต้นที่ตีพิมพ์เผยแพร่โดยรัฐบาลเวียดนาม² (ไพรัช เจียรนนันท์, 2531: 21) เอกสารชิ้นนี้เผยแพร่ครั้งแรกเมื่อวันที่ 4 ตุลาคม ค.ศ. 1979 โดยสำนักพิมพ์สืเทิต (*Sự thật*) ซึ่งเป็นหน่วยงานภายใต้การกำกับดูแลของพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนาม จัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 5 ธันวาคม ค.ศ. 1945 โดยเจืองจิง (*Trùng Chinh*) เป็นผู้รับผิดชอบและเป็นผู้กำหนดทิศทาง (*Nguyệt Hạ*, n.d) หนังสือเล่มนี้หรือเรียกอีกอย่างว่า “สมุดปกขาว” บรรจุเนื้อหาจำนวน 112 หน้า (ไม่นับรวมภาพประกอบอื่นๆ) ในส่วนวัตถุประสงค์การพิมพ์เผยแพร่นั้นทางสำนักพิมพ์ไม่ได้กล่าวไว้ชัดเจน เพียงแต่กล่าวในส่วนของบทนำเพียงไม่กี่บรรทัดว่า “เพื่อตอบโต้พฤติกรรมการขยายอำนาจของ

² หนังสือ/สมุดปกขาว *Sự thật về Việt Nam-Trung Quốc trong 30 năm qua* เสมือนเป็นตัวแทนที่สะท้อนมุมมอง/ทัศนะของพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามและรัฐบาลเวียดนาม (ที่มีต่อจีน) ดังนั้นผู้วิจัยจะขอใช้คำเรียกชื่อผู้เรียบเรียงหนังสือเล่มนี้ (กระทรวงการต่างประเทศเวียดนาม) ว่า “เวียดนาม” แต่หากมีการใช้เอกสารอื่นมาประกอบเสริมการวิเคราะห์ที่นอกเหนือจากหนังสือเล่มนี้แล้วผู้วิจัยก็จะระบุชื่อผู้เขียนท่านนั้นๆ เพื่อไม่ให้เกิดความสับสนแก่ผู้อ่านว่าเป็นข้อคิดเห็น/ทัศนะ/มุมมอง/ข้อมูล ของผู้ใด

ปักกิ่งที่มีต่อเวียดนามในช่วงเวลาที่ยาวนาน” (Sự thật về Việt Nam-Trung Quốc trong 30 năm qua, 1979: 3) แต่เข้าใจว่า ปี 1979 ค่อนข้างมีความสำคัญต่อเวียดนามเพราะถือเป็นจุดแตกหักของความสัมพันธ์ระหว่างเวียดนามและจีนครั้งรุนแรงที่สุด ครั้งหนึ่งในประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ของสองประเทศ เนื่องจากกระทรวงการต่างประเทศ ระบุว่า “พฤติกรรมการณ์เป็นศัตรูที่เปิดเผยของผู้นำจีนที่มีต่อเวียดนามซึ่งทำให้ทั่วโลกประหลาดใจ และกลายเป็นจุดเปลี่ยนในด้านการต่างประเทศของจีนที่มีต่อเวียดนามคือเหตุการณ์รุกรานเวียดนามของจีนเมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 1979” (Sự thật về Việt Nam-Trung Quốc trong 30 năm qua, 1979: 5) นอกเหนือจากนี้แล้ว หนังสือเล่มนี้นับเป็นผลงานที่สะท้อนมุมมองของพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนาม และรัฐบาลเวียดนามที่มีต่อจีนในช่วงปี 1979 ในเชิงลบชัดเจน และน่าจะเป็นชิ้นงานที่ทำให้เรามองเห็นมุมมองของพรรคและรัฐเวียดนามที่มีต่อจีนในช่วงท้ายของสงครามเย็นได้เป็นอย่างดี ในส่วนรายละเอียดของการนำเสนอ นั้น ทางผู้เรียบเรียง (กระทรวงการต่างประเทศเวียดนาม) แบ่งเนื้อหาออกเป็น 5 ส่วน ดังนี้

ส่วนแรก: เวียดนามภายใต้ยุทธศาสตร์จีน แบ่งเป็นสองข้อย่อยคือ (1) เวียดนามภายใต้ยุทธศาสตร์โลกของจีนและ (2) เวียดนามภายใต้นโยบายเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ของจีน (น.5-21)

ส่วนที่สอง: จีนกับการยุติสงครามอินโดจีนปี 1954 (น.22-33) แบ่งเป็นสามข้อย่อยคือ (1) หลังเดียนเบียนฟู ประชาชนเวียดนามสามารถปล่อยปล่อยชาติ (2) จุดยืนของจีนที่เห็นว่าต่าง

จากจุดยืนของเวียดนาม แต่สอดคล้องกับจุดยืนฝรั่งเศส
(3) สนธิสัญญาเจนีวาปี 1954 เกี่ยวกับอินโดจีนและการทลายของ
ผู้นำจีน

ส่วนที่สาม: จีนกับการทำสงครามของประชาชนเวียดนาม
เพื่อปลดปล่อยภาคใต้รวมชาติ (1954-1975) แบ่งเป็นสี่ข้อย่อยคือ
(1) ช่วงปี 1954-1964 ผู้มีอำนาจจีนขัดขวางประชาชนเวียดนาม
ต่อสู้เพื่อการรวมชาติ (2) ช่วงปี 1965-1969 จีนทำให้เวียดนาม
อ่อนแอและทำให้สงครามของประชาชนเวียดนามยืดเยื้อออกไป
(3) ช่วงปี 1969-1973 เจริญจากกับสหรัฐอเมริกาหลังเวียดนาม
(4) ช่วงปี 1973-1975 ขัดขวางประชาชนเวียดนามปลดปล่อย
ภาคใต้ (น.34-75)

ส่วนที่สี่: จีนกับเวียดนามช่วงปลดปล่อยสำเร็จและรวม
ชาติ (เดือนพฤษภาคม 1975-ปัจจุบัน) แบ่งเป็นสามข้อย่อยคือ (1)
จีนภายหลังการพ่ายแพ้ของสหรัฐอเมริกาในเวียดนาม (2) บ้าคลั่ง
ต่อต้านเวียดนามแต่พยายามหลบซ่อน (3) บ้าคลั่งต่อต้านเวียดนาม
ด้วยวิธีการเปิดเผย (น.76-99)

ส่วนที่ห้า: นโยบายขยายอำนาจของปักกิ่งกับการคุกคาม
เอกราช สันติภาพและความมั่นคงในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (น.
100-112)

ในหัวข้อ “จีน” ในมุมมองของเวียดนามวิเคราะห์ผ่าน
หนังสือ *Sự thật về Việt Nam-Trung Quốc trong 30 năm qua* นั้น ผู้วิจัยจะนำเสนอด้วยวิธีการหยิบยกข้อความ
ตีความหมายข้อมูลจากต้นฉบับภาษาเวียดนามเพื่อให้ผู้อ่านได้
เข้าใจถึงมุมมองเวียดนามที่มีต่อจีนโดยตรง อย่างไรก็ตาม เมื่อ

พิจารณาจากเนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ประกอบกับจุดประสงค์ของการพิมพ์เผยแพร่ (แม้จะไม่บอกโดยตรง) จะพบว่า “จีน” ในที่นี้หมายถึงผู้นำจีน/รัฐบาลจีน/พรรคคอมมิวนิสต์จีน ถูกนำเสนอภาพในเชิงลบผ่านมุมมอง/ทัศนะของพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามและรัฐบาลเวียดนาม กล่าวคือ จีนถูกมองว่าเป็นผู้ต้องการเป็นชาติมหาอำนาจเหนือชาติอื่น (มีชุดความคิดย่อยประกอบ) และโดยเฉพาะอย่างยิ่งภาพจีนถูกนำเสนอชัดเจนว่า คือ “ผู้ทรยศ” (phản bội) ต่อเวียดนาม ซึ่งมีชุดความคิดย่อยประกอบ ดังจะกล่าวต่อไป

หากพิจารณาความสัมพันธ์เวียดนาม-จีน ก่อนปี 1979 กล่าวได้ว่า จุดเปลี่ยนสำคัญอันหนึ่งที่ทำให้เวียดนามมองจีนเป็นมิตรมากขึ้นจากเดิมที่เคยมองจีนเป็นศัตรู นั่นคือ การที่รัฐบาลปักกิ่งภายใต้การนำของเหมาเจ๋อตุงประกาศรับรองรัฐบาลสาธารณรัฐประชาธิปไตยแห่งเวียดนามภายใต้การนำของโฮจิมินห์ ในวันที่ 18 มกราคม 1950 หลังจากที่ฝ่ายเวียดนามรอคอยมาหลายปีนับแต่ประกาศเอกราชได้ เหตุการณ์ครั้งนั้น สร้างความยินดีแก่ฝ่ายเวียดนามเป็นอย่างยิ่ง เสมือนเป็นการเปิดศักราชใหม่ให้กับความสัมพันธ์ระหว่างเวียดนามและจีน (Boonwanna, 2015) อย่างเป็นทางการ สัมพันธภาพอันดีที่เกิดขึ้นระหว่างสองประเทศยังผลให้จีนเพิ่มระดับการช่วยเหลือเวียดนามต่อสู้กับฝรั่งเศสมากกว่าชาติใดๆ โดยเฉพาะในช่วงปลายของสงครามปี 1954 เห็นได้จากการที่จีนสนับสนุนอาวุธจำนวนมากมายจนช่วยพลิกสถานการณ์ทางทหารของโฮจิมินห์และหวอเหงเวียนซำบ (Võ Nguyên Giáp) จากฝ่ายรับมาเป็นฝ่ายยันและพร้อมที่จะรุก

(อนุพงศ์ บุญฤทธิ์, 2529: 21) ขณะที่ในวิทยานิพนธ์ของไพรัช เจริญรัตน์ (2531: 76-79) อธิบายว่า จีนให้ความช่วยเหลือเวียดนามใน 2 ลักษณะ คือ การจัดตั้งและฝึกอาวุธทหารเวียดมินห์ และส่งอาวุธไปช่วยเหลือโดยใช้เส้นทางลำเลียงทางทะเลและทางบก ซึ่งอาวุธเหล่านี้เวียดมินห์ได้เปิดฉากโจมตีที่เดียนเบียนฟูอย่างหนัก (สถานที่แห่งนี้ฝรั่งเศสเลือกเป็นฐานที่มั่นโดยที่มั่นใจว่าฝ่ายเวียดมินห์จะไม่มีทางยึดได้เพราะฝรั่งเศสมั่นใจในอาวุธยุทโธปกรณ์ที่เหนือกว่า) ตั้งแต่วันที่ 13 มีนาคม 1954 และสงครามปิดฉากลงด้วยความพ่ายแพ้ของฝรั่งเศสส่งผลให้มีการจัดการประชุมที่เจนีวาเกี่ยวกับปัญหาเกาหลีและอินโดจีน วันที่ 26 เมษายน 1954 ส่วนแรกประชุมเกี่ยวกับปัญหาเกาหลี (Luu Van Loi, 2006: 115-116) ส่วนกรณีปัญหาอินโดจีน กล่าวได้ว่า ในวันที่ 8 พฤษภาคม 1954 เมื่อฝรั่งเศสเสียดียนเบียนฟูแล้ว 24 ชั่วโมง ก็เริ่มประชุมเจนีวาเกี่ยวกับอินโดจีน โดยผู้มั่งคั่ง (Phạm Văn Đồng) เป็นตัวแทนจากสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนาม ภายหลังเขาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแห่งสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนาม (เวียดนามเหนือ) ในคืนวันที่ 20 กรกฎาคม 1954 ลงนามในสัญญายุติสงครามอินโดจีน ชาติที่เข้าร่วมประชุมมี 8 ชาติ คือ สาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนาม ฝรั่งเศส สหภาพโซเวียต อังกฤษ สาธารณรัฐประชาชนจีน สหรัฐอเมริกา กัมพูชาและลาว รวมรัฐบาลบาวต่าย (“หุ่นเชิด” ฝ่ายฝรั่งเศส) แต่ชาติสำคัญที่เจรจาตกลงกัน คือ ฝรั่งเศส เวียดนามและจีน ขณะที่สหรัฐอเมริกาถูกมองว่าอยู่เพื่อทำลายการประชุม โดยจีนมีบทบาทสำคัญในการเจรจาอย่างมาก (เหวียนคักเวียน, 2552: 312-313) การลงนาม

ในความตกลงมีทั้งเรื่องการเมืองและการทหาร ในเรื่องการทหาร นั้น ให้รวมกองกำลังของแต่และฝ่ายเข้าไว้ใน 2 ภาค คือ เหนือ และใต้เส้นขนานที่ 17 ส่วนด้านการเมือง ยอมรับเอกราช อธิปไตย เอกภาพและบูรณภาพเรื่องเขตแดนของทั้ง 3 ประเทศในอินโดจีน ส่วนเส้นแบ่งเขตตรงเส้นขนานที่ 17 มีอาจจัดได้ว่าเป็นเขตแดนทางการเมืองและให้มีการเลือกตั้งทั่วไปเพื่อรวมประเทศภายในปี 1956 ฯลฯ (รายละเอียดเพิ่มเติมใน เหวียนคักเวียน, 2552: 313-314) ผลของการประชุมแม้จะเป็นที่พอใจของหลายฝ่ายแต่กรณีฝ่ายเวียดนามนั้นผิดหวังอย่างมากเพราะถูกแรงกดดันจากสหภาพโซเวียตและจีนให้ยอมประนีประนอม (อนุพงษ์ บัญญัติ, 2529: 21-22)

หลังฝรั่งเศสถอนตัวออกจากอินโดจีนในปี 1954 ทว่า สหรัฐอเมริกาตัดสินใจในเข้ามาแทรกแซงการเมืองภายในเวียดนามใต้ เพื่อต้องการใช้เวียดนามใต้เป็นฐานการต่อสู้กับคอมมิวนิสต์ เวียดนามเหนือก่อนที่สหรัฐอเมริกาจะพ่ายแพ้สงครามแล้วต้องถอนทหารออกไปจากเวียดนามในช่วงต้นทศวรรษ 1970 อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์ระหว่างเวียดนามและจีนหลังปี 1954 เปลี่ยนแปลง ขึ้นๆ ลงๆ ในช่วงสองปีแรก (ปี 1954-1956) เวียดนามมีความสัมพันธ์ที่ดีกับจีนมากโดยเฉพาะการรับความช่วยเหลือจากจีนมากกว่าชาติใด ส่วนในปี 1957 เวียดนามเริ่มกระชับความสัมพันธ์กับสหภาพโซเวียตเพื่อสร้างดุลย์แห่งอำนาจขึ้น (อนุพงษ์ บัญญัติ, 2529: 24) แต่นับตั้งแต่ปี 1965 จีนกับเวียดนามเริ่มมีความเห็นไม่ลงรอยกันในหลายกรณี กอปรกับเป็นช่วงที่สงครามในเวียดนามใต้ขยายตัวอย่างรุนแรงอันมีสาเหตุส่วนหนึ่งมาจากเรือรบของ

สหรัฐอเมริกาถูกกระสุนปืนของเรือลาดตระเวนของเวียดนามเหนือในอ่าวตังเกี๋ย ปี 1964 ยังผลให้สหรัฐอเมริกาเพิ่มกำลังโจมตีเวียดนามเหนือทางชายฝั่งและทางอากาศ นอกจากนี้ยังมีการโจมตีทิ้งระเบิดใกล้พรมแดนจีน-เวียดนามจนนำไปสู่การละเมิดน่านฟ้าจีน การขยายตัวของสงครามตลอดจนถึงการแทรกแซงโดยตรงของสหรัฐอเมริกาก่อให้เกิดการโต้เถียงในกลุ่มผู้นำจีนเกี่ยวกับเรื่องการให้ความช่วยเหลือเวียดนาม เพราะบางคนถึงกับเสนอว่ายุทธศาสตร์การสู้รบในเวียดนามควรเป็นแบบ “ยึดเยื้อ” และ “พึ่งตนเอง” แบบสงครามปฏิวัติในจีน ซึ่งเหมาะเจาะตุงแสดงทัศนะเห็นด้วยกับหลักการดังกล่าวขณะที่ผู้นำเวียดนามไม่พอใจและไม่เห็นด้วย หรือในช่วงเหตุการณ์เดือนมกราคม 1968 เมื่อเวียดนามเหนือและเวียดนามกลางบุกโจมตีครั้งใหญ่ในช่วงเทศกาลเต็ต (ตรุษเวียดนาม) สร้างความเสียหายอย่างหนักทางทหารแก่ฝ่ายเวียดนาม ขณะเดียวกันกลับเป็นชัยชนะทางการเมือง เพราะทำให้กำลังใจของสหรัฐอเมริกาลดลง แต่จีนกลับไม่เห็นด้วยที่เวียดนามจะเจรจ (อนุพงษ์ บุญฤทธิ์, 2529: 26) อีกทั้งประกาศอย่างเปิดเผยต่อชาวเวียดนามว่า จีนต่อต้านการที่เวียดนามจะเปิดเจรจ โดยตรงกับสหรัฐอเมริกา ซึ่งในงานของเหวียนคักเวียนมองระบุงานการณ่ช่วงนี้ว่าเป็นช่วงที่ “วอชิงตัน-ปักกิ่ง สมรู้ร่วมคิดกัน” (เหวียนคักเวียน, 2552: 357) สะท้อนได้จากการพบปะกันระหว่างผู้นำสองฝ่ายเริ่มบ่อยครั้ง เช่น ในวันที่ 10 ธันวาคม 1970 เหม่าเจอตุงเชิญนิคสันให้ไปเยือนจีนอย่างเป็นทางการ โดยผ่านทางนายเอดการ์รโนว์ ต่อมาในปี 1971 ก็เปิดทางให้ทีมปิงปองของสหรัฐอเมริกาและนายคิสซิงเจอร์ก็ติดตามในเวลาไม่นานนัก

(เหวียนคักเหวียน, 2552: 357-359) การปรับความสัมพันธ์จีนและสหรัฐอเมริกาทำให้เวียดนามเหนือระแวงและไม่พอใจจีน ด้านสหภาพโซเวียตผู้ซึ่งเริ่มขัดแย้งกับจีนหลังหมดยุคสตาลินในช่วยปลายทศวรรษ 1950 จึงฉวยโอกาสนี้เพิ่มการสนับสนุนใกล้ชิดกับเวียดนามเหนือมากขึ้น โดยเฉพาะการเปิดฉากรุกครั้งใหญ่ในเดือนมีนาคม 1972 กว่าร้อยละ 80 ของอาวุธที่เข้ามาจากสหภาพโซเวียต กระนั้นความไม่พอใจจีนของฝ่ายเวียดนามเกิดขึ้นเป็นระยะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงปี 1974 เมื่อจีนส่งกำลังทหารเข้ายึดครองหมู่เกาะพาราเซล หรือ หมู่เกาะหว่างซาซึ่งเวียดนามก็อ้างว่าเป็นของตน (ธนันท์ บุนวรรณา, 2557) แต่ด้วยความที่ต้องพึ่งพาเงินฝ่ายเวียดนามจึงไม่แสดงการต่อต้านหรือประณามจีนโดยตรง งานศึกษาส่วนใหญ่จึงมองว่า ความสัมพันธ์ระหว่างจีนและเวียดนามในช่วงนี้เป็นความสัมพันธ์ 3 เสา (โซเวียต-เวียดนาม-จีน) (ไพรัช เจริญพันธ์, 2531: 115-116)

สัมพันธภาพระหว่างเวียดนามและจีนยิ่งเลวร้ายลงนับจากสหรัฐอเมริกาถอนตัวจากเวียดนาม และเวียดนามรวมชาติได้สำเร็จ ทั้งนี้มีปัจจัยมาจาก ปัญหาชาวจีนโพ้นทะเลในเวียดนาม (ชาวฮั่ว) ซึ่งจีนอ้างว่าเวียดนามเช่นฆ่าและข่มเหงชาวฮั่วในเวียดนามจนเป็นเหตุให้มีการอพยพออกนอกประเทศครั้งใหญ่ ปัญหาพรมแดนและสิทธิเหนือหมู่เกาะในทะเลจีนใต้ (ทะเลตะวันออก) ตลอดจนปัญหาการขยายอิทธิพลของโซเวียตในเวียดนาม โดยในปี 1978 จีนสั่งปิดสถานกงสุลเวียดนาม 3 แห่งในเดือนมิถุนายน จากนั้นเวียดนามส่งทหารเข้ารุกรานกัมพูชาโค่นล้มรัฐบาลพอลพตที่จีนให้การสนับสนุน ส่งผลให้จีนต้องส่งทหาร

เข้าทำสงคราม “สั่งสอน” เวียดนามในเดือนกุมภาพันธ์ 1979 นับว่าสร้างความเสียหายให้กับทั้งสองฝ่ายอย่างมาก (ไพรัช เจริญรัตน์, 2551) ภายหลังจากถอนทหารออกมาพร้อมกับออกแถลงการณ์ว่าการโจมตีเวียดนามครั้งนี้เป็นเพียงการ “สั่งสอน” และ “ลงโทษ” เวียดนามที่กระด้างกระเดื่องต่อจีน สัมพันธภาพระหว่างสองประเทศจึงตกต่ำลงถึงขีดสุดในปีดังกล่าว จนกระทั่งถึงปี 1991 ความพยายามรื้อฟื้นความสัมพันธ์ขึ้นปกติจึงถือกำเนิดอีกครั้ง

2. “จีน” ในมุมมองของเวียดนามวิเคราะห์ผ่านหนังสือ *Sự thật về Việt Nam-Trung Quốc trong 30 năm qua*

จากการพินิจวิเคราะห์รายละเอียดของหนังสือ *Sự thật về Việt Nam-Trung Quốc trong 30 năm qua* (ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเวียดนาม-จีนช่วง 30 ปีที่ผ่านมา) ทำให้พบว่า เวียดนามมีมุมมองต่อจีนใน 2 ประเด็นใหญ่คือ ประเด็นแรก เวียดนามมองว่าจีนต้องการเป็นชาติมหาอำนาจ ผ่านยุทธศาสตร์ “ขยายอำนาจเหนือชาติอื่น” (*bánh trường đại dân tộc*)³ และยุทธศาสตร์

³ ในอดีตเวียดนามมองว่า จีนเคยใช้ยุทธศาสตร์ดังกล่าวกับเวียดนาม เห็นได้จากพฤติกรรมการรุกรานเวียดนามหลายครั้งของจีนทำให้เวียดนามตกอยู่ภายใต้การยึดครองของจีนเกือบพันปี ซึ่งการ “ขยายอำนาจ” (*Expand*) หรือ “*bánh trường*” ในภาษาเวียดนาม ในระบบระหว่างประเทศ หมายถึงการสร้างและเพิ่มพูนความมั่นคงของรัฐมหาอำนาจหรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ หากรัฐมหาอำนาจต้องการที่จะอยู่รอดหรือรักษาความเป็นมหาอำนาจของตนต่อไปก็จำเป็นต้องก้าวร้าวหรือใช้นโยบายเชิงรุก (คิวพล ชมพูพันธ์, 2551: 8)

“ครองความเป็นเจ้า” (bá quyền nước lớn)⁴ โดยเวียดนามอยู่ภายใต้ยุทธศาสตร์ดังกล่าวของจีน และประเด็นที่สอง เวียดนาม

⁴ ศิวพล ชมพูพันธ์ ได้อ้างงาน Mearsheimer (2001) เรื่อง **The tragedy of great power politics** ในการอธิบายความหมาย ครองความเป็นเจ้า (Hegemon) หรือ bá quyền nước lớn ซึ่งปรากฏในเอกสาร *Sự thật về Việt Nam-Trung Quốc trong 30 năm qua* ว่า “เพื่อสร้างความเป็นมหาอำนาจให้กับตนเอง มหาอำนาจจะแสวงหาอำนาจเหนือคู่แข่งและมีความหวังจะครองความเป็นเจ้า (Hegemon) ในโลก จนมีสถานะในการครองความเป็นเจ้าระดับโลก (Global Hegemon)” (ศิวพล ชมพูพันธ์, 2551: 8) นอกจากนี้ เขายังอ้างข้อจำกัดของการครองความเป็นเจ้าว่า “ไม่มีมหาอำนาจใดในโลกที่จะสามารถครองความเป็นเจ้าในระดับโลกได้อย่างแท้จริง แต่มหาอำนาจจะต้องรักษาความเป็นมหาอำนาจในระดับภูมิภาค (Regional Hegemon) ตามพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ที่ตนเองตั้งอยู่ไว้ให้จงได้” (ศิวพล ชมพูพันธ์, 2551 : 8) อย่างไรก็ตาม จีนเคยแถลงนโยบายการต่างประเทศของตนที่มีต่ออาเซียนช่วงก่อนสิ้นสุดสงครามเย็นว่า จีนยึดมั่นในนโยบาย 4 ประการ ข้อหนึ่งในนั้น จีนกล่าวว่า “จีนยืนหยัดในการต่อต้านลัทธิครองความเป็นเจ้าในทุกสถานการณ์” (มนฤดี ประเสริฐศักดิ์, 2550: 36) ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าจีนตระหนักถึงความหวาดระแวงที่กลุ่มอาเซียนมีต่อจีนในประเด็นดังกล่าว ถึงแม้เวียดนามจะมีทัศนคติต่อจีนในเรื่องการครองความเป็นเจ้าของจีน กระนั้นผู้นำจีนก็เคยมีทัศนคติที่ว่านี้ต่อเวียดนามเช่นกัน จีนเคยกล่าวว่าเวียดนามกำลังดำเนินนโยบาย “แผ่ขยายอำนาจและครองความเป็นเจ้าในภูมิภาค” โดยการบังคับให้ลาวและกัมพูชาพัฒนาความสัมพันธ์พิเศษกับเวียดนามในทุกด้านโดยมีสหภาพโซเวียตคอยหนุนหลัง สถานการณ์ดังกล่าวทำให้จีนตอบโต้ด้วยการพัฒนาความสัมพันธ์กับกลุ่มอาเซียนแนบแน่นยิ่งขึ้น (รายละเอียดเพิ่มในไพรซ์ เจียรนันท์, 2531: 149)

มองว่า “จีนทรยศ” (phản bội) เวียดนามซึ่งการทรยศต่อเวียดนามมีถึง 3 ช่วงเวลาด้วยกัน

2.1 จีนต้องการเป็นชาติมหาอำนาจของโลกผ่านยุทธศาสตร์ “ขยายอำนาจเหนือชาติอื่น” (bánh trường đại dân tộc) และยุทธศาสตร์ “ครองความเป็นเจ้า” (bá quyền nước lớn) โดยเวียดนามอยู่ภายใต้ยุทธศาสตร์ดังกล่าวของจีน

การทำสงครามรุกรานเวียดนามของจีน หรือวาทกรรม “สงครามสั่งสอนเวียดนาม” โดยจีน ตามที่ทั่วโลกรู้จักในวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 1979⁵ แม้จะทำให้ทั่วโลกประหลาดใจในการเปลี่ยนแปลงนโยบายที่จีนมีต่อเวียดนามแล้ว แต่เวียดนามกลับมองว่า “ความเปลี่ยนแปลงนี้ไม่ใช่เรื่องน่าแปลกใจแต่มันเป็นตรรกะพัฒนาการของยุทธศาสตร์ขยายอำนาจเหนือชาติอื่น” (bánh trường đại dân tộc) และ “ครองความเป็นเจ้า” ของประเทศใหญ่ (bá quyền nước lớn) ของผู้นำจีนในช่วง 30 ปีที่

⁵ ความขัดแย้งระหว่างเวียดนามและจีนมาจากหลายปัจจัยและ (น่าจะ) สั่งสมเรื่อยมานับแต่ทศวรรษ 1950 ครั้งรุนแรงสุดและถือเป็นจุดแตกหักของความสัมพันธ์เวียดนามและจีนคือการทำสงครามชายแดนของสองประเทศตลอดแนวเขตแดนกว่าพันกิโลเมตร ซึ่งฝ่ายเวียดนามระบุว่าจีนนำกำลังทหารจำนวน 600,000 คนเข้าโจมตีจังหวัดชายแดน เข้ายึดและปล้นอำเภอเมืองของจังหวัดหลั่งเซิน (หลั่งเซิน-ผู้วิจ้ย) กาวบั้ง (กาวบ่าง-ผู้วิจ้ย) และหลาวก่าย (หล่าวกาย-ผู้วิจ้ย) ตลอดจนชนบทต่างๆ แม้ช่วงแรกจีนจะเหนือกว่าด้านกำลังรบแต่ก็พ่ายแพ้ต่อเวียดนาม อีกทั้งทั่วโลกยังประณามการกระทำของจีน ทำให้ปักกิ่งยุติปฏิบัติการทางทหารในปลายเดือนมีนาคม 1979 (เหวียนคักเหวียน, 2552: 442)

ผ่านมา” (Sự thật về Việt Nam-Trung Quốc trong 30 năm qua, 1979: 5) พร้อมทั้งยังระบุอีกว่ายุทธศาสตร์ของจีนเปลี่ยนไปมากแต่สิ่งหนึ่งที่ไม่เคยเปลี่ยนนั่นคือเป้าหมายการนำพาประเทศให้เป็นมหาอำนาจอันดับต้นของโลก สะท้อนได้จากหนังสือได้อ้างการประชุมคณะกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์จีนในปี 1956 ซึ่งเหมาเจ๋อตุง กล่าวว่า “พวกเรา(จีน)ต้องขึ้นมาเป็นชาติมหาอำนาจแถวหน้าในด้านวัฒนธรรม เทคโนโลยีและอุตสาหกรรม...ซึ่งยอมรับไม่ได้ที่ว่าหลายสิบปีมานี้ พวกเรา (จีน) ยังคงไม่ได้กลายเป็นมหาอำนาจอันดับหนึ่งของโลก”(Sự thật về Việt Nam-Trung Quốc trong 30 năm qua , 1979: 7) จากนั้นอีก 3 ปีต่อมาเหมาเจ๋อตุงก็ได้ตอกย้ำทัศนะดังกล่าวอีกครั้ง ในเดือนกันยายน 1959 ว่า “พวกเราต้องพิชิตโลก(ดินแดน) นั่นคือเป้าหมายของพวกเรา” (Sự thật về Việt Nam-Trung Quốc trong 30 năm qua , 1979: 8) เพื่อบรรลุเป้าหมายการเป็นประเทศมหาอำนาจเวียดนามจึงมองว่าเวียดนามนั้นมีสถานะสำคัญสำหรับจีนในระดับ ดังนี้

2.1.1 เวียดนามภายใต้ยุทธศาสตร์โลกของจีน

(1) เวียดนามทำให้จีนก้าวเข้ามาเป็นผู้เจรจาหลักกับฝรั่งเศสและในการประชุมเจนีวาปี 1954 นับเป็นครั้งแรกที่จีนปรากฏตัวอยู่ในระดับเดียวกับมหาอำนาจชาติอื่นๆ ซึ่งจะเป็นโอกาสที่ดีที่จะทำให้จีนขยายอิทธิพลมายังภูมิภาคเอเชียและแอฟริกา (ต่อไป)

“ในช่วงต้นทศวรรษ 1950 เมื่อจีนเริ่มนำพาตัวเองให้กลายเป็นประเทศมหาอำนาจของโลก แต่ผู้นำจีน

ต้องเผชิญหน้ากับการทำสงครามสหรัฐอเมริกา-สาธารณรัฐประชาชนจีน เกาหลีทางทิศเหนือและภัยคุกคามความมั่นคงทางทิศใต้ เนื่องจากการรุกรานของฝรั่งเศส... ชัยชนะของเวียดนาม ลาวและกัมพูชาเหนือฝรั่งเศสได้นำมาสู่การจัดประชุมที่เจนีวาในปี 1954 เพื่อแก้ไขปัญหามติอินโดจีน ซึ่งฝรั่งเศสกลัวมากกว่าชัยชนะของเวียดนามครั้งนี้จะนำมาสู่การล่มสลายของระบอบอาณานิคมฝรั่งเศส ในช่วงการต่อสู้กับฝรั่งเศส จีนเป็นหนึ่งในประเทศที่สนับสนุนอาวุธมากที่สุดสำหรับเวียดนามโดยเฉพาะในช่วงท้ายของสงครามเพื่อต่อสู้กับฝรั่งเศส ผู้นำจีนได้ใช้ประโยชน์จากสถานการณ์ดังกล่าวเป็นผู้เจรจาหลักกับฝรั่งเศสร่วมมือกับเขา (ฝรั่งเศส) เพื่อแก้ไขปัญหาคือเป็นประโยชน์แก่จีนและฝรั่งเศส แต่ไม่ใช่เพื่อผลประโยชน์สำหรับราษฎรเวียดนาม ลาวและกัมพูชา จีนยอมสละผลประโยชน์ของประชาชนทั้งสามในอินโดจีนเพื่อปกป้องความมั่นคงของจีนในทางภาคใต้... ขณะเดียวกันเพื่อจะได้แสดงบทบาทในฐานะประเทศใหญ่ในการแก้ไขปัญหานานาชาติประเทศอย่างแรกคือในเอเชียในการประชุมเจนีวาปี 1954 ส่วนแรกได้ใช้เวลาเกี่ยวกับปัญหาเกาหลี นับเป็นครั้งแรกที่ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนปรากฏตัวอยู่ในระดับเดียว (ngang hàng) กับ 4 ชาตินมหาอำนาจ(สหภาพโซเวียต สหรัฐอเมริกา อังกฤษ และฝรั่งเศส-ผู้วิจัย) นั่นจึงเป็นโอกาสอันดีสำหรับผู้นำจีนที่จะขยายอิทธิพลมายังภูมิภาคเอเชียและแอฟริกา

...” (Sự thật về Việt Nam-Trung Quốc trong 30 năm qua , 1979: 8-10)

(2) เวียดนามทำให้สถานะของสหรัฐอเมริกาตกต่ำลง ในช่วงที่สหรัฐอเมริกาเข้ามาแทรกแซงสงครามในเวียดนาม (ปี 1954-1975) นอกจากนี้ยังมีส่วนสำคัญที่ทำให้จีนก้าวขึ้นมาเป็น มหาอำนาจสามชาติของโลก (สหภาพโซเวียต สหรัฐอเมริกาและ จีน) สร้างโอกาสให้จีนได้เชื่อมสัมพันธ์กับสหรัฐอเมริกา นับเป็น จุดเริ่มต้นที่ทำให้จีนมองสหภาพโซเวียตเป็นศัตรู จนนำมาสู่สิ่งที่ เวียดนามเรียกว่า “จีนทรยศเวียดนาม”

“ปลายปี 1960 ความผิดพลาดจากการดำเนิน นโยบายรุกรานเวียดนามของสหรัฐอเมริกา ได้ส่งผลต่อ วิกฤตการณ์เมือง เศรษฐกิจและสังคมของสหรัฐอเมริกา ขณะเดียวกันกลับทำให้สถานะทางการเมืองระดับโลกของ สหรัฐอเมริกายิ่งตกต่ำลงไปอีก... ทว่าสถานการณ์ดังกล่าว กลับเป็นประโยชน์ต่อประเทศสังคมนิยมและขบวนการ ปฏิวัติทั่วโลกมีพัฒนาการเข้มแข็งมากขึ้นและทำให้บรรดา ประเทศยุโรปตะวันตก ญี่ปุ่นมีโอกาสกลายเป็นคู่แข่ง ของสหรัฐอเมริกา ...ก่อนหน้านี้อธิปไตยจีนได้ใช้ แผนการ “ทำให้เป็นสังคมนิยมเวียดนาม” และจาก ประสบการณ์ของฝรั่งเศสในปี 1954 ทำให้สหรัฐอเมริกา ต้องการใช้จ่ายเงินเพื่อแก้ปัญหาในเวียดนามเพื่อผลประโยชน์ ต่อตนเองอย่างเช่น การถอนทหารอเมริกันออกจาก เวียดนามแต่ยังคงระบบ “หุ่นเชิด” เหนือวันวันเถียวใน ภาคใต้ของเวียดนาม ขณะเดียวกันรัฐบาลจีนยังเล่นเกม

กับจีนเพื่อกระตุ้นสหภาพโซเวียตต่อต้านขบวนการปฏิวัติโลก”(Sự thật về Việt Nam-Trung Quốc trong 30 năm qua , 1979: 11) และ

“การใช้ความอ่อนแอของสหรัฐอเมริกาและทิศทางนโยบายของรัฐบาลนิคสัน ทำให้ผู้นำจีนยกระดับการต่อสู้กับสหภาพโซเวียตและเจรจาดำเนินการกับสหรัฐอเมริกา ช่วยสหรัฐอเมริกาแก้ไขปัญหายิวคินนามเพื่อจะได้เป็น 3 ชาตินำอำนาจของโลกตามสูตรของคิชซิงเจอร์ว่าด้วยเรื่องโลกหลายขั้ว 1 ใน 3 ขั้วใหญ่คือจีน (ตัดสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียต)... ดังนั้นพวกเขาโค่นล้มนโยบายพันธมิตร เริ่มจากการมองสหภาพโซเวียตเป็นศัตรูหลัก ปะทะกับสหภาพโซเวียตตามแนวชายแดนในเดือนมีนาคม 1969 จนถึงการทรยศเวียดนามเป็นครั้งที่สอง คำขายกับสหรัฐอเมริกาเพื่อขัดขวางชัยชนะของราษฎรเวียดนาม ในปี 1971 พวกเขา(จีน) ดำเนินนโยบายการทูตปกป้อง (ngoại giao bảo vệ) ต้อนรับคิชซิงเจอร์ ที่ปักกิ่ง จากนั้นฟื้นฟูสถานะของจีนในสหประชาชาติและประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนกลายมาเป็นหนึ่งในห้าของสมาชิกถาวรของคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ (Hội đồng Bảo an) สำคัญที่สุดคือการที่จีนต้อนรับประธานาธิบดีนิคสันของสหรัฐอเมริกาและทั้งสองฝ่ายได้ออกแถลงการณ์เซี่ยงไฮ้เดือนกุมภาพันธ์ 1972 สำหรับผู้มีอำนาจของปักกิ่งแล้ว การเชื่อมสัมพันธ์กับสหรัฐอเมริกานับว่าเป็นอีกก้าวที่มีความหมายต่อ

ยุทธศาสตร์โลกของพวกเขา” (Sự thật về Việt Nam-
Trung Quốc trong 30 năm qua , 1979: 11-12)

จากข้อความข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่า เวียดนามมองตนเองเป็นหนึ่งในเงื่อนไขสำคัญทางยุทธศาสตร์โลกของจีนถึงสองช่วงเวลาประวัติศาสตร์ ช่วงแรกคือ ช่วงฝรั่งเศสทำสงครามกับเวียดนาม และช่วงที่สองคือ ช่วงสหรัฐอเมริกาแทรกแซงการเมืองในเวียดนาม โดยช่วงแรก เวียดนามมีส่วนช่วยยกสถานะจีนให้สามารถผงาดอยู่บนเวทีโลกได้ด้วยการมีส่วนทำให้จีนเป็นศูนย์กลางเจรจากับฝรั่งเศส (เพราะฝรั่งเศสไม่ต้องการเจรจาโดยตรงกับเวียดนาม) และช่วงที่สอง เมื่อเวียดนามทำสงครามชนะสหรัฐอเมริกา เวียดนามก็มีส่วนช่วยให้จีนสามารถยกสถานะตัวเองให้กลายเป็นมหาอำนาจเคียงคู่กับสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียต นอกจากนี้ สถานการณ์การเมืองของเวียดนาม ณ ขณะนั้นยังมีส่วนทำให้จีนเชื่อมสัมพันธ์อันดีกับสหรัฐอเมริกาอีกครั้งซึ่งจะมีผลต่ออนาคตทางการเมืองระดับโลกของจีน

2.1.2 เวียดนามภายใต้นโยบายเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ของจีน⁶

(1) จีนต้องการขยายอำนาจลงเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ซึ่ง
เวียดนามมีความเหมาะสมจากที่ตั้งทางภูมิศาสตร์

⁶ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีความสำคัญอย่างไรต่อจีน ? กล่าวได้ว่า จีนกับ
บรรดาประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีประวัติศาสตร์ร่วมกันอย่าง
ยาวนาน โดยจีนถือว่าภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยเฉพาะเขตภาคพื้น
ทวีปเป็นพื้นที่อิทธิพลและพื้นที่ผลประโยชน์ของจีนตามแนวคิดจีนเป็น
อาณาจักรศูนย์กลาง อาณาจักรต่างๆ ต้องส่งบรรณาการมาถวาย
พระจักรพรรดิจีนเพื่อยอมรับความยิ่งใหญ่ ต่อมาในช่วงสถานการณ์สงคราม
เย็น ภูมิภาคอินโดจีนซึ่งประกอบด้วย เวียดนาม กัมพูชาและลาวล้วนมี
ความสำคัญต่อจีนในฐานะเป็นรัฐที่สามารถใช้เป็นเขตอิทธิพลเพื่อสกัดกั้นภัย
คุกคามความมั่นคงจากสหรัฐอเมริกาทางตอนใต้ตลอดทศวรรษ 1950-1970
ดังนั้น จีนจึงให้ความช่วยเหลือและขยายอิทธิพลของตนเหนือภูมิภาคแห่งนี้
โดยเฉพาะอย่างยิ่งเวียดนามซึ่งมีความสัมพันธ์แนบแน่นกับจีนมากที่สุด
เมื่อเทียบกับลาวและกัมพูชา เห็นได้จากรัฐบาลจีนคอมมิวนิสต์ของเหมาเจ๋อ
ตุงประกาศรับรองและเปิดความสัมพันธ์ทางการทูตกับรัฐบาลโฮจิมินห์เป็น
ประเทศแรกเมื่อวันที่ 18 มกราคม 1950 ทั้งยังสนับสนุนอาวุธเพื่อใช้ต่อต้าน
กับฝรั่งเศส กระทั่งเวียดนามมีชัยชนะเหนือฝรั่งเศสในปี 1954 (คิวพล
ชมพูนันท์, 2551: 34-36) นอกจากนี้ ในงานของอนุพงศ์ บุญฤทธิ์ ยัง
กล่าวถึงความสำคัญของเวียดนามที่มีต่อจีน ณ ขณะนั้นว่า “จีนถือว่า
เวียดนามเป็นกุญแจสำคัญต่อความปลอดภัยทางประตูบ้านด้านใต้ของตน”
(อนุพงศ์ บุญฤทธิ์, 2529: 3) แม้ภายหลังเวียดนามจะขัดแย้งกับจีนและเลือก
อยู่ข้างสหภาพโซเวียตอย่างเต็มตัวในช่วงปลายทศวรรษ 1970 จนสิ้นสุด
สงครามเย็น

หนังสือได้ระบุว่า “เอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นทิศทางการขยายอำนาจ (bánh trường) โบราณในประวัติศาสตร์จีนและเป็นดินแดนในฝันของผู้นำจีนมาอย่างยาวนาน” (Sự thật về Việt Nam-Trung Quốc trong 30 năm qua, 1979: 13)

ตัวอย่างข้างต้นคือทัศนคติของฝ่ายเวียดนามที่มีต่อจีน รายละเอียดของหนังสือยังชี้ให้เห็นถึงความปรารถนาของจีนที่มักจะได้รับการเน้นย้ำจากผู้นำเหมาเจ๋อตุงตลอดมา ซึ่งปรากฏข้อความในการนำเสนอ ดังนี้

“ในปี 1936 ประธานเหมา เจ๋อตุง เล่าชีวิตวัยเด็กให้นักหนังสือพิมพ์ชาวอเมริกันฟังว่าเขาได้อ่านหนังสือเล่มหนึ่งซึ่งพูดถึงการยึดครองเกาหลีและไต้หวันของญี่ปุ่น การสูญเสียอำนาจธิปไตยของจีนในอินโดจีน พม่าและอีกหลายแห่ง อ่านจบผมสิ้นหวังต่ออนาคตของประเทศ และผมเริ่มตระหนักว่าสิ่งที่ส่วนของคนจะต้องมีส่วนร่วมช่วยชาติ” (Sự thật về Việt Nam-Trung Quốc trong 30 năm qua , 1979: 13) และ

“เอกสารของพรรคคอมมิวนิสต์จีนเขียนโดยเหมาเจ๋อตุง ใช้ชื่อว่า การปฏิวัติจีนและพรรคคอมมิวนิสต์จีน ตีพิมพ์ปี 1939 ระบุว่า “ประเทศมหาอำนาจภายหลังจากเอาชนะจีนก็เริ่มยึดเอาประเทศที่เคยอยู่ใต้อาณัติของจีน เช่น ญี่ปุ่นยึดครองเกาหลี ไต้หวันอังกฤษยึดครองพม่า ฮองกง ส่วนฝรั่งเศสยึดครองอินโดจีน ...” (Sự thật về Việt Nam-Trung Quốc trong 30 năm qua , 1979 :13) และ

“เหมาเจ๋อตุงเจรจาจับตัวแทนพรรคแรงงานเวียดนามที่ฮู่ฮั่น (Vũ Hán) ในปี 1963 เขากล่าวว่า “ผมจะเป็นประธาน 500 ล้านชาวนานำทหารลงเอเชียตะวันออกเฉียงใต้” (Sự thật về Việt Nam-Trung Quốc trong 30 năm qua , 1979 :15) และข้อความที่ว่า “ประธานเหมาเจ๋อตุง เปรียบเทียบประเทศไทยกับมณฑลเสฉวน (Tứ Xuyên) ของจีนในด้านพื้นที่ซึ่งใกล้เคียงกันแต่จำนวนประชากรของมณฑลเสฉวนมีเป็นสองเท่าและยังกล่าวอีกว่าจีนต้องเอาคนลงไปไทยเพื่ออยู่อาศัย ส่วนลาว... ประธานเหมาเจ๋อตุง ยังพูดว่าจีนต้องนำคนลงไปอยู่ลาวเช่นกัน” (Sự thật về Việt Nam-Trung Quốc trong 30 năm qua , 1979: 15)

ในเดือนสิงหาคม 1965 ประธานเหมาเจ๋อตุงยังยืนยันทัศนคติเดิมของตนอย่างหนักแน่นว่า

“พวกเราต้องแย่งชิงเอาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ให้จงได้ ซึ่งรวมเอาภาคใต้เวียดนาม, ไทย, พม่า, มาเลเซีย และสิงคโปร์.. เอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นเขตที่มีความมั่งคั่ง ที่นี้มีทรัพยากรมากมาย น่าสนใจและจำเป็นต้องยึดครอง หลังจากยึดครองเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้แล้ว พวกเราก็จะได้เพิ่มความเข้มแข็งในภูมิภาคนี้ ถึงตอนนั้นพวกเราก็จะได้มีความเข้มแข็งเทียบเท่ากับสหภาพโซเวียต-ยุโรปตะวันออก...” (Sự thật về Việt Nam-Trung Quốc trong 30 năm qua , 1979 :14)

อย่างไรก็ตาม ในหนังสือยังระบุถึงความสำคัญของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มีต่อจีนเพื่อให้สอดคล้องกับทัศนะของฝ่ายเวียดนามที่มองว่าจีนกำลังใช้นโยบายขยายอำนาจ (bánh trướng) และครองความเป็นเจ้า” (bá quyền nước lớn) (Sự thật về Việt Nam-Trung Quốc trong 30 năm qua, 1979: 15) พร้อมทั้งชี้ให้เห็นความสำคัญของเวียดนามในฐานะทางออกสู่อินโดจีนและภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ของจีนตลอดจนถึงวิธีการขยายอำนาจของจีนในภูมิภาคแห่งนี้ ตัวอย่างเช่น

“เมื่อเทียบกับภูมิภาคอื่นทั่วโลก เอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นภูมิภาคซึ่งอยู่ภายใต้เงื่อนไขที่เป็นประโยชน์ต่อจีนมากที่สุด มีหลากหลายเครื่องมือและศักยภาพมากที่สุด (ชาวจีนโพ้นทะเลมากกว่า 20 ล้านคน พรรคการเมืองย่อยอื่นๆ ซึ่งขึ้นตรงต่อพรรคคอมมิวนิสต์จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีเส้นทางเชื่อมต่อกับจีน...) เพื่อดำเนินนโยบายขยายอำนาจและครอบครองความเป็นเจ้าของตน ดังนั้น 30 ปีที่ผ่านมาผู้นำจีนได้ใช้หลายเล่ห์กลเพื่อนำนโยบายขยายอำนาจมาใช้กับภูมิภาคแห่งนี้...” (Sự thật về Việt Nam-Trung Quốc trong 30 năm qua, 1979: 15) และ

“พวกเขา (จีน) สร้างกองกำลังทางยุทธศาสตร์พัฒนากองกำลังทางเศรษฐกิจ ใช้อำนาจของประเทศใหญ่คุกคามทางทหารและสัญญาให้ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจเพื่อซื้อตัว ดึงมาเป็นพวกหรือบีบบังคับกับบรรดาประเทศในภูมิภาคนี้ เพื่อให้ประเทศเหล่านั้นเข้ามาอยู่ใน

วงโคจรของจีน พวกเขา (จีน) รุกรานดินแดนประเทศต่างๆ และหาเรื่องปะทะชายแดน ใช้กองกำลังลี้ลับหรือยกกองทัพเข้ารุกรานโดยตรง... พวกเขา (จีน) ใช้กลุ่มพลพต-เอียงสาร์ นำนโยบายกวาดล้างเข้ามาใช้ในกัมพูชา พวกเขา (จีน) ใช้หลากหลายเครื่องมือในประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่น กองกำลังจีนโพ้นทะเล เป็นกองทัพที่ห้า องค์กรณ์ที่เรียกว่า (คอมมิวนิสต์) ตามคำบัญชาของปักกิ่ง พวกชนกลุ่มน้อยที่อยู่ตามประเทศต่างๆ ซึ่งสังกัดภูมิภาคแห่งนี้มากบ้างน้อยบ้างต่างมีรากเหง้ามาจากจีน เพื่อรับใช้นโยบายขยายอำนาจและครอบครองความเป็นเจ้าของพวกเขา (จีน)” (Sự thật về Việt Nam-Trung Quốc trong 30 năm qua, 1979: 15)

ในงานชิ้นนี้ยังระบุถึงวิธีการใช้กองกำลังชาวจีนโพ้นทะเล (Hoa kiều) เพื่อช่วยจีนขยายอำนาจในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งสะท้อนได้จากทัศนคติของรัฐมนตรีต่างประเทศจีน เจิ่นหงิ (Trần Nghi) ว่า

“สิงคโปร์เกินกว่าร้อยละ 90 เป็นชาวจีน ในจำนวนประชากรกว่า 1 ล้านคนซึ่งมีมากกว่า 9 หมื่นคนเป็นชาวจีน ดังนั้นสิงคโปร์ได้กลายเป็นหนึ่งในชาติที่มีชาวจีนเป็นผู้ก่อตั้งโดยสมบูรณ์” (Sự thật về Việt Nam-Trung Quốc trong 30 năm qua, 1979 :16)

ส่วนความสำคัญของเวียดนามที่มีต่อยุทธศาสตร์ของจีน ในงานชิ้นนี้ระบุไว้อย่างน่าสนใจถึงการที่เวียดนามเป็นฐานสำคัญของ

จีนเพื่อการยึดครองอินโดจีนและเป็นประตูออกเพื่อจะรุกรานไปยัง
เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ต่อไป

“เวียดนามเป็นประเทศที่มีตำแหน่งยุทธศาสตร์ใน
เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในประวัติศาสตร์ พวกเขา
อำนาจศักดินาจีน ได้รุกรานเวียดนามหลายครั้ง เพื่อใช้
เวียดนามเป็นฐานเข้าไปรุกรานประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
เมื่อสงครามโลกครั้งที่สองยุติลง ในบรรดาพรรค
คอมมิวนิสต์ในภูมิภาคมีเพียงพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนาม
พรรคเดียวที่สถาปนาประเทศได้ การปฏิวัติเวียดนาม
ส่งผลกระทบต่อขนาดใหญ่ที่ชนะฝรั่งเศสและสหรัฐอเมริกา
ดังนั้นผู้นำจีนมีแผนการยึดเวียดนามเพื่อจะได้ยึดเอาพื้นที่
ทั้งหมดของอินโดจีน เปิดประตูลงเอเชียตะวันออกเฉียง
ใต้” (Sự thật về Việt Nam-Trung Quốc trong 30
năm qua , 1979 :17)

ในโอกาสพบปะกันของตัวแทนพรรค
คอมมิวนิสต์เวียดนาม จีน อินโดนีเซีย ลาวที่กวางตุ้ง ใน
เดือนกันยายน 1963 นายกรัฐมนตรีโจวเอินไหลกล่าวว่า

“ประเทศของเราใหญ่แต่กลับไม่มีทางออก หวังว่า
พรรคแรงงานเวียดนามจะเปิดเส้นทางให้ลงเอเชีย
ตะวันออกเฉียงใต้ได้” (Sự thật về Việt Nam-Trung
Quốc trong 30 năm qua, 1979: 17) และ

“ผู้มีอำนาจปักกิ่งยังเรียกร้องสิ่งที่เรียกว่า
“อำนาจอธิปไตย” ของพวกเขาที่มีเหนือหมู่เกาะพาราเซล

และสแปรตลีย์ในปี 1974 ด้วยความร่วมมือจาก สหรัฐอเมริกา พวกเขา นำกำลังยึดครองหมู่เกาะพาราเซล ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของอาณาเขตเวียดนาม เพื่อค่อยๆ ครอบครองทะเลตะวันออก(ทะเลจีนใต้) ขัดขวางเวียดนาม และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ทั้งหมด ขณะเดียวกันก็เพื่อ “สำรวจความมั่งคั่งของทรัพยากรธรรมชาติในทะเลตะวันออก” (Sự thật về Việt Nam-Trung Quốc trong 30 năm qua, 1979 :18)

จะเห็นได้ว่ารายละเอียดบางช่วงบางตอนที่ระบุในหนังสือเล่มนี้ สะท้อนให้เห็นถึงความหวาดระแวงปฏิบัติการของเงินของ ฝ่ายเวียดนามอย่างมาก โดยเฉพาะการเน้นย้ำถึงสถานะของตนเอง ที่อยู่ภายใต้ยุทธศาสตร์สำคัญของเงินทั้งในระดับโลกและระดับภูมิภาค และจีนพยายามจะหาหนทางยึดครองเวียดนาม ซึ่งเวียดนามมองว่าหากตนไม่เข้มแข็งพอ ก็จะถูกแบ่งแยก ไม่มีเอกราช และคงต้องพึ่งพาเงินต่อไป ในทางตรงข้ามหากเวียดนามเป็นเอกราชสามารถรวมประเทศได้ ก็จะเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการดำเนินยุทธศาสตร์ของจีน

2.2 จินทรยศเวียดนาม⁷

ในทัศนะการมองเงินของพรรคและรัฐเวียดนามผ่านหนังสือเล่มนี้ อาจกล่าวได้ว่า รายละเอียดของเนื้อหาการนำเสนอในช่วงเวลาปี 1954 - 1979 ที่โดดเด่นที่สุดเห็นจะเป็นการตอกย้ำให้นานาประเทศรับรู้และเข้าใจภาพตรงกันว่า “จีนคือผู้ทรยศต่อเวียดนาม” ซึ่งเห็นได้จากเวียดนามได้มอบพื้นที่ของการนำเสนอทัศนะ/มุมมองดังกล่าวเป็นจำนวนถึง 90 หน้าจากทั้งหมด 112 หน้า หรือ ปรากฏในเนื้อหาเสนอส่วนที่สอง-ส่วนที่สี่ (หน้า 22-112) หนังสือระบุชัดเจนถึงการทรยศเวียดนามใน 3 ช่วงเวลาพร้อมทั้งยกตัวอย่างเหตุการณ์สำคัญ ๆ ผ่านหัวข้อย่อย: ช่วงแรก ช่วงการประชุมที่เจนีวาปี 1954 ช่วงที่สอง ปี 1954-1975 ซึ่งหมายถึงช่วงที่ประชาชนเวียดนามกำลังต่อสู้เพื่อปลดปล่อยภาคใต้ของเวียดนามเพื่อรวมชาติ และช่วงที่สาม ตั้งแต่เดือนพฤษภาคม 1975 จนถึงปัจจุบัน (1979) ซึ่งหมายถึงภายหลังจากที่สหรัฐอเมริกาพ่ายแพ้ในสงครามเวียดนามจนถึงการทำสงครามชายแดนจีน-เวียดนามปี 1979

⁷ คำว่า จินทรยศเวียดนาม ในที่นี้หมายถึง การที่จีนเอาใจออกห่างเวียดนาม, คิดร้ายต่อเวียดนาม, ไม่อยู่ข้างเวียดนามหรือกระทำการหักหลังเวียดนามในสถานการณ์ต่างๆ ที่หนังสือระบุ

2.2.1 การทรยศของจีนต่อเวียดนามครั้งที่หนึ่ง: ข้อตกลงเจนีวาปี 1954 เกี่ยวกับอินโดจีน “การทรยศของผู้นำ จีน

จากที่ทราบโดยทั่วกันว่า หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เมื่อโฮจิมินห์ ประกาศเอกราชให้แก่เวียดนามในวันที่ 2 กันยายน 1945 แล้วนั้นแต่ฝรั่งเศสไม่ยอมรับเอกราชดังกล่าวและพยายามกลับมาปกครองอินโดจีนและเวียดนามตามเดิมโดยมีหลายชาติให้การสนับสนุน ดังนั้นระหว่างปี 1945-1954 จึงเป็นช่วง 9 ปีแห่งการทำสงครามเพื่อปลดปล่อยเวียดนามจากฝรั่งเศส การทำสงครามระหว่างสองชาติดำเนินมาถึงช่วงสุดท้ายที่เวียดนามเอาชนะฝรั่งเศสได้ที่สมรภูมิติเียนเบียนฟู (Điện Biên Phủ) การประชุมเจนีวาถูกจัดขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาเกาหลีและอินโดจีนในปี 1954 ในงานชิ้นนี้ระบุถึงจุดยืนของเวียดนามซึ่งให้ความสำคัญกับการประชุม ทว่าเวียดนามมองว่าจุดยืนของตนนั้นต่างจากจุดยืนของจีน เช่น

เวียดนามแสดงจุดยืน “การแก้ไขปัญหาคือควรถ่วงทั้งด้านยุติการสู้รบในอินโดจีนควบคู่ไปกับแก้ไขปัญหาทางการเมืองสำหรับปัญหาเวียดนาม ปัญหาลาวและปัญหากัมพูชา บนพื้นฐานการเคารพเอกราช อธิปไตย เอกภาพและบูรณภาพเรื่องเขตแดนของแต่ละประเทศ” (Sự thật về Việt Nam-Trung Quốc trong 30 năm qua, 1979: 26)

ทว่าหนังสือระบุจุดยืนฝ่ายจีนว่า “ผู้นำจีนต้องการยุติการสู้รบในอินโดจีนด้วยการแก้ไขปัญหามาแบบเกาหลี ซึ่งหมายความว่า

ว่า ยุติการสู้รบแต่มิใช่การแก้ไขปัญหาทางการเมือง” (Sự thật về Việt Nam-Trung Quốc trong 30 năm qua, 1979: 26) สะท้อนได้จากคำประกาศของโจวเอนไหล เมื่อวันที่ 24 สิงหาคม 1953 ดังใจความตอนหนึ่งว่า “การยุติการสู้รบในเกาหลีสามารถนำมาใช้เป็นต้นแบบให้กับการปะทะอื่นๆ” Sự thật về Việt Nam-Trung Quốc trong 30 năm qua, 1979: 26) และ “ในการประชุม เจนีวา ฝรั่งเศสจึงบรรลุการหยุดยิงตามแบบเกาหลี เพื่อช่วยเหลือกองกำลังรบรอบนอกของฝรั่งเศส แบ่งแยกเวียดนามคองไวกิ่งลัทธิอาณานิคมฝรั่งเศสในอินโดจีน” นี่จึงเป็นเหตุให้เวียดนามมองว่า “จุดยืนของจีนต่างอย่างสิ้นเชิงกับจุดยืนของเวียดนามแต่กลับสอดคล้องอย่างมากกับจุดยืนของฝรั่งเศส” (Sự thật về Việt Nam-Trung Quốc trong 30 năm qua, 1979: 27)

ทัศนะดังกล่าวนับเป็นจุดเริ่มต้นของการมองจีนว่าเป็นผู้ทรยศต่อเวียดนาม นอกจากนี้แล้ว การระบุถึงการมองจีนว่าเป็นผู้ทรยศต่อเวียดนาม (และรวมถึงการทรยศต่อลาวและกัมพูชา) ครั้งที่ 1 นั้นเริ่มเห็นเค้าลางในระหว่างการจัดประชุมเจนีวา ซึ่งมีขึ้น 2 ช่วงเวลา คือ ช่วงแรก ตั้งแต่วันที่ 8 พฤษภาคม-23 มิถุนายน 1954 (ฝรั่งเศสเสียดียงการพูดคุยกับเวียดนามแต่เลือกเจรจากับจีนโดยตรง) ส่วนช่วงที่สอง ตั้งแต่วันที่ 23 มิถุนายน-20 กรกฎาคม 1954 จากข้อความ ดังนี้

“เป็นที่น่าสังเกตคือ การพบปะครั้งที่ 3 ในวันที่ 17 เดือนมิถุนายน 1954 นายกโจวเอนไหลได้พบกับคณะผู้แทนฝรั่งเศส ชื่อ G Bi do โดยเสนอข้อประนีประนอม

ทางการเมืองซึ่งเป็นภัยต่อราชอาณาจักรสามประเทศเวียดนาม ลาวและกัมพูชา เช่น จีนสามารถทยอยรับเวียดนามมีสอง รัฐบาล (รัฐบาลสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนามและ รัฐบาลหุ่นเชิดบ่าวค่าย) รับรองรัฐบาลราชอาณาจักรลาว และรัฐบาลราชอาณาจักรกัมพูชา ไม่สนใจให้มีตัวแทนของ รัฐบาลต่อต้านสงครามลาว (ปะเทดลาว) และรัฐบาล ต่อต้านสงครามกัมพูชา (เขมรอิสระ) เข้าร่วมการประชุม เจนีวา..(Sự thật về Việt Nam-Trung Quốc trong 30 năm qua, 1979: 28) และ

“ครั้งที่ 4 วันที่ 23 มิถุนายน 1954 นายกรัฐมนตรีโจวเอินไหลพบกับนายมังแซทฟรังเซอ (ถอดเสียง ตามต้นฉบับ)⁸ ประธานาธิบดีคนใหม่ของฝรั่งเศส ได้ยื่น ข้อเสนอใหม่ เช่น แบ่งแยกเวียดนามเป็นสองส่วน... และ จีนพร้อมจะยอมรับว่า 3 ประเทศ (ลาว เวียดนาม กัมพูชา)อยู่ภายใต้สหภาพฝรั่งเศส”... ซึ่งประเด็นที่ผู้นำ จีนได้ทำข้อตกลงกับฝรั่งเศสนับว่าสอดคล้องกับการแก้ไข ปัญหา 7 ข้อของอังกฤษ-สหรัฐอเมริกาที่เสนอในวันที่ 29 มิถุนายน ค.ศ.1954 นั่นคือหลัง 6 วันที่โจวเอินไหลได้ พบมังแซทฟรังเซอ” (Sự thật về Việt Nam-Trung Quốc trong 30 năm qua, 1979: 28-29)

“...จนถึงวันที่ 10 กรกฎาคม 1954 ฝ่ายเวียดนาม ยังคงยึดมั่นจุดยืนของตนเกี่ยวกับปัญหาเวียดนาม ลาวและ

⁸ปีแอร์ มงเตสฟรองซ์/ ปีแยร์ ม็องแตส ฟร็องซ์

กัมพูชา ยังคงมีนโยบายเรียกร้องให้มีคณะผู้แทนรัฐบาล
ต่อผู้สังครามลาว (ปะเทศลาว) และรัฐบาลต่อผู้สังคราม
กัมพูชา (เขมรอิสระ) เข้าร่วมเจรจาหลายฝ่าย ใช้เส้นขนาน
ที่ 13 เป็นเส้นแบ่งชั่วคราว จัดเลือกตั้งทั่วไปอย่างเสรี
ภายใน 6 เดือนเพื่อรวมประเทศ ...” (Sự thật về Việt
Nam-Trung Quốc trong 30 năm qua, 1979: 29)

ขณะที่หนังสือระบุว่าฝ่ายจีนเคยเสนอให้เวียดนามใช้เส้น
ขนานที่ 16 เป็นเส้นแบ่งระหว่างภาคเหนือและภาคใต้ของ
เวียดนาม “ตั้งแต่เดือนพฤษภาคม 1954 ผู้แทนฝ่ายจีนเสนอแผน
เส้นขนานที่ 16 เป็นเส้นแบ่งระหว่างสองภาคต้องการให้เวียดนาม
ยินยอมประนีประนอมมากกว่านี้ แม้กระทั่งต้องการให้เวียดนามทิ้ง
ทั้งเมืองหลวงฮานอยและนครห่ายฟอง (Hà Phòng) และเส้นทาง
หมายเลข 5 (เส้นทางเชื่อมฮานอยกับห่ายฟอง)” (Sự thật về Việt
Nam-Trung Quốc trong 30 năm qua, 1979: 30)

ส่วนข้อเท็จจริงในทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับเส้นแบ่งเขต
แดนภาคเหนือและภาคใต้ของเวียดนามนั้นที่ประชุมที่เจนีวามีมติ
ให้ใช้เส้นขนานที่ 17 เป็นเส้นแบ่งชั่วคราวระหว่างภาคเหนือและ
ภาคใต้ของเวียดนาม รอการเลือกตั้งทั่วไปอีก 2 ปีเพื่อรวมประเทศ
ต่อไป อย่างไรก็ตาม ข้อความที่ผู้วิจัยหยิบยกจากหนังสือเป็นเพียงแค
บางตัวอย่างที่สะท้อนทัศนคติที่ว่า “จีนไม่ได้อยู่ข้างเวียดนาม” ฝ่าย
เวียดนามจึงกล่าวอ้างว่า นี่คือการทรยศครั้งที่ 1 (sự phản bội
thứ nhất) ของผู้นำจีนที่มีต่อประชาชนชาวเวียดนาม เสมือนเป็น
การทรยศต่อประชาชนลาวและกัมพูชาด้วย

2.2.2 การทรยศของจีนต่อเวียดนามครั้งที่สอง: จีนกับการทำสงครามของประชาชนเวียดนามเพื่อปลดปล่อยภาคใต้รวมประเทศเวียดนาม (1954-1975)

หลังการประชุมที่เจนีวาเกี่ยวกับปัญหาเวียดนามสิ้นสุดลง สหรัฐอเมริกาตัดสินใจเข้าแทรกแซงการเมืองในเวียดนามภาคใต้เป็นเวลากว่า 2 ทศวรรษ (ค.ศ.1954-1975) เพื่อจัดการกับขบวนการชาตินิยมของเวียดนามและต้องการแบ่งแยกเวียดนามให้ยาวนานรวมถึงต้องการปรับเปลี่ยนภาคใต้ของเวียดนามให้กลายเป็นอาณานิคมแบบใหม่โดยเฉพาะเป็นฐานทัพทหารของสหรัฐอเมริกาเพื่อเป็นฐานทัพโจมตีภาคเหนือของเวียดนาม นอกจากนี้ เวียดนามมองว่าพวกเขายังต้องเผชิญกับแผนการของผู้นำจีนที่หันมาร่วมมือกับสหรัฐอเมริกาอย่างเปิดเผยและไม่เปิดเผย โดยจีนจะค่อยๆ ขยายอำนาจเข้ามาอินโดจีนและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ สถานการณ์ช่วงนี้ส่งผลให้เวียดนามมองว่าจีนได้กระทำการทรยศต่อเวียดนามเป็นครั้งที่สอง ซึ่งมีการนำเสนอผ่านชุดความคิดย่อย ดังต่อไปนี้

(1) ช่วงปี 1954-1964: ผู้นำจีนขัดขวางประชาชนเวียดนามทำสงครามรวมประเทศ ตัวอย่างเช่น ก. การบีบบังคับเวียดนามให้ยอมรับนโยบาย “เจื่องกัมายฟุก” หรือ การโจมตีที่ยืดเยื้อ (Trùng kỳ mai phục)

ในเดือนพฤศจิกายน 1956 ประธานเหมาเจ๋อตุง

พูดกับผู้นำเวียดนามว่า “ สถานการณ์เวียดนามถูกแบ่งแยกไม่สามารถแก้ไขในเวลาอันสั้นแต่ต้องยึดเยื้อ (Truờng kỳ)... หาก 10 ปียังไม่เป็นผลก็ต้องเป็น 100 ปี” (Sự thật về Việt Nam-Trung Quốc trong 30 năm qua , 1979: 37)

ต่อมาในเดือนกรกฎาคม 1957 ประธานเหมาเจ๋อตุงย้ำสถานการณ์สงครามที่ต้องยึดเยื้อในเวียดนามอีกครั้ง “ปัญหาคือการรักษาชายแดนที่มีอยู่ ต้องรักษาเส้นขนานที่ 17... เวลาบางที่อาจจะยาวนานสักหน่อย.....ผมหวังว่าเวลายาวนานน่าจะเป็นผลดี” (Sự thật về Việt Nam-Trung Quốc trong 30 năm qua, 1979: 37)

ประเด็นนี้ฝ่ายเวียดนามตอบโต้ว่า “นั่นคือสิ่งที่ตรงข้ามสิ้นเชิงกับข้อตกลงเจนีวาเพราะตามข้อตกลง เส้นขนานที่ 17 ไม่ใช่ชายแดนระหว่างสองประเทศแต่เป็นเพียงเขตทหารชั่วคราวระหว่างสองภาคของเวียดนาม แต่ผู้นำจีนมักจะเน้นย้ำหลายครั้งว่า สถานการณ์ภาคใต้เวียดนามมีวิธีการที่เหมาะสมคือการโจมตียึดเยื้อ ...รอเวลาแท้จริงแล้ววิธีการนั้นคืออะไร?” (Sự thật về Việt Nam-Trung Quốc trong 30 năm qua, 1979: 37)

อีกทั้งยังยกเหตุการณ์เพื่อสนับสนุนทัศนะของฝ่ายเวียดนามว่าแท้จริงแล้ว จีนต้องการให้เวียดนามแบ่งแยกยาวนานจากข้อความ

“วันที่ 22 กรกฎาคม 1954 เมื่อรับประทานอาหารกับโง่ดิ่งเลี๊ยต น้องของโง่ดิ่งเลี๊ยม ที่เจนีวา นายก

รัฐมนตรีโจวเอนไหลได้เสนอให้จัดตั้งสถานทูตของไซ่ง่อนที่ปักกิ่ง แม้ว่าโง่ดิ่งเสียมได้เพิกเฉยกับข้อเสนอนี้มาแล้ว นี่จึงเป็นหลักฐานชัดเจนว่าเพียงแค่ 24 ชั่วโมงหลังลงนามในข้อตกลงเจนีวา ผู้นำปักกิ่งได้แสดงความประสงค์แบ่งแยกเวียดนามให้ยาวนาน” (Sự thật về Việt Nam-Trung Quốc trong 30 năm qua, 1979: 38)

อย่างไรก็ดี หนังสือเล่มนี้ชี้ให้เห็นว่าประชาชนเวียดนามตัดสินใจเลือกเดินตามเส้นทางเอกราชด้วยตัวเอง ซึ่งจะเห็นได้จากช่วงปลายปี 1959 ต้นปี 1960 ประชาชนเวียดนามโดยเฉพาะคนที่อยู่อาศัยในเขตขนาดใหญ่ขึ้นตรงกับเขตที่ราบดินดอนสามเหลี่ยมภาคใต้และเขตภาคกลาง ได้กระทำการลุกฮือก่อจลาจล “ด่งเขย” (Dong Khoi) ผสานการต่อสู้ทางการเมืองกับการต่อสู้ทางทหารทำให้ฝ่ายโง่ดิ่งเสียมเสียหลัก (Sự thật về Việt Nam-Trung Quốc trong 30 năm qua, 1979: 39)

ข. ขัดขวางประชาชนเวียดนามผลักดันการต่อสู้ ด้วยอาวุธในภาคใต้ (ขัดขวางการก่อจลาจลด่งเขย)⁹

หนังสืออ้างถึงทัศนะของผู้นำจีนที่ไม่เห็นด้วยกับนโยบายเวียดนามที่ให้ภาคใต้ก่อจลาจลภายใต้ชื่อ “ด่งเขย” ซึ่งในทัศนะฝ่ายเวียดนามมองว่า “ด่งเขย แท้จริงแล้วคือการก่อจลาจลแต่ละส่วน ได้พัฒนาขึ้นอย่างรวดเร็วเป็นการทำสงครามปฏิวัติ ซึ่งมีทั้งต่อสู้ทางทหาร ต่อสู้ทางการเมือง เพื่อต่อต้านสงครามพิเศษ ของสหรัฐอเมริกา” (Sự thật về Việt Nam-Trung Quốc trong 30 năm qua, 1979: 39-40)

และในการพบปะระหว่างฝ่ายเวียดนามและฝ่ายจีนในเดือนพฤษภาคม 1960 จีนได้พูดพาดพิงถึงภาคใต้ของเวียดนามโดย

⁹ ด่งเขย (phong trào Đông khởi) หมายถึง ขบวนการกองกำลังคอมมิวนิสต์เวียดนามใต้ เรียกร้องให้มวลชนก่อจลาจลเพื่อปลดปล่อยภาคใต้พร้อมกัน (หลังจากรับหลักการมติเลขที่ 15 ให้มีการต่อสู้ด้วยอาวุธควบคู่กับการต่อสู้ทางการเมือง) เพื่อต่อต้านสหรัฐอเมริกาและสาธารณรัฐเวียดนาม โดยดำเนินการในเขตชนบทที่มีขนาดกว้างและใหญ่ในภาคใต้ และเขตภูเขาในภาคกลางตอนล่างของเวียดนาม ขบวนการด่งเขยปรากฏตัวตั้งตั้งแต่ปลายปี 1959 จุดเปลี่ยนสำคัญคือปี 1960 ส่งผลให้รัฐบาลสาธารณรัฐภายใต้การนำของโงดิ่งห์เสียมวุ่นวายกับการจัดระเบียบสังคมใหม่ และชนบทภาคใต้บางพื้นที่กลายเป็นเขตควบคุมของกองกำลังคอมมิวนิสต์ รวมถึงส่งผลให้สหรัฐอเมริกาต้องเปลี่ยนยุทธศาสตร์ทำสงครามในเวียดนามใต้ใหม่โดยนำยุทธศาสตร์สงครามพิเศษมาใช้ (ธนันท์ ปุณวรรณา, 2556: 60)

มีนัยว่าการทำสงครามในภาคใต้ (ต้อง) ไม่จบสิ้นในเร็ววัน โดยต้อง ยึดเยื้อต่อไป ดังนี้

“ไม่ควรพูดถึงการต่อสู้ทางการเมืองหรือการต่อสู้ทางทหารเป็นหลัก...การต่อสู้ทางการเมืองหรือต่อสู้ทางทหารใช้ว่าจะยึดอำนาจได้รวดเร็ว แต่การต่อสู้ยังคงจะยึดเยื้อ(เจ็องก็) แม้ว่าเลียม(โงดิ่งห์เลียม)ถูกโค่นล้มก็ไม่สามารถรวมประเทศได้อย่างรวดเร็ว เพราะสหรัฐอเมริกา ก็คงจะไม่ยอมปล่อยให้เป็นอย่างนี้แน่” (Sự thật về Việt Nam-Trung Quốc trong 30 năm qua ,1979: 40)

“...เมื่อขัดขวางประชาชนภาคใต้ของเวียดนาม (ด่งเชย)**(ผู้วิจัยเข้าใจว่าน่าจะหมายถึงไม่สามารถขัดขวาง ด่งเชยได้) พวกเขา(จีน)ต้องการให้ประชาชนภาคเหนือ ละทิ้งหน้าที่ของตนที่มีต่อพี่น้องภาคใต้ ปล่อยให้ประชาชนภาคใต้ต่อสู้เพียงลำพัง” (Sự thật về Việt Nam-Trung Quốc trong 30 năm qua, 1979 :40)

“...เมื่อไม่สามารถขัดขวางประชาชนเวียดนาม ทำด่งเชยได้ พวกเขา(จีน)กล่าวว่ารูปแบบการทำสงครามในภาคใต้คือการสู้รบแบบกองโจร (du kích) ต่อสู้ขนาดเล็ก (đánh nhỏ)... (Sự thật về Việt Nam-Trung Quốc trong 30 năm qua, 1979: 40)

ท้ายที่สุดแล้ว เวียดนามอ้างว่า เพราะความเชื่อมั่นในการ กำหนดโชคชะตาของตนเอง ประชาชนเวียดนามจึงได้ทำสงคราม ปฏิวัติในภาคใต้อย่างเข้มแข็งซึ่งเห็นชัดเจนในเหตุการณ์ด่งเชย

ในช่วงปลายปี 1963 ถึงแม้จะไม่ทำให้เวียดนามชนชาติลวยแต่ก็ทำให้ระบอบเผด็จการฟาสซิสต์โง่ดิ่งห้เสื่อมถุกโค่นล้มและส่งผลให้ยุทธศาสตร์สงครามพิเศษของสหรัฐอเมริกาถูกทำลายอย่างราบคาบจนสหรัฐอเมริกาต้องเปลี่ยนยุทธศาสตร์ต่อสู้ในพื้นที่ภาคใต้ใหม่

ค.ตึงเวียดนามต่อต้านสหภาพโซเวียต

ในช่วงปี 1954-1964 จีนถือเป็นประเทศที่ให้

ความช่วยเหลือเวียดนามในการทำสงครามต่อต้านสหรัฐอเมริกาสูงกว่าสหภาพโซเวียตแต่เมื่อสงครามในเวียดนามขยายตัวหลังปี 1965 เป็นต้นมาถึงต้นทศวรรษ 1970 สหภาพโซเวียตกลายเป็นประเทศที่ให้ความช่วยเหลือเวียดนามทั้งด้านการทหารและเศรษฐกิจมากกว่าจีน สืบเนื่องมาจากจีนและสหภาพโซเวียตขัดแย้งกัน เริ่มต้นจากเรื่องที่ไม่รุนแรงด้านแนวความคิดและอุดมการณ์ กลายมาเป็นความขัดแย้งที่รุนแรงจนเกิดการปะทะกันทางทหารตามชายแดนในปี 1969 ซึ่งทำให้จีนเริ่มมองสหภาพโซเวียตเป็นภัยคุกคามและเป็นศัตรูหลักแทนที่สหรัฐอเมริกา ถึงแม้เวียดนามจะตระหนักถึงความขัดแย้งระหว่างสองประเทศแต่ก็แสดงท่าทีเป็นกลางมาโดยตลอดจนกระทั่งปี 1979 เวียดนามได้เลือกข้างสหภาพโซเวียตเต็มตัวและประกาศว่าจีนคือศัตรู ดังนั้นเพื่อให้เวียดนามอยู่ข้างจีนและต่อต้านสหภาพโซเวียตร่วมกับจีน(ก่อนปี 1979) จีนจึงเสนอให้ความช่วยเหลือด้านการเงินแก่เวียดนามหากเวียดนามปฏิเสธไม่รับความช่วยเหลือใด ๆ จากสหภาพโซเวียต

“ในช่วงการเจรจากับฝ่ายเวียดนามปี 1963 พวกเขา (จีน) พยายามเกลี้ยกล่อมเวียดนามให้ยอมรับทัศนะพวกเขา(จีน)คือสิ่งที่ระบอบสังคมนิยมและเปิดเส้นทางให้จีนลงสู่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในปีเดียวกัน (1963) ผู้นำจีนเสนอสิ่งที่เรียกว่าหลักการ (cuong linh) 25 ข้อ ว่าด้วยเรื่องแนวทางร่วมของขบวนการคอมมิวนิสต์สากลและเสนอเรียกประชุมว่าการประชุม 11 พรรคคอมมิวนิสต์ความจริงคือเพื่อแสดงบทบาทเป็นผู้นำการปฏิวัติโลก และจัดตั้งคอมมิวนิสต์สากลหนึ่งเดียว โดยจีนเป็นผู้ควบคุมและจีนก็ต้องการให้เวียดนามเห็นด้วย เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าวพวกเขา(จีน)สัญญาว่าจะให้ความช่วยเหลืออย่างเต็มที่ เพื่อดึงเวียดนามให้เป็นพวก เลขาธิการใหญ่พรรคคอมมิวนิสต์จีนตั้งเสี่ยวผิงแจ๊งแก่ผู้นำเวียดนามจะช่วยเหลือเวียดนาม 1 พันล้านหยวน หากเวียดนามปฏิเสธรับความช่วยเหลือทุกอย่างจากโซเวียต” (ขีดเส้นใต้โดยผู้วิจัย) (Sự thật về Việt Nam-Trung Quốc trong 30 năm qua, 1979: 41-42)

(2) ช่วงปี 1965-1969: ทำให้ (เวียดนาม)

อ่อนแอและขยายช่วงเวลาสงครามประชาชนเวียดนามให้ยาวนานขึ้น

ช่วงเวลานี้ จีนเข้าสู่ยุคปฏิวัติวัฒนธรรมครั้งใหญ่ ซึ่งเวียดนามมองว่า “แท้จริงคือการทำสงครามในประเทศ...เพื่อล้มเลิกลัทธิสังคมนิยมมาร์กซ์-เลนิน ทำลายล้างพรรคคอมมิวนิสต์

จีนและโครงสร้างรัฐบาลฟื้นฟูสถานะการเป็นผู้นำของเหมาเจ๋อตุงภายในประเทศ ต่อต้านสหภาพโซเวียตทำลายการปฏิวัติทั่วโลก สมคบคิดกับสหรัฐอเมริกาภายนอกประเทศ ผลักดันการดำเนินนโยบายขยายอำนาจเหนือชาติอื่น” (bánh trường đại dân tộc) “ครอบครองความเป็นเจ้า” (bá quyền nước lớn) เพื่อผลประโยชน์ของผู้นำจีนในช่วงเวลาดังกล่าวจึงถล่มสู่เส้นทางทรยศประชาชนเวียดนาม ดังข้อย่อยต่อไปนี้

ก. (จีน) เปิดไฟเขียวให้สหรัฐอเมริกาเข้ารุกราน

เวียดนาม

ในหนังสือกล่าวถึงประเด็นเหตุการณ์อ่าวตังเกี๋ยซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่ฝ่ายเวียดนามเหนือได้โจมตีเรือรบของสหรัฐอเมริกาที่บริเวณอ่าวตังเกี๋ยว่า

“หลังสงครามเกาหลี สหรัฐอเมริกาได้รับบทเรียนว่าไม่ควรทำสงครามในเอเชีย โดยเฉพาะกับประเทศเพื่อนบ้านของจีน เพื่อหลีกเลี่ยงการปะทะโดยตรงกับทหารจีน แต่หลังจากนั้น 10 ปี สหรัฐอเมริกालับผลิผลลมนำกำลังทหารเข้ามาเคลื่อนไหวในเวียดนาม หลังเหตุการณ์ “กรณีอ่าวตังเกี๋ย” เดือนสิงหาคม 1964 ซึ่งเป็นหนึ่งในเหตุผลหลักที่ทำให้สหรัฐอเมริกาไว้วางใจทางฝ่ายผู้นำจีน” (Sự thật về Việt Nam-Trung Quốc trong 30 năm qua, 1979: 44)

นอกจากนี้ในหนังสือยังระบุคำกล่าวของเหมาเจ๋อตงที่พูดกับนักหนังสือพิมพ์ชาวอเมริกันเพื่อส่งข้อความถึงวอชิงตัน ในเดือนมกราคม 1965 ดังใจความตอนหนึ่ง “ ทหารจีนจะไม่ข้ามชายแดนของตนเพื่อต่อสู้ นั่นก็เป็นเครื่องยืนยันชัดเจน เมื่อไหร่ก็ตามที่สหรัฐอเมริกาโจมตี คนจีนจึงจะต่อสู้... (Sự thật về Việt Nam-Trung Quốc trong 30 năm qua, 1979: 44) และ

“ไม่มีอะไรน่าแปลกใจเมื่อพวกเขา(จีน)ได้เพิกเฉยต่อการปฏิบัติตามสนธิสัญญาลับทางทหารระหว่างเวียดนาม-จีน ...จนถึงเดือนมิถุนายน 1965 ฝ่ายจีนต้องส่งนักบินมาช่วยเวียดนามแต่วันที่ 16 กรกฎาคม 1965 ฝ่ายเสนาธิการกองทัพปลดปล่อยจีนได้แจ้งแก่ฝ่ายเวียดนามว่าจีนไม่สามารถส่งนักบินมายังเวียดนามได้เนื่องจากเวลาไม่เหมาะสม...และในการประชุมเจรจาระหว่างฝ่ายเวียดนามในเดือนสิงหาคม 1966 พวกเขา(จีน)ยังกล่าวว่า “จีนมีศักยภาพไม่มากพอในด้านกองทัพอากาศ”เพื่อช่วยปกป้องฮานอย”(Sự thật về Việt Nam-Trung Quốc trong 30 năm qua, 1979: 46-47)

ข. (จีน) ทำลายทุกการกระทำที่เป็นการช่วยเหลือ

เวียดนามสู่กับการรุกรานของสหรัฐอเมริกา

เวียดนามมองว่า “เพื่อให้เวียดนามต้องพึ่งพาจีน ผู้นำ

จีนได้ออกแรงขัดขวางกองกำลังต่างๆทั่วโลกที่สนับสนุนเวียดนามต่อสู้กับสหรัฐอเมริกา” (Sự thật về Việt Nam-Trung Quốc trong 30 năm qua, 1979: 47) ดังนี้

“วันที่ 28 กุมภาพันธ์ 1965 พวกเขา(จีน) ปฏิเสธร่างที่เวียดนามเสนอในวันที่ 22 กุมภาพันธ์ 1965 ซึ่งเป็นวันที่ประเทศสังคมนิยมออกแถลงการณ์ร่วมกันประณามสหรัฐอเมริกาที่ยกระดับการทำสงครามรุกรานในภาคใต้และก่อทำสงครามกับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนาม” (Sự thật về Việt Nam-Trung Quốc trong 30 năm qua, 1979: 47)

“เดือนมีนาคม 1965 พวกเขา(จีน)ปฏิเสธข้อเสนอของสหภาพโซเวียตเกี่ยวกับการประชุม 3 พรรคคือ โซเวียต เวียดนามและจีน เจรจาประเด็นความร่วมมือสนับสนุนประชาชนเวียดนามต่อต้านการรุกรานของสหรัฐอเมริกา” (Sự thật về Việt Nam-Trung Quốc trong 30 năm qua, 1979: 47)

“เดือนเมษายน 1965 พวกเขา(จีน) ปฏิเสธร่างข้อเสนอถึง 2 ครั้งของสหภาพโซเวียต ในการร่วมรับประกันความมั่นคงของสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนาม ดังนั้นพวกเขา (จีน) ได้ปฏิเสธข้อเสนอของสหภาพโซเวียตในการจัดตั้งการขนส่งทางอากาศผ่านจีนรวมทั้งจัดตั้งสนามบินบนดินแดนจีนเพื่อปกป้องสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนาม” (Sự thật về Việt Nam-Trung Quốc trong 30 năm qua, 1979: 47)

ค. ขัดขวางการเจรจาของเวียดนามกับสหรัฐอเมริกา

ในช่วงต้นปี 1968 เมื่อเวียดนามสามารถชนะในการโจมตีครั้งใหญ่ “เตีต” ส่งผลให้สหรัฐอเมริกาต้องลดระดับการสงครามและเจรจากับเวียดนามที่ปารีส ในการพูดคุยกับฝ่ายเวียดนามในเดือนเมษายน 1968 ฝ่ายจีนยอมรับว่าแถลงการณ์ในวันที่ 28 มกราคม 1967 ของรัฐบาลประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนามซึ่งเกี่ยวข้องกับ การเจรจากับสหรัฐอเมริกาส่งผลดี รวมทั้งชาร์ลส์ เดอ เกออล ยุติการทิ้งระเบิดอย่างไม่มีเงื่อนไข เพื่อให้เห็นถึงภาพจีนขัดขวางการเจรจาของเวียดนามกับสหรัฐอเมริกา เวียดนามได้อ้างข้อความของจีนที่ว่า “เวลานี้เวียดนามรับเจรจาซึ่งยังไม่ใช้เวลา ต้องวางตัวให้สูง พวกเรายินยอมรวดเร็วไป” (Sự thật về Việt Nam-Trung Quốc trong 30 năm qua, 1979 :51) ในเอกสารยังระบุสิ่งที่จีนแนะนำเวียดนามคือ “...ประชาชนเวียดนามต้องแก้ไขบางส่วนของสงครามของตน ไม่ใช่ปรับโต๊ะประชุมแต่บนสมรภูมิ” (Sự thật về Việt Nam-Trung Quốc trong 30 năm qua, 1979 :51) นอกจากนี้ ยังระบุรายละเอียดที่ว่า “หากเวียดนามใต้ไม่ได้รับการรับประกันท้ายที่สุดคงถึงกับหมดสิ้นเวียดนามทั้งหมด” (Sự thật về Việt Nam-Trung Quốc trong 30 năm qua, 1979: 51)

เมื่อสหรัฐอเมริกาต้องยุติการทิ้งระเบิดลงภาคเหนือของเวียดนาม ฝ่ายเวียดนามได้นำเสนอเนื้อหาที่ย้ำถึงปฏิกิริยาของฝ่ายจีนที่ขัดขวางการเจรจากับสหรัฐอเมริกาอย่างชัดเจน

“วันที่ 9 ตุลาคม 1968 ผู้นำจีนท่านหนึ่งได้พบกับ รัฐมนตรีต่างประเทศเวียดนามที่ปักกิ่ง และต้องการแจ้งแก่ ผู้นำเวียดนามว่า พวกเขา(จีน)มองการยุติทั้งระเบิดของ สหรัฐอเมริกาเป็นการประนีประนอมของเวียดนามที่มีต่อ สหรัฐอเมริกา และเป็นความพ่ายแพ้ครั้งใหญ่...คล้ายกับการ เจริญลงนามในสนธิสัญญาเจนีวาปี 1954 นั่นคือข้อผิดพลาด อย่างหนึ่ง...” (Sự thật về Việt Nam-Trung Quốc trong 30 năm qua, 1979: 52)

(3) ช่วงปี 1969-1973: เจริญจากกับสหรัฐอเมริกา ลับหลังเวียดนาม

ช่วงปี 1969-1973 นับเป็นช่วงรุกรานอย่างหนักของ ประชาชนเวียดนามในการทำสงครามต่อสู้กับสหรัฐอเมริกา ขณะเดียวกัน ก็เป็นช่วงเวลาที่ยกกำลังและวอชิงตัน เพิ่มระดับ การติดต่อและจับมือกันอย่างเปิดเผยซึ่งทำให้ฝ่ายเวียดนามมีทัศนะ ว่าจีนคือผู้ทรยศหรือหักหลังเวียดนามด้วยการเจริญกับ สหรัฐอเมริกาลับหลังเวียดนาม ปรากฏในชุดความคิดย่อยต่อไปนี้

ก. (จีน) ทรยศประชาชนเวียดนามอย่าง

เปิดเผย

เมื่อประธานาธิบดีนิกสัน (Richard Nixon) ขึ้นมา

บริหารประเทศเขาได้ประเมินนโยบายของสหรัฐอเมริกาต่อจีนใหม่ โดยเฉพาะได้ประกาศ “ลัทธินิกสัน” (Nixon Doctrine) ในปี 1969 โดยทั้งสหรัฐอเมริกาและจีนไม่ต้องการให้สหภาพโซเวียตแผ่ขยายอิทธิพลเข้าครอบครองทั่วทั้งเอเชีย ดังนั้นทั้งสองฝ่ายจึงเริ่มมีการติดต่อกันมากขึ้น (มนฤดี ประเสริฐศักดิ์, 2550: 30) สถานการณ์นี้เองที่ทำให้เวียดนามมองว่าจีนกำลังทรยศเวียดนามอย่างเปิดเผย สะท้อนได้จากเหตุการณ์ต่อไปนี้

จีนแสดงทัศนคติว่า “การปรักขารหรือระหว่างสหรัฐอเมริกาและจีน สามารถเกิดขึ้นได้ที่จีน” (Sự thật về Việt Nam-Trung Quốc trong 30 năm qua, 1979 :56) และประโยคที่ว่า “เพื่อนรักนิกสันสามารถมาเยือนปักกิ่งหรือแต่งตั้งผู้แทนมาเพื่อปรักขารหรือปัญหาได้ทุกวัน”(Sự thật về Việt Nam-Trung Quốc trong 30 năm qua, 1979: 56) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เวียดนามมองว่าเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของความสัมพันธ์ระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกา ขณะเดียวกันก็เป็นจุดเปลี่ยนที่ทำให้เวียดนามมองจีนทรยศต่อการปฏิวัติเวียดนาม การปฏิวัติอินโดจีนการปฏิวัติทั่วโลกอย่างเปิดเผย จากนั้นปักกิ่งก็เพิ่มระดับการพบปะอย่างเปิดเผยกับสหรัฐอเมริกาตามลำดับ เช่น

“ในเดือน มีนาคม 1971 จีนเชิญคณะปิงปอง (bóng bàn)สหรัฐอเมริกามาเยือนจีน เปิดศักราชที่ทั่วโลกรู้จักกันว่า “การทูตปิงปอง” (Ngoại giao bóng

bàn)” (Sự thật về Việt Nam-Trung Quốc trong 30 năm qua, 1979: 57)

“เดือนกรกฎาคม 1971 และเดือน ตุลาคม 1971 คิชซิงเจอร์ ผู้แทนพิเศษของนิกสันเยือนปักกิ่ง” (Sự thật về Việt Nam-Trung Quốc trong 30 năm qua, 1979: 57) และ

“เดือนกุมภาพันธ์ 1972 นิกสันเยือนจีน” (Sự thật về Việt Nam-Trung Quốc trong 30 năm qua, 1979: 57)

แม้การเยือนจีนของคิชซิงเจอร์ครั้งแรก คณะผู้แทนจีนระดับสูงได้ประกาศให้เวียดนามทราบ ในวันที่ 13 กรกฎาคม 1971 ว่า “ปัญหาอินโดจีนเป็นปัญหาสำคัญที่สุดในการพบปะระหว่างผมและคิชซิงเจอร์...สำหรับจีนปัญหาดอนทหารอเมริกันออกจากเวียดนามภาคใต้เป็นปัญหาลำดับแรก ส่วนปัญหาจีนเข้าสหประชาชาติเป็นปัญหาลำดับที่สอง” (Sự thật về Việt Nam-Trung Quốc trong 30 năm qua, 1979: 58)

ในหนังสือยังยกเอาข้อความบางตอนที่สะท้อนให้เห็นถึงการมองจีนว่าทรยศต่อเวียดนาม จากเหตุการณ์การเยือนปักกิ่งของประธานาธิบดีนิกสันของสหรัฐอเมริกาจนกระทั่งสองฝ่ายได้ออกแถลงการณ์เชื่อมโยงไว้ร่วมกัน ข้อความตอนหนึ่งของแถลงการณ์ คือ

“สหรัฐอเมริกายืนยันเป้าหมายสุดท้ายคือ การถอนกองกำลังทหารต่างๆ และฐานทัพของ สหรัฐอเมริกาออกจากไต้หวัน ในระหว่างที่รอ ขึ้นอยู่กับ สถานการณ์ตึงเครียดในภูมิภาคแห่งนี้บรรเทา ลง สหรัฐอเมริกาจะค่อยๆ ลดกำลังและฐานทัพทางทหารของ สหรัฐอเมริกาในไต้หวัน” (Sự thật về Việt Nam-Trung Quốc trong 30 năm qua, 1979: 58)

และในช่วงต้นเดือนมีนาคม 1972 เมื่อฝ่ายจีนแจ้งแก่ เวียดนามถึงการเจรจาระหว่างนิกสัน ผู้แทนจีนได้อธิบายเกี่ยวกับ ข้อความประโยชน์ข้างต้นดังนี้

“ต้องการความสัมพันธ์ขั้นปกติระหว่างจีน- สหรัฐอเมริกา ต้องการให้ความตึงเครียดลดลงใน ตะวันออกไกล ก่อนอื่นต้องแก้ไขปัญหาเวียดนามและ อินโดจีน พวกเรา (จีน) ไม่ได้เรียกร้องให้แก้ไข ปัญหาไต้หวันก่อน ปัญหาไต้หวันคือก้าวต่อไป” (Sự thật về Việt Nam-Trung Quốc trong 30 năm qua , 1979: 58)

(4) ช่วงปี 1973-1975 : ชัดขวางประชาชน
เวียดนามปลดปล่อยภาคใต้

ก. ควบคุมการต่อสู้ของประชาชนเวียดนาม

ต่อต้านสหรัฐอเมริกา-เถียนว(เหงวียนวันเถียนว) ทำลายข้อตกลง
(Hiệp định) ปารีส

ในการประชุมเจรจาที่ปักกิ่งในเดือนมิถุนายน
1973 ประธานเหมาเจ๋อตงพูดกับเลขาธิการพรรคเลสวานและ
นายกรัฐมนตรีฝั่มวันต่ง ว่า

“ที่ภาคใต้เวียดนามต้องหยุด (การต่อสู้) ครึ่งปี
หนึ่งปี หนึ่งปีครึ่ง สองปียิ่งดีการปฏิวัติในภาคใต้ควร
แบ่งเป็นสองขั้นเพิ่มขึ้นเป็นหนึ่ง คนอเมริกันไม่ยอมง่ายๆ
ปัญหาอยู่ที่ในมือของเหงวียนวันเถียนวยังคงมีทหารหลาย
หมื่นนาย” (Sự thật về Việt Nam-Trung Quốc trong
30 năm qua, 1979: 69) และ

“ผู้นำปักกิ่งยังแนะนำสหรัฐอเมริกาห้ามแพ้ใน
เวียดนาม ห้ามถอนทหารออกจากเอเชียตะวันออกเฉียง
ใต้” (Sự thật về Việt Nam-Trung Quốc trong 30
năm qua, 1979: 70) และ

“นอกเหนือจากนี้ พวกเขา(จีน) หาวิธีการดึง
เจ้าหน้าที่ทั่วไปและเจ้าหน้าที่ของหุ่นเชิดไซ่ง่อนร่วมมือกับ
พวกเขา(จีน) แม้กระทั่งให้คนโน้มน้าวใจเซี่ยงวันมิงห์
(ประธานาธิบดี) เข้ามารับตำแหน่งคนสุดท้ายของระบอบ
ไซ่ง่อน เพื่อจะได้ดำเนินการต่อต้านและลูกฮือของทหาร

และประชาชนภาคใต้” (Sự thật về Việt Nam-Trung Quốc trong 30 năm qua, 1979: 70)

ข. รุก้าดินแดนของเวียดนามเพิ่ม

ความตึงเครียดตามชายแดน

“ตั้งแต่ปี 1973 ผู้นำจีนเพิ่มพฤติกรรมและเข้ายึดดินแดนบริเวณจังหวัดชายแดนทางภาคเหนือ ทำให้เวียดนามอ่อนแอโดยเฉพาะความพยายามของประชาชนเวียดนามในการทำสงครามปลดปล่อยภาคใต้ ...วันที่ 26 ธันวาคม 1973 เวียดนามเสนอให้เปิดการเจรจาเพื่อระบุงเส้นแบ่งทางทะเลระหว่างเวียดนาม-จีนอย่างเป็นทางการบริเวณอ่าวตังเกี๋ย (Vịnh Bắc Bộ) เพื่อจะใช้ประโยชน์พื้นที่ทางทะเลที่ขึ้นตรงกับเวียดนามวันที่ 18 มกราคม 1974 จีนตอบรับข้อเสนอลังต้น...พวกเขา (จีน) เรียกร้องไม่ต้องการให้ประเทศที่สามเข้ามาสำรวจอ่าวตังเกี๋ย...อย่างไรก็ตาม การเจรจาระหว่างจีน-เวียดนาม เกี่ยวกับการแบ่งเขตระหว่างเวียดนามและจีนในอ่าวตังเกี๋ย ตั้งแต่เดือนสิงหาคมถึงเดือนพฤศจิกายนไม่มีผลคืบหน้าใดๆ...พวกเขา (จีน) ทำให้การเจรจาปัญหาเกี่ยวกับชายแดนทางบกและในอ่าวตังเกี๋ยต้องหยุดชะงักตั้งแต่เดือนตุลาคม 1977 เพื่อบรรลุปเป้าหมายการละเมิดชายแดน บุกรุกยึดอาณาเขตเวียดนามเพื่อคงไว้ซึ่งสถานการณ์ตึงเครียดตาม

แนวชายแดนเวียดนาม-จีน” (Sự thật về Việt Nam-Trung Quốc trong 30 năm qua , 1979: 71)

และ

“ยิ่งไปกว่านั้นวันที่ 19 มกราคม 1974 หมายถึง หนึ่งวันหลังจากฝ่ายจีนตอบรับการเจรจากับฝ่ายเวียดนาม เกี่ยวกับปัญหาอ่าวตังเกี๋ยพวกเขา(จีน) ใช้กำลังทหารเรือ และทหารอากาศโจมตีทหารไซ่ง่อนและยึดเอาหมู่เกาะหว่างซา (พาราเซล)¹⁰ ซึ่งในอดีตเป็นส่วนหนึ่งของอาณาเขตเวียดนาม” (Sự thật về Việt Nam-Trung Quốc trong 30 năm qua, 1979: 71-72)

ค.เปลี่ยนกัมพูชาให้กลายเป็นฐานโจมตี

เวียดนาม

“...หลังสนธิสัญญาปารีสเกี่ยวกับเวียดนาม ตามคำสั่งของปักกิ่งกลุ่มพลพต-เฮียงซารี ได้ดำเนินนโยบายสองหน้ากับเวียดนาม หมายถึง ทั้งพึ่งพาเวียดนามและทั้งต่อต้านเวียดนาม” (Sự thật về Việt Nam-Trung Quốc trong 30 năm qua, 1979: 73)

“...ภายใต้กรอบการประนีประนอมระหว่างจีน-สหรัฐอเมริกา สหรัฐอเมริกาตกลงว่าจะไม่ให้ความช่วยเหลือทางทหารแก่การปฏิวัติสามประเทศใน

¹⁰ ปัญหาเกี่ยวกับข้อพิพาทในทะเลจีนใต้หรือทะเลตะวันออก การยึดเอาหมู่เกาะหว่างซา (พาราเซล) โดยจีนในปี ค.ศ. 1974 ตลอดจนถึงการสร้างวาทกรรมการเป็นเจ้าของหมู่เกาะดังกล่าว (ขอให้อ่านเพิ่มเติมใน ธนันท์ บุนนวรรณา, 2557)

อินโดจีน พวกเขา (จีน) ปฏิเสธข้อเสนอของกลุ่มพลพต-เอียงซารีในด้านการเพิ่มอาวุธโจมตี ด้วยวิธีการร้องขอ เวียดนามให้พลพต-เอียงซารียืม จากนั้นจีนจะคิดให้ทีหลัง นี่จึงเป็นกลยุทธ์อย่างหนึ่งของจีน ทั้งได้ใจพวกกัมพูชา เลี่ยงการปะทะกับสหรัฐอเมริกา แต่เพิ่มความยุ่งยากให้กับ เวียดนาม... (Sự thật về Việt Nam-Trung Quốc trong 30 năm qua, 1979: 73) และ

“ชัดเจนแล้วว่าผู้นำจีนได้เพิ่มก้าวของแผนการ เพื่อให้กัมพูชาภายใต้ระบอบกลุ่มพลพต-เอียงซารี เตรียมการโจมตีเวียดนามทางภาคใต้ฝั่งตะวันตกหลังจากที่ ภาคใต้ของเวียดนามปลดปล่อยแล้ว” (Sự thật về Việt Nam-Trung Quốc trong 30 năm qua, 1979: 74)

2.2.3 การทรยศของจีนต่อเวียดนามครั้งที่สาม : จีนกับช่วงการปลดปล่อยเวียดนามและเป็นเอกภาพสมบูรณ์

(1) จีนหลังความพ่ายแพ้ของ

สหรัฐอเมริกา

เวียดนามมีทัศนะว่า “...พวกเขา (จีน) ไม่ต้องการให้ เวียดนามชนะสหรัฐอเมริกาและมีความเข้มแข็ง แต่ต้องการให้ เวียดนามอ่อนแอ ฟังฟังจีน” (Sự thật về Việt Nam-Trung Quốc trong 30 năm qua , 1979 :78) และ “พวกเขา (จีน) ต้องการให้เวียดนามถูกแบ่งแยกยาวนานแต่ประชาชนเวียดนามได้ โจมตีให้สหรัฐอเมริกาต้องเผ่น พวกหุ่นเชิดหัวทิ่ม ปลดปล่อยภาคใต้ และรวมประเทศได้สมบูรณ์” (Sự thật về Việt Nam-Trung

Quốc trong 30 năm qua, 1979 :78) และ “พวกเขา (จีน) ต้องการแบ่งแยกเวียดนามกับสหภาพโซเวียตและประเทศสังคมนิยมอื่นๆ แต่ประชาชนเวียดนามยึดมั่นในเส้นทางเอกราช มีอธิปไตยเป็นของตนเอง เพิ่มความร่วมมือกับสหภาพโซเวียตและประเทศสังคมนิยมพี่น้องอื่นๆ” (Sự thật về Việt Nam-Trung Quốc trong 30 năm qua, 1979: 78)

ดังนั้น เวียดนามจึงมองว่าชัยชนะที่ตนเองได้มาครั้งนี้ “ไม่ใช่แค่ทำให้มหาอำนาจอเมริกาพ่ายแพ้แต่เสมือนกับเป็นความพ่ายแพ้ครั้งใหญ่ของกลุ่มขยายอำนาจปักกิ่งเช่นกัน” (Sự thật về Việt Nam-Trung Quốc trong 30 năm qua, 1979: 78)

เมื่อสหรัฐอเมริกาพ่ายแพ้ต่อเวียดนาม จากนั้นเวียดนามก็อ้างว่า จีนเริ่มแสดงท่าทีเปิดเผยและดำเนินนโยบายต่อต้านเวียดนาม ดังต่อไปนี้

ก. บ้าคลั่งต่อต้านเวียดนามแต่พยายามหลบซ่อน

ด้วยวิธีการผ่านกลุ่มพลพต-เอียงซารี ให้ทำ

สงครามชายแดนเวียดนามทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของเวียดนาม (phía Tây Nam Việt Nam) และใช้ประเด็นให้ความช่วยเหลือเวียดนามยกระดับการบีบบังคับเวียดนาม เป็นต้น

“ในวันที่ 17 เมษายน 1976 ประเทศกัมพูชาออกจากรายใต้การปกครองของลอนนอนซึ่งเป็นหุ่นเชิดของสหรัฐอเมริกา แต่จีนได้สนับสนุนให้กลุ่มพลพต-เอียงซารีขึ้นมาปกครองพรรคคอมมิวนิสต์กัมพูชา... (จีน) ต้องการ

เปลี่ยนกัมพูชาให้เป็นรัฐแบบใหม่และเป็นฐานทัพทางทหารของพวกเขา (จีน) เพื่อบุกโจมตีเวียดนามทางทิศตะวันตกเฉียงใต้” (Sự thật về Việt Nam-Trung Quốc trong 30 năm qua, 1979: 80) และ

“...หากปี 1971-1972 พวกเขา(จีน)เพิ่มความช่วยเหลือต่อเวียดนามสูงสุดเมื่อเทียบกับปีก่อนหน้า(ปี 1969-1970) เพราะพวกเขา (จีน) ต้องการใช้ประโยชน์เกี่ยวกับเวียดนามเพื่อประนีประนอมกับสหรัฐอเมริกา จนถึงปี 1975 เพราะความพ่ายแพ้ในเวียดนามภาคใต้ พวกเขา (จีน) หันกลับมาให้ความช่วยเหลือเพื่อบีบบังคับเวียดนาม...ชัดเจนว่าความช่วยเหลือของผู้นำจีนไม่ใช่ไม่มีอคติเหมือนอย่างที่พวกเขา (จีน) โอ้อวด แต่เป็นเพียงแค่เครื่องมือของลัทธิขยายอำนาจเหนือชาติอื่น” และ การครองความเป็นเจ้า” ของประเทศใหญ่เท่านั้น...” (Sự thật về Việt Nam-Trung Quốc trong 30 năm qua, 1979: 84)

ข. บ้าคลั่งต่อต้านเวียดนามด้วยวิธีการเปิดเผย
เช่น ใช้สิ่งที่เรียกกันว่าปัญหาชาวจีนโพ้นทะเล (nạn kiều) เพื่อต่อต้านเวียดนามอย่างเปิดเผย หรือการตัดความช่วยเหลือและถอนผู้เชี่ยวชาญกลับประเทศ หรือโจมตีเวียดนามทั้งสองทางคือทางทิศตะวันตกเฉียงใต้และทางทิศเหนือ เป็นต้น

“ต้นปี 1978 ผู้นำจีนได้ใช้สิ่งที่เรียกว่า “ปัญหาชาวจีนโพ้นทะเล” เพื่อเปิดสงครามต่อต้านสาธารณรัฐ

สังคมนิยมอย่างเปิดเผย ความจริงคือ องค์กรลับต่างๆ ของชาวจีน เป็นเครือข่ายทางอ้อมของสถานทูตจีนใน ฮานอย ได้รับการชี้หน้าทุกวัน ทุกชั่วโมง จากเจ้าหน้าที่ ปักกิ่งด้วยการรู้เรื่องขาดความละเอียด ประณามเวียดนาม ขั้วโล่ดำหนี โหดร้ายกับชาวจีน...ทำให้หมู่ชาวจีนที่กำลัง ทำมาหากินอย่างมั่นคงในเวียดนามอยู่ในสถานการณ์ ลับสน หวาดกลัวสงครามจะปะทุ...ทำให้พวกเขา (ชาว จีน) มุ่งหน้าสู่จีน พวกสมุนของจีนดำเนินการให้คน เหล่านั้นข้ามชายแดนผิดกฎหมายจากนั้นก็ขัดขวางพวกเขาอีก ทำให้เกิดความวุ่นวายตามชายแดนเวียดนาม-จีน ...ช่วงที่ชาวจีนมุ่งหน้าสู่จีน ปักกิ่งไม่ละเอียดใจนำ เรือสองลำมารับชาวจีนโพ้นทะเลกลับ...แค่เพียงไม่กี่เดือน ชาวจีนจำนวน 170,000 คนได้เดินทางออกจากเวียดนาม สิ่งที่เรียกว่าปัญหาชาวจีนโพ้นทะเล เป็นเพียงแค่การบีบบังคับชาวจีนในเวียดนามให้อพยพไปยังจีน...” (Sự thật về Việt Nam-Trung Quốc trong 30 năm qua, 1979: 84)

ส่วนประเด็นดังกล่าวฝ่ายเวียดนามมีทัศนะว่า “... ผู้นำปักกิ่งต้องถอนเรือสองลำที่ไปรับชาวจีนโพ้นทะเลกลับ ประเทศ นั่งเฝ้าจากกับฝ่ายเวียดนามเกี่ยวกับการแก้ไข ปัญหาชาวจีนแต่ในการเจรจา พวกเขา (จีน) ยังรักษาท่าที ของประเทศใหญ่ ขวางโลก ใช้ทัศนะซึ่งไร้เหตุผลของพวกเขา (จีน) ไม่คำนึงถึงอธิปไตยของประเทศสังคมนิยม เวียดนามและกฎหมายระหว่างประเทศ ซึ่งพวกเขา(จีน)

พยายามทำลายการเจรจาครั้งนั้นเพื่อใช้ปัญหาชาวจีน
ต่อต้านเวียดนาม” (Sự thật về Việt Nam-Trung Quốc
trong 30 năm qua, 1979: 87)

ในส่วนการตัดความช่วยเหลือและถอนผู้เชี่ยวชาญจีนกลับ
ประเทศ ในงานนี้ให้รายละเอียดดังนี้

“ในช่วงที่กลุ่มขยายอิทธิพลปักกิ่งบีบบังคับชาว
จีนในเวียดนามกลับประเทศ พวกเขาใช้สิ่งๆที่เรียกว่าให้
ความช่วยเหลือเพื่อขณะเดียวกันจะได้โจมตีด้านเศรษฐกิจ
เวียดนาม แค่เพียงเดือนกว่า โดยไม่สนใจกฎหมายและ
การปฏิบัติระหว่างประเทศ พวกเขา (จีน) ประกาศยุติ
ความช่วยเหลือด้านเศรษฐกิจและเทคโนโลยีทั้งหมด เรียก
ผู้เชี่ยวชาญเจ้าหน้าที่เทคนิคจีนที่กำลังปฏิบัติงานใน
เวียดนามกลับประเทศทั้งหมด...ขณะที่เวียดนามต้องเผชิญ
กับการทำสงครามชายแดนทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ พื้นที่
เศรษฐกิจซึ่งเป็นผลมาจากชาวจีนเกือบสองแสนคนทั้งที่
โรงงานกลับจีน ทั้งต้องเผชิญกับภัยธรรมชาติอย่างหนัก...”
(Sự thật về Việt Nam-Trung Quốc trong 30 năm
qua, 1979: 87-88) และ

“ควบคู่ไปกับการตัดความช่วยเหลือ ถอน
ผู้เชี่ยวชาญ กลุ่มปฏิกริยา ในฝ่ายผู้นำจีนยังไม่คำนึง ยัง
โน้มน้ำหนักให้ประเทศอื่นๆ องค์การระหว่างประเทศอื่นๆ หยุต
ให้ความช่วยเหลือการสร้งเวียดนาม จิตใจพวกเขาชั่วร้าย

(xấu xa) จนถึงที่สุด” (Sự thật về Việt Nam-Trung Quốc trong 30 năm qua, 1979: 88)

ในส่วนทัศนคติการโจมตีเวียดนาม 2 ทิศคือทิศตะวันตกเฉียงใต้โดยกลุ่มพลพต-เอียงซารี ภายใต้การชี้นำของจีนและทิศเหนือซึ่งเป็นการโจมตีโดยตรงของจีน ดังรายละเอียด

“ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ ตามแผนของจีน หลังการรวมพลได้ 19 กองพลของกระทรวงสงครามมาประชิดชายแดนเวียดนาม วันที่ 22 ธันวาคม 1978 กลุ่มพลพต-เอียงซารีใช้กองพลที่ได้รับการฝึกมาอย่างดีของพวกเขา มีรถถังปืนใหญ่โจมตีบริเวณเบนซอย(Ben Soi)ขึ้นกับจังหวัดเตยนิง (ห่างจากไซ่ง่อน 100 กม.) ด้วยตั้งใจเด็ดขาดเตยนิง เปิดเส้นทางลงสู่ภาคใต้ ขณะเดียวกันก็ทำให้เวียดนามอ่อนแอ เพื่อที่กองทัพจีนจะได้โจมตีเวียดนามทางทิศเหนือ” (Sự thật về Việt Nam-Trung Quốc trong 30 năm qua, 1979: 90)

“ทางทิศเหนือ ผู้นำจีนได้นำทหาร 6 แสนนาย รวมหลายกองทัพ หลายกองพลอิสระ ...รถถังเกือบ 800 คัน...เครื่องบินหลายร้อยประเภท...เข้ารุกรานเวียดนามในวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 1976 บนพื้นที่ชายแดนยาวกว่า 1,000 กม. กองทัพจีนไปถึงไหนก็สร้างความเสียหายแก่ชาวบ้าน รวมทั้งผู้หญิง เด็กเล็ก คนแก่ ทำลายหมู่บ้าน วัดวาอาราม โบสถ์ โรงเรียน โรงเรียนอนุบาล โรงพยาบาล

ไรรุ่น...”(Sự thật về Việt Nam-Trung Quốc trong 30 năm qua, 1979: 92)

ฝ่ายเวียดนามมองว่าการทำสงครามรุกรานเวียดนามสองทางนับเป็นอาชญากรรมร้ายแรงที่สุดต่อเวียดนาม อย่างไรก็ตาม การกระทำดังกล่าวของจีนก็ได้รับการประณามจากทั่วโลก ทำให้วันที่ 5 มีนาคม 1979 จีนต้องประกาศถอนทหารและยอมรับการเจรจากับฝ่ายเวียดนาม ส่วนข้อความที่ปรากฏข้างต้นเป็นเพียงตัวอย่างที่ยกมานำเสนอประกอบชุดความคิดย่อย เพื่อให้เห็นภาพที่เวียดนามกล่าวอ้างว่า จีนได้กระทำการทรยศเวียดนามเป็นครั้งที่สามเท่านั้น

ในส่วนหัวข้อการวิเคราะห์เอกสาร Sự thật về Việt Nam-Trung Quốc trong 30 năm qua (1979) ซึ่งเป็นเอกสารชิ้นต้นของฝ่ายเวียดนามทำให้เห็นว่า ฝ่ายเวียดนามมีทัศนคติต่อจีนใน 2 ประเด็นหลัก คือ (1) เวียดนามมองว่าจีนต้องการเป็นชาติมหาอำนาจ ด้วยการใช้ยุทธศาสตร์ “ขยายอำนาจเหนือชาติอื่น” (bánh trường đại dân tộc) และยุทธศาสตร์ “ครองความเป็นเจ้า” (bá quyền nước lớn) โดยมีเวียดนามอยู่ภายใต้ยุทธศาสตร์สำคัญของจีน (2) เวียดนามมองว่า “จีนทรยศ” (phản bội) ต่อเวียดนามซึ่งมีชุดความคิดย่อยประกอบ อย่างไรก็ตาม หนังสือเล่มดังกล่าวซึ่งได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่ในเดือนตุลาคม 1979 นั้นกล่าวได้ว่า เป็นผลมาจากจีนได้ส่งกำลังทหารเข้าโจมตีเวียดนามเพื่อทำสงคราม “ลวงโทษ” และ “สั่งสอน” เวียดนามบริเวณชายแดนในเดือนกุมภาพันธ์ 1979 เหตุการณ์ครั้งนั้นถือเป็นขั้นแตกหักของความสัมพันธ์เวียดนามกับจีนอย่างเปิดเผย ถึงแม้ก่อน

หน้าี่จะมีความขัดแย้งที่แอบแฝงระหว่างสองประเทศอยู่ก็ตาม ส่วนการที่ฝ่ายเวียดนามผลิตข่าวทกรรรม “จีนทรยศเวียดนาม” ผ่านผลงานข้างต้น น่าจะมาจากปัจจัยภายในและภายนอกของจีน ซึ่งส่งอิทธิพลต่อการดำเนินนโยบายการต่างประเทศของจีนต่อเวียดนาม ณ ขณะนั้น เช่น ความขัดแย้งระหว่างจีนกับสหภาพโซเวียตในช่วงทศวรรษ1950-1960 การปรับความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับสหรัฐอเมริกาช่วงต้นทศวรรษ 1970 สร้างความหวาดระแวง ความวิตกกังวลและความไม่พอใจให้กับเวียดนาม หรือแม้แต่ความขัดแย้งทางความคิดภายในกลุ่มผู้นำจีนเองที่มีผลต่อการเสนอแนะและสนับสนุนยุทธศาสตร์การทำสงครามต่อต้านสหรัฐอเมริกาในเวียดนาม เช่น กลุ่มหลินเปียวสนับสนุนให้เวียดนามใช้ยุทธวิธี “ยึดเยื่อ” และ “พึ่งตนเอง” แต่ไม่เห็นด้วยกับการเจรจากับสหรัฐอเมริกา ทว่ากลุ่มของโจวเอนไหลสนับสนุนให้เวียดนามใช้ยุทธวิธี “เจรจาและสู้รบ” ไปด้วยกัน เป็นต้น และในช่วงปี 1975-1979 ความขัดแย้งกันในด้านผลประโยชน์แห่งชาติระหว่างเวียดนามและจีนมีมากขึ้นหลังจากสหรัฐอเมริกาถอนตัวออกไป (อาจจะ) ส่งผลต่อการกำหนดนโยบายการต่างประเทศจีนต่อเวียดนาม โดยเฉพาะจุดแตกหักของความสัมพันธ์เวียดนาม-จีนในเดือนกุมภาพันธ์ 1979 จนนำไปสู่การให้บทเรียนแก่เวียดนามซึ่งเป็นผลพวงมาจากปัญหาการรุกรานกัมพูชาของเวียดนามในปลายปี 1978 เนื่องจากจีนถือว่าอินโดจีนและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีความสำคัญต่อความมั่นคงปลอดภัยของจีน ขณะที่เวียดนามตัดสินใจโค่นล้มกลุ่มพลพต-เอียงซารี ที่มีจีนสนับสนุนเพราะเวียดนามมองว่าเป็นภัยคุกคามความมั่นคงทางด้านตะวันตกเฉียงใต้

ของเวียดนาม (ขอให้อ่านนโยบายการต่างประเทศจีนเพิ่มในงาน
อนุพงศ์ บุญฤทธิ์ (2529) และไพรัช เจียรนนท์ (2531)) ขณะที่
สงครามในปี 1979 ได้กลายเป็นสิ่งที่ตอกย้ำให้เวียดนามหวาดระแวง
ภัยคุกคามจากจีนมากขึ้น เนื่องจากประสบการณ์ที่เคยถูกจีน
รุกรานในอดีตได้หวนกลับมาสู่มนต์ศน์ของผู้นำเวียดนามอีกครั้ง
(ไพรัช เจียรนนท์, 2531 : 145-146) ปัจจัยเหล่านี้ควรได้รับ
การพิจารณาเพื่อจะได้เข้าใจที่มาของทัศนคติของฝ่ายเวียดนามที่มี
ต่อจีนในช่วงเวลาดังกล่าว

3. งานเขียนทางวิชาการหลังสิ้นสุดสงครามเย็น: ภาพสะท้อน “จีนคือผู้ให้ความช่วยเหลือเวียดนาม” ตลอดช่วงปี 1954- 1975

เป็นที่น่าสังเกตว่า ภายหลังจากเวียดนามและจีนสถาปนา
ความสัมพันธ์ทางการเมืองอย่างเป็นทางการในปี ค.ศ. 1991
กระแสนงานเขียนเกี่ยวกับความสัมพันธ์เวียดนามและจีนเริ่ม
แพร่หลายอย่างมากจากนักวิชาการทั้งฝ่ายเวียดนามและฝ่ายจีน
จะเห็นว่าผลงานเขียนหลังทศวรรษ 1990 ของนักวิชาการเวียดนาม
ที่ศึกษาความสัมพันธ์เวียดนาม-จีนในช่วงปี 1954-1975 กลับแสดง
ทัศนะซึ่งตรงข้ามกับข้อเสนอในสมุดปกขาวที่นำเสนอภาพ “จีนคือ
ผู้ทรยศ” ทว่ากลับมองจีนในมุมบวกอย่างเห็นได้ชัดและโดยมากให้
ภาพในทิศทางเดียวกันว่า “จีนคือผู้ให้ความช่วยเหลือเวียดนาม”
เช่น บทความวิชาการของรองผู้อำนวยการสถาบันความสัมพันธ์
ระหว่างประเทศ Bùi Thanh Sơn (2000) เรื่อง 50 năm quan
hệ Việt-Trung (50 ปีความสัมพันธ์เวียดนาม-จีน) บทความได้ให้
พื้นที่กับการกล่าวถึงความสัมพันธ์เวียดนาม-จีนถึง 50 ปี (ปี ค.ศ.

1950-2000) ดังนั้น งานเขียนชิ้นนี้จึงให้ภาพเกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือของจีนเพียงไม่กี่บรรทัด แต่อย่างน้อยก็ทำให้เราเห็นทัศนคติเชิงบวกของความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศในช่วงปีที่ศึกษา โดยผู้เขียนเริ่มให้รายละเอียดการสถาปนาความสัมพันธ์เวียดนาม-จีนอย่างเป็นทางการในวันที่ 18 มกราคม 1950 ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการของสองประเทศและกล่าวถึงประชาชนเวียดนามได้รับการสนับสนุนและความช่วยเหลือจากจีนครั้งใหญ่ ในรอบ 11 ปี (1965-1975) โดยการช่วยเหลือด้านต่างๆ มีดังนี้ เช่น อาหาร 4,847 ล้านตัน, ผ้าจำนวน 262 ล้านเมตร, เหล็กหลายประเภทจำนวน 625.67 พันตัน, ปูนซีเมนต์ 760 พันตัน, ปุ๋ยยูเรีย 500 พันตัน ตลอดจนพาหนะต่างๆ อาทิ รถไฟ รถยนต์ รถแทรกเตอร์และรถไถนา เขาสรุปตอนท้ายว่า “ประชาชนเวียดนามขอขอบคุณความช่วยเหลืออันทรงคุณค่าของประชาชนจีนตลอดไป” (Bùi Thanh Sơn, 2000: 16)

ผลงานของ Nguyễn Văn Quyển (2009) แห่งสถาบันประวัติศาสตร์การทหารเวียดนาม เรื่อง Sự giúp đỡ của Trung Quốc đối với Việt Nam những năm 1965-1968 (การช่วยเหลือของจีนที่มีต่อเวียดนามช่วงปี ค.ศ. 1965-1968) บทความชิ้นนี้เน้นการนำเสนอการให้ความช่วยเหลือเวียดนามโดยจีนในช่วง 3 ปีซึ่งเป็นช่วยเหลือแบบให้เปล่า (viên trợ không hoàn lại)¹¹ และเป็นช่วงที่สหรัฐอเมริกาใช้ยุทธศาสตร์ท้อถိုင်หรือ

¹¹ การช่วยเหลือแบบให้เปล่าเป็นการดำเนินนโยบายการต่างประเทศของจีนในระดับภูมิภาคเพื่อต้องการแสวงหาแนวร่วมของจีนต่อต้านการขยายอำนาจของมหาอำนาจที่เป็นศัตรูสำคัญของจีน โดยจีนหวังให้รัฐนั้นมีนโยบายเป็น

สงครามจำกัดในเวียดนามภาคใต้¹² ก่อนจะมีการกล่าวถึงการให้ความช่วยเหลือเวียดนามโดยจีน ผู้เขียนได้ยกข้อความตอนหนึ่งซึ่งเป็นการตอกย้ำถึงการอยู่เคียงข้างเวียดนามของจีนในช่วงเวลานั้นว่า “มหาอำนาจอเมริกาถูกรานเวียดนามหมายถึงการถูกรานจีน ประชาชนจีน 700 ล้านคนคือแนวหลังที่เข้มแข็งแก่ประชาชนเวียดนาม” ผู้เขียนยังอ้างถึงการลงนามระหว่างสองประเทศที่เกี่ยวข้องกับการให้ความช่วยเหลือจากจีนในแบบให้เปล่า (*viên trợ không hoàn lại*) แก่เวียดนามและย้ำอีกครั้งว่านี่คือจุดยืนของพรรค รัฐบาลและประชาชนจีนที่มีต่อเวียดนามในช่วงต่อสู้กับ สห รั ฐ อ เม ริ ก า (Nguyễn Văn Quyên, 2009: 39) ซึ่งความช่วยเหลือในรูปแบบที่ว่านี้มีทั้งด้านการทหาร ด้านเศรษฐกิจ การสร้างและปรับปรุงถนนหนทาง 12 เส้นทางในภาคเหนือและอื่นๆ นอกจากนี้ ยังกล่าวถึงความขัดแย้งระหว่างสหภาพโซเวียตกับจีนซึ่งมีผลกระทบต่อการช่วยเหลือเวียดนาม ผู้เขียนสรุปในตอนท้ายว่า พวกเราตระหนักว่า *ความช่วยเหลือและการสนับสนุนอันยิ่งใหญ่และเป็นผลดีของพรรครัฐบาลและประชาชนจีนในช่วงปี*

มิตรกับจีน (รายละเอียดเกี่ยวกับการดำเนินนโยบายกาต่างประเทศจีน ดูเพิ่มในอนุพงษ์ บุญฤทธิ์, 2529)

¹² ในช่วงสหรัฐอเมริกาเข้ามาแทรกแซงในเวียดนามภาคใต้และเพื่อต่อสู้กับฝ่ายต่อต้าน สหรัฐอเมริกาจึงได้นำเอา 4 ยุทธศาสตร์มาใช้ในเวียดนามคือ ยุทธศาสตร์สงครามฝ่ายเดียว (1955-1960) ยุทธศาสตร์สงครามพิเศษ (1961-1964) ยุทธศาสตร์สงครามท้องถิ่นหรือสงครามจำกัด (1965-1968) และยุทธศาสตร์ทำให้เป็นสงครามเวียดนาม (1969-1975) (รายละเอียดของแต่ละยุทธศาสตร์ขอให้อ่านเพิ่มเติมในเชิงอรรถของ ธนันท์ บุนนวรรณา, 2556 : 59)

1965-1968 มีค่ามหาศาล ชัยชนะอันยิ่งใหญ่ของทหารและประชาชนเวียดนามบนสมรภูมิกากไตและภาคเหนือ คือผลลัพธ์ที่มาจากความช่วยเหลือของฝ่ายสังคมนิยมและนอกจากนี้ยังมาจากพรรค รัฐบาลและประชาชนจีน (Nguyễn Văn Quyền, 2009: 48)

ยังมีบทความทางวิชาการของ Nguyễn Phương Hoa (2010,2011) ซึ่งเป็นผลผลิตแห่งสถาบันวิจัยจีน จำนวนสองชิ้นงานเรื่อง Sự ủng hộ và giúp đỡ của Trung Quốc đối với Việt Nam trong giai đoạn 1955-1975 (การสนับสนุนและช่วยเหลือของจีนที่มีต่อเวียดนามในช่วงปี 1955-1975) และเรื่อง Quan hệ Việt-Trung trong thời kỳ chiến tranh lạnh (1950-1975) (ความสัมพันธ์จีน-เวียดนามช่วงสงครามเย็นปี 1950-1975) บทความชิ้นแรก เน้นศึกษาการสนับสนุนและการให้ความช่วยเหลือของจีนที่ให้แก่เวียดนามตลอดช่วง 2 ทศวรรษ (1955-1957) โดยการสนับสนุนและการให้ความช่วยเหลือที่ฝ่ายเวียดนามได้รับจากจีน เช่น ด้านการเมือง-การต่างประเทศ จีนได้สนับสนุนเวียดนามต่อสู้กับสหรัฐอเมริกาโดยตลอด โดยบทความชิ้นนี้ ได้ยกเอาเหตุการณ์วันที่ 5 สิงหาคม 1964 ที่สหรัฐอเมริกาอาศัยเหตุการณ์อ่าวตังเกี๋ย(Vịnh Bắc Bộ)นำเครื่องบินโจมตีเขตหองฮานฮอนกายและแหงห์ฮวา ขยายสงครามเข้ามาในเขตภาคเหนือ ซึ่งทำให้รัฐบาลจีนออกแถลงการณ์ถึงการกระทำของสหรัฐอเมริกาพร้อมกับยืนยันว่า

“ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนามเป็นประเทศหนึ่งของฝ่ายสังคมนิยม ไม่มีประเทศสังคมนิยม

ชาติได้นั่งมองเวียดนามถูกรุกราน สาธารณรัฐ
ประชาธิปไตยเวียดนามเป็นประเทศเพื่อนบ้าน
เปรียบเสมือนริมฝีปากกับฟันของจีน ส่วนประชาชน
เวียดนามก็เหมือนกับพี่น้องที่คลานตามกันมาของ
ประชาชนจีน สหรัฐอเมริการุกรานเวียดนามก็เหมือนกับ
รุกรานจีน ประชาชนจีนตัดสินใจไม่กอดอกนั่งมองแต่ไม่
ช่วยไม่ได้” (Nguyễn Phương Hoa, 2010: 46)

และกล่าวอย่างจุดยืนจีนในวันที่ 9 กุมภาพันธ์ 1965 ว่า
“สหรัฐอเมริการุกรานสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนามเสมือนกับ
เป็นการรุกรานจีนด้วย ประชาชนจีน 650 ล้านคนตัดสินใจจะไม่
กอดอกนั่งมองและกำลังเตรียมพร้อม” (Nguyễn Phương Hoa,
2010: 46)

นอกจากนี้ ผู้เขียนยังนำเสนอว่านับแต่สหรัฐอเมริกา
รุกรานเวียดนามจนถึงปี 1972 กระทรวงการต่างประเทศจีนที่ได้
ออกแถลงการณ์หลายสิบฉบับซึ่งเป็นการสนับสนุนการทำสงคราม
ของฝ่ายเวียดนามรวมทั้งประณามการรุกรานของสหรัฐอเมริกาผ่าน
บทความหนังสือพิมพ์จำนวนหลายครั้ง ในด้านเศรษฐกิจ ผู้เขียน
กล่าวว่าตลอดช่วง 20 ปี (1955-1975) จีนถือเป็นหนึ่งในสอง
ประเทศที่ช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจมากที่สุดและเป็นไปอย่าง
ต่อเนื่องที่สุด และทั้งสองประเทศยังได้มีการลงนามในสัญญา
ความร่วมมือด้านเศรษฐกิจ เทคโนโลยีหลายสิบฉบับ
ความช่วยเหลือยังคงมีต่อเนื่องจนถึงปี ค.ศ. 1974 ซึ่งอยู่ในรูป
การช่วยเหลือแบบให้เปล่าและการให้กู้ยืมระยะยาว
ด้านวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและการศึกษา ผู้เขียนอธิบายว่า จีนส่ง

นักวิชาการมาช่วยเหลือเวียดนามมากที่สุด โดยเฉพาะในช่วงที่ภาคเหนือยังไม่มีสงคราม (1955-1965) เมื่อสงครามเกิดความรุนแรงผู้เชี่ยวชาญจีนจึงเริ่มทยอยกลับประเทศเหลือเพียงไม่กี่ร้อยคนในช่วงต้นทศวรรษ 1970 (รายละเอียดประเภทผู้เชี่ยวชาญที่จีนส่งมาเวียดนามเหนือ Nguyễn Phương Hoa, 2010: 48-49) และการช่วยเหลือทางด้านการทหาร ซึ่งจีนให้ความช่วยเหลือมากกว่าประเทศอื่นๆ ในกลุ่มสังคมนิยม (ตารางความช่วยเหลือด้านการทหารจากจีนและรายละเอียด น.49-51) โดยบทสรุปผู้เขียนกล่าวว่าตลอดช่วง 20 ปี (1955-1975) แม้ว่าสภาพโซเวียตและจีนจะเกิดความขัดแย้งแต่เวียดนามและจีนยังคงยึดมั่นในมิตรภาพประเพณี “เป็นทั้งสหายและเป็นพี่น้อง” ของสองประเทศ ในส่วนบทความที่สองของ Nguyễn Phương Hoa (2011) เชนำเสนอภาพจีนไม่แตกต่างกันมากนักกับบทความชิ้นแรก เพียงแต่เป็นการนำเสนอภาพจีนผ่านมิติความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่เริ่มต้นอย่างเป็นทางการในปี 1950 การนำเสนอภาพเวียดนามและจีนต่างช่วยเหลือกันในประเด็นปัญหาการเมืองและการต่างประเทศ การช่วยเหลือจีนในช่วงเวียดนามทำสงครามกับฝรั่งเศสและสงครามต่อสู้กับสหรัฐอเมริกา และกล่าวถึงความสัมพันธ์เวียดนาม-จีนในช่วงปี 1965-1975 ซึ่งมีแนวโน้มตกต่ำลงโดยเป็นผลมาจากความสัมพันธ์อันย่ำแย่ระหว่างจีนและสหภาพโซเวียต กระนั้นผู้เขียนยังทิ้งท้ายด้วยประโยคที่ว่าชัยชนะที่เวียดนามได้รับส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากความช่วยเหลือที่จีนมีให้แก่เวียดนาม

จะเห็นว่าภายหลังสิ้นสุดสงครามเย็น ประกอบกับบริบทการเมืองระหว่างประเทศเปลี่ยนไป โดยเฉพาะเวียดนามและจีนได้

สถาปนาความสัมพันธ์ชั้นปกติอีกครั้งในปี 1991 ส่งผลให้ผลงานเขียนของนักวิชาการเวียดนามยุคหลังสงครามเย็นพยายามจะอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างเวียดนามและจีนโดยเฉพาะในช่วงปี 1954-1975 ว่าจีนคือผู้ให้ความช่วยเหลือแก่เวียดนามมากกว่าประเด็นอื่น โดยพยายามรื้อฟื้นความสัมพันธ์ที่ดีในอดีตที่ผ่านมาของสองประเทศ นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาการใช้เอกสารอ้างอิงของบรรดานักวิชาการเวียดนามที่ศึกษาประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์เวียดนามกับจีนในช่วงเวลาดังกล่าวก็พบว่ามีความหลากหลาย มีการใช้เอกสารจากหน่วยงานอื่นๆ ของภาครัฐ ตลอดจนมีการนำเอกสารของผู้นาโฮจิมินห์ที่เคยเขียนถึงจีน และโดยเฉพาะเป็นยุคที่เวียดนามกับจีนมีความสัมพันธ์อันดีและแนบแน่นมาใช้อ้างอิง ดังนั้นคำตอบที่ได้จึงมีความต่าง

บทสรุป

อาจกล่าวได้ว่าหนังสือ/สมุดปกขาว *Sự thật về Việt Nam-Trung Quốc trong 30 năm qua* หรือ “ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเวียดนาม-จีนช่วง 30 ปีที่ผ่านมา” ซึ่งหมายถึงช่วงปี 1949-1979 นับเป็นเอกสารที่ทำให้เราทราบถึงมุมมอง/ทัศนคติของพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามและรัฐบาลเวียดนามที่มีต่อจีนร่วมสมัยและชัดเจนมากที่สุดเล่มหนึ่ง แม้จะเป็นทัศนคติเชิงลบก็ตาม นั่นอาจเป็นผลมาจากบริบทของความไม่ลงรอยกันระหว่างเวียดนามและจีน ณ ช่วงเวลาหนึ่งของประวัติศาสตร์ซึ่งสัมพันธ์กับหลายปัจจัย (ซึ่งจะต้องมีการศึกษาเชิงลึกต่อไป) โดยเฉพาะ

เหตุการณ์ครั้งรุนแรงสุดมาจากการทำสงครามชายแดนระหว่างเวียดนามและจีนในเดือนกุมภาพันธ์ 1979 หรือที่ชาวโลกรู้จักกันในเหตุการณ์ “สงครามสังสอนเวียดนาม” ถึงแม้ความสำคัญของสมุดปกขาวโดยนัยยะก็คือเอกสารเผยแพร่ของรัฐบาลหนึ่งๆ ที่มีวัตถุประสงค์รายงานสถานการณ์ทางการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ สังคม ฯลฯ เพื่อออกเผยแพร่ต่อสาธารณชน ในที่นี้ *Sự thật về Việt Nam-Trung Quốc trong 30 năm qua* คงต้องการแถลงความคับข้องใจ ความไม่พอใจในความสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายของตนกับจีนเพื่อให้ทั่วโลกรับรู้และเห็นใจฝ่ายเวียดนาม ดังจะเห็นได้จากการมอบพื้นที่จำนวนเกือบร้อยหน้า ให้กับการสร้างวาทกรรม “จีนทรยศเวียดนาม” อย่างไรก็ตาม หนังสือเล่มนี้ก็จัดอยู่ในประเภทหลักฐานชั้นต้นที่มีคุณประโยชน์ต่อการศึกษาประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์เวียดนามและจีนที่ดีที่สุดชิ้นหนึ่ง กระนั้นเอกสารดังกล่าวยังมีข้อจำกัดในตัวของมันเองในแง่ขาดความเป็นกลางและเป็นการนำเสนอข้อมูลเพียงฝ่ายเดียว

เมื่อพิจารณาจากผลงานเขียนหลังยุคสงครามเย็น เรา กลับเห็นความพยายามในการสร้างภาพจีนที่ว่า “จีนคือผู้ให้ความช่วยเหลือเวียดนาม” ตลอดช่วงเวลากว่า 2 ทศวรรษ (1954-1975) ต่างจากสร้างมโนทัศน์ “จีนทรยศเวียดนาม” ที่ปรากฏในหนังสือ *Sự thật về Việt Nam-Trung Quốc trong 30 năm qua* ทั้งนี้อาจเป็นเพราะบรรยากาศการเมืองระหว่างประเทศหลังสงครามเย็นเริ่มผ่อนคลายลง โดยเฉพาะเวียดนามและจีนหันกลับมาสถาปนาความสัมพันธ์ขึ้นปกติระหว่างกันอีกครั้งในปี 1991 สถานการณ์ดังกล่าวน่าจะส่งผลต่อการทำงานของนักวิชาการ

เวียดนามภายใต้บรรยากาศผ่อนคลายขึ้น นอกเหนือจากนี้ ยังเป็น
การเปิดโอกาสให้นักวิชาการได้เลือกหยิบใช้ข้อมูลที่หลากหลาย
และไม่จำเป็นต้องยึดติดกับคำอธิบายภายใต้กรอบการมองของ
พรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามหรือรัฐบาลเวียดนามที่เคยมีเพราะนั้น
อาจไม่เอื้อประโยชน์ต่อสถานการณ์ความสัมพันธ์ระหว่างเวียดนาม
และจีนที่กำลังปรับเปลี่ยนไปในทิศทางที่ดีขึ้น

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- ชนนันท์ ปุณวรรณา. 2557. เวียดนามกับการอ้างกรรมสิทธิ์เหนือหมู่เกาะพาราเซล (Paracel Islands) และหมู่เกาะสแปรตลีย์ (Spratly Islands). วารสารสังคมลุ่มน้ำโขง. 10 (2). หน้า: 51-80.
- _____. 2556. วิทยานิพนธ์สาขาประวัติศาสตร์ เวียดนามระหว่าง ค.ศ.1985-2010: สํารวจสถานภาพองค์ความรู้. ขอนแก่น: โรงพิมพ์คลังนานา.
- ไพรัช เจริญนันท์. 2531. นโยบายต่างประเทศเวียดนามต่อจีน ค.ศ. 1945-1979. สารนิพนธ์หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการระหว่างประเทศและการทูต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- มนฤดี ประเสริฐศักดิ์. 2550. นโยบายการต่างประเทศจีนต่ออาเซียนในศตวรรษที่ 21: ค.ศ.1995-2005. หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการระหว่างประเทศและการทูต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ศิวพล ชมพูพันธุ์. 2551. การแข่งขันระหว่างจีนกับอินเดียในเขตภาคพื้นทวีปเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หลังยุคสงครามเย็น. ศิลปศาสตรบัณฑิต, สาขาวิชาภูมิภาคศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สุด จอนเจดสิน. 2544. ประวัติศาสตร์เวียดนามตั้งแต่อาณาจักรฝรั่งเศสถึงปัจจุบัน. กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เหวียนคักเวียน. 2552. เวียดนามประวัติศาสตร์ฉบับพิสดาร. (เพ็ชรี สุมิตร,ผู้แปล). พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: มุลนิธิโตโยต้าประเทศไทย.

อนุพงศ์ บุญฤทธิ์. 2529. ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับเวียดนามในช่วงปี 1969-1979 : ศึกษากรณีนโยบายต่างประเทศจีน. สารนิพนธ์หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการระหว่างประเทศและการทูต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

Thananan Boonwanna. 2015. **Factors Contributing to Vietnam's Positive Attitude towards China duringThe Period 1945-1954.** Oral presentation 11 th International Conference on Humanities & Social Sciences 27/11/58, Faculty of Humanities and Social Sciences, KKU.

ภาษาอังกฤษ

Luu Van Loi. 2006. **50 Years of Vietnamese Diplomacy.**

HaNoi : The Gioi

Mearsheimer, J.J. 2001. **The tragedy of great power politics**. New York: W.W.

ภาษาเวียดนาม

Bùi Thanh Sơn. 2000. 50 năm quan hệ Việt-Trung.

Nguyên cứu Quốc tế-số 32. pp 15-19.

Nguyệt Hạ. n.d. Nhà xuất bản Chính trị quốc gia Sự thật
kỷ niệm 65 năm thành

lập.<http://vietbao.vn/vi/Xa-hoi/NXB-Chinh-tri-quoc-gia-Su-that-ky-niem-65-nam-thanh-lap/>.
(accessed April 30, 2016)

Nguyễn Phương Hoa. 2010. Sự ủng hộ và giúp đỡ của

Trung Quốc đối với Việt Nam trong giai đoạn
1955-1975. **Nguyên cứu Đông Nam Á**. 2/2010.
pp.45-54.

Nguyễn Phương Hoa. 2011. quan hệ Việt-Trung trong
thời kỳ chiến tranh lạnh (1950-1975). **Nguyên
cứu Trung Quốc số 3** (115) -2010. pp.35-46.

Nguyễn Văn Quyền. 2009. Sự giúp đỡ của Trung Quốc
đối với Việt Nam những năm 1965-1968 .
Nguyên cứu Trung Quốc số 7 (95)-2009.
pp.37-49.

Sự thật về Việt Nam-Trung Quốc trong 30 năm qua.
1979. Ha Noi : NXB Sự thật.

การปรับตัวทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนชาวไทยเชื้อสาย
เวียดนาม จังหวัดอุดรธานี

Economic and Social adaptation of the Vietnamese-
Thai communities in Udonthani province

พิสิฐ อำนวยเงินตรา¹

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการปรับตัวทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนชาวไทยเชื้อสายเวียดนาม จังหวัดอุดรธานี ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นพลวัต โดยมีหลายปัจจัยเข้ามาเกี่ยวข้องและส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนชาวไทยเชื้อสายเวียดนามทั้งทางตรงและทางอ้อม ไม่ว่าจะเป็นความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลไทยและรัฐบาลเวียดนาม ในแต่ละยุคสมัย สถานการณ์การเมืองภายในประเทศ นโยบาย และมาตรการของรัฐบาลที่มีต่อชาวเวียดนามในประเทศไทย สภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตของผู้คนท้องถิ่น การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมของจังหวัดอุดรธานี เป็นต้น จากปัจจัยดังกล่าวส่งผลให้ชุมชนชาวไทยเชื้อสายเวียดนามในจังหวัดอุดรธานี จำเป็นต้องปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ อย่างไรก็ตามด้วยวัฒนธรรมและศักยภาพของชาวไทยเชื้อสายเวียดนามเป็นสิ่งสำคัญ

¹ อาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ที่ช่วยเกื้อหนุนให้ชุมชนชาวไทยเชื้อสายเวียดนามสามารถก้าวผ่าน
สถานการณ์ความยากลำบากและอุปสรรคต่างๆ ในอดีตได้ จนทำ
ให้ชุมชนชาวไทยเชื้อสายเวียดนาม จังหวัดอุดรธานี ก้าวเข้าไปมี
บทบาทสำคัญต่อเศรษฐกิจของจังหวัดอุดรธานีในปัจจุบัน

คำสำคัญ: ชุมชนชาวไทยเชื้อสายเวียดนาม, การปรับตัวทาง
เศรษฐกิจ, การปรับตัวทางสังคม, อุดรธานี

Abstract

This article aims to study the economic and social adaptation of Vietnamese-Thai communities, Udonthani province that have been changing thoroughly a development period of communities. There are many factors that affect the economic and social of their communities, both directly and indirectly. For instance, Thailand-Vietnam government's relation in each period, the domestic political situations, the government policies for Vietnamese in Thailand, social surrounding and way of life of local people, the economic social changes in Udonthani province which results in the

adaptation which changing at all time. However, a culture and potential of Thai-Vietnamese are important to support their communities can overcome any difficulty and obstacle in the past. Resulting in Thai-Vietnamese communities stepping into a key role in the economic of Udonthani province in the present.

Key words: Thai-Vietnamese communities, economic adaptation, social adaptation, Udonthani,

บทนำ

นับตั้งแต่ที่กรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม² ทรงก่อตั้งเมืองอุดรธานีให้กลายเป็นศูนย์บัญชาการมณฑลลาวพวน³ ในปี ค.ศ. 1893 ทำให้เกิดการอพยพเคลื่อนย้ายถิ่นฐานของผู้คนต่างถิ่นเข้ามายังเมืองอุดรธานีเป็นจำนวนมาก โดยมีทั้งชาวไทย ชาวจีน และชาวเวียดนาม เดินทางเข้ามาอาศัยและทำมาหากินในเมืองอุดรธานีสำหรับชาวเวียดนาม เริ่มอพยพเข้ามาอาศัยในเมืองอุดรธานีตั้งแต่ปลายศตวรรษที่ 19 ต่อเนื่องถึงต้นศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา ซึ่งสามารถแบ่งช่วงเวลาการอพยพของชาวเวียดนามเข้ามายังจังหวัดอุดรธานีออกเป็น 3 ช่วง ดังนี้

² พลตรีพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม ทรงเป็นพระเจ้าลูกเธอองค์ที่ 25 ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงเป็นกำลังสำคัญของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในการรักษาดินแดนพระราชอาณาเขตของสยามทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภายหลังวิกฤตการณ์ ร.ศ. 112 (ค.ศ. 1893) ทำให้สยามต้องสละดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงให้แก่ฝรั่งเศส และห้ามสยามตั้งกองทหารและป้อมปราการอยู่ในรัศมี 25 กิโลเมตรของฝั่งแม่น้ำโขง ทำให้กรมหลวงประจักษ์ศิลปาคมซึ่งทรงเป็นข้าหลวงใหญ่สำเร็จราชการ จำเป็นต้องย้ายศูนย์บัญชาการมณฑลลาวพวนจากหนองคายมาตั้งที่อุดรธานีและทรงสร้างเมืองอุดรให้เจริญรุ่งเรืองสืบมา

³ มณฑลลาวพวน (มณฑลอุดร) ประกอบด้วย อุดรธานี ขอนแก่น เลย นครพนม หนองคาย และสกลนคร

1) ช่วงปลายศตวรรษที่ 19 ถึงต้นศตวรรษที่ 20 เป็นช่วงเวลาที่มิชชันนารีชาวเวียดนามในพื้นที่ภาคเหนือและภาคกลางของเวียดนามเดินทางเข้ามาอาศัยและทำมาหากินในเมืองอุดรธานี รวมทั้งยังมีนักปฏิวัติในขบวนการกู้ชาติเวียดนามจำนวนหนึ่งเดินทางเข้ามาอาศัยและเคลื่อนไหวเพื่อกอบกู้เอกราชจากฝรั่งเศสในพื้นที่อุดรธานี

2) ช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นช่วงเวลาที่มิชชันนารีชาวเวียดนามอพยพเข้ามายังจังหวัดอุดรธานีมากที่สุด ชาวเวียดนามเหล่านี้เดิมทีอาศัยในจังหวัดริมโขงฝั่งประเทศลาว และได้หนีการปราบปรามของกองกำลังฝรั่งเศสในปี ค.ศ. 1946 เข้ามายังประเทศไทย โดยทำการอพยพจากกรุงเวียงจันทน์ข้ามแม่น้ำโขงมายังจังหวัดหนองคาย ก่อนจะเดินทางต่อมายังจังหวัดอุดรธานีในเวลาต่อมา

3) ช่วงสหรัฐอเมริกาตั้งฐานทัพในจังหวัดอุดรธานีจนถึงปัจจุบัน (ค.ศ.1964-ปัจจุบัน) เป็นช่วงเวลาที่มิชชันนารีชาวเวียดนามจากจังหวัดใกล้เคียงเดินทางเข้ามาตั้งรกรากและทำมาหากินในจังหวัดอุดรธานี

ตลอดระยะเวลาการพัฒนาของชุมชนชาวไทยเชื้อสายเวียดนาม จังหวัดอุดรธานี ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก ภายในชุมชนทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมีเหตุปัจจัยที่สำคัญมาจากนโยบายของ

รัฐบาลไทยที่มีต่อชาวเวียดนามในแต่ละช่วง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในช่วงปลายทศวรรษที่ 1940 จนถึงปลายทศวรรษที่ 1980 เป็นช่วงเวลาที่รัฐบาลไทยมีนโยบายและมาตรการที่เข้มงวดและกีดกันชาวเวียดนามที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยในทุกรูปแบบ เช่น การจำกัดเขตที่อยู่อาศัย การห้ามประกอบอาชีพในบางสาขาอาชีพ การห้ามเรียนหนังสือ การจับกุมชาวเวียดนาม เป็นต้น ทำให้การดำรงชีวิตของชาวเวียดนามตลอดระยะเวลาเกือบ 40 ปี เต็มไปด้วยความยากลำบาก มีผลให้ชาวไทยเชื้อสายเวียดนามจำเป็นต้องปรับตัวทุกวิถีทางเพื่อให้ตนเองสามารถอยู่รอดปลอดภัย ทั้งนี้หลังจากที่รัฐบาลไทยมีการปรับเปลี่ยนนโยบายต่างประเทศกับประเทศในอินโดจีน นโยบายและมาตรการต่างๆ ที่มีต่อชาวเวียดนามในประเทศไทย เปลี่ยนไปในทิศทางที่ผ่อนปรนมากยิ่งขึ้น และเริ่มมีการอนุมัติให้สัญชาติไทยแก่ชาวเวียดนาม (ชาวเวียดนามที่อพยพเข้ามาในประเทศไทยช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2) ทำให้ชาวเวียดนามในจังหวัดอุดรธานีกลายเป็นพลเมืองไทยโดยสมบูรณ์ในเวลาต่อมา ซึ่งถือเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมากมายต่อเศรษฐกิจและสังคมภายในชุมชน และยังทำให้ชุมชนชาวไทยเชื้อสายเวียดนามก้าวเข้ามามีบทบาทสำคัญต่อการเศรษฐกิจของจังหวัดอุดรธานีจวบจนปัจจุบัน

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ ผู้เขียนได้ศึกษาจากการลงพื้นที่เก็บข้อมูล คำสัมภาษณ์ สังเกตการณ์ และ

แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้คนในชุมชนชาวไทยเชื้อสายเวียดนาม จังหวัดอุดรธานี ตั้งแต่เดือนธันวาคม 2557 ถึง เดือนธันวาคม 2558 และยังได้ใช้ข้อมูลที่เคยลงพื้นที่เมื่อปี 2554 มาเติมเต็ม การศึกษารั้งนี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น นอกจากนี้ผู้เขียนยังได้ศึกษา เอกสารที่ได้รับการตีพิมพ์และไม่ได้รับการตีพิมพ์ที่เกี่ยวข้องกับ ชุมชนเวียดนามในประเทศไทย ทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ ประกอบด้วย ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และภาษาเวียดนาม จากนั้น นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ และเสนอผลการศึกษาดังนี้

การปรับตัวอย่างเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนชาวไทยเชื้อสาย เวียดนาม จังหวัดอุดรธานีตั้งแต่แรกเริ่มก่อตั้งชุมชนจนถึงปัจจุบัน และมีการศึกษาครอบคลุมพื้นที่อาศัยของชาวไทยเชื้อสายเวียดนาม ในเขตอำเภอเมืองจังหวัดอุดรธานี รวมทั้งเขตอำเภอต่างๆ ของ จังหวัดอุดรธานี ที่มีชาวไทยเชื้อสายเวียดนามอาศัยอยู่ ประกอบด้วยอำเภอกุมภวาปี อำเภอเพ็ญ และอำเภอบ้านผือ

1. การประกอบอาชีพและการปรับตัวอย่างเศรษฐกิจของชุมชนชาวไทยเชื้อสายเวียดนามในจังหวัดอุดรธานี

หลังจากที่มีชาวเวียดนามอพยพเข้ามาอาศัยและทำมาหากินในเมืองอุดรธานีช่วงปลายศตวรรษที่ 19 และต้นศตวรรษที่

20 เศรษฐกิจของชุมชนชาวเวียดนามระยะแรกเป็นเศรษฐกิจแบบยังชีพ ทำเกษตรกรรม และเน้นการพึ่งพาธรรมชาติเป็นหลัก ดังเช่นที่บ้านหนองบัว⁴ ชาวเวียดนามในหมู่บ้านดำรงชีพด้วยการทำสวนปลูกพืชผักผลไม้ และเลี้ยงสัตว์ ขณะที่ชาวเวียดนามที่บ้านหนองโอน⁵ เลี้ยงชีพด้วยการตัดไม้ ทำสวน เลี้ยงสัตว์ (Nguyễn Quốc Lộc, 2006: 25) และเพาะปลูกมันเทศ โดยนำผลผลิตที่ได้ไปแลกกับข้าวสาร อาหาร สิ่งของเครื่องใช้ประจำวัน และยารักษาโรค (Trần Đình Lưu, 2004: 83) กับหมู่บ้านใกล้เคียง ซึ่งรูปแบบการแลกเปลี่ยนสินค้าดังกล่าวเป็นที่แพร่หลายในหมู่ชาวเวียดนามเมืองอุดรธานีในยุคนั้น นอกจากนี้ยังมีชาวเวียดนามประกอบอาชีพช่าง เช่น ช่างเลื่อย ช่างไม้ ช่างปูน เป็นต้น โดยอาชีพช่างเป็นอาชีพที่ถนัดแต่ดั้งเดิมของชาวเวียดนาม⁶ ขณะเดียวกันยังมีชาวเวียดนามอีกจำนวนหนึ่งค้าขายเล็กๆ ในตัวเมืองอุดรธานี

⁴ บ้านหนองบัว (Làng Nồng Búa) เป็นหมู่บ้านเวียดนามแห่งแรกในเมืองอุดรธานี ตั้งอยู่บริเวณด้านข้างสระหนองบัว ติดกับสถานีรถไฟจังหวัดอุดรธานีในปัจจุบัน และห่างจากใจกลางเมืองอุดรธานีประมาณ 3 กิโลเมตร

⁵ บ้านหนองโอน (Làng Nồng Ôn) เป็นหมู่บ้านเวียดนามแห่งที่สองในเมืองอุดรธานี ตั้งอยู่ที่บ้านหนองฮาง ต.เซียงพิณ อ.เมือง จ.อุดรธานี ห่างจากตัวเมืองอุดรธานีประมาณ 12 กิโลเมตร ปัจจุบันบ้านหนองโอนเป็นที่ตั้งของแหล่งศึกษาท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์โฮจิมินห์ (Khu di tích Chủ tịch Hồ Chí Minh)

⁶ ช่างฝีมือ (thủ công nghiệp) เป็นอาชีพดั้งเดิมของชาวเวียดนามที่มีมาแต่โบราณควบคู่กับการทำเกษตรกรรม ในพื้นที่ชนบทบริเวณดินดอน

ช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นช่วงเวลาที่มีชาวเวียดนามใหม่⁷ อพยพเข้ามาอย่างจังหวัดอุดรธานีมากที่สุด ชาวเวียดนามเหล่านี้ได้รับความช่วยเหลือเป็นอย่างดีจากรัฐบาลปรีดี พนมยงค์ ชาวไทยท้องถิ่น และชาวเวียดนามเก่า⁸ ที่อพยพเข้ามาอาศัยในจังหวัดอุดรธานีก่อนหน้านี้ อย่างไรก็ตามตามฐานะทางเศรษฐกิจของชาวเวียดนามระยะแรกค่อนข้างยากจน เนื่องจากไม่สามารถนำทรัพย์สินใดๆ ข้ามเข้ามาอย่างฝั่งไทยได้ ทำให้การดำรงชีวิตของชาวเวียดนามเป็นไปด้วยความยากลำบาก ชาวเวียดนามต้องแสวงหาช่องทางในการทำมาหากิน เพื่อให้สามารถเลี้ยงชีพได้ ซึ่งอาชีพค้าขายและอาชีพช่างเป็นอาชีพที่นิยมทำกันตั้งแต่สมัยที่ยังอาศัยอยู่ในประเทศลาว ทำให้ชาวเวียดนามเหล่านี้เลือกที่จะต่อยอดอาชีพที่ถนัดของตนในจังหวัดอุดรธานี

สามเหลี่ยมแม่น้ำแดงเป็นพื้นที่ที่มีการประกอบอาชีพช่างมากที่สุดเมื่อเทียบกับพื้นที่อื่นๆ ในประเทศเวียดนาม จากผลสำรวจของ Pierre Gourou พบว่า ช่วงต้นศตวรรษที่ 20 พื้นที่ชนบทบริเวณดินดอนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำแดงมีการประกอบอาชีพช่างมากถึง 108 สาขาที่แตกต่างกัน (Nguyễn Quang Ngọc, 2010: 109-111)

⁷ ชาวเวียดนามใหม่ หรือ ญวนใหม่ (Việt mới) หมายถึง ชาวเวียดนามที่อพยพเข้ามาในประเทศไทยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 หรือ ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1945 เป็นต้นไป ในอดีตทางการไทยมักเรียกชาวเวียดนามเหล่านี้ว่า “คนญวนอพยพ” หรือ “ชาวเวียดนามอพยพ”

⁸ ชาวเวียดนามเก่า หรือ ญวนเก่า (Việt cũ) หมายถึง ชาวเวียดนามที่อพยพเข้ามาในประเทศไทยก่อนสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 หรือก่อนปี ค.ศ. 1945

โดยผู้หญิงเวียดนามส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพค้าขายในตลาดสด เขตเทศบาลนครอุดรธานี เช่น ที่ตลาดเทศบาล 1 ตลาดเทศบาล 2 ตลาดบ้านห้วย ตลาดไทยอีสาน และตลาดหนองบัว สินค้าที่นำมาขายก็มีหลากหลายชนิด ไม่ว่าจะเป็นสินค้าประเภทเครื่องดื่ม เนื้อสัตว์ ยาเส้น ขนมนมเนย เสื้อผ้า ผักผลไม้ ข้าวของเครื่องใช้ในครัวเรือน นอกจากนี้ยังมีชาวเวียดนามเช่าแผงขายอาหารเวียดนามในตลาดสด รวมทั้งค้าขายกันเองภายในชุมชน ซึ่งอาหารเวียดนามที่นิยมนำมาขายนั้น ได้แก่ ก๋วยเตี๋ยว (phở) ปากหม้อญวน (bánh cuốn) ขนมแป้งญวน (bánh xèo) ขนมห้วยญวน (bánh bò) ข้าวเปียกเส้น หรือ กวยจั๊บญวน (cháo canh) หมูยอ (giò) แหนมเนือง (nem nuóng) และปอเปี๊ยะทอด (nem rán) ในยุคดังกล่าว แม่ค้าในตลาดสดเขตเทศบาลนครอุดรธานีส่วนใหญ่จะเป็นแม่ค้าชาวเวียดนาม เนื่องจากชาวจีนที่แต่เดิมนิยมค้าขายในตลาดสด ก็เริ่มมีฐานะและขยับขยายย้ายออกไปค้าขายยังถนนใหญ่ ส่วนชาวไทยท้องถิ่นยังไม่นิยมประกอบอาชีพค้าขาย แต่มักจะทำนากับรับราชการเป็นส่วนใหญ่ ขณะที่ผู้ชายเวียดนามส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพช่าง เช่น ช่างไม้ ช่างปูน ช่างทำเฟอร์นิเจอร์ ช่างเหล็ก ช่างไฟฟ้า ช่างเย็บผ้า ช่างซ่อมนาฬิกา ช่างถ่ายรูป เป็นต้น ในช่วงเวลาดังกล่าวยังมี กู๋ วัน ผอ (Cù Văn Phò) หรือเป็นที่รู้จักในหมู่ชาวเวียดนามว่า กู ลี เฟ็ต (Cụ Lý Phết) เป็นช่างรับเหมาก่อสร้างชาวเวียดนามที่อพยพจากเวียงจันทน์เข้ามาในไทย

ในปี ค.ศ. 1946 และตั้งถิ่นฐานอาศัยในจังหวัดอุดรธานี (Vũ Huy Tuông, 2010: 163) กู๋ วัน ฟอ เป็นผู้รับเหมาที่มีฝีมือที่สุดในยุคนั้น ถูกว่าจ้างให้เข้ามารับเหมาก่อสร้างอาคารสถานที่ราชการ (อาคารศาลากลางจังหวัดหลังเก่า ซึ่งปลูกสร้างในปี ค.ศ. 1947) ตลอดจนอาคาร ร้านค้า และโรงแรมของคนไทยเชื้อสายจีน (เพ็ญแข คชเดช, 2543: 135)

อย่างไรก็ตามเศรษฐกิจของชุมชนชาวเวียดนามในจังหวัดอุดรธานี เข้าสู่ภาวะที่ยากลำบากนับตั้งแต่ที่จอมพล ป.พิบูลสงคราม กลับขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี (ค.ศ. 1948-1957) มีการออกมาตรการควบคุมและกีดกันชาวเวียดนามอย่างเข้มงวด เนื่องจากรัฐบาลไทยมองว่าชาวเวียดนามเป็นภัยต่อความมั่นคงของประเทศ และยังให้การสนับสนุนระบอบคอมมิวนิสต์ โดยมาตรการกีดกันด้านเศรษฐกิจที่มีต่อชาวนั้น รัฐบาลได้ประกาศห้ามมิให้ชาวเวียดนามประกอบ 9 อาชีพ เช่น ช่างไม้ ช่างปูน ช่างตัดผม ช่างเย็บผ้า ช่างยนต์ ช่างไฟฟ้า คนขับรถ คนทำสวน คนรับจ้างฉีดยา หรือหมอที่ฝึกหัดเอง (ธัญญาทิพย์ ศรีพนา และ Trinh Dieu Thin, 2548: 108) ต่อมาในสมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ออกกฎหมายห้ามชาวเวียดนามประกอบอาชีพเพิ่มเติมเป็น 25 อาชีพ เช่น ถ่ายรูป ซ่อมวิทยุ ซ่อมรถยนต์ ช่างไฟ ช่างตัดผม ร้านขายยา ซ่อมจักรยานยนต์ ช่างเย็บผ้าผู้หญิง ทำนา และอาชีพอื่นๆ (ธัญญาทิพย์ ศรีพนา และ Trinh Dieu Thin, 2548: 92)

นอกจากนี้ชาวเวียดนามยังต้องเสียภาษีเงินได้และภาษีพาณิชย์อีกด้วย มาตราการเหล่านี้ล้วนส่งผลกระทบต่อการค้าเลี้ยงชีพของชาวเวียดนามในจังหวัดอุดรธานี ทั้งยังเพิ่มความยากลำบากในการดำรงชีพในประเทศไทย นอกจากนี้การที่รัฐบาลไทยไม่ให้อาณัติตามกฎหมายแก่ชาวเวียดนาม ยังส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจของชุมชนชาวเวียดนามในจังหวัดอุดรธานี ทำให้การประกอบอาชีพของชาวเวียดนามเต็มไปด้วยข้อจำกัด และไม่สามารถครอบครองอสังหาริมทรัพย์หรืออสังหาริมทรัพย์บางประเภทได้ ทั้งนี้หลายครอบครัวต่างดิ้นรนเพื่อให้ครอบครัวตนสามารถดำรงอยู่ได้ด้วยการขอความช่วยเหลือจากคนไทยหรือคนเวียดนามที่มีบัตรต่างด้าว เพื่อดำเนินการยืมชื่อแทนในการจดทะเบียนพาณิชย์ หรือครอบครองอสังหาริมทรัพย์นั้นๆ แทน ทำให้ครอบครัวเวียดนามจำนวนมากไม่น้อยถูกโกง และหมดเนื้อื่อประดาตัว จากเหตุดังกล่าวส่งผลให้ชาวเวียดนามใหม่รุ่นลูก (รุ่นที่ 2) จำนวนมากต้องหลบหนีออกนอกเขตไปทำงานในกรุงเทพฯ และต่างประเทศ⁹

⁹ในอดีตชาวเวียดนามใหม่ถูกจำกัดเขตที่พักอาศัย ซึ่งหากชาวเวียดนามต้องการเดินทางออกนอกเขตจังหวัดหรืออำเภอที่พักอาศัยจำเป็นต้องขออนุญาตจากเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบในแต่ละจังหวัดนั้นๆ แต่หากมีการออกนอกเขตพื้นที่ควบคุมโดยไม่ได้รับอนุญาต จะถูกปรับหรือถูกควบคุมตัวไปกักขังที่ศูนย์อบรมพิเศษลาดบัวขาว ซึ่งเป็นสถานที่กักกันชาวเวียดนามที่ออกนอกเขตจังหวัดที่ควบคุมโดยไม่ได้รับอนุญาต และที่ถูกจับในกรณีอื่นๆ (ธัญญาทิพย์ ศรีพินา และ Trinh Dieu Thin, 2548: 94)

อย่างไรก็ตาม ในปี ค.ศ.1964 เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจอย่างฉับพลันในจังหวัดอุดรธานี เมื่อรัฐบาลไทยอนุญาตให้สหรัฐอเมริกาเข้ามาตั้งฐานทัพอากาศในจังหวัดอุดรธานี มีทหารอเมริกันจำนวนประมาณ 8,000 นาย เข้ามาประจำการในฐานบินอุดรธานี (Udon Royal Thai Air force Base) และค่ายรามสูร เพื่อปฏิบัติการกิจต่อต้านการขยายตัวของลัทธิคอมมิวนิสต์ในอินโดจีน (พงษ์ศักดิ์ ปัตถา, 2550: 54) มีผลให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว เงินดอลลาร์แพร่สะพัดไปทั่วเมืองอุดรธานี มีการลงทุนก่อสร้างสาธารณูปโภคพื้นฐาน เช่น ถนน ไฟฟ้า ชลประทาน สาธารณสุข (พงษ์ศักดิ์ ปัตถา, 2550: 4) เกิดการอพยพและเคลื่อนย้ายของผู้คนต่างถิ่นทั้งในจังหวัดและต่างจังหวัดเข้ามาอาศัยและทำมาหากินในจังหวัดอุดรธานี ในจำนวนดังกล่าวมีชาวเวียดนามจากจังหวัดและอำเภอใกล้เคียงเดินทางหลบหนีเข้ามาทำงานในจังหวัดอุดรธานี เช่น จากจังหวัดหนองคาย (อ.เมือง อ.ท่าบ่อ อ.ศรีเชียงใหม่) และจังหวัดสกลนคร (อ.เมือง อ.พังโคน อ.สว่างแดนดิน) ทั้งนี้หลายครอบครัวเวียดนามในจังหวัดอุดรธานี ได้ใช้โอกาสดังกล่าวปรับตัวเข้ากับสภาพเศรษฐกิจเมืองอุดรธานีที่เติบโตอย่างรวดเร็วด้วยการเปิดและขยายร้านค้าให้บริการแก่ทหารอเมริกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ร้านตัดสูท ร้านตัดเย็บเสื้อผ้า ในย่านชอยภาพยนตร์เฉลิมวัฒนาเก่า (ถนนอุดรสุขวิ) ร้านอาหาร และ

ร้านขายของเบ็ดเตล็ดบริเวณด้านนอกค่ายทหารอเมริกา¹⁰ ความ
เฟื่องฟูของเศรษฐกิจจังหวัดอุดรธานีในยุคนี้ ประกอบกับอุปนิสัย
ของชาวเวียดนามที่ขยัน อดทน มัธยัสถ์ สู้งาน ทำให้ชาวเวียดนาม
ในจังหวัดอุดรธานีเริ่มสะสมทุนและก่อร่างสร้างตัวได้ หลาก
ครอบครัวมีฐานะดีขึ้น และพัฒนาเป็นเจ้าของธุรกิจในเวลาต่อมา

อีกจุดเปลี่ยนสำคัญที่ส่งผลต่อเศรษฐกิจของชุมชนชาว
เวียดนาม จังหวัดอุดรธานี เกิดขึ้นในสมัยรัฐบาลพลเอกชาติชาย
ชุมนะวัฒน์ ที่มีการปรับเปลี่ยนนโยบายการต่างประเทศ และรื้อฟื้น
ความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านอินโดจีน “เปลี่ยนสนามรบเป็น
สนามการค้า” และมีแนวนโยบายผ่อนปรนต่อชาวเวียดนามใน
ประเทศไทยเพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้นโยบายการให้สัญชาติไทยแก่
ลูกหลานชาวเวียดนามอพยพที่เกิดในประเทศไทย ตามมติ
คณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 29 พฤษภาคม ค.ศ.1990 ถือเป็นจุดเปลี่ยน
ครั้งสำคัญที่เอื้ออำนวยให้ชาวเวียดนามในอุดรธานีมีอิสระในการ
ประกอบอาชีพ และสามารถเป็นเจ้าของธุรกิจได้ถูกต้องตาม
กฎหมาย มีสิทธิ์ในการซื้อบ้านซื้อที่ดิน และที่สำคัญการได้สัญชาติ
ไทยยังเป็นใบเบิกทางให้ชาวเวียดนามก้าวเข้ามามีบทบาทสำคัญใน
ภาคธุรกิจการค้า ทั้งในเขตเทศบาลนครอุดรธานี และในอำเภอ
ต่างๆ ของจังหวัดอุดรธานี

¹⁰ สัมภาษณ์ คุณตา ฟาม วัน ต่วน, อายุ 93 ปี, วันที่ 30 เมษายน พ.ศ.
2558.

ปัจจุบันเศรษฐกิจของชุมชนชาวไทยเชื้อสายเวียดนาม จังหวัดอุดรธานี นับวันจะยิ่งเติบโตและมั่นคงมากยิ่งขึ้น ชาวไทยเชื้อสายเวียดนามได้เข้าไปมีบทบาทต่อเศรษฐกิจของจังหวัดอุดรธานีหลากหลายสาขา ทั้งในภาคอุตสาหกรรม ภาคการผลิต ภาคการค้าส่งค้าปลีก รวมทั้งภาคบริการ นอกจากนี้ชุมชนชาวไทยเชื้อสายเวียดนามยังมีส่วนสำคัญในการช่วยพัฒนาเศรษฐกิจของจังหวัดให้เจริญก้าวหน้า ทั้งนี้ธุรกิจของชาวไทยเชื้อสายเวียดนามจำนวนมากไม่น้อยที่กำลังขยายการลงทุนไปยังพื้นที่ต่างๆ ทั่วประเทศ ไม่ว่าจะเป็นธุรกิจผลิตภัณฑ์หลังคาเหล็ก ธุรกิจจำหน่ายรถจักรยานยนต์ ธุรกิจอาหารเวียดนาม (แหนมเนือง) ร้านอาหาร เป็นต้น และบางธุรกิจมีการขยายการลงทุนไปยังต่างประเทศ เช่น ประเทศมาเลเซีย ประเทศลาว เป็นต้น นอกจากนี้วัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวไทยเชื้อสายเวียดนามที่มักช่วยเหลือซึ่งกันและกันในชุมชน เป็นสิ่งส่งเสริมให้เศรษฐกิจของชุมชนชาวไทยเชื้อสายเวียดนาม นับวันจะยิ่งแข็งแกร่งมากยิ่งขึ้น เห็นได้ชัดจากการรวมกลุ่มทางธุรกิจภายในชุมชนชาวไทยเชื้อสายเวียดนามในนาม "ชมรมธุรกิจไทย-เวียดนาม จังหวัดอุดรธานี (Hội Doanh nhân Thái-Việt Nam tỉnh Udonthani)" ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือกันในด้านธุรกิจ ร่วมมือทางเศรษฐกิจ และเป็นสะพานเชื่อมการค้าการลงทุนระหว่างไทยและเวียดนาม ย่อมเป็นสิ่งบ่งบอกถึงความสมัครสมาน

สามัคคีของผู้คนในชุมชนได้เป็นอย่างดี ในปัจจุบันชาวไทยเชื้อสาย
เวียดนามในจังหวัดอุดรธานี ประกอบหลากหลายอาชีพ ได้แก่

- กิจการร้านอาหาร อาทิ ร้านอาหารเวียดนาม ร้านอาหาร
ไทย ร้านอาหารอีสาน ร้านกาแฟ เป็นต้น

- โรงงานผลิตและจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์หลังคาเหล็ก
(Metal Sheet)

- ร้านขายเสื้อผ้าในตลาดห้าแยก และตลาดโป้เปื้อนอุดร

- ร้านทองในเขตเทศบาล และในอำเภอต่างๆ ของจังหวัด

- โรงเรียนเอกชน เช่น โรงเรียนกวตวิชา โรงเรียนอนุบาล

โรงเรียนดนตรี เป็นต้น

- โรงงานผลิตและจำหน่ายลูกชิ้น

- โรงแรม รีสอร์ท และอพาร์ทเมนท์

- โรงรับจำนำ

- อู่ซ่อมรถยนต์

- โรงกลึง

- บริษัทรับเหมาก่อสร้าง และโครงการบ้านจัดสรร

- ตัวแทนจำหน่ายรถยนต์ และรถจักรยานยนต์

- รับราชการ เช่น แพทย์ ครู อาจารย์ และข้าราชการใน

หน่วยงานภาครัฐ

- ร้านค้าปลีก เช่น ร้านตัดสูท ร้านถ่ายรูป ร้านขาย
เครื่องใช้ไฟฟ้า ร้านมือถือ ร้านล้างรถ ร้านขาย-ซ่อมนาฬิกา ร้าน

ขายอุปกรณ์ก่อสร้าง ร้านสังฆภัณฑ์ ร้านเฟอร์นิเจอร์ ร้านหม้อน้ำ
ร้านไดนาโม ร้านขายเสื้อผ้าและอุปกรณ์กีฬา ร้านเครื่องเขียน ร้าน
ขายผลิตภัณฑ์อาหารเวียดนามแปรรูป (หมูยอ แหนม ขนมปัง
เวียดนาม มะพร้าวแก้ว) ร้านประดับยนต์ ร้านขายแว่นตา เป็นต้น

2. วิถีชีวิตและการปรับตัวทางสังคมของชุมชนชาวไทยเชื้อสาย เวียดนามในจังหวัดอุดรธานี

สภาพชุมชนและการอยู่อาศัย

ชุมชนชาวเวียดนามในอดีตอาศัยกระจายตัวปะปนอยู่กับ
ชาวไทยและชาวจีนตามแหล่งชุมชนในเขตเทศบาล และบริเวณ
รอบนอกตัวเมืองอุดรธานี ต่อมาเมื่อชาวเวียดนามใหม่อพยพเข้ามา
อาศัยในจังหวัดอุดรธานี ชุมชนเวียดนามได้เกิดการขยายตัว
กระจายไปทั่วเขตเทศบาลนครอุดรธานี ชาวเวียดนามส่วนใหญ่มัก
อาศัยอยู่กันเป็นกลุ่มบริเวณเดียวกันตามตรอกซอยต่างๆ ในเขต
เทศบาล และแทบไม่มีครอบครัวเวียดนามไหนที่อยู่อย่างโดดเดี่ยว
โดยสาเหตุที่ทำให้ชาวเวียดนามจำเป็นต้องจับกลุ่มอาศัยอยู่ละแวก
เดียวกัน เนื่องจากการดำเนินมาตรการและนโยบายที่เข้มงวดของ
รัฐบาลไทยที่มีต่อชาวเวียดนามในอดีต ส่งผลให้ชาวเวียดนาม
จำเป็นต้องอาศัยกันเป็นกลุ่มเพื่อความปลอดภัยและมั่นคงในชีวิต

และทรัพย์สิน นอกจากนี้วัฒนธรรมการอาศัยกันเป็นกลุ่มตามวิถีชีวิตแบบหมู่บ้านในชนบทเวียดนาม (làng quê) มีส่วนสำคัญที่ทำให้ชาวเวียดนามมักจับกลุ่มอาศัยร่วมกันแม้ว่าจะไม่ได้อาศัยในประเทศของตนก็ตาม ขณะเดียวกันด้วยข้อจำกัดด้านการเงินที่ชาวเวียดนามไม่สามารถนำทรัพย์สินใดๆ ข้ามเข้ามายังฝั่งไทยได้ ทำให้หลายครอบครัวต้องไปเช่าบ้านคนไทยอาศัยตามตรอกซอยต่างๆ ในตัวเมืองอุดรธานี

แม้ว่าชาวเวียดนามจะนิยมอาศัยอยู่กันเป็นกลุ่มในละแวกเดียวกันตามความคุ้นชินเดิม แต่กลับไม่ปรากฏสิ่งปลูกสร้างที่แสดงออกถึงวัฒนธรรมเวียดนามภายนอกครัวเรือนที่มักพบเห็นได้ตามหมู่บ้านในชนบทของประเทศเวียดนาม เช่น ประตูหมู่บ้าน (cổng làng) รั้วไผ่ (luỹ che) ศาลาประชาคมหมู่บ้าน (đình làng) หรือ ศาลเจ้าประจำหมู่บ้าน (đền thờ làng) เนื่องจากชาวเวียดนามในจังหวัดอุดรธานีต้องการที่จะปรับตัวให้เข้ากับสภาพสังคมไทย¹¹ และเพื่อให้สามารถอาศัยอยู่ในสังคมไทยได้อย่างสงบสุขในช่วงเวลาที่ต้องประสบกับภาวะกดดันและยากลำบากในการดำรงชีวิตในอดีต ทั้งนี้สภาพบ้านเรือนของชาวเวียดนามในอดีตส่วนใหญ่จะเป็นบ้านดินหรือบ้านไม้สองชั้นเล็กๆ เรียงรายติดกันตลอดแนวตรอกซอย โดยครอบครัวที่พอมีทุนทรัพย์มักจะเช่าบ้านไม้ของคนไทยอาศัย ส่วนครอบครัวที่มีทุนทรัพย์จำกัดมักเช่าบ้าน

¹¹ สัมภาษณ์ คุณ เงิน มิ่งห์ จุง, อายุ 57 ปี, วันที่ 15 กรกฎาคม พ.ศ. 2558.

ดินอาศัย ภายในบ้านของชาวเวียดนามจะมีการตั้งหิ้งบูชาปิตุภูมิ¹² และหิ้งบูชาบรรพบุรุษ¹³ไว้คู่กันในพื้นที่สำคัญที่สุดของบ้าน เพื่อเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้คนในครอบครัว บ้านแต่ละหลังของชาวเวียดนามจะมีพื้นที่เฉลี่ยประมาณ 64 ตารางเมตร ส่วนใหญ่มัก

¹² หิ้งบูชาปิตุภูมิ (bàn thờ Tổ Quốc) เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์และเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของชุมชนชาวไทยเชื้อสายเวียดนามในอดีต เป็นสัญลักษณ์แสดงถึงความสำนึกกรักบ้านเกิดปิตุภูมิของตน หิ้งบูชาปิตุภูมิตั้งเดิมมีลักษณะเดียวกันทั้งชุมชน คือ มีรูปโฮจิมินห์อยู่กลาง ด้านบนรูปเขียนว่า “ประเทศชาติอยู่เหนือสิ่งอื่นใด (Tổ Quốc trên hết)” ทางด้านซ้ายเขียนว่า “ขยัน มัธยัสถ์ อดทน ข้ามผ่านความลำบาก (Cần kiệm nhẫn nại vượt qua khó)” และทางด้านขวารูป เขียนว่า “เวียดนามไทยรักใคร่กลมเกลียวยืนนาน (Việt Thái thân thiết muôn năm)” และด้านล่างรูปเขียนว่า “ประธานโฮจิมินห์จงเจริญ (Hồ Chủ tịch muôn năm)” (สัมภาษณ์ คุณป้า เหวียน ถิ ชวน แอ็งห์, อายุ 63 ปี, วันที่ 1 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2554) อย่างไรก็ตามหิ้งบูชาปิตุภูมิกลายเป็นสิ่งต้องห้ามนับตั้งแต่ที่รัฐบาลไทยออกกฎหมายห้ามชาวเวียดนามเคลื่อนไหวกิจกรรมใดๆ ที่ภาครัฐมองว่าเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคง ส่งผลให้ทุกครอบครัวเวียดนามจำเป็นต้องรื้อหิ้งบูชาปิตุภูมิทิ้งไป ทำให้ในปัจจุบันไม่หลงเหลือหิ้งบูชาปิตุภูมิให้เห็นในชุมชนชาวไทยเชื้อสายเวียดนาม จังหวัดอุดรธานี (สัมภาษณ์ คุณตา เจิ่น แหม่ง ห่ง, อายุ 81 ปี, วันที่ 31 มกราคม พ.ศ. 2554.)

¹³ หิ้งบูชาบรรพบุรุษ (bàn thờ tổ tiên) เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทางวัตถุและจิตใจที่สำคัญของชาวไทยเชื้อสายเวียดนาม แสดงออกถึงความกตัญญูรู้คุณบิดามารดา บรรพบุรุษผู้ให้กำเนิด โดยหิ้งบูชาบรรพบุรุษของชาวไทยเชื้อสายเวียดนามมีลักษณะเรียบง่าย ไม่หรูหรา มีการประดับรูปบรรพบุรุษ ดอกไม้ธูปเทียน ในปัจจุบันหิ้งบูชาบรรพบุรุษยังคงดำรงอยู่ในชุมชนชาวไทยเชื้อสายเวียดนามเรื่อยมา

มีการปลูกสวนเล็กๆ บริเวณหน้าบ้าน และในแต่ละหมู่บ้าน (làng) ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ชาวเวียดนามในชุมชนกำหนดกันเอง จะมีแปลงที่ดินเปล่าไว้สำหรับเล่นกีฬา ออกกำลังกาย และจัดกิจกรรมในชุมชน ดังเช่นในอดีตชาวเวียดนามมักจะจัดการแข่งขันวอลเลย์บอลระหว่างหมู่บ้านในชุมชนเวียดนามจังหวัดอุดรธานี ในช่วงเทศกาลตรุษเวียดนาม วันชาติเวียดนาม และวันคล้ายวันเกิดของประธานโฮจิมินห์ อย่างไรก็ตามภายหลังจากที่ชาวเวียดนามได้รับสัญชาติไทยในช่วงทศวรรษที่ 1990 ชุมชนเวียดนามในจังหวัดอุดรธานีเกิดการเปลี่ยนแปลงและการเคลื่อนย้ายถิ่นฐานของผู้คนออกจากชุมชน หลายครอบครัวได้ย้ายออกจากซอยมาอยู่ตึกแถวหรืออาคารพาณิชย์ติดถนนใหญ่เพื่อสะดวกในการทำการค้า หลายครอบครัวได้รื้อบ้านไม้ทิ้งและสร้างบ้านปูนแทนที่ ลูกหลานชาวเวียดนามในชุมชนเริ่มทยอยเดินทางออกไปเรียนหนังสือและไปทำงานที่กรุงเทพฯ และตามต่างจังหวัด ทำให้สภาพชุมชนเวียดนามในอดีตกลับกลายเป็นชุมชนที่มีแต่ผู้สูงอายุชาวเวียดนามอาศัย นอกจากนี้ชุมชนเวียดนามในอดีต ดังเช่น บ้านหนองบัวที่เคยมีชาวเวียดนามอาศัยหนาแน่นก็กลายเป็นโรงงานของชาวไทยเชื้อสายจีน และไม่หลงเหลือสภาพชุมชนในอดีตให้เห็น เนื่องจากที่ตั้งของบ้านหนองบัวเดิมตั้งอยู่ห่างจากถนนใหญ่ (ถนนนิตโย) ประมาณ 800 เมตร ทำให้ไม่เหมาะกับการทำการค้า ส่งผลให้ชาวเวียดนามในบ้านหนองบัวทยอยพากันย้ายออกไปอาศัยในพื้นที่อื่น

เช่นเดียวกับที่บ้านหนองโอนที่ตั้งอยู่ห่างจากตัวเมืองอุดรธานี ประมาณ 12 กิโลเมตร ในอดีตเคยเป็นหมู่บ้านเวียดนามอีกแห่งที่มี ชาวเวียดนามอาศัยอยู่หนาแน่น ก็กลายสภาพเป็นหมู่บ้านชาวไทย และมีเพียงครอบครัวชาวเวียดนามเก่าอาศัยอยู่ 2 ครอบครัว¹⁴ หลงเหลือไว้เพียงแต่แหล่งศึกษาท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ โฮจิมินห์ที่ชาวไทยเชื้อสายเวียดนามร่วมกับหน่วยงานราชการ ท้องถิ่นสร้างขึ้นเพื่อเป็นสถานที่รำลึกถึงประธานโฮจิมินห์ที่ครั้งหนึ่ง เคยมาพำนักและเคลื่อนไหวกู้ชาติเวียดนามในพื้นที่แห่งนี้

ปัจจุบันชาวไทยเชื้อสายเวียดนามอาศัยกระจายตัวไปทั่ว ทุกพื้นที่ในเขตเทศบาลนครอุดรธานี สามารถแบ่งได้เป็น 4 ชุมชน ใหญ่ๆ ดังนี้

1. ชุมชนสร้างหลวง (làng Sảng Luông) เป็นชุมชน เวียดนามที่เก่าแก่แห่งหนึ่งของจังหวัดอุดรธานี ชาวไทยเชื้อสาย เวียดนามอาศัยกระจายตามถนนสร้างหลวง (ด้านหน้าตลาด เทศบาล 1) ถนนหมากแข้ง และถนนตำรวจ ในอดีตชุมชนสร้าง หลวงเคยเป็นที่ตั้งของสมาคมเหวียดเกี่ยวกับกู้ชาติ (Tông Hội Việt kiêu cứu quốc)¹⁵ ซึ่งเป็นศูนย์กลางการเคลื่อนไหวกู้ชาติของชาว เวียดนามในประเทศไทย รวมทั้งในอดีตบริเวณดังกล่าวมีครอบครัว

¹⁴ สัมภาษณ์ คุณลุง เงิน จ่อง ต่าย, อายุ 70 ปี, วันที่ 20 เมษายน พ.ศ. 2558.

¹⁵ สัมภาษณ์ คุณฟาม วัน บิ่งห์, อายุ 57 ปี, วันที่ 5 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2554.

ชาวเวียดนามอาศัยอยู่หนาแน่นตามซอยต่างๆ บนถนนสร้างหลวง ชาวเวียดนามในจังหวัดอุดรธานี เรียกว่า สอม ต่ง (xóm Tồng) หรือคุ้มสมาคม ปัจจุบันมีชาวไทยเชื้อสายเวียดนามอาศัยบริเวณ ชุมชนสร้างหลวงประมาณ 350 ครัวเรือน

2. ชุมชนบ้านจิก (làng Bản Chìc) ตั้งอยู่บริเวณซอยศรีสุข 1 ซอยศรีสุข 2 (ด้านหน้าโรงพยาบาลนอร์ธัมพระเก่า) ถนนนเรศวร และถนนศรีชมชื่น ในอดีตชุมชนบ้านจิกมีความสำคัญในด้าน ประวัติศาสตร์การกู้ชาติเวียดนาม เนื่องจากเคยเป็นพื้นที่ เคลื่อนไหวปฏิวัติกู้ชาติเวียดนามทั้งในช่วงสงครามต่อต้านฝรั่งเศส และสหรัฐอเมริกา ปัจจุบันชุมชนบ้านจิกมีชาวไทยเชื้อสาย เวียดนามอาศัยอยู่ประมาณ 200 ครัวเรือน

3. ชุมชนสี่แยก (làng Siyek) เป็นชุมชนเวียดนามขนาดใหญ่ครอบคลุมหลายพื้นที่ ได้แก่ บริเวณสี่แยกหอนาฬิกา (สี่แยก คอกวัว) ถนนประจักษ์ศิลปาคม ถนนแจ่มนุสรณ์ ถนนอดุลยเดช ถนนสี่ศรีธา และถนนวัฒนธรรม ในอดีตชุมชนสี่แยกบริเวณซอย โรงพยาบาลเฉลิมวัฒนาเก่า เป็นอีกหนึ่งพื้นที่ที่มีชาวเวียดนามตั้ง บ้านเรือนอาศัยอยู่หนาแน่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วง สหรัฐอเมริกาเข้ามาตั้งฐานทัพในจังหวัดอุดรธานี ชาวเวียดนามใน ซอยโรงพยาบาลเฉลิมวัฒนาเปิดร้านตัดเย็บเสื้อผ้าขายให้กับ ทหารอเมริกันอย่างคึกคัก ทำให้ชุมชนแห่งนี้กลายเป็นย่าน เศรษฐกิจที่สำคัญที่สุดแห่งหนึ่งของชุมชนเวียดนามในอดีต ต่อมา

เมื่อสงครามเวียดนามสิ้นสุด สหรัฐอเมริกาได้ถอนทหารออกจากจังหวัดอุดรธานี ร้านตัดเย็บเสื้อผ้าในซอยโรงภาพยนตร์เฉลิมพัฒนาพากันปิดตัวลง และเลิกกิจการไปประกอบอาชีพอื่น ปัจจุบันพื้นที่โรงภาพยนตร์เฉลิมพัฒนาถูกแทนที่ด้วยศูนย์การค้าตึกคอม แลนด์มาร์ค อุดรธานี ทำให้ไม่มีชุมชนเวียดนามในซอยโรงภาพยนตร์เฉลิมพัฒนาเดิมหลงเหลืออยู่อีก ในปัจจุบันชุมชนสี่แยกมีชาวไทยเชื้อสายเวียดนามอาศัยอยู่ประมาณ 340 ครัวเรือน

4. ชุมชนห้าแยก (làng Hayek) ตั้งอยู่บริเวณโดยรอบน้ำพุประจักษ์อุดร (ห้าแยกน้ำพุ) ตลาดเจ้าพระยาอุดร และตามถนนทหาร ถนนโพศรี (ตลาดไทยอีสาน) ถนนนิตโย (บริเวณตลาดหนองบัว) ชุมชนห้าแยกถือเป็นย่านเศรษฐกิจที่สำคัญของเมืองอุดรธานี ตั้งแต่อดีตจวบจนปัจจุบัน ชาวไทยเชื้อสายเวียดนามในชุมชนห้าแยกส่วนใหญ่ประกอบธุรกิจค้าผ้าในตลาดเจ้าพระยาอุดร ซึ่งเป็นตลาดค้าส่งผ้าที่ใหญ่ที่สุดของจังหวัดอุดรธานี และภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ปัจจุบันชุมชนห้าแยกมีชาวไทยเชื้อสายเวียดนามอาศัยอยู่ประมาณ 250 ครัวเรือน

นอกจากชาวไทยเชื้อสายเวียดนามจะตั้งถิ่นฐานในเขตเทศบาลนครอุดรธานี ยังมีชาวไทยเชื้อสายเวียดนามอีกจำนวนหนึ่งอาศัยตามต่างอำเภอของจังหวัดอุดรธานี เช่น อำเภอกุมภวาปี อำเภอเพ็ญ อำเภอบ้านผือ อำเภอกุดจับ อำเภอหนองวัวซอ เป็นต้น ชาวไทยเชื้อสายเวียดนามที่อาศัยอยู่ต่างอำเภอส่วนใหญ่จะเป็น

ชาวเวียดนามที่เคียดแค้นในเขตเทศบาลนครอุดรธานี จากนั้นย้ายออกไปประกอบอาชีพหรือขยายธุรกิจยังอำเภอต่างๆ ในจังหวัดอุดรธานี

ครอบครัว เครือญาติ วัฒนธรรมและการอยู่ร่วมกับชุมชนชาวไทย

ครอบครัวชาวไทยเชื้อสายเวียดนามในจังหวัดอุดรธานีมีลักษณะเป็นครอบครัวเดี่ยวที่ประกอบด้วยสามี ภรรยา และบุตรที่ยังไม่ได้แต่งงาน ครอบครัวเวียดนามยังคงถือปฏิบัติธรรมเนียมชายเป็นใหญ่ โดยถือฝ่ายชายที่มีอาวุโสสูงสุดในครอบครัวเป็นหัวหน้าครอบครัว มีอำนาจในการตัดสินใจเรื่องสำคัญภายในครอบครัว รวมทั้งยังมีหน้าที่สำคัญในการประกอบพิธีบูชาบรรพบุรุษ อย่างไรก็ตาม ค่านิยมชายเป็นใหญ่กลับมิได้เหมือนดังเช่นที่ประเทศเวียดนามเสียทีเดียว เนื่องจากชาวไทยเชื้อสายเวียดนามได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมไทยมามาก ทำให้ในแต่ละครอบครัวให้ความสำคัญลูกชายกับลูกสาวเท่าเทียมกัน (พิสิฐ อำนวยเงินตรา, 2557: 631) ขณะที่ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวชาวไทยเชื้อสายเวียดนามมีลักษณะที่แน่นแฟ้น และให้ความสำคัญกับสถาบันครอบครัวเป็นอันดับแรก โดยยึดถือหลักปฏิบัติตามแนวคิดขงจื้ออย่างเคร่งครัด เช่น การให้ความเคารพนับถือผู้อาวุโสในครอบครัว

กัตถุญกตเวทีต้อปีตามารดาและบรรพบุรุษของตน รวมทั้งมี
การอบรมสั่งสอนให้มีความรักและสามัคคีในหมู่ญาติพี่น้องของตน

ความสัมพันธ์ของชาวไทยเชื้อสายเวียดนามภายในชุมชน
ด้วยตนเอง มักแสดงออกถึงความสมัครสมานสามัคคีและช่วยเหลือ
เกื้อกูลกันระหว่างคนในชุมชน ผ่านงานหรือกิจกรรมต่างๆ ทั้ง
กิจกรรมส่วนตัวและส่วนรวม โดยในอดีตไม่ว่าจะเป็นงานเล็กหรือ
งานใหญ่ของแต่ละครอบครัว เช่น งานแต่งงาน งานศพ งาน
ครบรอบวันตายของบรรพบุรุษ (ngày giỗ) งานขึ้นบ้านใหม่
 เป็นต้น ชาวไทยเชื้อสายเวียดนามในชุมชนต่างพร้อมใจกันเข้าร่วม
และช่วยเหลือเจ้าภาพในด้านต่างๆ เช่น การจัดสถานที่
การเตรียมอาหารเครื่องดื่ม และการให้ความช่วยเหลือด้าน
อื่นๆ อย่างไรก็ตามแม้ว่าสภาพสังคมในยุคปัจจุบันจะเปลี่ยนแปลง
ไปจากอดีต แต่การให้ความสำคัญกับผู้คนในชุมชนกลับมิได้เจือจาง
ไปตามกาลเวลา หากแต่เป็นการปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัยใหม่
จากเดิมที่ช่วยเหลือกันผ่านการใช้แรงงาน ถูกปรับเปลี่ยนไปสู่
รูปแบบของสิ่งของหรือเงินทองให้กับเจ้าภาพแทน ขณะที่งานหรือ
กิจกรรมส่วนรวมของชุมชน เช่น งานวันตรุษเวียดนาม (Tết) งาน
เลี้ยงของกลุ่มหรือองค์กรต่างๆ ในชุมชน งานบุญของวันสุนทร
ประดิษฐ์ (chùa Khánh An) งานไหว้ศาลเจ้าเงิน ฮึง ต่าว (đền
thờ Trần Hưng Đạo) เป็นต้น ชาวไทยเชื้อสายเวียดนามใน

จังหวัดอุดรธานีต่างเข้าร่วมและสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน
อย่างแข็งขัน

ความสัมพันธ์กับผู้คนภายนอกชุมชน อาจถ่ายทอดผ่านคำ
สอนของครอบครัวชาวไทยเชื้อสายเวียดนามในจังหวัดอุดรธานี
ตั้งแต่อดีตที่จะสอนให้ทุกคนในครอบครัวรักคนไทย เพราะคนไทย
ได้ช่วยเหลือคนเวียดนามไว้มากเมื่อครั้งอดีต รวมถึงสำนวนที่
ชาวไทยเชื้อสายเวียดนามในจังหวัดอุดรธานีนิยมสอนลูกหลานว่า
“อยู่ให้เขารัก จากให้เขาคิดถึง” มีความหมายว่า “อยู่แผ่นดินไทย
ต้องทำให้คนไทยรัก และหลังจากกลับเวียดนามต้องทำให้คนไทย
คิดถึง” เป็นสำนวนที่ยังคงใช้สอนลูกหลานชาวไทยเชื้อสาย
เวียดนามเพื่อให้ปรับใช้กับสังคมในยุคปัจจุบัน (พิสิฐ อำนวย
จินตรา, 2557: 631) คำสอนดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงวิถีคิดของ
ชาวไทยเชื้อสายเวียดนามกับท้องถิ่นที่พยายามจะสานสัมพันธ์กับ
ผู้คนในท้องถิ่นนับตั้งแต่ที่อพยพเข้ามาอาศัยในแผ่นดินไทย ทั้งนี้
ความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยเชื้อสายเวียดนามกับผู้คนท้องถิ่นใน
จังหวัดอุดรธานีมีความสัมพันธ์ที่ดีเสมอมา แม้ในบางช่วงที่รัฐบาล
ไทยพยายามให้ภาพชาวเวียดนามเป็นผู้ร้ายและเป็นภัยต่อความ
มั่นคงของประเทศ แต่ผู้คนท้องถิ่นในจังหวัดอุดรธานีต่างเห็นอก
เห็นใจและให้ความช่วยเหลือที่ดีกับชาวเวียดนามเสมอมา
นอกจากนี้ในงานเทศกาลและงานประเพณีต่างๆ ของท้องถิ่น ไม่ว่าจะ
เป็นงานถนนอาหารสงกรานต์เมืองอุดรธานี งานประเพณีลอย

กระทรวง งานประจำปีทุ่งศรีเมืองอุดร งานบุญ ทอดกฐิน ทอดผ้าป่า ชาวไทยเชื้อสายเวียดนามในจังหวัดอุดรธานีต่างเข้าร่วมงานอย่างพร้อมเพรียง นอกจากนี้ในงานสำคัญของทางราชการ เช่น งานวันพ่อแห่งชาติ งานวันแม่แห่งชาติ งานวันจักรี งานวันปิยมหาราช ชาวไทยเชื้อสายเวียดนามก็เข้าร่วมกับทางราชการอยู่เป็นประจำ ในทางกลับกัน งานและกิจกรรมต่างๆ ที่ชุมชนชาวไทยเชื้อสายเวียดนามจัดขึ้นก็มีการเชิญผู้ว่าราชการจังหวัดอุดรธานี นายกเทศมนตรีเทศบาลนครอุดรธานี เจ้าหน้าที่ระดับสูงในหน่วยงานราชการของท้องถิ่น มาเป็นประธานในพิธีอยู่เสมอ นอกจากนี้งานเฉลิมฉลองเทศกาลวันตรุษเวียดนาม ณ แหล่งศึกษาท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์โฮจิมินห์ ชาวไทยเชื้อสายเวียดนามจังหวัดอุดรธานี จะเชิญนายกองค์การบริหารส่วนตำบลเชียงพิณ และชาวบ้านในละแวกใกล้เคียงเข้าร่วมเฉลิมฉลองกินเลี้ยงในงานเป็นประจำทุกปี

การสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยเชื้อสายเวียดนามในจังหวัดอุดรธานี

การสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยเชื้อสายเวียดนามเป็นวัฒนธรรมดั้งเดิมที่ตกทอดมาจากเมื่อครั้งอาศัยอยู่ในประเทศเวียดนาม ซึ่งมีการนำรูปแบบดั้งเดิมมาปรับใช้ให้เข้ากับ

บริบทสังคมไทย การสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทย
เชื้อสายเวียดนามในแต่ละยุคต่างมีจุดประสงค์ที่แตกต่างกัน
สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ช่วง ดังนี้

1. การสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทย เชื้อสายเวียดนามช่วงต้นทศวรรษที่ 1920 ถึงกลางทศวรรษที่ 1930

การสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยเชื้อสาย
เวียดนามในเมืองอุดรธานีระยะนี้ เป็นไปเพื่อรวบรวมชาวเวียดนาม
ที่อาศัยกระจัดกระจายในเมืองอุดรธานีให้เข้ามาอาศัยร่วมกันเพื่อ
สนับสนุนการเคลื่อนไหวปฏิวัติกู้ชาติเวียดนาม เสริมสร้าง
ความสามัคคีและความรักชาติในหมู่ชาวเวียดนาม โดยมีการจัดตั้ง
องค์กรเคลื่อนไหวต่อต้านฝรั่งเศสหลายองค์กรในพื้นที่อุดรธานี อาทิ
สาขาของสมาคมสหายนุชนเวียดนามปฏิวัติ (Chi bộ Việt Nam
Thanh niên Cách mạng Đồng chí hội) สมาคมสหกรณ์ (Hội
Hợp tác) สมาคมมิตรภาพ (Hội Thân ái) และกลุ่มอื่นๆ ในชุมชน
เช่น กลุ่มสตรี (tổ chức phụ nữ) กลุ่มเยาวชน (tổ chức thiếu
niên) เป็นต้น (Chu Đức Tính, 2005: 157) ทำให้อุดรธานี
กลายเป็นศูนย์กลางการเคลื่อนไหวของชาวเวียดนามในภาคอีสาน
(Nguyễn Quốc Lộc, 2006: 23) กลุ่มองค์กรต่างๆ ในขบวนการ
กู้ชาติเวียดนามมีการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งถึงกลาง

ทศวรรษที่ 1930 ได้สลายตัวไปหลังจากทางการไทยห้ามชาวเวียดนามเคลื่อนไหวกองการเมืองภายในประเทศ รวมทั้งมีการจับกุมชาวเวียดนามที่เคลื่อนไหวในเมืองอุดรธานี อย่างไรก็ตาม ในช่วงปี ค.ศ.1942-1943 มีการก่อตั้งสมาคมเหวียดเกี่ยวกับชาติ (Tông Hội Việt kiều cứu quốc) ขึ้นในคุ้มสร้างหลวง (Xóm Tồng) จังหวัดอุดรธานี เพื่อเคลื่อนไหวต่อต้านฝรั่งเศสก่อนถูกสังยุบในปีค.ศ.1952

2. การสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยเชื้อสายเวียดนามช่วงปลายทศวรรษที่ 1940 ถึงปลายทศวรรษที่ 1970

การสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยเชื้อสายเวียดนามระยะนี้เป็นการรวมกลุ่มภายหลังจากที่ชาวเวียดนามอพยพลี้ภัยสงครามเข้ามาอาศัยอยู่จังหวัดอุดรธานีได้ระยะหนึ่ง ซึ่งเป็นการจัดตั้งอย่างลับๆ ภายในชุมชน มีวัตถุประสงค์เพื่อปกป้องชาวเวียดนามในชุมชนให้รอดพ้นจากสถานการณ์ความยากลำบากในการดำรงชีวิต อันเนื่องมาจากนโยบายและมาตรการต่างๆ ของรัฐบาลไทยที่มีต่อชาวเวียดนามในประเทศไทย รวมทั้งเพื่อเสริมสร้างความสามัคคีในหมู่ชาวเวียดนาม

การรวมกลุ่มในชุมชนเวียดนามระยะนี้แบ่งออกเป็น 4 ระดับ ประกอบด้วย ระดับกลุ่ม (tổ) คุ้ม (chòm) หมู่บ้าน (làng)

และท้องถิ่นหรือจังหวัด (địa phương) ในแต่ละระดับจะมีหน่วยงานย่อยสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ภายในชุมชน เช่น แผนกวัฒนธรรม แผนกเวียดนาม-ไทย แผนกเยาวชน แผนกสตรี แผนกวิถีใหม่ เป็นต้น แผนกวัฒนธรรม (Ban văn hóa) ทำหน้าที่ให้การสนับสนุนและกระตุ้นชาวเวียดนามในจังหวัดอุดรธานี ให้อนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมของตน รวมทั้งทำหน้าที่จัดการดูแลด้านการศึกษาให้แก่ชาวเวียดนามในชุมชนได้เรียนภาษาเวียดนามอย่างทั่วถึง แผนกเวียดนาม-ไทย (Ban Việt-Thái) ทำหน้าที่ในการติดต่อประสานงานกับเจ้าหน้าที่และหน่วยงานราชการไทย แผนกเยาวชน (Ban thanh niên) ทำหน้าที่ส่งเสริมและกระตุ้นการเรียนหนังสือ การฝึกอาชีพ การมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกันทั้งภายในครอบครัวและภายในชุมชน และส่งเสริมให้เยาวชนปฏิบัติตนเป็นคนดีของสังคม รวมทั้งสอดส่องดูแลเยาวชนไม่ให้นิยมในวัฒนธรรมอเมริกัน เช่น การห้ามดูโทรทัศน์ ห้ามไปดูภาพยนตร์ ห้ามเที่ยวผับเที่ยวบาร์ เป็นต้น แผนกสตรี (Ban phụ nữ) ทำหน้าที่ช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน เช่น งานศพ งานแต่งงาน รวมทั้งทำหน้าที่ให้คำปรึกษาเรื่องต่างๆ ภายในครอบครัว และแผนกวิถีใหม่ (Ban nếp sống mới) ทำหน้าที่ส่งเสริมและให้ความรู้กับชาวเวียดนามในการปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามหลักศีลธรรมและกฎหมายของประเทศไทย อย่างไรก็ตามการดำเนินงานของกลุ่มองค์กรต่างๆ ภายในชุมชนชาวเวียดนาม จังหวัดอุดรธานี ได้

สลายตัวไปในปี ค.ศ.1977 ในสมัยรัฐบาลธานินทร์ กรัยวิเชียร เนื่องจากมีนโยบายปราบปรามลัทธิคอมมิวนิสต์อย่างหนัก รวมทั้งเพื่อต้องการให้ฝ่ายรัฐเกิดความสบายใจ¹⁶

3. การสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยเชื้อสายเวียดนามช่วงปลายทศวรรษที่ 1990 ถึงปัจจุบัน

นับตั้งแต่ที่ชาวเวียดนามในจังหวัดอุดรธานีได้รับสัญชาติไทย การสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ของชาวเวียดนามกลับมีบริบทที่เปลี่ยนแปลงไปจากอดีต กล่าวคือ การรวมกลุ่มในยุคนี้มิได้เป็นการรวมกลุ่มเพื่อวัตถุประสงค์ทางการเมืองเฉกเช่นอดีต หากแต่เป็นการรวมกลุ่มเพื่อวัตถุประสงค์ในการพบปะสังสรรค์ ช่วยเหลือสังคม และเสริมสร้างความสามัคคีในชุมชน โดยกลุ่มองค์กรในอดีตถูกปรับเปลี่ยนรูปแบบมาสู่องค์กรที่เป็นตัวแทนชาวไทยเชื้อสายเวียดนามทั้งจังหวัด คือ สมาคมชาวเวียดนาม จังหวัดอุดรธานี (Hội người Việt Nam tỉnh Udonthani) ก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 2 พฤศจิกายน ค.ศ. 2007 มีวัตถุประสงค์เพื่อพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ส่งเสริมความยุติธรรมในสังคม ส่งเสริมความสามัคคีและผูกเงืกรติในหมู่สมาชิก รวมทั้งส่งเสริมและช่วยเหลือชาวไทยเชื้อสายเวียดนามในด้านอาชีพ การท่องเที่ยว และการประกอบ

¹⁶ สัมภาษณ์ คุณตา ฟาม วัน ต่วน, อายุ 93 ปี, วันที่ 30 เมษายน พ.ศ. 2558.

ธุรกิจ¹⁷ นอกจากนี้สมาคมชาวเวียดนาม จังหวัดอุดรธานี ยังทำหน้าที่เป็นสะพานเชื่อมความสัมพันธ์ไทย-เวียดนามในการติดต่อประสานงานให้กับหน่วยงานราชการไทยและเวียดนามเสมอมา¹⁸ ทั้งยังเป็นองค์กรที่จัดกิจกรรมช่วยเหลือสังคม งานการกุศล และกิจกรรมแสดงวัฒนธรรมเวียดนามอยู่เป็นประจำ

นอกจากการรวมกลุ่มของสมาคมชาวเวียดนาม จังหวัดอุดรธานี ยังมีการรวมกลุ่มอีกหลายองค์กรในชุมชนชาวไทยเชื้อสายเวียดนามที่มีรูปแบบไม่เป็นทางการ เช่น ชมรมนักธุรกิจไทย-เวียดนาม จังหวัดอุดรธานี ชมรมจักรยานเพื่อสุขภาพ 1997 ชมรมผู้สูงอายุ เป็นต้น ขณะเดียวกันยังมีการรวมกลุ่มที่เกิดจากความร่วมมือระหว่างชาวไทยเชื้อสายเวียดนามในจังหวัดอุดรธานี กับหน่วยงานราชการส่วนท้องถิ่น ร่วมกันจัดสร้างแหล่งศึกษาท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์โฮจิมินห์ (Khu di tích Chủ tịch Hồ Chí Minh) ที่บ้านหนองฮาง (หนองโอน) ตำบลเชียงพิณ อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี ซึ่งบริหารงานโดยคณะกรรมการบริหารแหล่งศึกษาท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์โฮจิมินห์ อันประกอบด้วยชาวไทยเชื้อสายเวียดนามและองค์การบริหารส่วนตำบลเชียงพิณ

¹⁷ สัมภาษณ์ คุณลุง เล วัน เอียน, อายุ 75 ปี, วันที่ 2 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2554.

¹⁸ สัมภาษณ์ คุณลุง หวี ชวี จิ่ง, อายุ 73 , วันที่ 17 เมษายน พ.ศ. 2558.

ร่วมกันบริหารและดูแลแหล่งศึกษาท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์
โฮจิมินห์แห่งนี้

การสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์กับคนในประเทศ เวียดนาม

ความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยเชื้อสายเวียดนามในจังหวัด
อุดรธานีกับชาวเวียดนามในประเทศเวียดนาม มีความสัมพันธ์ที่
เกี่ยวเนื่องยาวนานนับตั้งแต่ต้นศตวรรษที่ 20 และโดยเฉพาะ
อย่างยิ่งในช่วงที่เมืองอุดรธานีเป็นศูนย์กลางการเคลื่อนไหวกู้ชาติ
เวียดนามของชาวเวียดนามในภาคอีสาน มีการติดต่อประสานงาน
ดูแลและให้การต้อนรับชาวเวียดนามในขบวนการกู้ชาติเวียดนาม
เรื่อยมา จนกระทั่งในปี ค.ศ. 1946 ชาวเวียดนามจากฝั่งลาวอพยพ
ลี้ภัยสงครามเข้ามาอาศัยในจังหวัดอุดรธานี ชาวเวียดนามเหล่านี้
ล้วนมีความผูกพันกับประเทศเวียดนามเป็นอย่างมาก ซึ่งเดิมทีตอนที่
ชาวเวียดนามอพยพเข้ามาทำมาหากินในประเทศลาว พวกเขา
ตั้งใจที่จะทำมาหากินในประเทศลาวเพียงชั่วคราว และหวังจะ
หาเงินให้ได้จำนวนหนึ่งเพื่อเป็นทุนในการการกลับไปใช้ชีวิตที่บ้าน
เกิดเมืองนอน (Lê Manh Trinh, 1961: 11) ความผูกพันกับ
ประเทศเวียดนามดังกล่าว ชาวเวียดนามในจังหวัดอุดรธานี
แสดงออกผ่านกิจกรรมต่างๆ ในการให้การช่วยเหลือแก่ประเทศ
เวียดนามในระหว่างช่วงที่มีสงครามมาโดยตลอด เช่น การเข้าร่วม

รบของชาวเวียดนามในสงครามต่อต้านฝรั่งเศสที่ประเทศลาวและ
กัมพูชา การบริจาคเงินช่วยกองทัพเวียดนามเหนือในการสู้รบกับ
สหรัฐอเมริกา เป็นต้น อย่างไรก็ตามความสัมพันธ์ระหว่างชาว
เวียดนามในจังหวัดอุดรธานีกับชาวเวียดนามในประเทศเวียดนาม
ถูกตัดขาดลงจากความขัดแย้งระหว่างไทยและเวียดนามในช่วง
สงครามเวียดนาม จนกระทั่งเมื่อมีการรื้อฟื้นความสัมพันธ์ไทย-
เวียดนามในช่วงปลายทศวรรษที่ 1980 ทำให้การติดต่อระหว่าง
ชาวเวียดนามในประเทศไทยกับชาวเวียดนามในประเทศเวียดนาม
กลับมาเป็นปกติอีกครั้ง โดยมีชาวเวียดนามใหม่รุ่นที่ 1 (รุ่นพ่อแม่)
จำนวนไม่น้อยเดินทางกลับไปเยี่ยมญาติพี่น้องของตนในประเทศ
เวียดนาม ขณะเดียวกันก็มีชาวเวียดนามในประเทศเวียดนาม
เดินทางมาเยี่ยมญาติพี่น้องของตนในจังหวัดอุดรธานีเช่นเดียวกัน
ปัจจุบันความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยเชื้อสายเวียดนามกับชาว
เวียดนามในประเทศเวียดนามดำเนินไปในรูปแบบของความร่วมมือ
กล่าวคือ ชาวไทยเชื้อสายเวียดนามในจังหวัดอุดรธานีทำหน้าที่เป็น
สะพานเชื่อมความสัมพันธ์ไทย-เวียดนาม ผ่านการทำหน้าที่
ช่วยเหลือและประสานงานให้กับหน่วยงานภาครัฐไทยและ
เวียดนามอยู่เป็นประจำ นอกจากนี้ชาวไทยเชื้อสายเวียดนามยังให้
การต้อนรับคณะต่างๆ จากเวียดนามและนักท่องเที่ยวเวียดนาม
ที่มาเยี่ยมชมแหล่งศึกษาท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์โฮจิมินห์เป็น
อย่างดี

บทสรุป

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาหนึ่งศตวรรษนับตั้งแต่ที่ชาวเวียดนามรุ่นแรกอพยพเข้ามาอาศัยและตั้งรกรากในจังหวัดอุดรธานี สภาพเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนชาวไทยเชื้อสายเวียดนามในจังหวัดอุดรธานีมีความเปลี่ยนแปลงอยู่เรื่อยมาตามพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของชุมชน การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวล้วนเกิดจากหลายเหตุปัจจัย ไม่ว่าจะเป็น ความสัมพันธ์ระหว่างไทยและเวียดนามในแต่ละยุค การเมืองภายในประเทศ นโยบายและมาตรการของรัฐบาลไทยที่มีต่อชาวเวียดนามในประเทศไทย รวมถึงการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของจังหวัดอุดรธานี ล้วนส่งผลกระทบต่อทั้งด้านบวกและด้านลบต่อเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนชาวไทยเชื้อสายเวียดนามให้ต้องมีการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ทั้งนี้ด้วยความสามารถในการปรับตัวของชุมชนชาวไทยเชื้อสายเวียดนาม ประกอบกับวัฒนธรรมการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ของผู้คนภายในชุมชน รวมทั้งการปรับตัวที่จะอยู่ร่วมกันกับชุมชนท้องถิ่นทำให้ชุมชนชาวไทยเชื้อสายเวียดนามแห่งนี้สามารถก้าวผ่านอุปสรรคต่างๆ มาได้ นอกจากนี้ศักยภาพของชาวไทยเชื้อสายเวียดนามยังเกื้อหนุนให้พวกเขาก้าวเข้ามามีบทบาทสำคัญต่อเศรษฐกิจของจังหวัดอุดรธานี และยังมีบทบาทสำคัญในการเป็นสะพานเชื่อมความสัมพันธ์อันดีระหว่างไทยและเวียดนามทั้งในปัจจุบันและในอนาคตอีกด้วย

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

ฉัญญาทิพย์ ศรีพนา และ Trinh Dieu Thin . 2548. เหวียด

เกี่ยว ในประเทศไทยกับความสัมพันธ์ไทย-เวียดนาม.

กรุงเทพฯ: ศรีบูรณคอมพิวเตอร์.

พงษ์ศักดิ์ ปัตถา. 2550. ผลกระทบของฐานทัพสหรัฐอเมริกาต่อ

สภาพเศรษฐกิจและสังคมของเมืองอุดรธานี พ.ศ.2505-

2520. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา

ประวัติศาสตร์ศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร.

พิสิฐ อำนวนเงินตรา. 2557. การเปลี่ยนแปลงและการดำรงอยู่

ของวัฒนธรรมเวียดนามในชุมชนชาวเหวียดเกี่ยว

จังหวัดอุดรธานี. การประชุมวิชาการ การพัฒนาชนบทที่

ยั่งยืน ครั้งที่ 4 ประจำปี 2557 มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

เพ็ญแข คชเดช. 2543. บทบาททางเศรษฐกิจและการเมืองของ

คนไทยเชื้อสายจีนในเขตเทศบาลนครอุดรธานี พ.ศ.

2480. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทย

คดีศึกษา (กลุ่มสังคมศาสตร์) มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ภาษาต่างประเทศ

- Chu Đức Tính. 2005. ‘Một số kết quả nghiên cứu bước đầu về hoạt động của Chủ tịch Hồ Chí Minh ở Thái Lan’ in **Bác Hồ ở Xiêm**. Hà Nội: Nxb Lý luận Chính trị. Pp. 155-161.
- Lê Mạnh Trinh. 1961. **Cuộc vận động cứu quốc của Việt kiều ở Thái Lan**. Hà Nội: Nxb Sự thật.
- Nguyễn Quang Ngọc. 2010. **Một số vấn đề làng xã Việt Nam**. Hà Nội: Nxb Đại học Quốc gia Hà Nội.
- Nguyễn Quốc Lộc. 2006. **Người Việt ở Thái Lan – Campuchia - Lào**. TP.Hồ Chí Minh: Nxb Văn nghệ.
- Trần Đình Lưu. 2004. **Việt kiều Lào - Thái với quê hương**. Hà Nội: Nxb Chính trị Quốc gia.
- Vũ Huy Tường. 2010. ‘Việt kiều Oudon mến mộ cụ Lý

Phót' in Đòì bờ Mè Kông hòi ký tập III. Hà Nội:
Nxb Lao động. Pp. 162-165.

สัมภาษณ์

เจิ่น จ่อง ต่าย, สัมภาษณ์ วันที่ 20 เมษายน พ.ศ. 2558.

เจิ่น มิงห์ จุง, สัมภาษณ์ วันที่ 15 กรกฎาคม พ.ศ. 2558.

เจิ่น แหม่ง ห่ง, สัมภาษณ์ วันที่ 31 มกราคม พ.ศ. 2554.

ฟาม วัน ต่วน, สัมภาษณ์ วันที่ 30 เมษายน พ.ศ. 2558.

ฟาม วัน บิ่งห์, สัมภาษณ์ วันที่ 5 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2554.

เล วัน เอียน, สัมภาษณ์ วันที่ 2 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2554.

หวิจวี จิ่ง, สัมภาษณ์ วันที่ 17 เมษายน พ.ศ. 2558.

เหงีเยน ถิ ซวน แอ็งห์, สัมภาษณ์ วันที่ 1 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2554.

“บางช่วงชีวิตของเหงวียนซู”¹: ภาพสะท้อนยุคแห่ง
วิกฤตการณ์ในเวียดนามปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18
ถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19

‘A Glimpse on the Life of Nguyễn Du’: A
Reflection of the Age of Crisis from the late
18th Century to the early 19th Century Vietnam

อนันท์ธนา เมธานนท์²

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นการสำรวจวิเคราะห์ประวัติศาสตร์ของ
เวียดนามปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 ถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 ที่
เกี่ยวข้องกับชีวิตของเหงวียนซู กวีและขุนนางบัณฑิตที่มีชื่อเสียง
ที่สุดผู้หนึ่งของเวียดนาม ถือเป็นบุคคลที่มีชีวิตผ่านช่วงเวลาที่ยุ่
งเหยิงและเป็นวิกฤตการณ์ในเวียดนามหลายเหตุการณ์ ตั้งแต่
ช่วงเวลาราว 2 ทศวรรษก่อนสิ้นราชวงศ์เล ช่วงตระกูลจิ่งเรื่อง
อำนาจเหนือจักรพรรดิ เหตุการณ์กบฏเตยเซินเรื่องอำนาจ
จนสามารถโค่นล้มตระกูลจิ่งและการล่มสลายของราชวงศ์เล

¹ ชื่อเฉพาะภาษาเวียดนามในบทความนี้ใช้รูปแบบการเขียนให้ใกล้เคียงกับ
ภาษาเวียดนามสำเนียงฮานอย

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำหลักสูตรประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

ราชวงศ์เตยเซินขึ้นสู่อำนาจแทนที่ราชวงศ์เลจนสิ้นอำนาจและเมื่อ
ราชวงศ์เหงวียนขึ้นสู่อำนาจ ปกครองเวียดนามที่เป็นเอกภาพ
เหตุการณ์เหล่านี้ทำให้ชีวิตของเหงวียนชูต้องพลิกผันจาก
การเป็นขุนนางในราชสำนักราชวงศ์เล กลายเป็นผู้ปฏิเสธอำนาจ
ของฝ่ายเตยเซินก่อนกลับเป็นขุนนางในราชวงศ์เหงวียนอีกครั้ง
การศึกษานี้ชี้ให้เห็นว่าวิกฤตการณ์ในเวียดนามช่วงนั้นอาจ
ส่งผลกระทบต่อชีวิตของเหงวียนชูและอาจสะท้อนสู่ผลงานวรรณศิลป์ที่มี
ชื่อเสียงทั้งหลายของเขา

คำสำคัญ: เหงวียนชู, ราชวงศ์เล, เวียดนามในคริสต์ศตวรรษที่
18-19

Abstract

This study is an analytical survey on the history of Vietnam from the late eighteenth century to the early nineteenth century regarding to the life of Nguyễn Du, one of the most famed poets of Vietnam. His life spanned the turbulent, and critical periods in the Vietnamese history; from the decades before the end of the Lê dynasty, the rule of the powerful Trinh family, the eclipse of the emperor's power, the rise of Tây Sơn

Rebellion and the collapse of the Trịnh rule, the end of the Lê dynasty, the emergence of the Tây Sơn dynasty until its collapse, the rise of the Nguyen dynasty and its rule over the unified Vietnam. These turbulent events affected the life of Nguyễn Du as he abandoned the official position while denying to serve the Tây Sơn, then returning to work for the Nguyễn dynasty. This study suggests that the political crisis in Vietnam at that time might have an impact on the life and the famous works of Nguyễn Du.

Key words: Nguyen Du, Le dynasty, Vietnam in the 18th and 19th Centuries

นำเรื่อง

ค.ศ. 2010 เป็นปีแห่งการเฉลิมฉลองครบรอบ 1,000 ปีของการก่อตั้งกรุงฮานอยหรือห่งลอง หนึ่งในกิจกรรมเฉลิมฉลองในวาระสำคัญครั้งนั้นคือการจัดเทศกาลภาพยนตร์นานาชาติขึ้นในเดือนตุลาคม มีภาพยนตร์อิงประวัติศาสตร์การสถาปนาห่งลองจากเวียดนามเข้าร่วมฉายในเทศกาลภาพยนตร์ดังกล่าวคือเรื่อง

“ลองแก่่งเกิ่มสำกา” (Long thành cảm giã ca) หรือ ‘บทเพลงของหญิงติดพิณแห่งนครมั่งกร’ ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับบทกวีชื่อเดียวกันของเหงเวียนซู (Nguyễn Du)³ กวีผู้มีชื่อเสียงของเวียดนามในคริสต์ศตวรรษที่ 18 – 19 ซึ่งเป็นผู้ประพันธ์ “เรื่องของเกี้ยว” (Truyện Kiều) หรือ “เรื่องของกิมเวินเกี้ยว” (Kim Vân Kiều truyện) ซึ่งเป็น “นวนิยายร้อยกรอง” ซึ่งเป็นที่รู้จักกันดีในววรรณกรรมสมัยจาริตของเวียดนาม⁴ ภาพยนตร์เรื่อง “บทเพลงของหญิงติดพิณแห่งนครมั่งกร” นี้ยังได้รับรางวัลในการประกวดทั้งในและต่างประเทศ นอกจากนั้นยังถือเป็นภาพยนตร์

³ บทกวี “ลองแก่่งเกิ่มสำกา” (Long thành cảm giã ca) หรือ บทเพลงของหญิงติดพิณแห่งนครมั่งกร เป็นหนึ่งในผลงานรวมบทกวีของเหงเวียนซู ชื่อ “บั๊กแห่งดับหลุก” (Bắc hành tạp lục) หรือ “รวมเรื่องการยาตราสู่แดนเหนือ” ประพันธ์ในระหว่างปี 1813 – 1814

⁴ “เรื่องของเกี้ยว” (Truyện Kiều) หรือ “เรื่องของกิมเวินเกี้ยว” (Kim Vân Kiều truyện) เป็นผลงานนวนิยายที่ประพันธ์เป็นบทร้อยกรอง ด้วยฉันทลักษณ์จาริตจีน-เวียดนาม หรือ “กลอนหลุก-บ๊าด” (lục bát) หรือ กลอนหกและแปดคำ ความยาวกว่า 3,000 บท เดิมชื่อ “เสียงครวญคราใหม่จากดวงใจที่แตกสลาย” (Đoạn Trường Tân Thanh) และมีโครงเรื่องเดิมมาจากวรรณกรรมจีนสมัยราชวงศ์หมิงในคริสต์ศตวรรษที่ 17 เรื่อง “จินหยุนเฉียว” (金雲翹) หรือ “เรื่องของจิน หยุน เฉียว” เนื้อหาเกี่ยวกับชีวิตที่พลิกผันของหญิงชื่อเกี้ยว ธิดาขุนนางที่ต้องกลายเป็นนางคณิกา ถือเป็นงานวรรณกรรมสมัยจาริตที่มีชื่อเสียงที่สุดเรื่องหนึ่งของเวียดนาม สันนิษฐานว่าเหงเวียนซูได้อ่านนวนิยายเรื่องนี้เมื่อคราวเป็นราชทูตไปจีน และแต่งเรื่องนี้ขึ้นหลังกลับจากจีนหรือหลัง ค.ศ. 1814

เวียดนามที่ได้รับความนิยมมากที่สุดในรอบหลายปี (Long thanh, 2011)

บทกวี “ลองแ่งเกมสำกา” เป็นงานนิพนธ์พรรณนาถึงหญิงตีตพินในเมืองทังลองหรือฮานอย ซึ่งเหงเวียนซูเคยพบเมื่อครั้งเป็นขุนนางใหม่ในราชวงศ์เล (Lê) ต่อมาราว ค.ศ.1813 เหงเวียนซูพร้อมคณะราชทูตที่ได้รับการแต่งตั้งให้เดินทางไปถวายเครื่องราชบรรณาการยังราชสำนักชิง เหงเวียนซูและคณะได้แวะพักที่เมืองทังลอง วันหนึ่งเหงเวียนซูได้พบกับหญิงนักตีตพินผู้นั้นอีกครั้ง เป็นเหตุให้เหงเวียนซูต้องย้อนรำลึกถึงอดีตเมื่อแรกพบหญิงผู้นั้นเมื่อราว 20 ปีก่อน การได้พบนางอีกครั้งทำให้เหงเวียนซูตระหนักถึงความเปลี่ยนแปลงของกาลเวลาและตามวัยของนาง มีการเปรียบเทียบความเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของนางกับความเปลี่ยนแปลงของนครทังลอง อดีตราชธานีสมัยราชวงศ์เล ที่เปลี่ยนไปสู่ความเสื่อมโทรมตกต่ำ สิ้นสถานะของการเป็นราชธานีอันรุ่งเรืองและมีความสำคัญ อันเนื่องมาจากเหตุการณ์ร้ายแรงต่างๆ ที่เกิดขึ้นในช่วง 20 ปี ก่อนหน้า พร้อมการสิ้นอำนาจของราชวงศ์เล และราชวงศ์เตยเซิน (Tây Sơn) (หรือที่รู้จักกันว่า กบฏเตยเซิน)⁵ (Kelly, 2005)

⁵ รู้จักกันในเอกสารทางประวัติศาสตร์ของไทยว่า ‘กบฏโกเซิน’

“ลองแต่งเกมส์่ากา” ในฐานะภาพยนตร์ของผู้กำกับ ต่าวบ่าเซิน (Đào Bá Sơn) นั้นได้ขยายความเสริมจากเนื้อหาใน บทกวีต้นฉบับ โดยเพิ่มเติมหรือเน้นไปที่ ‘ภูมิหลัง’ ชีวิตของ เห่งเวียนซูในช่วง 20 ปีที่ใช้ชีวิตอยู่ในช่วงปลายราชวงศ์เล ใน ราชธานีทั้งลอง นอกเหนือจากให้ภาพรายละเอียดของชีวิตของ “แม่นางเกิม” หญิงตีตพิณที่เป็น “ตัวเอก” ของบทกวี ที่สำคัญนั้น ภาพยนตร์ได้นำเสนอภาพชีวิตของห่งเวียนซู อิงกับบริบทของ เหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในช่วงปลายราชวงศ์เล โดยเฉพาะเหตุ ความวุ่นวายอันเกิดจากกองทหารรักษาพระนครก่อความไม่สงบขึ้น ในช่วง ค.ศ. 1782-1784 การแสดงอำนาจข่มขู่คุกคามของ กองทหารรักษาพระนครต่อขุนนางพลเรือนและก่อเหตุกระทบวิถี ชีวิตของผู้คนในราชธานี นำไปสู่ความปั่นป่วนยุ่งเหยิง แม้ผู้คนต่าง แค้นเคืองแต่ต้องจำยอมกับสถานการณ์ดังกล่าว ถือเป็นช่วงเวลา ที่ ราชวงศ์เลระส่ำระสายอย่างที่สุดหรือเป็นช่วงปีสุดท้ายก่อนที่ ราชวงศ์เลจะสิ้นสุดลง เหตุการณ์เหล่านี้ยังเป็นช่วงเวลาที่ห่งเวียนซู ต้องหลบหนีความยุ่งเหยิงวุ่นวายออกจากราชธานีไปยังภูมิลำเนา เดิมและท้ายสุดนั้นภาพยนตร์นำเสนอฉากที่ห่งเวียนซูกลับมา ยัง “อดีต” ราชธานีทั้งลองหรือฮานอย เมื่อครั้งเป็นขุนนางราชสำนัก เห่งเวียนแล้วจนได้พบกับหญิงตีตพิณผู้นั้นอีกครั้ง

หลักฐานชั้นต้นเกี่ยวกับชีวประวัติของห่งเวียนซูโดย ละเอียดนั้นยังมีอย่างจำกัด รายละเอียดบางส่วนปรากฏอยู่ใน

พงศาวดารราชสำนักราชวงศ์เหงวียน เช่น *ได๋นามถึ๊กหลุก* (Đại Nam thực lục) และ *ได๋นามเหล็ยตเจวี่ยน* (Đại Nam liệt truyện) นอกจากนั้นประวัติของเหงวียนซุยังคงเป็นข้อมูลบอกเล่า หรือจากเอกสารพื้นเมืองที่มีธรรมเนียมการเขียนต่างจากโลก วิชาการตะวันตกเช่น “พงศาวลี” (gia phả) ของตระกูลเหงวียน แห่งหมู่บ้านเตียนเตียน (Tiên Điền) ซึ่งเป็นภูมิลำเนาเดิมของ เหงวียนซุ กลายเป็นหลักฐานสำคัญที่ใช้สืบค้นประวัติของเหงวียนซุ (Lộc, 2004)

หลักฐานที่เชื่อถือได้ระบุตรงกันว่าเหงวียนซุ เกิดเมื่อวันที่ 3 มกราคม ค.ศ. 1766 ที่หมู่บ้านรอบนอกราชธานีถังลองหรือ กรุงฮานอยในปัจจุบันในครอบครัวขุนนางปัญญาชนผู้มีชีวิตอยู่ในช่วงปลายราชวงศ์เล ที่รู้จักกันว่าเป็นยุคแห่งการฟื้นฟูราชวงศ์เล หรือ “เล จุงฮึง” (Lê trung hưng) ซึ่งเริ่มขึ้นเมื่อปลายคริสต์ศตวรรษที่ 16 นอกจากนั้นยังมีการอ้างหลักฐานว่าตระกูลของเหงวียนซุนั้นสืบเชื้อสายมาจากเหงวียนจ้าย (Nguyễn Trãi) ปัญญาชนและกวีผู้มีชื่อเสียงมากที่สุดอีกคนหนึ่งซึ่งมีชีวิตอยู่ในต้นคริสต์ศตวรรษที่ 15 หรือช่วงต้นราชวงศ์เล (Lộc, 2004: 297)

เหงวียนซุมิชีวิตอยู่ในสมัยเตยเจิน (ค.ศ. 1788-1802) จนถึงต้นราชวงศ์เหงวียน (Nguyễn) (ค.ศ. 1802-1945) ซึ่งถือว่าเป็นช่วงเวลาแห่งวิกฤตการณ์และการเปลี่ยนแปลงอำนาจทาง

การเมืองครั้งสำคัญในประวัติศาสตร์เวียดนาม นอกจากนี้
เหงวียนซุ่นยังเป็นหนึ่งในปัญญาชนจาก “ยุคศักดินา” ที่ได้รับ
การยกย่องจากสังคมเวียดนามมากที่สุดผู้หนึ่งในช่วงรัฐสังคมนิยม
เช่นในเวียดนามเหนือ ระหว่าง ค.ศ. 1954–1975 และหลังการรวม
ประเทศใน ค.ศ. 1975 (Pelly, 2002: 45)

สมัยฟื้นฟูราชวงศ์เล (ค.ศ.1533 – 1789)

คริสต์ศตวรรษที่ 18 เป็นศตวรรษสุดท้ายที่ราชวงศ์เล ที่
ครองอำนาจปกครองเวียดนามมาตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 15 ต้อง
สิ้นสุดลงในปี 1788 แม้ราชวงศ์เลเป็นที่ครองอำนาจยาวนานที่สุด
ในประวัติศาสตร์ของเวียดนาม แต่ราชวงศ์นี้ได้ผ่านช่วงเวลาแห่ง
วิกฤตการณ์ครั้งสำคัญในทศวรรษที่ 1520 เมื่อเกิดความขัดแย้งใน
หมู่ราชินิกุลพระราชวงศ์เลถึงขั้นทำสงครามชิงอำนาจโดยมีสาเหตุ
สำคัญมาจากปัญหาการสืบราชบัลลังก์ (Ricklefs et al., 2010:
105) ความปั่นป่วนยุ่งเหยิงดังกล่าวทำให้อำนาจทางการเมืองตก
ไปสู่ขุนศึกหมากดั่งซุง (Mạc Đãng Dung) จนนำไปสู่การยึด
อำนาจแล้วตั้งตนเป็นจักรพรรดิองค์แรกแห่งราชวงศ์หมาก (Mạc)
ในปี 1528 แต่ราชินิกุลและข้าราชการบางคนได้หลบหนีจาก
ราชธานีทั้งลงไปรวบรวมกำลังไพร่พลและฟื้นฟูสืบทอดราชวงศ์เล
ขึ้นในบริเวณชายแดนลาวในปี 1533 ด้วยการสถาปนาจักรพรรดิเล

จางตง (Lê Trang Tông) ก่อนย้ายราชสำนักไปตั้งมั่นที่เมือง
แทงหวา (Thanh Hóa) ภูมิภาคเดิมนั้นของบรรพชนราชวงศ์เล โดย
มีขุนศึกตระกูลเหงวียน (Nguyễn) และตระกูลจิ่ง (Trịnh) ให้การ
ช่วยเหลือระดมไพร่พลแถบนั้นเป็นกำลังในการทำสงคราม
ชิงอำนาจกับฝ่ายราชวงศ์หมากเป็นเวลาราว 70 ปี จนสามารถยึด
ราชธานีทั้งลองกลับมาและฟื้นฟูราชวงศ์เลให้กลับคืนสู่สถานะ
ประมุขสูงสุดแห่งอาณาจักรไตเวียดอีกครั้ง แต่การฟื้นฟูครั้งนั้น
ไม่ได้ทำให้ราชวงศ์เลกลับไปอยู่ในสถานะเหมือนเช่นก่อนหน้าที่
ตระกูลหมักครองอำนาจหรือก่อนปี 1528

หลังการฟื้นฟูราชวงศ์เลขึ้นใหม่ที่ราชธานีทั้งลองในปี
1599 แม้การทำศึกเพื่อฟื้นฟูราชวงศ์เลเป็นผลมาจากการ
ช่วยเหลือของขุนศึกตระกูลเหงวียนที่นำโดยเหงวียนกิม
(Nguyễn Kim) และจิ่งเกียม (Trịnh Kiêm) บุตรเขยผู้มาจาก
ตระกูลจิ่ง แต่ในที่สุดปรากฏว่าอำนาจในการบริหารราชการ
ขุนนางพลเรือนและการบัญชาการทัพทั้งปวงกลับตกอยู่ในอำนาจ
ของแม่ทัพใหญ่จากตระกูลจิ่งทั้งหมด ส่วนจักรพรรดิราชวงศ์เลนั้น
คงสืบราชบัลลังก์เป็นองค์ประมุขของอาณาจักรตามธรรมเนียม
หากแต่ไม่มีบทบาทโดยตรงต่อการบริหารราชการอีกต่อไป
การสืบราชสมบัติยังต้องอยู่ในการควบคุมชี้แนะของอัครมหา
เสนาบดี ส่วนขุนนางทั้งหลายต้องเข้าประชุมขอราชการและรับ
คำบัญชาจากอัครมหาเสนาบดีตระกูลจิ่งที่ “จวน” (ผู้) (Phủ) หรือ

ที่ทำการปกครองของอัครมหาเสนาบดีตระกูลจิ้ง ส่วนบุตรคนโตหรือประมุขตระกูลซึ่งเป็นทายาทผู้สืบตระกูลจิ้งได้รับการแต่งตั้งเป็น “อัครมหาเสนาบดี” มีฐานันดรเป็น “เวือง” (Vuong) มีฐานันดรเทียบเท่าราชินิกุล ซึ่งในประวัติศาสตร์เวียดนามนิยมเรียกว่า “จั่ว” (Chúa) หรือ เจ้า มีอำนาจในการบริหารราชการและบัญชาการทัพ และสืบทอดตำแหน่งสู่บุตรคนโตเสมือนเป็นราชวงศ์ ถือเป็นปรากฏการณ์ที่ไม่เคยเป็นมาก่อนในประวัติศาสตร์ของเวียดนามนับแต่ได้เป็นอาณัติจักรอิสระในคริสต์ศตวรรษที่ 10 เป็นต้นมา (Taylor, 2013: 224 – 237)

ขณะที่ตระกูลจิ้งเรืองอำนาจนั้น ทายาทขุนศึกตระกูลเหงเวียน คือเหงเวียนหว่าง (Nguyễn Hoàng) กลับต้องถูกถอดถอนอำนาจในราชธานีจนต้องไปรับตำแหน่งเป็นข้าหลวงในเขตปกครองชายแดนถ่วนหว่า (Thuận Hóa) ที่อยู่สุดเขตแดนทิศใต้ของอาณาจักรไตเวียดในเขตจังหวัดเถื่อเทียน-เว้ (Thừa Thiên-Huế) ในปัจจุบัน ต่อมาบุตรของเหงเวียนหว่าง คือ เหงเวียนฟุกเหงเวียน (Nguyễn Phúc Nguyên) ได้ประกาศไม่ขึ้นต่อการปกครองของอัครมหาเสนาบดีตระกูลจิ้ง ในปี 1613 พื้นที่ใต้การปกครองของขุนศึกตระกูลเหงเวียนกลายเป็นอาณาจักรอิสระ ที่ชาวเวียดนามนิยมเรียกว่า “ต่างจอง” (Đàng Trong) ช่วงเวลานั้นชาวตะวันตกที่เริ่มมาถึงเวียดนามในช่วงเวลานั้นเรียกดินแดนส่วนนี้ว่า “อาณาจักรโคชินจีน” (Cochin China) ส่วนอาณาจักรไตเวียดที่

อยู่ตอนเหนือซึ่งมีศูนย์กลางที่เมืองทังลอง ใต้การปกครองของราชวงศ์เลและอัครมหาเสนาบดีตระกูลจิง ชาวตะวันตกเรียกว่า “อาณาจักรตังเกี๋ย” (Tonkin) หรือ “ต่างหว่าย” (Đàng Ngoài) ในเอกสารประวัติศาสตร์ของเวียดนามสมัยหลัง ผู้ปกครองในอาณาจักรทั้งสองจึงกลายเป็นปรปักษ์และทำสงครามต่อเนื่องจนถึงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 17 สงครามจึงยุติลงโดยไม่มีผลแพ้ชนะ

วิกฤตการณ์ปลายราชวงศ์เล

ค.ศ. 1766 อันเป็นปีที่เหงวียนซุกถือกำเนิดนั้น แม่เฒ่าเวียดนามจะมีจักรพรรดิเลเหียนตง (Lê Hiến Tông) (ครองราชย์ ค.ศ. 1740–1786) เป็นประมุขแต่อำนาจในการบริหารราชการแผ่นดินในราชสำนักเลทั้งหมดอยู่ที่อำนาจของจิงซวาง (Trịnh Doanh) อัครมหาเสนาบดีผู้ชราและเป็นประมุขของตระกูลจิง แต่ต่อมาใน ค.ศ. 1767 อัครมหาเสนาบดีจิงซวางก็ถึงแก่กรรม บุตรคือจิงเซิม (Trịnh Sâm) สืบตำแหน่งอัครมหาเสนาบดี ‘จอมทัพ’ แทนผู้เป็นบิดา

การขึ้นสู่อำนาจจิงเซิมอาจดูเหมือนเป็นการเริ่มยุคสมัยแห่งความวุ่นวายและเสื่อมถอย แต่อีกด้านหนึ่งนั้นอาจเป็นการเริ่มต้นยุคแห่งการฟื้นฟูบ้านเมืองในทัศนะของเหล่าปัญญาชน

ชั้นสูงหรือขุนนางราชบัณฑิตทั้งหลายที่มีโอกาสเข้าทำหน้าที่ในการบริหารราชการและจัดการสังคมให้เป็นไปตามแนวอุดมคติของบรรดาปรมาจารย์จีนยุคบรรพกาลที่พวกเขายกย่องเป็นแบบอย่างช่วงเวลานั้นถือเป็น “ยุคทอง” ในประวัติศาสตร์เวียดนามครั้งหนึ่ง (CM II, 1998: 680 - 681)

ตระกูลเหงวียนของเหงวียนซุั้นมีสมาชิกเป็นขุนนางตำแหน่งสำคัญช่วงเวลานั้นเช่น ในค.ศ. 1772 เมื่อเหงวียนซุ้ยังมีอายุเพียง 8 ปี เหงวียนเหงี่ยม (Nguyễn Nghiễm) บิดาของเหงวียนซุ เป็นแม่ทัพคนสำคัญรับราชการกับราชสำนักเล ต่อมายังได้รับการแต่งตั้งให้เป็นอำมาตย์คนสำคัญประจำสำนักปกครองของอัครมหาเสนาบดีตระกูลจิ่ง ถือได้ว่าบิดาของเหงวียนซุเป็นผู้ใกล้ชิดจิ่งเซิม อัครมหาเสนาบดีจิ่งเซิมมีบัญชาให้เหงวียนเหงี่ยมร่วมนำทัพลงสู่ภาคใต้เพื่อยึดเมืองฝูซวน (Phú Xuân) หรือเว้ และเขตถ่วนหวาที่อยู่ใต้อำนาจของขุนศึกตระกูลเหงวียนแห่งดินแดนต่างจอง (Kelly, 2005: 104)

เหงวียนเหงี่ยม บิดาของเหงวียนซุ้ยังขึ้นสู่ตำแหน่งขุนนางระดับสูงในฐานะประธานราชวิทยาลัยหรือ “ก๊วกตือสาม” (Quốc Tử Giám) ในราชธานีถังลอง พร้อมกับขุนนางราชบัณฑิตคนสำคัญอีกสามคน คือ หวูเมียน (Vũ Miên) ฟานเลเฟียน (Phan Lê Phiên) และเลควีโดน (Lê Quý Đôn) (CM, II, 1998: 677) แต่

การต่อต้านอำนาจของจิ้งเซมยังคงปรากฏขึ้นอย่างต่อเนื่อง เมื่อเกิดกบฏครั้งใหญ่ขึ้นที่เขตเมืองแทงหวา โดยการนำของหวางวันเจ็ด (Hoàng Văn Chất) นำทัพชาวพื้นเมืองภูเขาจากเขตฮิงหวา (Hung Hóa) มุ่งยึดเมืองแทงหวา (Thanh Hóa) ในปีเดียวกันนั้นยังเกิดภัยพิบัติแห่งแล้งรุนแรง ผู้คนอดอยากครั้งใหญ่ทั่วอาณาจักรตั้งแต่เหงอาน (Nghê An) จนถึงกิงบั๊ก (Kinh Bắc) ทางเหนือของราชธานี ทางการแก้ไขสถานการณ์ได้เพียงการบุกเบิกและจัดสรรที่นาใหม่เพื่อเร่งระดมผลผลิตธัญญาหารและส่งเสริมการเกษตรกรรมเป็นไปตามคติจีนโบราณและเพิ่มความเข้มงวดในการเก็บส่วยผลผลิตในเขตชายแดนเช่นที่ฮิงหวา ซึ่งเป็นเหตุให้เกิดความไม่พอใจแก่ประชาชนเมื่อมีผู้ตั้งตัวเป็นผู้นำต่อต้านราชสำนัก (CM II, 1998: 685)

ความยุ่งเหยิงครั้งใหญ่ในราชสำนักเริ่มขึ้นในปี 1769 เมื่อจิ้งเซมใช้อำนาจปลดรัชทายาท จากนั้นจึงตั้งองค์ชายเลซุยเก็น (Lê Duy Cận) เป็นรัชทายาทแทน ต่อมาในปี 1771 เกิดเหตุการณ์สำคัญขึ้นในเขตปกครองภายใต้อำนาจของข้าหลวงขุนศึกตระกูลเหงเวียนที่ครองอำนาจปกครองดินแดนถ่วนหวาในฐานะอาณาจักรอิสระมาตั้งแต่ต้นคริสต์ศตวรรษที่ 17 เมื่อเหงเวียนหยัก (Nguyễn Nhạc) เหงเวียนเหวะ (Nguyễn Huệ) และเหงเวียนหลือ (Nguyễn Lữ) สามพี่น้องชาวอำเภอเตยเซิน (Tây Sơn) ในเขตเมืองบิ่งตั้ง (Bình Định) รวบรวมไพร่พลชาวเผ่าพื้นเมืองจากเขตที่ราบสูง

ต่อต้านการปกครองของตระกูลเหงวียน ทัพเตยเซ็นเคลื่อนกำลัง จากที่ราบสูงตอนในไปยึดเมืองท่าสำคัญกีเถิน (Quy Nhon) และเริ่มมุ่งขึ้นเหนือเพื่อยึดเมืองฝูซวน ศูนย์กลางการปกครองของ ตระกูลเหงวียน เหตุการณ์นี้ทำให้จึงเห็นเป็นโอกาสที่จะสร้าง อำนาจและบารมีของตน อาศัยเงื่อนไขจากความเสื่อมถอยของ ตระกูลเหงวียนในภาคใต้และความพร้อมของกองทัพใต้บัญชาการ ของตน จึงสั่งให้ระดมพลยกทัพบุกลงใต้เพื่อชิงโอกาสในการยึด เมืองฝูซวนและรวมดินแดนถ่วนทวาเข้ากับไต่เวียดเป็นครั้งแรก หลังสงครามยุติลงมากกว่า 70 ปี (Dutton, 2006: 43-49)

การสิ้นสุดราชวงศ์เลและสมัยเตยเซ็น (ค.ศ.1789 – 1802)

ช่วงเวลาราว 10 ปีสุดท้ายก่อนสิ้นสุดราชวงศ์เลเป็น ช่วงเวลาแห่งความสับสนวุ่นวายซึ่งมีที่มาจากความขัดแย้งใน ตระกูลจึง หลักฐานสำคัญชิ้นหนึ่งที่กล่าวถึงสถานการณ์ในช่วงเวลานั้นคือ “จดหมายเหตุการณ์รวมจักรวรรดิเลเป็นหนึ่งเดียว” หรือ *หว่างเลเหวียดทงจี* (Hoàng Lê nhất thống chí) เป็นงานนิพนธ์ รูปแบบ “นิยายอิงประวัติศาสตร์” ที่ประมวลโดยราชบัณฑิต ตระกูลโง (Ngô) มีสาระเกี่ยวกับการรวมไต่เวียดให้เป็นหนึ่งเดียวกัน หลังแตกแยกเป็นสองอาณาจักรมาตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 17 บท แรกของงานชิ้นนี้เป็นเรื่อง “เมื่อนางสนมตั้ง กลายเป็นที่โปรดปราน

และได้เป็นชายาเอกของอัครมหาเสนาบดี” (Ngô gia, 1985: 2-5) เนื้อหาในบทนี้โดยสังเขป เป็นเรื่องความสัมพันธ์ของจิ้งเขมกับชายา ดั่งถิเหวะ (Đặng Thị Huệ) ซึ่งเป็นที่โปรดปรานของจิ้งเขมมาก จนเป็นเหตุนำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างสมาชิกตระกูลจิ้ง และ ลูกหลานไปสู่การแบ่งฝักฝ่ายในหมู่ขุนนางพลเรือนและฝ่ายทหาร จนเกิด “สงครามกลางเมือง” ในราชธานีทั้งลองขึ้นในปี 1782 เมื่อ กองทหารรักษาพระนครก่อความไม่สงบถึงขั้นสังหารขุนนางผู้ใหญ่ ที่เป็นปรปักษ์กับฝ่ายตน

ระหว่างช่วงเวลาแห่งความสับสนวุ่นวายก่อนสิ้นราชวงศ์เล นั้น เหวงเวียนซูซึ่งมีอายุย่างเข้า 20 ปี มีโอกาสเข้าสอบคัดเลือกขุนนางในระดับบัณฑิตหรือระดับอำเภอบนครั้งแรกและสอบผ่าน ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นขุนนางระดับอำเภอในเขตเมืองไถเวี๋ยน ทางเหนือของราชธานีในปี 1783 เหวงเวียนซูอาจอยู่ห่างไกลเกินกว่า จะได้รับผลกระทบจากความวุ่นวายทางการเมืองในราชธานีที่เกิด จากการชิงอำนาจระหว่างพี่น้องตระกูลจิ้ง เมื่ออัครมหาเสนาบดี จิ้งเขม ปลดบุตรคนโตซึ่งเป็นทายาทผู้สืบทอดตำแหน่ง แล้วตั้ง จิ้งก่าน (Trịnh Cán) วัยเพียง 3 ปี เป็นบุตรที่เกิดจากนางดั่งถิเหวะ (Đặng Thị Huệ) อนุภรรยาคนใหม่ซึ่งตนโปรดปรานยิ่งขึ้นเป็น ทายาทสืบทอดตำแหน่งอัครมหาเสนาบดี ต่อมาเมื่อจิ้งเขมถึงแก่กรรม ลงในปี 1782 กองทหารรักษาพระนครที่เคยอยู่ใต้การบัญชาของ จิ้งไซก่อก่อเหตุบุกจวนขุนนางที่มีส่วนเกี่ยวข้องข้องในการเสนอแนะให้

ปลดจิตใจจากตำแหน่งทนายทผู้สืบทอดตำแหน่งจากจิ้งเขม ขุนนางระดับสูงบางคนถูกสังหาร จากนั้นกองทหารรักษาพระนครที่ก่อความไม่สงบ และได้ปลดปล่อยจิตใจสู่อิสรภาพแล้วถอดจิ้งก้าน “เจ้าผู้เยาว์” ออกจากตำแหน่ง ในที่สุดจิตใจจึงได้รับการสนับสนุนให้ขึ้นดำรงตำแหน่งอัครมหาเสนาบดีแทนที่จิ้งก้าน (CM, 1998: 759 – 760)

ช่วงที่เหงเวียนซูเริ่มรับราชการได้เพียงไม่นาน ฝ่ายเตยเซินได้เริ่มเคลื่อนทัพขึ้นเหนือรุกไล่กองทหารฝ่ายตระกูลจิ้งจกแตกพ่ายต่อเนื่อง เมื่อทัพเตยเซินมาถึงใกล้ราชธานี เหงเวียนซูและพี่ชายที่เป็นขุนนางต้องหลบหนีไปยังเขตขุนเขา ต้นสายแม่น้ำแดง เมื่อกองกำลังเตยเซินยึดราชธานีทั้งลงได้แล้ว เหงเวียนซูจึงเดินทางลงใต้เพื่อกลับไปยังภูมิลำเนาที่ท่าต้นและหลบซ่อนตัวอยู่บนเขา โดยไม่ยอมร่วมมือหรือสวามิภักดิ์กับฝ่ายเตยเซิน (Taylor, 2016: 404)

ช่วงเวลาดังกล่าวนั้นกองกำลังเตยเซินกองหนึ่งที่น่าโดยเหงเวียนเหวะ (Nguyễn Huệ) ผู้นำเตยเซินผู้น้องเริ่มเคลื่อนขึ้นเหนือและสามารถยึดแห่งอันได้อย่างง่ายดาย เป็นไปได้ว่าเหตุจากสถานการณ์ความวุ่นวายในราชธานีที่ผ่านมาทำให้เกิดความระส่ำระสายในหมู่ขุนนาง กลายเป็นประเด็นขัดแย้งต่อการยอมรับอำนาจของฝ่ายเตยเซิน ขุนนางราชสำนักเลื่อมทั้งผู้ที่ยังถือความภักดีต่อตระกูลจิ้ง หรือบ้างก็ต้องการฟื้นฟูพระราชอำนาจของ

จักรพรรดิราชวงศ์เลด้วยการจัดตระกูลจิ้งที่ถือเป็นผู้ก่อการละเมิดพระราชอำนาจ บ้างก็เห็นว่าพึงยอมรับและสวามิภักดิ์ต่อผู้นำเตยเซินและมีความหวังว่าเตยเซินคือผู้กล้าที่จะมาโค่นอำนาจตระกูลจิ้งลงได้ และจะทำให้อาณาจักรไต่เวียดที่แบ่งแยกมายาวนานได้รวมเป็นหนึ่งเดียว สถานการณ์เริ่มประจักษ์ชัดเมื่อเหงเวียนเหวะนำทัพเตยเซินรุกขึ้นมาถึงเมืองเหงอาน ครั้งนั้นข้าหลวงเหงอาน ขุนพลเหงเวียนหิวจิง (Nguyễn Hữu Chính) แปรพักตร์จากฝ่ายตระกูลจิ้งและขอสวามิภักดิ์ต่อเหงเวียนเหวะเหงเวียนหิวจิงนำไพร่พลสมทบกับฝ่ายเตยเซินประกาศเจตนารมณ์ว่าจะโค่นล้มตระกูลจิ้งและฟื้นฟูจักรพรรดิราชวงศ์เล (Dutton, 2006: 46 - 47) เหตุการณ์ครั้งนี้ถือเป็นสัญญาณของการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ในไต่เวียด นำไปสู่การรุกของฝ่ายเตยเซินเพื่อทำลายอำนาจของอัครมหาเสนาบดีตระกูลจิ้ง สถานการณ์ในไต่เวียดเปลี่ยนแปลงพลิกผันอย่างรวดเร็ว

ค.ศ. 1784 กองทหารรักษาพระนครก่อความไม่สงบอีกครั้งด้วยการบุกสังหารขุนนางผู้ใหญ่ที่โยกย้ายผู้นำของตน ถือเป็นความวุ่นวายครั้งใหญ่ที่ดูเหมือนยิ่งเป็นการทำให้สถานการณ์ในราชสำนักเข้าสู่วิกฤตการณ์หนักหน่วงกว่าเดิม แม้จึงไขพยายามแก้ไขสถานการณ์ ด้วยการพยายามเริ่มการปฏิรูปการบริหารราชการ การทำหน้าที่ของขุนนางและจัดระเบียบสังคมตามหลักการของปราชญ์จินโบราณ แต่ไม่ได้ช่วยให้สถานการณ์ดีขึ้น ทั้งยังเกิดความ

วุ่นวายขยายไปทั่วราชอาณาจักร แม่ทัพนายกองในหัวเมืองทางเหนือ เริ่มก่อกบฏ ช่วงเวลานั้นปัญหาใหญ่กำลังเริ่มปรากฏขึ้นเมื่อเป็นที่ ประจักษ์ชัดว่าผู้นำกองกำลังฝ่ายเตยเซินที่ควบคุมดินแดนทางใต้ ได้แสดงความมุ่งหมายที่จะโค่นอำนาจจักรพรรดิเลเสนาบดีตระกูลจิ้ง

หลังยึดแห่งอานแล้วทัพเตยเซินประกาศเจตนารมณ์ถวาย คืนพระราชอำนาจแก่จักรพรรดิราชวงศ์เล การประกาศโค่น อำนาจตระกูลจิ้งและฟื้นฟูราชวงศ์เลเช่นนี้ จึงทำให้ทัพเตยเซินที่นำ โดยเหงเวียนแห่วก็สามารถพิชิตหัวเมืองรายทางจากทางใต้ของ ราชธานีทั้งลงได้อย่างง่ายดายแทบไม่มีการต่อต้าน (Dutton, 2006: 46-47) ขณะที่กองกำลังที่ภักดีต่อจักรพรรดิเลเสนาบดีตระกูล จิ้งเหลืออยู่เพียงรอบราชธานี จากนั้นในปี 1786 ทัพใหญ่เตยเซิน ทั้งทางบกและทางเรือ บุกรุกขึ้นเหนือและยึดราชธานีทั้งลงได้ใน ที่สุด จักรพรรดิเลเสนาบดีจึงจำเป็นต้องฆ่าตัวตายเพื่อไม่ให้ฝ่ายเตยเซิน จับกุมตนได้ ตระกูลจิ้งที่ครองอำนาจในฐานะจักรพรรดิเลเสนาบดีมา ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 16 ก็ต้องสิ้นอำนาจลงในครั้งนั้น ขณะที่ เหงเวียนแห่ว ผู้นำทัพเตยเซินกลายเป็นผู้มีอำนาจมากที่สุดใน อาณาจักรไต่เตย

แม้ผู้นำฝ่ายเตยเซินได้ทำตามเจตนารมณ์ที่ประกาศไว้คือ การโค่นอำนาจจักรพรรดิเลเสนาบดีตระกูลจิ้ง และ “ฟื้นฟู” พระราช อำนาจถวายคืนแก่จักรพรรดิราชวงศ์เล แต่จักรพรรดิเลเสนาบดีที่

ทรงครองราชย์ยาวนานที่สุดในบรรดาจักรพรรดิราชวงศ์เล (ครองราชย์เมื่อค.ศ. 1740) กลับสวรรคตอย่างกะทันหันใน ค.ศ. 1787 สถานการณ์กลับพลิกผันอีกครั้งเมื่อจักรพรรดิพระองค์ใหม่ เลเจียวถง (Lê Chiêu Thống) และพระชนนีเริ่มหวาดระแวง บทบาทของเหงวียนเหว่ ผู้นำฝ่ายเตยเซิน จึงทรงฟื้นอำนาจของ ตระกูลจิงอีกครั้งด้วยการตั้งอัครมหาเสนาบดีตระกูลจิงคนใหม่ คือ จิงบ่ง (Trịnh Bồng) มีหน้าที่เสมือนผู้สำเร็จราชการ คราวนั้น ชุนนางพลเรือนและแม่ทัพนายกองเริ่มแตกแยกแบ่งฝักฝ่าย อาจถือว่ามีทั้งฝ่ายที่ไม่นิยมเตยเซิน ฝ่ายต่อต้านตระกูลจิง รวมถึงฝ่ายที่ เห็นว่าเตยเซินจะช่วยฟื้นฟูราชวงศ์เล นำความมั่นคงและเอกภาพ มาสู่ไต่เวียดได้อีกครั้ง และเป็นที่ชัดเจนแล้วว่าฝ่ายเตยเซิน กลายเป็นผู้มีอำนาจมากที่สุดทั้งทางการเมืองและทางการทหาร

ในที่สุด แม้แต่จักรพรรดิเลเจียวถงก็ไม่ทรงไว้วางพระทัย ต่อเหงวียนเหว่ ผู้นำฝ่ายเตยเซิน โดยเฉพาะเมื่อเหงวียนเหว่ นำทัพเตยเซินเข้าสู่ราชธานีและโค่นอำนาจอัครมหาเสนาบดีจิงบ่ง ในปี 1788 จักรพรรดิเลเจียวถง รวมถึงพระราชชนนี ราชินิกุล และข้าราชการบริวารจำนวนหนึ่งพากันหลบหนีข้ามเขตแดนเข้าสู่จีน เพื่อขอความช่วยเหลือจากราชสำนักชิงให้ส่งทัพมาปราบปรามฝ่าย เตยเซิน ขณะที่ผู้นำเตยเซินและชุนนางจำนวนไม่น้อยถือว่าการ หลบหนีไปสู่ต่างแดนของจักรพรรดินั้นเป็นการสละราชย์ เมื่อ สถานการณ์เป็นไปเช่นนี้ เหงวียนเหว่จึงปราบดาภิเษกขึ้นเป็น

จักรพรรดิกวางจง (Quang Trung) ราชวงศ์เลที่ดำรงอยู่มาตั้งแต่ ค.ศ. 1428 จึงสิ้นสุดลงในปีนั้น

ช่วงเวลาแห่งความสับสนวุ่นวายและการเปลี่ยนอำนาจใหม่ครั้งนั้นไม่มีหลักฐานชัดเจนถึงชีวิตของเหงวียนซู บ้างระบุว่า หลังฝ่ายเตยเซินตีกองทัพจีนที่ถูกล่ามโซ่มาช่วยฟื้นฟูราชวงศ์เลได้ใน ปี 1789 ทำให้ราชวงศ์เลหมดอำนาจลง เหงวียนซูและญาติพี่น้อง ที่เป็นขุนนางพากันหลบหนีกองกำลังเตยเซินไปคนละทิศทาง บ้างหลบหนีติดตามจักรพรรดิองค์สุดท้ายของราชวงศ์เลเข้าไปในเขตแดนจีน แต่เหงวียนซูและญาติบางคนไม่อาจติดตามไปได้ จึงต้องเดินทางไปหลบซ่อนตัวอยู่ที่ภูมิลำเนา (Lộc, 2004: 300) ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีผลต่อทัศนคติและท่าทีของเหงวียนซูที่ไม่ยอมรับ “กบฏเตยเซิน” ซึ่งถือเป็น “ขบวนการประชาชน” หรือการเคลื่อนไหวที่ได้รับการยกย่องสรรเสริญในสังคมเวียดนามผ่านงานประวัติศาสตร์นิพนธ์ทั้งหลายโดยเฉพาะในยุครัฐสังคมนิยม (Pelly, 2002: 190-192) หรือดังที่ Alexander B. Woodside (1987) นักวิชาการด้านประวัติศาสตร์เวียดนามผู้มีชื่อเสียง⁶ ที่ระบุว่า “เหงวียนซูไม่ใช่ผู้สนับสนุนพวกเตยเซิน ข้อเท็จจริงในเรื่องนี้แสดงให้เห็นว่า ความคิดของเหงวียนซูยังมีข้อจำกัดทางประวัติศาสตร์อยู่บ้าง ใน

⁶ ผู้เขียน *Vietnam and the Chinese Model: A Comparative Study of Nguyen and Ch'ing Civil Government in the First Half of the Nineteenth Century.* (1988).

สายตาของนักวิพากษ์แนวมาร์กซิสต์ชาวเวียดนามในยุคใหม่ แม้พวกเขาจะยกย่องผลงานกวีนิพนธ์ของซู แต่ยังคงการปฏิบัติของพวกเตยเซินเสมือนเป็นปาฏิหาริย์ในด้านแสนยานุภาพทางทหารและเป็นความพยายามที่จะปลดปล่อยสังคมสู่อิสรภาพ” (Thông, 1987: xv)

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตามข้อเท็จจริงและบริบทแวดล้อมต่างๆ น่าจะมีผลต่อท่าทีของเหงเวียนซูต่อฝ่ายเตยเซินไม่น้อย อาทิ มีรายละเอียดปรากฏว่าในหมู่ญาติพี่น้องของเหงเวียนซูก็เกิดความขัดแย้งแตกแยกจากเหตุไม่สงบในช่วงที่ฝ่ายเตยเซินเรืองอำนาจ ญาติบางคนของเหงเวียนซูที่เป็นขุนนางในราชวงศ์เล เช่น เหงเวียนเต้ (Nguyễn Đẻ) เลือกว่าจะสนับสนุนราชวงศ์เตยเซินรับตำแหน่งเป็นขุนนางในราชสำนักเตยเซินและได้รับแต่งตั้งให้เป็นหนึ่งในคณะราชทูตไปถวายเครื่องราชบรรณาการยังราชสำนักชิง ขณะที่ญาติบางคน เช่น เหงเวียนกวิง (Nguyễn Quýnh) ผู้ที่ยังคงสวามิภักดิ์ต่อตระกูลจึงนำทัพออกรบกับฝ่ายเตยเซินจนเสียชีวิต หรือยังมีเรื่องเล่าอีกว่าหลังจากฝ่ายเตยเซินได้ทราบข่าว เหงเวียนกวิงเป็นแม่ทัพจึงตามไปกวาดล้างสังหารสมาชิกในตระกูลของเหงเวียนซูที่ภูมิลำเนาหมู่บ้านเตียนเตียนทั้งหมด (Kelly, 2005: 105)

นอกจากนั้นยังเป็นไปได้ว่าเหงเวียนชุนั้นยึดมั่นในความภักดีต่อราชวงศ์เลหรือ “นายเก่า” ของเหงเวียนชู ตามหลักคุณธรรมแบบขงจื้อ การขึ้นสู่อำนาจของเตยเซินถือเป็นการสืบทอดอำนาจปกครองที่ไม่ชอบธรรม นำมาซึ่งความสับสนวุ่นวายไร้ระเบียบในสังคม เหตุผลเหล่านี้อาจเป็นปัจจัยทำให้เหงเวียนชูตัดสินใจชัดเจนที่จะไม่สวามิภักดีต่อฝ่ายเตยเซิน เหงเวียนชูจึงใช้ชีวิตในช่วงหลังราชวงศ์เลในฐานะ “ปัญญาชนผู้ยากไร้กลางพงไพร” (Thòng, 1987: xiv) จนถึงราวกลางทศวรรษที่ 1790 หลังจักรพรรดิ กวางจุงสิ้นพระชนม์ กองกำลังเตยเซินเริ่มอ่อนแอ ขณะที่ฝ่ายต่อต้านเตยเซินที่นำโดยเหงเวียนแอง (Nguyễn Ánh) ทายาทของอดีตผู้ปกครองตระกูลเหงเวียนแห่งถ่วนหว่า ที่ถูกฝ่ายเตยเซินที่ร่วมมือกับทัพตระกูลจิงโคโนอำนาจไปก่อนหน้า กำลังแข็งแกร่งขึ้น และกลับมายึดพื้นที่ยาดิน (Gia Định) ทางใต้ เหงเวียนชูจึงตัดสินใจเดินทางลงไปสวามิภักดีต่อเหงเวียนแอง (Lộc, 2004: 300)

เหงเวียนซูในฐานะขุนนางราชวงศ์เหงเวียน

ค.ศ. 1802 กองกำลังของฝ่ายเหงเวียนแอง ผู้นำตระกูลเหงเวียนจากผูชววนที่ต้องสูญเสียอำนาจเพราะการร่วมมือของฝ่ายเตยเซินและตระกูลจิ่ง ก็สามารถรุกได้ทัพของเตยเซินอย่างต่อเนื่องรวดเร็วโดยเฉพา หลังจักรพรรดิกวางจุงสิ้นพระชนม์ แสนยานุภาพของฝ่ายเตยเซินก็ถดถอยอย่างรวดเร็ว ไม่นานทัพของฝ่ายเหงเวียนแองก็สามารถยึดเมืองผูชววนหรือเว้ ฐานอำนาจดั้งเดิมของตระกูลเหงเวียนตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 16 ได้ในที่สุด

ทัพฝ่ายเหงเวียนแองก็ยกตราขึ้นเหนือและรุกไล่ทัพของฝ่ายเตยเซินจนสามารถยึดราชธานีทั้งลงได้ ผู้ปกครองเตยเซินที่สร้างอำนาจมาตั้งแต่ ค.ศ. 1771 ต้องสิ้นอำนาจลงในที่สุด เหงเวียนแองสถาปนาราชวงศ์เหงเวียน และปราบดาภิเษกเป็นจักรพรรดิยาหลง (Gia Long) ตั้งราชธานีที่ผูชววนหรือเว้ในปี 1802

ค.ศ. 1803 หลังชัยชนะของเหงเวียนแองและการสถาปนาราชวงศ์เหงเวียนขึ้นที่ผูชววนหรือเว้แล้ว จักรพรรดิยาหลงหรือเหงเวียนแองทรงตระหนักว่าการสถาปนาอาณาจักรใหม่และการดำรงฐานะผู้นำใหม่นั้น จำต้องได้รับการยอมรับจากจีน เมื่อมีการส่งคณะทูตไปถวายบรรณาการและขอการรับรองในฐานะผู้ปกครองใหม่ครั้งนั้นยังเป็นการขอพระราชทานนามประเทศจากจักรพรรดิเจียชิ่งแห่งราชวงศ์ชิงและได้ชื่อประเทศใหม่ว่า *เวียดนาม*

(Baldanza, 2016: 4–5) เหวียนซูได้รับการแต่งตั้งให้เป็นหนึ่งในคณะทูตนำพระราชสาส์น และเครื่องราชบรรณาการไปยังราชสำนักชิงในครั้งนั้น ถือว่าเหวียนซูได้รับการยอมรับและยกย่องจากจักรพรรดิยามล่องมากแม้เป็นข้าราชการวงศ์เดิม

การที่เหวียนซูยินยอมรับราชการอยู่ภายใต้ราชวงศ์เหวียน ราชวงศ์ใหม่ที่สถาปนาขึ้นโดยตระกูลขุนนางทหารใหญ่ซึ่งไม่ใช่ราชินิกุลนั้น นอกจากอาจเป็นผลจากการสูญเสียญาติไปในสงครามต่อต้านเตยเซิน และยังอาจสะท้อนให้เห็นได้ว่าเหวียนซูไม่ได้ยึดมั่นในค่านิยมจารีตไม่ว่าด้านชาติกำเนิดหรือคติเรื่องความภักดีต่อเจ้านายเดิม หากแต่ดูเหมือนเป็นการยอมรับในชะตาชีวิตและสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง ผสานกับการใช้เหตุผลในการกำหนดจุดยืนของตน ดังที่เหวียนซูไม่ยอมทำงานหรือสวามิภักดิ์ต่อฝ่ายเตยเซิน ทั้งยังแสดงทัศนคติต่อฝ่ายเตยเซินหลักฐานจากงานประพันธ์ของเหวียนซูแสดงทัศนคติต่อฝ่ายเตยเซินโดยเปรียบผู้นำเตยเซินเหมือนแม่ทัพหมาหยวนที่เคยนำทัพมาปราบกบฏสองนางตระกูลจิ้ง (Hai Bà Trưng) ผู้นำชาวพื้นเมืองต่อต้านการปกครองของจีนในระหว่าง ค.ศ. 40-43 ว่าผู้นำเตยเซินไม่ต่างกับแม่ทัพหมาหยวน ที่นับเป็นผู้มีความสามารถในการรบ แต่ต่างละโมภในอำนาจ พวกเขาเตยเซินจึงต้องพบจุดจบในเวลาอันสั้น ไม่ต่างจากหมาหยวนที่ตกต่ำสิ้นอำนาจวาสนาอย่างรวดเร็วหลังปราบกบฏในเวียดนาม (Kelly, 2006: 104-105)

นอกจากนั้นยังมีการวิเคราะห์กันว่าผลงาน “เรื่องของ
เกี่ยว” (Truyện Kiều) งานนิพนธ์ที่มีชื่อเสียงที่สุดของเหงเวียนซุั้น
แฝงนัยยะของการยอมรับการเปลี่ยนแปลงไปสู่สิ่งใหม่ (Pelly,
2002: 126) ซึ่งอาจเป็นการสะท้อนทัศนะของเหงเวียนซุที่มีต่อ
ประสบการณ์ของการขึ้นสู่อำนาจของผู้นำตระกูลเหงเวียน
หรือเหงเวียนแอง ที่รอดชีวิตจากการตามล่าของฝ่ายเตยเซินเหงเวียน
แองอาจเป็นตัวอย่างของการต่อสู้ดิ้นรนหรือชีวิตที่พลิกผันจาก
จุดต่ำสุดจนสุดท้ายก็กลายเป็นผู้มีอำนาจคนใหม่ สถาปนาราชวงศ์
ใหม่ครองแผ่นดินที่มีเอกภาพ ขณะที่ฝ่ายเตยเซิน ผู้ที่ครั้งหนึ่งเคย
เรื่องอำนาจอย่างที่สุด แต่สุดท้ายก็ต้องล่มสลายสิ้นอำนาจไปใน
เวลาอันสั้น เช่น Nguyen Tai Thu (2008) เห็นว่าเหงเวียนซุใช้ชีวิต
ผ่านช่วงเวลาจลาจลวุ่นวายตั้งแต่ปลายราชวงศ์เล เข้าสู่ช่วงเวลา
ฝ่ายเตยเซินเรื่องอำนาจและสมัยราชวงศ์เหงเวียน เหงเวียนซุได้พบ
เห็นผู้คนในทุกข์ยากมากมาย พบเห็นผู้คนที่ต้องเปลี่ยนสถานะจากที่
เคยมั่งมีไปเป็นคนยากไร้ จากผู้ที่เคยประสบความสำเร็จ ไปเป็น
ผู้ล้มเหลวสิ้นสภาพ ซึ่งเป็นเรื่องราวของความรุ่งเรืองและล่มสลาย
ของมนุษย์ ทั้งหมดนี้อาจเป็นเสมือน “เสปียง” ให้แก่เหงเวียนซุใน
การผลิตผลงานเช่น “เรื่องของเกี่ยว” (Thu, 2008: 236)

Taylor (2016) เห็นว่าแม้เหงเวียนซุได้รับการยอมรับจาก
ราชวงศ์เหงเวียนขณะที่เหงเวียนซุเองก็ยินดีที่จะรับคำเชิญของ
จักรพรรดิยาหลงหรือเหงเวียนแองให้รับตำแหน่งขุนนางในราชวงศ์

เหงเวียน แต่อย่างไรเสีย เหงเวียนชูดุเหมือนไม่คุ้นเคยกับบรรยากาศ
ราชสำนักทางใต้เพราะตนมีถิ่นฐานทางเหนือและตนเคยเป็น
ขุนนางในราชวงศ์เลซึ่งมีกำเนิดในภาคเหนือ ดังมีการอ้างไว้ใน
ชีวประวัติของเขาว่า “... แม่ (เหงเวียนชู) เป็นคนหยิ่งทะนง แต่ด้าน
หนึ่งก็ดูเป็นคนอ่อนน้อมถ่อมตนและมักนึ่งเจียบเพราะตื่นกลัว ยาม
ที่ต้องเข้าเฝ้าจักรพรรดิ...” และกล่าวกันว่าจักรพรรดียวางเคียด
ตรัสลอบเหงเวียนชูให้รับรู้ว่ราชสำนักเหงเวียนนั้นให้ความสำคัญ
ต่อความสามารถของคนโดยไม่คำนึงถึงภูมิลำเนาหรือถิ่นฐาน
(Taylor, 2016: 404 – 405) ทั้งหลายนี้อาจเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้
ให้เหงเวียนชูดมรับเหงเวียนแอ่งหรือจักรพรรดียวางและยอมรับ
ตำแหน่งหน้าที่ในฐานะข้าราชการเหงเวียนแม้มีการวิเคราะห์ว่า
ผู้ปกครองราชวงศ์เหงเวียนอาจหวาดระแวงข้าราชการเล หรือ
ขุนนางเก่าผู้มีถิ่นฐานอยู่ทางเหนือ แต่ขุนนาง ‘ชาวเหนือ’ หลาย
คนยังเลือกที่จะสวามิภักดิ์หรือยอมทำงานร่วมกับผู้ปกครองราชวงศ์
เหงเวียน เป็นไปได้ว่าชัยชนะของจักรพรรดียวางและการสถาปนา
ราชวงศ์ใหม่นั้นคือการฟื้นฟูความสงบสุขและการรวมแผ่นดินให้
เป็นเอกภาพหลังจากช่วงเวลาแห่งศึกสงครามและความแตกแยก
ยาวนานร่วม 300 ปี (Thông, 1987: xiv)

อย่างไรก็ตาม หลังการรับตำแหน่งขุนนางครั้งใหม่
ไม่ปรากฏว่าเหงเวียนชুমิบทบาทโดดเด่นสำคัญในราชสำนักเหงเวียน
กระทั่งในค.ศ. 1806 เหงเวียนชูซึ่งรับตำแหน่งขุนนางอยู่ที่เมือง

ฮังเยน หัวเมืองชายแดนติดถิ่นฐานของชนพื้นเมืองทางตะวันตก
ราชสำนักได้เรียกเหงเวียนซุกลับราชธานีไว้ และแต่งตั้งให้เป็น
ราชบัณฑิตในสำนักราชบัณฑิตหอตะวันออก (Thòng, 1987: xv)
ซึ่งมีหน้าที่สำคัญในการร่างกฎหมายธรรมเนียมและพระราชสาส์น
ติดต่อกับราชสำนักจีน แสดงให้เห็นว่าราชสำนักเหงเวียนอาจกำลัง
ต้องการผู้รู้ด้านอักษรศาสตร์และธรรมเนียมราชการแบบจีนซึ่งสืบ
ทอดมาจากราชวงศ์เล เหงเวียนซูกอาจมีชื่อเสียงกล่าวขวัญในหมู่
ขุนนางปัญญาชนที่มีชีวิตคาบเกี่ยวช่วงเวลาดังกล่าว ทำให้
ราชสำนักต้องเรียกตัวเหงเวียนซูกมารับราชการในตำแหน่งดังกล่าว

หนังสือชีวประวัติฉบับราชสำนักเหงเวียนหรือ*ได๋นามเหลียด
เจวี่ยน* มีข้อความยกย่องเหงเวียนซูกสั้น ๆ ว่า “...(เหงเวียนซูก) มี
ปัญญาเปี่ยมด้วยอุดมการณ์ ไม่สวามิภักดิ์ต่อศัตรู (พวกเตยเชิน)...
จักรพรรดิยาลองทรงรับรู้ จึงตั้งให้เป็นขุนนาง...” (‘Đai
Nam,’n.d.)

ต่อมาในปี ค.ศ. 1813 ราชบัณฑิตเหงเวียนซูกจึงได้รับ
การแต่งตั้งให้ร่วมคณะราชทูตไปถวายเครื่องราชบรรณาการยังราช
สำนักชิงอีกครั้ง ในเดินทางครั้งนี้คณะทูตผู้แทนพระองค์แหวะพักที่
เมืองฮานอย หรือราชธานีทั้งลอง การเดินทางครั้งนี้เหมือนเป็น
การรำลึกอดีตครั้งสำคัญของเหงเวียนซูก ที่ต้องประสบกับ
การเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญอีกครั้งเมื่อบัดนี้ “นครมังกร” หรือ
ทั้งลองไม่ใช่ราชธานีที่ประทับของจักรพรรดิและที่ตั้งราชสำนักอีก

ต่อไป แต่ทั้งลองกลายเป็นเมืองเอกของภาคเหนือ พระราชวัง และสถานที่ต่างๆ ในเมือง บ้างถูกทำลาย บ้างก็ชำรุดทรุดโทรม ด้วยเหตุจากศึกสงครามที่ผ่านมามาตลอดช่วง 20 ปี

นอกจากนั้นการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของเมืองทั้งลอง อดีตราชธานีสมัยเล ยังเป็นผลจากการที่ผู้ปกครองใหม่แห่งราชวงศ์ เหวงเวียนพยายามลดขนาดของเมืองทั้งลองหรือลดความยิ่งใหญ่ของ ราชธานีในราชวงศ์ก่อนให้ลดน้อยลงกว่าราชธานีใหม่ที่ผู้ชนหรือเว้ และเริ่มเปลี่ยนแปลงสถานะความสำคัญของเมืองเป็นลำดับ จาก การลดฐานะให้เป็นเพียงศูนย์กลางเขตปกครองส่วนภูมิภาคของ ราชสำนักหรือ ‘เจิ่นถ่าง’ (trần thành) มีหน้าที่ดูแลหัวเมือง ภาคเหนือ จากนั้นก็ถูกลดฐานะเป็นศูนย์กลางของ “มณฑล” หรือ “ติงถ่าง” (tĩnh thành) เป็นการเปลี่ยนแปลงสถานะของราชธานี ซึ่งดำรงอยู่มาร่วมพันปีให้เป็นเพียงหัวเมืองเอกในระดับภูมิภาค ทั้ง ยังแสดงให้เห็นว่าบัดนี้ผู้ปกครองราชวงศ์เหวงเวียนได้เปลี่ยนจารีต ธรรมเนียมเดิมที่ต้องตั้งราชสำนักและครองราชย์ที่ราชธานีเดิม แต่ กลับไปตั้งราชธานีใหม่ ซึ่งเป็นการย้ายราชธานีครั้งแรกในรอบกว่า 8 ศตวรรษนั้น อาจเป็นเพราะผู้ปกครองราชวงศ์เหวงเวียนขาดการ สนับสนุนจากประชาชนในภาคเหนือ ซึ่งไม่ใช่ภูมิลำเนาเดิมของ ตระกูลเหวงเวียน และยังคงมีประวัติในฐานะ “ศัตรู” ของราชสำนัก ที่ทั้งลองขณะที่ฝ่ายผู้ปกครองราชวงศ์เหวงเวียนเองก็อาจมอง ภาคเหนือและเมืองทั้งลองว่าเป็น “แดนศัตรู” แต่กระนั้น ทั้งลอง

ในความคิดคำนึงของผู้คนภาคเหนือและชนชั้นนำทางเหนือ ยังคงมี ศักดิ์ศรีและเกียรติภูมิในฐานะศูนย์กลางวัฒนธรรม การเมือง และเศรษฐกิจของอาณาจักรไตเวียด (Pelly, 2002: 217)

การแวะพักที่ “นครแห่งมังกร” ครั้งนี้ เหวงเวียนซูยังมี โอกาสได้พบกับหญิงนักคิดพิณ “เก็ม” ที่เหวงเวียนซูเคยพบเมื่อกว่า 20 ปี ก่อน จะเป็นเรื่องที่น่าประหลาดใจสำหรับเหวงเวียนซูไม่น้อย ที่ได้พบนางอีกครั้ง กระทั่งนำเรื่องราวของนางรวมถึงพรรณนา อาลัยต่อความเปลี่ยนแปลงของเมืองและสิ่งรอบตัว เป็นการ เปลี่ยนแปลงจากความสดใสในวัยเยาว์ของนางและความรุ่งเรือง ครั้งอดีตของเมืองที่เคยเป็นราชธานีไปสู่ความชราทรุดโทรมของนาง ขณะที่ดีตราชธานีทั้งหลาย “นครมังกร” ต้องกลายสภาพเป็นเมือง เก่าคร่ำคร่าที่ชำรุดเสื่อมโทรม ดังที่ปรากฏในเนื้อหาของบทกวีหญิง คิดพิณแห่งนครมังกรนั่นเอง

ค.ศ. 1820 รัชกาลจักรพรรดิหมั่ง (Minh Mang) เหวงเวียนซูเป็นหนึ่งในคณะราชทูตที่ไปจีนเป็นครั้งสุดท้าย หลัง กลับมาจากจีนแล้วเหวงเวียนซูล้มป่วยแล้วถึงแก่กรรม ครอบครัวนำ ร่างไปฝังในสุสานที่บ้านเกิด หมู่บ้านเตียนเตียน เขตเหง่ฮาน (ต่อมา รวมกับท่าดิน เป็นจังหวัดเหง่ดิน ในปัจจุบัน) นักวิชาการผู้ศึกษา บทกวีของปัญญาชนในราชสำนักเวียดนามผู้หนึ่งมีความเห็นว่า (Kelly, 2005) ครั้งนั้นเหวงเวียนซูดูเหมือนเบื่อหน่ายต่อโลก อาจ

เป็นเพราะความวุ่นวายในช่วงสงครามเตยเซินที่มีศึกสงคราม ต่อเนื่องกับจีนและเหงเวียนแอ่ง ช่วงเวลาสุดท้ายในการรับราชการของเหงเวียนชูนั้น เช่นเดียวกับที่ดูเหมือนว่าเหงเวียนชูยังไม่อาจปรับตัวเข้ากับบรรยากาศในราชสำนักเหงเวียนได้มากนัก ดังที่ อาลักษณ์ผู้ประมวลพงศาวดารหลวงบรรยายบุคลิกภาพของเหงเวียนชูไว้ว่า เหงเวียนชู “เป็นผู้ตื่นกลัว คราใดที่ต้องเข้าเฝ้า ประชุมข้อราชการในท้องพระโรง ก็มักแสดงอาการตระหนก หวาดวิตก จนอ้าอึ้งไม่อาจกล่าวสิ่งใดได้” (Thông, 1987: xvi)

เหงเวียนชูอาจต้องการใช้ชีวิตอย่างสันโดษ มีการอ้างถึงบทสนทนาของเหงเวียนชูกับผู้ใกล้ชิดในช่วงเวลานั้นว่า เหงเวียนชูไม่ยอมกินยาในช่วงที่ป่วยหนัก เหมือนแสดงความประสงค์ว่าไม่ต้องการมีชีวิตต่อไป (Kelly, 2005: 106) เมื่อใกล้ถึงวาระสุดท้ายของชีวิต เหงเวียนชูเอ่ยถามคนใกล้ชิดว่า “...‘มือและเท้าของข้าเย็นหรือยัง’ ผู้ที่อยู่ข้างกายจึงตอบว่า ‘เย็นแล้ว’ เหงเวียนชูจึงเอ่ยขึ้นว่า ‘เช่นนั้น ก็ดีแล้ว’ เป็นประโยคสุดท้ายแล้วจึงสิ้นลม...” (Kelly, 2005: 104-105) เป็นไปได้ว่าช่วงเวลาแห่งความยุ่งเหยิงวุ่นวาย ได้ทำให้เหงเวียนชูสิ้นความปรารถนาที่จะมีชีวิตอยู่ไปแล้ว การสิ้นชีวิตนั้นถือเป็นการสิ้นสุดช่วงเวลาความผันแปรของชีวิตที่ยุ่งเหยิงสับสนท่ามกลางบริบทของสังคมและการเมืองที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วและรุนแรงอย่างที่ไม่มีการคาดเดาหรือกำหนดได้ ดังเนื้อหา

ช่วงท้ายของบทกวี “บทเพลงของหญิงดีดพิณแห่งนครมังกร”
(Kelly, 2005: 105-106)

“...เหล่านักดนตรีที่นั่งอยู่บนเสื่อนั้นล้วนเป็นหญิงสาว
แต่ผู้ที่นั่งตรงสุดขอบเสื่อนั้นเป็นหญิงท่าทางโดดเดี่ยวเศร้า
หมอง มีดอกไม้แซมผมดอกหนึ่ง
ท่าทางซอมซ่อ เสื้อผ้าเก่าคร่ำคร่า ช่างกลมกลืนเข้ากับร่าง
บอบบางของนาง
ใครเล่าจะคิดว่ายามนั้นนางเคยเป็นนักดนตรีผู้สามารถ
ที่สุดในราชธานี
น้ำตาเริ่มไหลจากตาของข้าเมื่อแว่วเสียงเพลงที่คุ้นเคย
ข้านั่งฟังอย่างเงียบงัน แต่ในใจนั้นหม่นหมองนัก
พลันข้าต้องหวนรำลึกถึงเหตุการณ์เมื่อยี่สิบปีก่อน
เมื่อครั้งที่ข้าได้พบกับนางริมฝั่งทะเลสาบกระจ่างเงา
กำแพงเมืองบัดนี้ถูกรื้อถอน ชีวิตคนยังต้องเปลี่ยนผัน
ที่เคยเป็นสวนหม่อนกลับเปลี่ยนเป็นหนองน้ำสีคล้ำทะมึน

อำนาจของพวกเขาเคยเซ็นยังต้องมลายี่สิ้น
แต่ในบรรดานักดนตรีนั้น เพียงหนึ่งเดียวที่คงอยู่
อนิจจา เวลาร้อยปีนั้นผ่านไปเพียงชั่วกะพริบตา...”⁷

สรุป

ประวัติศาสตร์เวียดนามในช่วงชีวิตของเหงวียนซุั้นถือเป็นช่วงที่มีความเปลี่ยนแปลงพลิกผันครั้งใหญ่ ส่งผลต่อพัฒนาการทางประวัติศาสตร์เวียดนามที่ผู้คนในยุคนั้นก็อาจคาดเดาอนาคตได้ยาก เมื่อราชวงศ์เลที่ครองอำนาจยาวนานมาร่วม 3 ศตวรรษ ต้องตกต่ำเสื่อมทรุดและสิ้นสุดลงในสถานการณ์สงครามกลางเมืองที่กินเวลาต่อเนื่องถึง 20 ปี เหงวียนซุเป็นหนึ่งในบุคคลที่รอดชีวิตผ่านช่วงเวลาที่ตกต่ำที่สุดของบ้านเมืองแต่ในที่สุดก็กลับคืนสู่ช่วงเวลาแห่งความรุ่งเรืองอีกครั้งในช่วงครึ่งหลังของชีวิตอีกราว 20 ปีในสมัยราชวงศ์เหงวียน เมื่อย้อนกลับไปตั้งคำถามต่อเกียรติภูมิ ชื่อเสียงและความสำเร็จของบทนิพนธ์ “เรื่องของเกี่ยว” บทกวีและภาพยนตร์เรื่อง “ลองแ่งเกมสำกา” จนถึงการที่รัฐเวียดนามเสนอชื่อเหงวียนซุ บุคคลที่ปฏิเสธขบวนการเคยเซ็นซึ่งเป็นวีรบุรุษ

⁷ แปลจากบทแปลภาษาอังกฤษจากงานของ Liam C. Kelly, 2005: 105-106.

ของชาติ เป็นสัญลักษณ์ของขบวนการชาวนาที่รัฐสังคมนิยม
เวียดนามยกย่องเชิดชูมาตลอด

หลังการเฉลิมฉลองกรุงฮานอยมีอายุครบ 1,000 ปี
พรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามเสนอชื่อเหงวียนซุ ให้องค์การยูเนสโก
ยกย่องเป็นบุคคลสำคัญทางวัฒนธรรมพร้อมคำเชิดชูเกียรติว่า
“มรดกทางวัฒนธรรมของเหงวียนซุนี้เป็นผลิตผลของเวียดนามทั้ง
ด้านภูมิปัญญา จิตวิญญาณ และวัฒนธรรม ที่มารวมเป็นหนึ่งเดียว
ด้วยความสามารถอันเอกอุและสอดคล้องกับกาลเวลา มรดกของท่าน
จึงกลายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมของมนุษยชาติ” (‘UNESCO
honors,’ 2013) อาจเป็นปริศนาที่ให้เราหาคำตอบต่อไปว่า เหตุ
ใดสังคมนิยมเวียดนามในปัจจุบันจึงให้ความสำคัญกับบทประพันธ์และ
ตัวตนของเหงวียนซุอีกครั้ง เป็นไปได้หรือไม่ว่าผลงานของเหงวียน
ซุและเรื่องราวชีวิตของเขาเองก็เป็นเสมือนภาพสะท้อนที่เตือนให้
สังคมนิยมเวียดนามได้ตระหนักรู้ถึงความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วที่
เกิดขึ้นกับเวียดนามว่า ล้วนเป็นเรื่องที่ยากเกินกว่าจะสันนิษฐาน
หรือคาดเดาได้ ไม่ว่าจะเป็นเหตุการณ์ที่ผ่านมา เหตุการณ์ที่กำลัง
เป็นอยู่และสิ่งที่จะเป็นไปในอนาคต ทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจและ
สังคม หรือบัดนี้ทุกอย่างได้มาถึง “จุดเปลี่ยน” ที่สังคมนิยม
ต้องเผชิญและเลือกเดินต่อไป เฉกเช่นชีวิตของเหงวียนซุที่ต้องพลิก
ผันไปพร้อมกับการเปลี่ยนยุคสมัยครั้งใหญ่ในประวัติศาสตร์
เวียดนาม

รายการอ้างอิง

- Baldanza, Kathlene. 2016. **Ming China and Vietnam: Negotiating Borders in Early Modern Asia.**
Cambridge: Cambridge University Press.
- Dutton, George. 2006. **The Tay Son Uprising: Society and Rebellion in Eighteenth-Century Vietnam.**
Honolulu, Hawaii: University of Hawai'i Press.
- Huỳnh Sanh Thông. 1987. **The Tale of Kiều: A bilingual edition of Nguyen Du's Truyện Kiều.**
New Haven: Yale University Press.
- Kelly, Liam C. 2005. **Beyond the Bronze Pillars: Envoy Poetry and the Sino-Vietnamese Relationship.**
Honolulu: University of Hawaii Press.
- Quốc Sử Quán Triều Nguyễn. (1998). **Khâm định Việt sử Thông giám cương mục (CM) I, II.**

Hà Nội: Nhà xuất bản Giáo dục.

Ngo Gia Van Phai. Phan Thanh-Thuy. 1985. **Hoàng Lê
nhất thống chí**. Translated by Phan Thanh-Thuy,
Paris: EFEO.

Nguyen, Tai Thu. (Ed.). 2008. **The History of Buddhism
in Vietnam**. Washington D.C.: The Council for
Research in Values and Philosophy.

Nguyễn, Lộc. 2004. **Văn học Việt Nam**. Hà Nội: Nhà xuất
bản Giáo dục.

Pelly, Patricia M. 2002. **Postcolonial Vietnam: New
Histories of the National Past**. Durham and
London: Duke University.

Taylor, Keith W. 2013. **A History of the Vietnamese
People**. Cambridge: Cambridge University Press.

เว็บไซต์

Quốc sử quán triều Nguyễn. n.d.. **Đại Nam liệt truyện.**

Retrieved from [https://sites.google.com/site/](https://sites.google.com/site/sachsvietnam/dai-nam-liet-truyen)

[sachsvietnam/dai-nam-liet-truyen](https://sites.google.com/site/sachsvietnam/dai-nam-liet-truyen)

“Long thanh cam gia ca” triumphs at Golden Kite.

2011. Retrieved from

[http://english.thesaigontimes.vn /15699/Long-](http://english.thesaigontimes.vn/15699/Long-thanh-cam-gia-ca-triumphs-at-Golden-Kite.html)

[thanh-cam-gia-ca-triumphs-at-Golden-Kite.html](http://english.thesaigontimes.vn/15699/Long-thanh-cam-gia-ca-triumphs-at-Golden-Kite.html)

‘Long thành cầm giả ca 龍城琴者歌 -Chuyện người

gảy đàn ở Thăng Long.’ n.d. Retrieved from

[http://www.thivien.net/Nguy%E1%BB%85nDu/Lo](http://www.thivien.net/Nguy%E1%BB%85nDu/Long-th%C3%A0nh-c%E1%BA%A7mgi%E1%BA%A3-ca/poem-XvKjFm4rQBZLHsgDqU2gVA)

[ng-th%C3%A0nh-c%E1%BA%A7mgi%E1%BA%A3-](http://www.thivien.net/Nguy%E1%BB%85nDu/Long-th%C3%A0nh-c%E1%BA%A7mgi%E1%BA%A3-ca/poem-XvKjFm4rQBZLHsgDqU2gVA)

[ca/poem-XvKjFm4rQBZLHsgDqU2gVA.](http://www.thivien.net/Nguy%E1%BB%85nDu/Long-th%C3%A0nh-c%E1%BA%A7mgi%E1%BA%A3-ca/poem-XvKjFm4rQBZLHsgDqU2gVA)

‘UNESCO honors Vietnamese poet Nguyen Du.’ 2013.

Retrieved from <http://tuoitrenews.vn/lifestyle>

[/15151/unesco-honors-vietnam-poet-nguyen-du](http://tuoitrenews.vn/lifestyle/15151/unesco-honors-vietnam-poet-nguyen-du)

Early French Colonial Education in Hanoi, 1904-1930¹

Banjop WONGSUPAN²

Abstract

During the early French colonization of Hanoi, the Vietnamese societies and cultures of this capital were extremely transformed and evidently assimilated to the European material and mental cultures, especially by means of French colonial education. Many questions have been raised: what are the French colonial educational policies in Vietnam?; what is the

¹ This paper is a part of my term report during my M.A. program in Southeast Asian Studies at Chulalongkorn University. As a former Dr.Siriwong Hongdawan's student, I would like to express my deepest condolences for eternal loss of the great and benevolent teacher. In memory of my beloved master, I chose to write this paper on Hanoi education, where she graduated, to pay tributes to her specialization.

²Foreign Language Department, Rayongwittayakom School

E-mail: banjop.w@rayongwit.ac.th

colonial education in Hanoi?; and how to periodize the French colonial education in Hanoi? Finally, the problematic of this study is the following: how did the French colonial education develop in Hanoi? The study will chronologically discuss about these three topics: the domination of the Vietnamese traditional education before 1904, the French educational reorganization from 1904 to 1917, and implementation of the Charter of 1917 until the impact of the Great Depression in 1930.

The objective of this study is to explore the development of the French colonial education in Hanoi from 1904 to 1930. The result of the study is the followings. Firstly, the French colonial education in Hanoi during 1904-1930 is an essential period which completely changes Sino-Vietnamese to European worldviews both in Hanoi and in Vietnam. Secondly, the essential operation of French colonial education may be arbitrarily divided into 2 phases: the first phase of 1904-1917 in which the French ideas of republic and colonial education were applied, and the second phase of 1917-1930 where the Charter of 1917 was implemented throughout Hanoi. In conclusion, the French colonial education was well established in Hanoi because of her position of centre of colonial administration and culture.

The French colonial education may be seen as the instrument of French cultural colonization which is more effective and less expensive comparing to force operations. The impact of this French acculturation period will be last long until now and becomes one of important components of Vietnamese culture complex's today.

Keywords: French colonial education; Hanoi; French acculturation; cultural history

Introduction

Soon after the French pacification during the Sino-French War (August 1884 – April 1885) in Tonkin³ in 1885, Hanoi was established as the capital of Tonkin and later as the administration capital of French Indochina in 1887⁴. Hanoi was obviously the ancient centre of Vietnamese culture even before the Vietnamese conquest of the Southern territories since the 11th century. Consequently, during the French colonization

³ Philologically the word “Tonkin” is derived from Sino-Vietnamese root “Đông Kinh” which means "Eastern Capital".

⁴ The bureau of French Indochina Government was moved officially from Saigon to Hanoi in 1902.

of Hanoi, the Vietnamese societies and cultures of this capital were extremely transformed and evidently assimilated to the European material and mental cultures, especially by means of French colonial education.

Prior to the French Indochina Government decree of April 27th, 1904 on the Creation of Tonkin Local Service of Education, the French education in Hanoi had partially been taken in charge by the *Missions Étrangères de Paris* who took care of primary education, and by the municipality which opened a secondary school for boys only in 1900 (Paul Doumer, 1902 : 101). During the mandate of governor-general Paul Beau since October 1902 to February 1907, the intense physical urbanization of Hanoi since the former governor-general Paul Doumer was headed to the intellectual cultivation, however not to serve individual improvement, but to serve the growth of French Indochina as a whole. The reorganization of public education was necessitated by the vote of French Parliament on republicanism idea of educational laicization, the need for educational supports in priority to the French staying in Hanoi, and the growing needs of francophone local labors for “*various services, trade and industry sub-assistance,*

secretaries, interpreters, accountants, foremen, and finally the general evolution of the Indo-Chinese to Western education” (Paul Doumer, 1902: 303).

The study of French acculturation in colonial Vietnam becomes crucial to understand profoundly and roundly modern Vietnamese societies. The problem has been raised: what is actually the French colonial education system in Vietnam, especially in Hanoi: school, teachers, school textbooks, and contents? Many previous studies⁵ were focused on the French colonial education in French Indochina in general, while the French educational policies in each area were specifically designed. Moreover, even though Hanoi is effectively considered as the original centre of Vietnamese politics and culture, there has not been yet any research on the topic. Consequently, this paper

⁵ Since the political unit of French Indochina was often seen as a unique entity, there is a tendency to study every dimension of the region with a general perspective without any balance between regional and local particularities. However, for the starting point to the French colonial education in Indochina, it is strongly recommended to study these important writings: Trinh Văn Thảo (2000) and Pascale Besançon (2002).

explores the development of the French colonial education in Hanoi from 1904 to 1930.

Interestingly, many questions have been asked: what are the French colonial educational policies in Vietnam?; what is the colonial education in Hanoi?; and how to periodize the French colonial education in Hanoi? Finally, the problematic of this study is the following: how did the French colonial education develop in Hanoi?

Note that there are different periodizations of the development of the French colonial education in the area. While Brocheux and Hémery (2009) divided the French colonial education in Indochina into 3 periods dated from 1860 to 1945 (the first 1860-1917; the second 1917-1930; and the third 1930-1945), Trinh Van Thao (2000) proposed 3 periods of French colonial education in French Indochina, starting from 1874 to 1945 (the 1st period 1874-1907; the 2nd period 1908-1917; and the 3rd period 1917-1945). Which one is more suitable for this study? None of them. Since the organization of French colonial education in each area was adjusted to local identities and Hanoi, different from other cities and regions, becoming the centre for new Franco-Vietnamese generations *par excellence*, this

study will propose to divide the French colonial education in Hanoi into 3 periods as the followings: the 1st period marked by the domination of the Vietnamese traditional education before 1904; the 2nd period marked by the French educational reorganization from 1904 to 1917 where the Charter for Indochinese education was declared to be realized; the 3rd period describing the implementation of the Charter of 1917 until the new reform of Indochinese Public Education caused by the impact of the Great Depression in 1930.

1. A survey of Vietnamese traditional education system before the French educational reform in 1904

In order to understand the French colonial education in Hanoi, it would be useful to briefly study the Vietnamese education before the French educational reform in 1904. The Vietnamese education is rooted of Confucian tradition. This educational system is designed for the recruitment of new officers through three levels of examinations: provincial, regional, and national. Consequently, the nomination of higher-ranked officers to the Vietnamese administration was primarily

based on the meritocracy: educational capacity. Especially, this examination system was witnessed by the emperor himself.

Since the French occupation of all Annam and Tonkin in 1885, the governors-general of French Indochina had tried to adjust the French education system to those of Vietnamese traditional education. This is the observation of French scholar, who worked in French Indochina cabinet in Hanoi. He described the relations between Vietnamese education and State office:

“The empire of Annam, apart from the Emperor who is the "agent of heaven", and also the first scholar of the empire, was a rigorously democratic organization. Since the exemption from military service and the tax exemption, all favors and all the honors of the state were subordinated to the traditional literary graduation issued in a series of capacity tests.” (Louis Salaun, 1903)

Fig. 1: Photograph of the traditional Vietnamese private school in Hanoi:

a master is repeating the lessons to 2 disciples at home

As we can see in the Figure 1, there was no concept of public education in the Kingdom of Annam. Yet, the primary education for the children in each village relied on a private school whose master, who had been formed through the Confucian education system and became local official by means of regional or national examinations, would educate his students by mercy. He didn't ask for any presents from students. It was completely a Vietnamese culture to receive a

student with small gifts given to the master. Here are some observations by French point of view:

“However, it was not compulsory; the Annamese government was completely uninterested in even primary education. In each village it was a school teacher, who was usually a married man, old, to whom his students pay a few gifts. [...] The child learns to read and write. He learns so much moral and social duties. [...]”
(Louis Salaun, 1903)

For the success of the student life: to be a state officer, it depends a lot on the fortune of the family. To get the higher position in the administration, the student takes a lot of time. Each year he passed an examination until the last one so that he could get higher degree. More interestingly, all administrative positions were reserved for men, not for women. This traditional education system exceptionally had influenced to the Vietnamese during the imperial era. Even though, it tended to be faded down by the French colonial education system established in 1904, the Vietnamese traditional education system would continue in parallel to the French system until the educational reformation in 1918.

2. From idea to action: the French colonial education system in practice, 1904-1917

There were some changes in educational policy in metropolitan France: “what education for our colonies?”. Jules Ferry’s proposition presented to the Assembly aims to modify the goal of colonization: not only for the prestige of Nation in world political stage, but for the “*mission civilisatrice*” consisting of the Western acculturation of the colonized peoples and also for the economic growth of France. (Raoul Girardet, 1972) With this logic, the French colonial education will transform the Vietnamese into European élite on the one hand, and skilled labors with European knowledge and technology on the other hand.

According to his report to the French Ministry of Colonies in 1902, Paul Doumer tried to find a way to cultivate the colonized through European education. What does Paul Doumer, the maker of French Indochina, think about education in Tonkin?

“How is the teaching given to the natives in Indo-China? For this general question, it would be difficult to make a precise answer. [...] We have to admit that until now the form of French

education for the natives has not been found yet. Maybe, there is not any universal form, only partial solutions for the issue that changes over time and according to the countries and even provinces. ” (Paul Doumer, 1902 : 102)

To change the colonized Vietnamese into the Francophiles, the only way to get success is to remove the basis of moral and social ideas derived from the Confucianism. Paul Doumer understood the function of Confucian education in Vietnamese society: social order, social moral value, and recruitment of State officers by examinations and competitions.

“As long as the mentality and social condition of the natives will not be changed, and if only they never change, we must keep destroying what is the moral basis for their existence. The principles they have, and which make, in them, strong family, respected parents, obeyed public authority, are taken from the books of indigenous education. Learning the first few characters, they learn the basic rules of morality of Confucius. [...]” (Paul Doumer, 1902 : 102)

Paul Doumer expressed his goal why to form the Indochinese natives in the French style and who should be in the French schools. And this idea became the philosophy of French colonial education for succeeding in French Indochina governments who made their efforts to realize it during a short period of less than 40 years. According to Paul Doumer, the French school for the natives is mainly aimed to form the new social group, that is, the *élite*. With the knowledge of French language and Western culture, they will be offered to work in various colonial offices and to play the role of intermediaries among the people of two different cultures. 2 years later, Muselier, head of the Local Educational Services of Tonkin, confirmed this policy and proposed the other policy to reunite the educational policy and the World strategies of French presence in Indochina.

“If France applies the discriminatory policy consisting to exclusively reserve the public positions for the European personnel, it is necessary to emphasize the axis of primary-upper and primary-professional education. If France wishes to encourage the policy of association or protectorate, in this case, we

must focus on the axis of upper primary and secondary education, if necessary, based on the Confucian school.” (Trinh Van Thao, 2000 : 45-46)

We can say that during the mandate of the next governor-general Paul Beau, France lead the policy of association, called the educational policy of Protectorate. It means that France will strengthen French Indochina by the Indochinese themselves. But many objections were raised by the French settlers in Indochina. They did not wish that the Indochinese would become one day the “masters” of the French, who had been the “colonizer race”. Finally, Paul Beau had to leave French Indochina after the closure of the University of Indochina which had just been opened for only 2 months. However, Paul Beau had constructed many types of schools, necessary to different demands from various social groups in Indochina. Hanoi had witnessed the variety of social groups, coming to study from nursery school to university. Moreover, to complete with Japan, Hanoi was designed to open many faculties for the Chinese who tended to further study in Japan.

The policy of teaching French language in school was considered very important for the colonization of Indochina as well. The policy was aimed to use French language to convey French knowledge, social virtue, social codes, culture in the broad sense, and certainly for the administration of all Indochinese.

The objective of the educational reform in Tonkin since 1904 is clearly to strengthen the colony and her people. Hanoi hosted 3 types of schools directed by the Local Service of Education Commission: (1) French schools reserved in priority for the French and the European (Paul Beau, 1908: 306-307)⁶; (2)

⁶ According to the report Vol. 2 of Paul Beau (1908: 306-307), The French schools were attended by European children in the colony. “The parents desired to keep their children with them as long as possible, especially in Tonkin.” At the end of his mandate, there were:

-2 colleges (secondary education): The College Chasseloup-Laubat in Saigon and the College Paul Bert in Hanoi (130 students in 1907)

-16 primary schools [11 mixed schools]

-The Girl School of Hanoi (Institution de jeunes filles de Hanoi): 132 students in 1907. The school was intended to prepare teachers for local demanding.

Franco-Native schools, from the upper primary level to secondary level, designed solely at the onset to the academic and professional formations for the Indochinese; (3) Native schools, in villages and in towns, which took care of primary education of the children in general.

The success of the decree of 1904 made progress in producing lot of Franco-native teachers who could teach French language to the Vietnamese children. This leads to the educational reform in 1917 where the governmental budget for the public education tended to be limited by the world situation: the World War I in Europe.

In Haiphong, there were 1 Boy school (Ecole Henri Rivière) and 1 Girl school.

Total of European students in French Indochina in 1907 was about 1600 persons of which two-thirds enrolled in public school. Each of 4 levels of primary education functioned by examination:

- a) Certificate of primary education
- b) Certificate of Higher primary education
- c) Certificate of Elementary Education
- d) Certificate of Higher Elementary Education

3. Development of French colonial education in Hanoi from 1918 to 1930

With a view to reforming the colonial education in French Indochina, the governor-general Albert Sarraut signed the Charter for Indochinese education⁷ in December 21, 1917 and made it published in the *Journal officiel* in April 10, 1918. The Charter became an important instrument to deeply modify “*the organization of the Public Instruction Service in Tonkin like in the other areas of the Union.*” (Gouvernement Général de l’Indochine, 1918 : 276) What is the essence of the six-hundred-page Charter 1917?

⁷ In French : Le Règlement général de l’instruction publique. According to Trinh Van Thao (2000 : 51), “*the Charter nearly includes six hundred items grouped into seven books; each book is divided into titles and each title into chapters. In short, the real legal structure is not lacking so far, ambiguities and contradictions. The general provisions of the Charter give an overview of the school building under a single direction (the general government through the Direction-general of Public Instruction). More than half a century after the colonial conquest and almost forty years after the establishment of the Franco-indigenous schools in the South, the colonial authorities finally reached the goal of assimilation announced since Paul Bert*”.

A. The Charter for Indochinese Education, December 21st, 1917. The main propositions of the Charter of 1917, are the followings:

(1) The public education is exclusively placed under the French Indochinese Government in Hanoi, through the Direction-general of the public education.

(2) There will be three types of schools: firstly, French schools for primary, upper primary, secondary levels; secondly, Franco-Native schools for primary, complementary, and secondary levels; thirdly, professional schools.

(3) The compulsory status of the French language in the primary education (Book 1)

(4) Program and schedule from the primary classes to secondary certificate classes (in French: *la terminale*) in the Franco-Natives schools (Books 2 & 3)

(5) Regimes of examination and evaluation (Book 5)

(6) Regimes of scholarships (Book 6)

(7) List of the high schools in France accessible to the Indochinese fellows (Book 6)

(8) Higher education (Book 2)

- (9) Status of the educational staff (Books 1, 2, 3, 4)
- (10) Administrative organization of the Public education (Books 1, 3, etc.)
- (11) Functions of the teacher colleges (in French: *écoles normales d'instituteurs*) (Trinh Van Thao, 2000: 51)

However, the problems of lacking French native teachers cause the failure of some Franco-Native schools which could not provide sufficiently French teachers to the children while the teaching of Chinese language was under high control. The Chinese letters courses became elective and were reduced in every school. The *hán nôm* teachers formed by the Vietnamese traditional education were recruited as teacher assistants in primary schools. Moreover, the administration power emanated from the royal and legitimate formations of traditional State officers in *Huế* was transferred to Hanoi when the Direction-general of Public Education decided to create the new *École d'administration* (School of Administration).

On the behalf of the public education, the French destruction of Vietnamese traditional and

Confucian cultures was gradually and seriously achieved. Hanoi was re-immersed as the centre for French administration and culture in French Indochina without any mercy to the Vietnamese traditional and Confucian cultures rooted in this city since the 11th century. The imperial court of *Huế* became only the symbol of traditional power of administration and culture. Since then, Hanoi as the centre for administration of French Indochina replaced *Huế*. It was not the emperor any more who decided the best Confucian scholars and the highest ranking aristocrats to the imperial administrations. In contrast, it was actually the French colonial education system itself centered in Hanoi which controlled and judged the educational quality of the Vietnamese. And with the certificates accredited by French system, the young Vietnamese would get jobs in various sectors of the colony. It seems that it was the great transformation: physical and spiritual transfer of cultural and administrative centre from *Huế* [Vietnamese writing] to *Hanoi* [French writing].

B. The creation of the Direction of Public Education in 1920

The governor-general Albert Sarraut created the decree of March 2nd 1920 the unique superior

organization, centered in Hanoi, which looked after all educational affairs: the Direction-general of Indochinese Public Education. This organization had two functions as clearly described in the annual report of the government-general of Indochina in 1930: the enhancement of all forms of education and the assessment of the administration of higher education institutions, secondary and technical schools. (Gouvernement Général de l'Indochine, 1930 : 244)

This means that the government-general of French Indochina wished to mainly control the quality of secondary education and higher education. The primary education of all aspects and all levels was in charge by the Local Education Service. It can be said that the creation of the Direction-general of Public Education is not the real centralization system; it's rather a mix policy of educational decentralization and quality control. The Local Education Service was responsible for the primary education level with a view to avoiding the cultural “*déracinement*” (uprooting) (Gouvernement Général de l'Indochine, 1929(1) : 266). *In priori*, the Direction-general of Public Education had mission to develop, maintain, and gradually increase educational standard equivalent to educational system

in France with the intention of reducing the growth of Indochinese student migration to France. At the same time, the Direction-general intended to form qualified labors to strengthen the colonial administrative and economic systems.

Since its creation, the Direction-general of Indochinese Public Education had to be modified many times in accordance with administrative and technical needs.

C. French schools in Hanoi

Loosely speaking, the provision of education was initially aimed to form the French population in the colony. But having worries about the future careers of the children who had no enough socio-linguistic education, especially as comparably good as studying in France and about the colonial education unrecognized by the French national education system, the parents tended to send their children to the motherland. According to the principle of “*colonie de peuplements*” (colony of settlements) (Paul Leroy-Beaulieu, 1882), the governors-general of French Indochina learned to populate the colony by slowing down the colonial and francophone migration to the metropolitan country

because of lacking of a good education provision. The teaching of French language and general culture for European children in the primary level, which had been charged by the missionary, was lead by the Republican idea to the construction of laicized schools covering primary and secondary education.

Table 1: Development of student number in primary schools in Hanoi, from 1914 to 1918

Schools	Students														
	Total of Students					European and assimilated					Native and assimilated				
	1914	1915	1916	1917	1918	1914	1915	1916	1917	1918	1914	1915	1916	1917	1918
Collège Paul Bert[1]	245	303	338	370	n.d.	152	162	149	178	n.d.	93	141	189	192	n.d.
Institut de Jeunes Filles	225	226	259	280	317	221	222	256	280	n.d.	4	4	3	-	n.d.

Sources: Gouvernement Générale de l'Indochine, *Rapport au Conseil de Gouvernement, 1914-1919*

As shown in the Table 1, until 1917 on the eve of application of the Indochinese Education Charter of 1917, there were distinctly 2 primary schools in Hanoi: *Collège Paul Bert* which was boy school and the *Institute de Jeunes Filles* which was girl school. The students could be divided into 2 groups: European and

assimilated students and native and assimilated students. And in 1929 on the eve of educational reform caused by the Great Depression of 1929, Hanoi had 3 French primary schools: École primaire supérieure de garçons (the Upper Primary Boy School: 7 classes, 201 students), École primaire supérieure de filles (the Upper Primary Girl School: 8 classes, 175 students), and École primaire de filles du boulevard Rollandes (The Primary Girl School of Boulevard Rollandes: 8 classes, 186 students).

It should be noted that the French schools received both French and native children. During 1914-1918, although there were proportionally less native than European children in the girl school, from 1916 to 1917 the proportion of native children in the Collège Paul Bert was bigger than those of European children. This did not create the problems of discrimination, but rather the *protector's* linguistic assimilation. According to the observation, the native children preferred to play among themselves and they lost the linguistic capacity to communicate in French. The Direction-general for

Public Education wished the schools to keep dominant the European group.

However, this could be the effort to construct the Indochinese *collèges* (lower secondary education level) and *lycées* (upper secondary education level) with an aim to reflect the secondary schools in France. The Collège Paul Bert, founded in 1905 in Hanoi, was an example of many French colleges which were in charged to “*exclusively prepare the future candidates of colonial administration (secretaries of the Residents, interpreters, and instructors)*” (Trinh Van Thao, 2000 : 48). In 1924, the Upper Primary Boy School (*École primaire supérieure de garçons*) was opened in Hanoi and was installed in one part of buildings of the Collège Paul Bert. Besides, in 1929 the buildings of the Collège Paul Bert were renovated in order that the other educative institution could be installed: The Teacher College for Girls (*École normale d’institutrices indigènes*). (Gouvernement Général de l’Indochine, 1929(1) : 283)

When the French colonial education system was designed, many decrees were promulgated, so the

young French and European had to follow. When the number of students in each level and each degree came to the point that the classes had to be prepared, the constructions of the French *collèges* and *lycées* were successively operated in accordance to the priority and the available of annual budget. Certainly, the high schools and university faculties were planned to be especially built in the big and strategic cities of the French Indochina. This is the making of colonial education system in French Indochina.

Hanoi, as the capital of the French Indochina since 1887, disposed the biggest *lycée* of the French colonies in Far-East. The Lycée Albert Sarraut was built in the 1920s, since the initiative of the Sarraut Charter 1917. As in the Figure 2, the immense and well-equipped upper secondary school was photographed in 1931 and a lot of photographs of the “French colonial craft” in education, surely among others, were taken in 1931 where there was a Colonial Exposition de Vincennes in Paris. These photographs would be distributed to all France and neighbouring countries in

the region. It was a success? Not exactly, it is too early to answer. It may be the image. The Service of Tourism and Propaganda to the government-general of French Indochina, founded in 1922, had a mission to popularize and publicize the success of French colonization in Indochina.

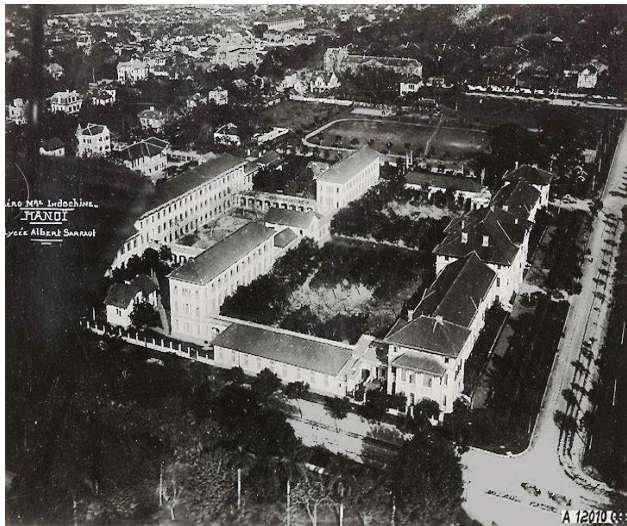

Fig. 2: Photograph of the Lycée Albert Sarraut in 1931,
Hanoi

Source:

<http://www.archivesnationales.culture.gouv.fr/anom/fr/>
Accessed on January 4th, 2013.

By visual documents, the transformation of cultural landscape of Hanoi, partly marked by grandiose educative buildings in European style, such as the Collège Paul Bert and the Lycée Albert Sarraut, would make believe that the French colonization of Indochina was successful in the eyes of the republican government in France, and that it was legitimated for the French Indochina Government to colonize this 5 countries in the eyes of the Indochinese.

The secondary education for the French and European children was highly paid attention by the government-general of French Indochina. Before the decree of 11th February 1930 which gave right to every student both French and native to be admitted to the *lycée français* (3 high schools in Indochinese Union), the Lycée Albert Sarraut, mixed-sex high school in Hanoi, had received almost only French and European children. Most native students preferred to continue 4 years of study in Teacher Colleges (two in Hanoi: *École normale d'instituteurs* for the boys and *École normale d'institutrices* for girls) or in the only one professional

school in Hanoi (*École des Arts appliqués de Hanoi*). However, the decree of 1930 indicated that the native students and French *protégés* could enroll in the *lycée français* on the condition of available places, age, and success in entrance exam. With the modifications of the educational system in France during late 1920s, all *lycées français* of French Indochina in 1930 had the general and definitive status, together with their value, similar to those in the motherland. (Gouvernement Général de l'Indochine, 1930 : 261-263) According to the government annual report of 1930, “*the time has come when French Indochina schools can assure, without fear, their value compared to similar institutions in the French metropolis.*” (Gouvernement Général de l'Indochine, 1930 : 262)

Briefly, from the first period of the Charter 1917's implementation until 1929, the French rulers were satisfied of the educational success in the same standard as in France and of the student migration control. (Gouvernement Général de l'Indochine, 1929(2) : 298)

D. The Franco-Native schools in Hanoi to 1930

The Franco-Native schools were created in order to provide qualified labors to the colonial administrative and economic purposes. Since the application of the Charter of 1917, the Tonkin Local Service of Education encouraged the communal schools to cultivate the children through Vietnamese language. After 3 or 4 years of study in communal schools, the children were obliged to continue their studies in the Franco-Native schools under the French colonial education system. Until 1929 among the 5 Franco-Native secondary schools in Tonkin, Hanoi disposed 3 schools: the Lycée du Protectorat⁸, the 2 Teacher Colleges, *École normale d'instituteurs* and *École normale d'institutrices*; the other two secondary schools were opened in Nam Dinh and Hải Phòng.

⁸ According to the decree of April 24th, 1929, the *Collège du Protectorat* was transformed into the *Lycée du Protectorat* and was in charge of lower and upper secondary education for the natives.

Table 3: Number of effective students in Franco-Native education in French Indochina, 1929

Levels	Classes	Tonkin	Cochinchina	Annam	Cambodia	Laos	Total
First Degree Education)	Nursery	38,748	56,387	22,847	1,979	2,529	122,490
	Preparations	19,165	36,979	21,885	1,549	1,294	80,872
	Elementary	16,738	16,899	5,562	596	1,052	40,847
	Total	74,651	110,265	50,294	4,124	4,875	244,209
	Intermediate 1	5,217	5,634	2526	610	501	14,488
	Intermediate 2	3,889	4,443	1864	405	276	10,877
	Upper	3,661	3,332	2110	378	171	9,652
	Total	12,767	13,409	6500	1,393	948	35,017
Second Degree (Secondary Education)	1 st Year	492 (84) ⁹	510 (144)	270 (51)	102 (22)	17	1,391 (301)
	2 nd Year	338 (74)	507 (169)	263 (57)	57 (14)	9	1,174 (314)
	3 rd Year	277 (64)	497 (145)	164 (38)	38 (9)	7	983 (256)
	4 th Year	240 (66)	284 (105)	138 (24)	28 (3)	2	692 (198)
	Total	1347 (288)	1,798 (563)	835 (170)	225 (48)	35	4,240 (1,069)
	1 st Secondary Year	49	22	-	-	-	71
	2 nd Secondary Year	18	10	-	-	-	28
	3 rd Secondary Year	18	4	-	-	-	22
Total	85	36	-	-	-	121	

Source: Gouvernement Générale de l'Indochine, *Rapport au Conseil de Gouvernement, 1929 Vol.2*, p. 311.

Apart from the information about the number of students who had success in each level, the Table 3 gives as well the information about the educational

⁹ The number in the parentheses means the number of the students in the teacher colleges.

system in Franco-Native schools, that is, there are 2 levels of education, namely the primary education consisting of 6 years of study and the secondary education consisting of 7 years of study. The primary education, called the 1st degree, is divided into 2 levels: 3 lower and 3 upper classes. For the secondary education, it is divided into 2 levels as well: 4 lower and 3 upper classes. It should be remarked that until 1929 the upper secondary education of the *lycée* level was limited to the 3 *lycées*, exclusively opened in Hanoi, Saigon, and Dalat. So, after the lower secondary education, many Indochinese students decided to continue their studies in professional schools or in the Teacher Colleges. Consequently, the secondary education would systematically differentiate the student groups and work opportunities, and afterwards the job positions in the colony. Hanoi hosted all types of schools they needed, including higher education.

E. The reestablishment of higher education: the University of Indochina

The École de Médecine (the School of Medicine – Image 5) had been opened in 1902, even before the foundation of the University of Indochina in 1906. After two months from the opening, the university was closed until the educational reform by the Sarraut Charter 1917. It was because the different pressure groups of the French colonizers in Indochina didn't wish to enlarge the number of native intellectuals for higher positions in the colonial administrations.

The new vision during the mandate of governor-general Albert Sarraut to reestablish the university is more ambitious. The university in Hanoi was encouraged to be a concurrence of those in Japan. Many Chinese students were admitted to the Japanese universities by Japanese scholarships. However, the students in Far-East acknowledged the modern and high-quality Japanese education. Besides, they shared similar cultures. These reasons are added by the situation of the gradual growth of Indochinese secondary student population.

The governors-general of French Indochina tried to open the door for the Chinese to the University of Indochina and at the same time to close the door for the Indochinese students who wished to further study in universities in France. (Trinh Van Thao, 2000 : 65-70)

The University of Indochina, founded in June 16th, 1906, was reopened by regrouping all specialist institutions under various ministries. According to the Table 4, until 1929 the University of Indochina had 9 faculties.

Table 4: Number of effective students in the University of Indochina, 1929

Schools and Departments (without School of Law)	1 st Year	2 nd Year	3 rd Year	4 th Year	Total	Intern Students in University dormitories		
						Fellows	Paying	Total
1. School of Medicine								141
1.1 Department of Doctor	13	7	3	3	26	16	1	
1.2 Department of Pharmaceutical Sciences	2	1	-	-	3	0	0	
1.3 Department of Certificate of Pre-Medicine (PCN)	15	-	-	-	15	4	2	
1.4 Department of Indochinese Medicine	48	18	8	20	94	74	11	
1.5 Department of Indochinese Pharmacy	12	3	2	-	17	14	0	
1.6 Department of Student Midwives	8	11	-	-	19	19	0	
2. Graduate School	4	14	8	-	26	21	1	22
3. School of Education								
3.1 Department of Letters	11	11	16	-	38	15	12	47
3.2 Department of Sciences	9	8	8	-	25	10	10	
4. School of Public Works	40	16	19	6	81	50	10	60
5. School of Business and Post-Telephone-Telegraph								
5.1 Department of Business	12	12	8	-	32	24	2	
5.2 Department of Post-Telephone-Telegraph	6	9	-	-	15	4	0	30
5.3 Department of Radiotelegraph	3	4	-	-	7	0	0	
6. School of Agriculture								
6.1 Department of Agriculture	9	3	3	5	32	28	2	30
6.2 Department of Forestry		3	4	5				
7. School of Animal Sciences	10	7	5	5	27	24	2	26
8. School of Fine Arts								
8.1 Department of Paintings	10	6	9	6	31	17	1	36
8.2 Department of Architecture	8	-	8	-	23	18	0	
TOTAL	220	140	101	50	511	33	54	392

Source: Gouvernement Générale de l'Indochine, *Rapport au Conseil de Gouvernement, 1929 Vol.2*, p. 345.

The number of graduate students from the University of Indochina would increase progressively. They were about 50, 101, 140, and 220 in the years of 1930, 1931, 1932, and 1933 respectively. These graduated would be absorbed by the colonial administrative, economic, social services sectors. These intellectual Indochinese natives constituted the new

and distinguished social group: the élite, maybe the same as the social group of the Vietnamese traditional scholars who had governed the empire before. Unfortunately, the growth of graduate student number in French Indochina was in the opposite directions of colonial administrative positions tending to be reduced by limited budget caused by the global economic depression since 1929.

Conclusion

During 1904-1930, it's a real success for French colonization to deeply transform French Indochina in general and Hanoi in particular through French education. The colonial policy of the French language for every level of education influenced to the changes of Vietnamese traditional worldview. It was a transmission of French material and mental culture to the Vietnamese society. On the behalf of *mission civilisatrice*, the colonial education had transformed, *à toute vitesse*, the physical landscape of Hanoi as well as

her traditional social structure and urban mentalities, towards one of the European cultural fountains and communities *d'outre-mer*. Finally, by colonial education the French Indochina makers wished that this colony would be an excellent example of economic and cultural success.

SELECTED BIBLIOGRAPHY

A. Printed primary sources

- Beau, Paul. 1908. *Situation de l'Indo-Chine de 1902-1907* Vol.I-II. Saigon: Imprimerie commerciale Marcellin Rey.
- Doumer, Paul. 1902. *Rapport sur la situation de l'Indo-Chine française (1897-1901)*. Hanoi: Schneider.
- Gouvernement de la Cochinchine française. 1894. *Situation de l'Indo-chine française au commencement de 1894*. Hanoi: Schneider.
- Gouvernement général de l'Indochine. 1911-1940. *Rapport au Conseil de Gouvernement, 1910-1939*. Hanoi-Haiphong: Imprimerie de l'Extrême-Orient.

B. Secondary sources

- Besançon, Pascale. 2002. *Une colonisation éducatrice: L'expérience indochinoise (1860-1945)*. Paris: L'Harmattan. (Title in Eng. translation: *Educative Colonization: Indochinese Experience, 1860-1945*.)

- Brocheux, Pierre and Daniel Hémery. 2009. *Indochina: An Ambiguous Colonization, 1858-1954*. English Trans. By Ly LanDill-Klein et al. Berkeley: University of California Press. (French version, eds. 1995 and 2001)
- Girardet, Raoul. 1972. *L'idée coloniale en France de 1871-1962*. Paris : Hachette, Coll. Pluriel.
- Leroy-Beaulieu, Paul. 1882. *De la colonisation chez les peuples modernes*. Paris : Guillaumin. (Title in Eng. translation: *The Colonization of the Modern Peoples*)
- Salaun, Louis. 1903. *L'Indochine*. Paris: Imprimerie Nationale.
- Tarling, Nicolas. 2001. *Southeast Asia: A Modern History*. Oxford: Oxford University Press, 2001. (Reprinted ed. 2005)
- Thrin Van Thao. 2000. *L'École française en Indochine*. Paris: Karthala. (Title in Eng. translation: *French School in Indochina*)

พัฒนาการการเรียนรู้การสอนภาษาเวียดนามและ ผู้เชี่ยวชาญภาษาเวียดนามในประเทศไทย¹

Development of Vietnamese learning and teaching and Vietnamese language specialists in Thailand

สิริวงษ์ หงษ์สุวรรณ²

สมหมาย ชินนาค³

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเชิงสำรวจเพื่อจัดทำทำเนียบผู้เชี่ยวชาญภาษาเขมร ลาว พม่า เวียดนาม และบาฮาซามาเลเซีย/อินโดนีเซีย สนับสนุนงบประมาณโดยสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.), 2558 อนึ่ง ขออุทิศบทความนี้ให้แก่ อาจารย์ ดร.สิริวงษ์ หงษ์สุวรรณ ผู้เชี่ยวชาญภาษาเวียดนามและผู้ริเริ่มหลักสูตรภาษาและวรรณคดีเวียดนาม คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ซึ่งได้จากไปก่อนวัยอันสมควร

² อดีตอาจารย์สอนภาษาเวียดนาม คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, ผู้ริเริ่มหลักสูตรภาษาและวรรณคดีเวียดนาม, ผู้เชี่ยวชาญภาษาเวียดนาม, นักวิจัยในโครงการและกรรมการศูนย์วิจัยสังคมอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

³ รองศาสตราจารย์, หัวหน้าโครงการวิจัย, ประธานหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชานิติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะนำเสนอผลของการศึกษาเชิงสำรวจเกี่ยวกับพัฒนาการ สถานภาพของการเรียนการสอนภาษาเวียดนามในสถาบันอุดมศึกษาและข้อมูลผู้เชี่ยวชาญภาษาเวียดนามในประเทศไทย ผลการศึกษาพบว่า การเรียนการสอนภาษาเวียดนามในสถาบันอุดมศึกษาของไทย ถือว่าได้เริ่มต้นอย่างจริงจังเมื่อปี พ.ศ. 2531-2532 สมัยที่พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ เป็นนายกรัฐมนตรี ที่ริเริ่มนโยบาย “การเปลี่ยนสนามรบให้เป็นสนามการค้า” เพราะในช่วงเวลาดังกล่าวภาษาประเทศเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะภาษาลาว เขมร และเวียดนาม ถูกจัดอันดับความสำคัญของภาษาต่างประเทศให้อยู่ในอันดับ 2 รองจากภาษาอังกฤษ ขณะที่ผู้เชี่ยวชาญภาษาเวียดนามที่สามารถสำรวจได้มีเพียง 32 คน โดยส่วนใหญ่สังกัดสถาบันอุดมศึกษา ทั้งที่เป็นอาจารย์สอนภาษาเวียดนามโดยตรง และไม่ได้สอนภาษาเวียดนาม หากแต่มีประสบการณ์เกี่ยวกับภาษาเวียดนาม ไม่ว่าจะเป็นการจบการศึกษาจากสถาบันการศึกษาในประเทศเวียดนาม การฝึกอบรมภาษาเวียดนาม ตลอดจนการเรียนรู้ภาษาเวียดนามผ่านการทำวิจัยในประเทศเวียดนาม เป็นต้น ดังนั้น หน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนควรส่งเสริมและสนับสนุนให้คนไทยเรียนรู้ภาษาเวียดนามมากขึ้น รวมทั้งควรลดอคติในเชิงดูถูก และสอดแทรกทัศนคติที่ดีในการเรียนรู้และทำความเข้าใจสังคมและวัฒนธรรมของเวียดนามให้

มากขึ้น ขณะเดียวกัน ก็ควรส่งเสริมการเรียนการสอนภาษาเวียดนามของสถาบันอุดมศึกษาพร้อมๆ กับการผลิตบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญภาษาเวียดนามเพิ่มมากขึ้น

คำสำคัญ: พัฒนาการ, การเรียนการสอน, ภาษาเวียดนาม, ผู้เชี่ยวชาญภาษา, ประเทศไทย

Abstract

This article aim to present the results of survey study of development, state of Vietnamese learning and teaching in higher education and the Vietnamese language specialists in Thailand. The findings revealed that Vietnamese teaching in higher education in Thailand started up in 2531-2532 B.E. during Gen.Chatchai Chunchawan was the Prime Minister who announced the “changing the battle field to the trade field” because during that time the neighbor languages especially Laos, Khmer and Vietnamese was ranked as the second important foreign language next to English. While the Vietnamese language specialists in Thailand

found only 32 persons, most of them were the lecturers in the higher education both Vietnamese lecturers and non-Vietnamese lecturers but had the experience related Vietnamese language such as graduated from the institute in Vietnam, had been trained Vietnamese language also learned Vietnamese language via conducting research in Vietnam etc. Then related agencies should promote and support Thai people learn Vietnamese language more and reduce the bias and insert the good attitude for learning to understand Vietnam society and cultures. At the same time they should support the Vietnamese language teaching in university together with produce the university's lecturers which have a good skill in Vietnamese language.

Key words: Development, Learning and Teaching, Vietnamese Language, Language Specialist, Thailand

บทนำ

สังคมไทยในช่วง 2-3 ปีมานี้ มีการพูดถึงคำว่า “อาเซียน” (ASEAN) “ประชาคมอาเซียน” (ASEAN community) หรือ “ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน” (ASEAN Economic Community หรือ AEC) กันมากขึ้นจนหลายๆ คนตื่นตัวตื่นเต้นบ้างก็ตื่นตระหนกกว่าจะเป็นอย่างไรจะเกิดอะไรขึ้นต่อไปมีผลกับตัวเรา ครอบครัวเราและประเทศไทยของเราอย่างน้อยเพียงใด เมื่อเราเข้าสู่ประชาคมอาเซียนในปี 2015 หรือพ.ศ. 2558 แน่แน่นอนว่าการก้าวเข้าสู่ประชาคมอาเซียนในปี 2558 ที่ผ่านมานั้น ส่งผลให้ประชาคมอาเซียนเป็นภูมิภาคที่เปิดกว้าง มีพลวัตทางเศรษฐกิจที่มีการไหลเวียนของสินค้า บริการ การลงทุนและแรงงานฝีมือทั่วทั้งภูมิภาคของประชาคมอาเซียน

เราคงปฏิเสธไม่ได้ว่าปรากฏการณ์ดังกล่าว ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงที่กำลังเกิดขึ้นกับสังคมโลกนี้อย่างรุนแรง ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรม จากผลพวงของกระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization) อันส่งผลให้สังคมไทยจำต้องปรับตัวเองให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลก โดยเฉพาะในแง่ความสัมพันธ์กับประเทศคู่สัมพันธ์ ในลักษณะของการรู้เขา รู้เรา มากขึ้น เพราะช่วงเวลาที่ผ่านมานั้น กรอบแนวคิดของคนไทยส่วนใหญ่่มักจะคิดว่าโลกของตัวเองนั้นคือโลกของเมืองไทย ถ้านอกโลก

ของเมืองไทยนั้นคือ อเมริกา อังกฤษ ญี่ปุ่น หรือยุโรป อันเป็นการมองข้ามจากกรุงเทพฯ ไปนิวยอร์ก ลอนดอน หรือโตเกียวเลย จึงมองไม่เห็น อย่างกึ่ง เวียงจันทน์ พนมเปญ หรือฮานอย ทำให้ไม่สนใจที่จะเรียนรู้ภาษาของประเทศเหล่านั้น ซึ่งเป็นตัวบ่งชี้ว่า “วิวัฒนาการทางภูมิปัญญาของคนไทย ยังไม่มีพื้นที่ให้ประเทศเพื่อนบ้าน” อันเป็นกรอบความคิดที่คับแคบ ด้วยเหตุนี้ องค์ความรู้เกี่ยวกับภาษาและสังคมวัฒนธรรมประเทศเพื่อนบ้านของไทย ที่ในสาขาวิชาการเรียกว่า “อาณาบริเวณศึกษา”(Area Study) จึงอ่อนแอยิ่ง เนื่องจากเป็นการเรียนรู้จากชาติตะวันตก มิใช่จากตัวคนชาตินั้นๆ ซึ่งหลายครั้งก็เป็นการรับรู้ที่ผิดๆ ทำให้การติดต่อของไทยกับเพื่อนบ้านในอดีตหรือแม้แต่ปัจจุบัน เต็มไปด้วยอุปสรรคนานัปการ

อย่างไรก็ตาม กระแสความตื่นตัวเกี่ยวกับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนเมื่อปี 2015 นั้น นับว่ามีผลสำคัญอย่างมากที่ทำให้สังคมไทยทุกภาคส่วนหันมาให้ความสำคัญกับประเทศเพื่อนบ้านใกล้ชิดในอาเซียน กล่าวเฉพาะในส่วนของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาเองนั้น ก็ได้มีทั้งนโยบายและมาตรการในการเตรียมความพร้อมทรัพยากรบุคคลในสถาบันอุดมศึกษาเพื่อก้าวเข้าสู่การเป็นประชาคมอาเซียน เพราะตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาทักษะในการใช้ภาษาอังกฤษ ภาษาของประเทศเพื่อนบ้าน และการทำงานในสังคมพหุวัฒนธรรม

ให้แก่นักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาเพื่อเสริมสร้างศักยภาพของบัณฑิตในอนาคตให้มีความสามารถด้านภาษาต่างประเทศและทักษะอาชีพที่ตอบสนองต่อตลาดแรงงานและการเคลื่อนย้ายกำลังคนระหว่างสมาชิกของประชาคมอาเซียน และเป็น การเสริมสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศในอีกทางหนึ่ง

แต่กระนั้นก็ตาม ข้อเท็จจริงประการหนึ่งเกี่ยวกับภาษาของประเทศเพื่อนบ้านที่ควรจะต้องยอมรับกันก็คือ ไม่เพียงแต่ในแวดวงวิชาการบ้านเราจะมีผู้เชี่ยวชาญที่สามารถสอนภาษาประเทศเพื่อนบ้านในจำนวนที่จำกัดเท่านั้น หากแต่ท่ามกลางความพยายามพัฒนาและส่งเสริมการเรียนการสอนภาษาประเทศเพื่อนบ้านดังกล่าว สิ่งที่สำคัญยิ่งประการหนึ่งได้ถูกมองข้ามไปอย่างน่าเสียดาย นั่นก็คือ การสำรวจพัฒนาการ/สถานภาพของการเรียนการสอนและข้อมูลผู้เชี่ยวชาญภาษาของประเทศเพื่อนบ้านในประเทศไทย ซึ่งยังผลให้ผู้เชี่ยวชาญภาษาของประเทศเพื่อนบ้านรู้จักกันเฉพาะในแวดวงแคบๆ อันส่งผลไปถึงการดำเนินกิจกรรมส่งเสริมการเรียนการสอนภาษาของประเทศเพื่อนบ้านเป็นไปในลักษณะ “ต่างคนต่างทำ” โดยขาดการร่วมมือประสานงานและเชื่อมโยงเครือข่ายซึ่งกันและกัน ด้วยเหตุที่ต่างฝ่ายต่างก็ไม่ทราบว่ามีใคร เชี่ยวชาญภาษาอะไร ทำอะไร อยู่ที่ไหนกันบ้าง ขณะเดียวกันก็ทำให้บุคคลและหน่วยงานจำนวนไม่น้อยที่ประสงค์จะติดต่อ

ประสานงานในส่วนที่เกี่ยวข้องกับประเทศเพื่อนบ้าน เช่น การเรียน/ฝึกอบรมภาษา การแปลเอกสาร หรือข้อมูลเกี่ยวกับสังคม วัฒนธรรม ตลอดจนข้อมูลการค้าการลงทุน ฯลฯ ขาดแคลนข้อมูลเกี่ยวกับบุคคลหรือแหล่งที่จะติดต่อขอรับบริการเช่นเดียวกัน ทำให้อาณาบริเวณศึกษาในประเทศไทยอยู่ในภาวะ “เปี้ยหัวแตก” อีกทั้งการพัฒนางอค์ความรู้ในด้านนี้มีสภาพไร้ทิศทาง และเต็มไปด้วยอุปสรรคนานัปการ

ดังนั้น เพื่อเป็นแนวทางในการเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนการสอนภาษาของประเทศเพื่อนบ้านในประเทศในระยะยาวอย่างรอบด้านและเป็นระบบ ในลำดับแรกนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องให้ความสนใจกับงานศึกษาวิจัยพื้นฐาน ในลักษณะของการสำรวจพัฒนาการ/สถานภาพของการเรียนการสอนและข้อมูลผู้เชี่ยวชาญภาษาของประเทศเพื่อนบ้านในประเทศไทยอย่างเร่งด่วน ด้วยเหตุนี้ บทความนี้ จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะนำเสนอผลของการศึกษาเชิงสำรวจเกี่ยวกับพัฒนาการสถานภาพของการเรียนการสอนภาษาเวียดนามในสถาบันอุดมศึกษาและข้อมูลผู้เชี่ยวชาญภาษาเวียดนามในประเทศไทย เนื่องจากภาษาเวียดนามเป็นภาษาที่กำลังได้รับความนิยมเพิ่มมากขึ้นในปัจจุบันภาษาหนึ่ง

บริบทความสัมพันธ์ไทย-เวียดนามกับการเรียนการสอนภาษา เวียดนามในประเทศไทย

ก่อนจะกล่าวถึงพัฒนาการการเรียนการสอนภาษาเวียดนาม จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องทราบความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับเวียดนามโดยสังเขปเป็นเบื้องต้นก่อน

ในอดีตภาษาเวียดนามยังไม่เป็นที่รู้จักของคนไทยเท่าใดนัก เมื่อเทียบกับภาษาอื่นๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่น ภาษาเขมร ภาษาลาว ภาษาพม่า ภาษามลายู เป็นต้น อาจจะเป็นเพราะว่าเวียดนามเป็นประเทศเดียวในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่เคยตกอยู่ใต้อาณานิคมของจีน ดังนั้น เวียดนามจึงเป็นประเทศเดียวเท่านั้นในภูมิภาคนี้ที่ได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมจีนมากที่สุด รวมถึงภาษา ก็ได้รับอิทธิพลจากจีนถึง 80 เปอร์เซ็นต์ ดังนั้น ความคิดความอ่าน ความเชื่อของผู้คน ตลอดจนร่องรอยประเพณีต่างๆ ของคนเวียดนาม อาจจะเรียกได้ว่ามีความโดดเด่นที่คล้ายคลึงจีนมากที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กอปรกับความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างไทยกับเวียดนามก็ถือว่ายังไม่นานเท่าใดนัก เพราะในปี พ.ศ. 2558 ไทยกับเวียดนามมีความสัมพันธ์ทางการทูตเป็นระยะเวลา 40 ปี ซึ่งถ้าเทียบความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างลาวกับเวียดนาม และกัมพูชากับเวียดนาม ทั้งสองประเทศดังกล่าวมีความสัมพันธ์อันยาวนานกับเวียดนามมากกว่าไทย และอีกประการ

หนึ่ง ไทยกับเวียดนามยังคงมีความบาดหมางกันในช่วงสงครามเวียดนาม เพราะไทยให้การสนับสนุนสหรัฐอเมริกาเพื่อสร้างฐานทัพที่จังหวัดอุดรธานี ทำให้สหรัฐอเมริกาเข้าโจมตีเวียดนามได้ง่ายขึ้น ประเด็นดังกล่าว ยังถือว่าเป็นร่องรอยความบาดหมางที่ยังไม่สามารถลบเลือนออกไปจากใจของคนเวียดนามได้ และคำว่า “สยาม” ก็ยังมีหลักฐานจารึกอยู่ในประวัติศาสตร์ของเวียดนาม นอกจากนี้ มุมมองของคนไทยที่มีต่อเวียดนามส่วนหนึ่งก็ยังมองเวียดนามในแง่ลบ เพราะมองว่าเวียดนามเป็นประเทศสังคมนิยมมีอุดมการณ์คอมมิวนิสต์แรงกล้า

นอกจากนั้น มุมมองเกี่ยวกับคอมมิวนิสต์ของคนไทยในอดีตยังแตกต่างจากคนเวียดนาม เพราะคนไทยมองว่า คอมมิวนิสต์คือพวกกบฏ ผู้ก่อการร้าย ผู้ทำลายล้างชาติล้างเผ่าพันธุ์ พวกโค่นล้มชาติ เผด็จการ ปกครองโดยใช้อำนาจของผู้นำฝ่ายเดียว ไม่ได้ถามความเห็นกับฝ่ายใด ซึ่งแตกต่างจากมุมมองของคนเวียดนามที่มองว่า คอมมิวนิสต์เป็นกลุ่มที่คอยช่วยเหลือประชาชนโดยเฉพาะคนยากคนจน เป็นผู้ช่วยพัฒนาสังคมให้พัฒนาก้าวหน้า ยั่งยืน และทำให้สังคมมีความตึงามยิ่งขึ้น ที่สำคัญคอมมิวนิสต์ คือ กลุ่มที่ต่อต้านชนชั้นนายทุน และมีความเป็นกลาง ไม่มีการแบ่งแยกชนชั้น ด้วยเหตุที่คนไทยมองความเป็นคอมมิวนิสต์ในแง่ลบดังกล่าว ภาษาเวียดนามจึงถูกคนไทยหลายคนมองข้าม เนื่องจากมองว่าเป็นภาษาของประเทศสังคมนิยม เป็นภาษาของกลุ่มคอมมิวนิสต์ ถึงขั้นมี

การประกาศกันว่า ใครที่เรียนภาษาเวียดนามจะถูกตำรวจจับ หรือ ถูกจับตัวเข้าห้องขัง ดังนั้น คนไทยจึงไม่สามารถเรียนภาษา เวียดนามได้ และไม่กล้าที่จะเรียนเนื่องจากกลัวถูกจับ แต่ถ้า อยากรจะเรียนก็ต้องเรียนแบบหลบๆ ซ่อนๆ หรือแม้แต่จะคบหา สมาคมกับคนเวียดนามในไทยก็ยังทำได้ยากลำบาก เพราะคน เวียดนามที่ใช้ชีวิตอยู่ในไทยก็ยังคงอยู่แบบหลบๆ ซ่อนๆ ไม่ต้องการให้ใครรู้ว่าเป็นคนเวียดนามเพราะเกรงว่าจะไม่ปลอดภัย และอาจจะอยู่ได้ลำบาก ดังนั้น การเรียนการสอนภาษาเวียดนาม ในอดีตจึงยังไม่เป็นรูปธรรมเท่าที่ควร เนื่องจากปัญหาทางการเมือง และมุมมองของคนสองประเทศที่ไม่ตรงกันเพราะยังขาดความ เข้าใจกัน

จนกระทั่งเมื่อผ่านพันยุคสงครามเย็น และรัฐบาลไทยมี นโยบายเปิดความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้าน กล่าวคือ ช่วงปี พ.ศ. 2531-2532 ซึ่งเป็นช่วงที่ ฯพณฯ พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ เป็นนายกรัฐมนตรี รัฐบาลได้มีการประกาศนโยบาย “การเปลี่ยน สนามรบให้เป็นสนามการค้า” ทำให้คนไทยสามารถเริ่มเรียนภาษา เวียดนามได้

พัฒนาการการเรียนการสอนภาษาเวียดนาม

หากจะกล่าวถึงพัฒนาการการเรียนการสอนภาษาเวียดนามในสถาบันอุดมศึกษาของประเทศไทย ถือว่าได้เริ่มต้นอย่างจริงจังเมื่อปี พ.ศ. 2531-2532 สมัยที่พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ เป็นนายกรัฐมนตรี ที่ริเริ่มนโยบาย “การเปลี่ยนสนามรบให้เป็นสนามการค้า” เพราะในช่วงเวลาดังกล่าวภาษาประเทศเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะภาษาลาว เขมร และเวียดนาม ถูกจัดอันดับความสำคัญของภาษาต่างประเทศให้อยู่ในอันดับ 2 รองจากภาษาอังกฤษ ในขณะที่ภาษาจีนและญี่ปุ่น อยู่อันดับ 3 ภาษาฝรั่งเศสและเยอรมัน อยู่อันดับ 4 และภาษาสเปน อิตาลีเลียน อยู่ในอันดับ 5 ตามตาราง⁴ ดังต่อไปนี้

⁴ สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, เอกสารการประชุมเกี่ยวกับการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศ ภาษาที่ 2. กรุงเทพฯ: ฝ่ายยุทธศาสตร์และวางแผน, 2539.

อันดับที่	ภาษาต่างประเทศภาษาที่ 2
1	ภาษาอังกฤษ
2	ภาษาของประเทศเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะภาษาเวียดนาม ภาษาเขมร และภาษาลาว
3	ภาษาญี่ปุ่น ภาษาจีน
4	ภาษาฝรั่งเศส ภาษาเยอรมัน
5	ภาษาสเปน ภาษาอิตาลี

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าในช่วงนั้น ภาษาเวียดนามจะถูกจัดอันดับความสำคัญให้อยู่ในอันดับที่ 2 รองจากภาษาอังกฤษ แต่ปริมาณคนเรียนภาษาดังกล่าวก็ยังไม่ได้มากนักเมื่อเทียบกับภาษาจีนและภาษาญี่ปุ่น แต่ก็เรียกได้ว่าในปี 2538 ถือว่าภาษาเวียดนามได้ถูกเปิดตัวขึ้นในสังคมไทย และหลายคนก็คอยจับตามองว่าภาษานี้จะมีแนวโน้มเป็นอย่างไรในอนาคต เพราะผู้วิจัยเองก็มักจะถูกตั้งคำถามถามอยู่บ่อยๆ ว่า “เรียนไปทำไมภาษาเวียดนาม” “ทำไมไม่เรียนภาษาจีนหรือภาษาญี่ปุ่น” “เรียนแล้วจะเอาไปทำอะไร” เป็นต้น ซึ่งผู้วิจัยก็ไม่ได้ตอบคำถามอะไรที่ยาวยืดมากมาย เพียงตอบคำถามสั้นๆ ว่า “สนใจ” โดยไม่ต่อความยาว

สาวความยืดหยุ่น ทั้งสิ้น หลังจากนั้นมาอีกสามสี่ปี ภาษาเวียดนามก็เริ่มเป็นที่รู้จักมากขึ้น นักศึกษาเริ่มเลือกลงทะเบียนเรียนกันมากขึ้น สืบเนื่องจากมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ในปีแรกที่เปิดการเรียนการสอนภาษาเวียดนาม คือ ปี 2539 มีนักศึกษาเลือกลงทะเบียนเรียนในฐาณะวิชาเลือกเสรีเพียง 10 - 15 คนเท่านั้น แต่เมื่อถึงปี 2541 มีนักศึกษาเลือกลงทะเบียนเรียนถึง 70 คนต่อหนึ่งชั้น จนถึงปัจจุบันจำนวนนักศึกษาที่เลือกเรียนภาษาเวียดนามที่มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี เมื่อรวม 2 กลุ่มการเรียนที่เปิดสอน มีประมาณเกือบสองร้อยคน ในอนาคตคาดว่า หากสามารถเปิดภาษาเวียดนามเป็นวิชาศึกษาทั่วไปให้นักศึกษาทุกคนเลือกลงทะเบียนเรียนได้ คาดว่าสามารถเปิดกลุ่มการเรียนภาษาเวียดนามได้ถึง 5 กลุ่มอย่างแน่นอน

หลังจากนั้นก็มึสถาบันต่างๆ เริ่มอบรมและเปิดสอนภาษาเวียดนามเบื้องต้น เช่น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหิดล เปิดอบรมภาษาเวียดนามให้แก่บุคคลภายนอก โดยก่อนหน้านั้นไม่กี่ปีมหาวิทยาลัยมหิดลก็ได้เปิดสอนภาษาเวียดนามเป็นวิชาเลือกภาษาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ให้แก่ นักศึกษาปริญญาโท สาขาภาษาศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ สถาบันภาษาและวัฒนธรรมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยคนไทยคนแรกที่เริ่มเขียนตำราและจัดทำหนังสือภาษาเวียดนามในประเทศไทย คือ รศ. ดร. โสภณา ศรีจำปา

หลังจากนั้นไม่กี่ปี ก็มีมหาวิทยาลัยต่างๆ เริ่มเปิดสอนวิชา ภาษาเวียดนามเป็นวิชาเลือกเสรีและวิชาภาษาต่างประเทศภาษาที่ 2 เช่น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี มหาวิทยาลัยมหาสารคาม มหาวิทยาลัยขอนแก่น เป็นต้น ปัจจุบันมีการเปิดสอนและอบรม ภาษาเวียดนามให้แก่นักเรียน นักศึกษา อาจารย์และบุคลากรจาก หน่วยงานต่างๆ อย่างแพร่หลาย แต่มีมหาวิทยาลัยในประเทศไทย เพียง 4 แห่งเท่านั้นที่เปิดสอนภาษาเวียดนามในฐานะวิชาเอกในระดับปริญญาตรี ได้แก่

1) มหาวิทยาลัยมหาสารคาม เป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกของไทยที่เปิดวิชาเอกภาษาเวียดนามในระดับปริญญาตรี โดยเปิด หลักสูตรวิชาภาษาเวียดนามเพื่อการสื่อสาร เมื่อปี พ.ศ. 2547 และ ปัจจุบันปรับหลักสูตรใหม่เป็นหลักสูตรภาษาและวัฒนธรรม เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ วิชาเอกภาษาเวียดนาม

2) มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี เป็นมหาวิทยาลัยแห่งที่สองของไทยที่เปิดวิชาเอกภาษาเวียดนามในระดับปริญญาตรี โดย เปิดหลักสูตรวิชาภาษาและวรรณคดีเวียดนาม เมื่อปี พ.ศ. 2548 และปัจจุบันปรับหลักสูตรใหม่เป็นหลักสูตรวิชาภาษาเวียดนามและการสื่อสาร

3) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เป็นมหาวิทยาลัยแห่งที่สามของไทยที่เปิดวิชาเอกภาษาเวียดนามในระดับปริญญาตรี โดยเปิดหลักสูตรวิชาตะวันออกศึกษา วิชาเอกภาษาเวียดนาม เมื่อปี พ.ศ. 2554

4) มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี เป็นมหาวิทยาลัยแห่งที่สี่ของไทยที่เปิดวิชาเอกภาษาเวียดนามในระดับปริญญาตรี โดยเปิดหลักสูตรวิชาภาษาเวียดนามเพื่อการค้าและการท่องเที่ยว เมื่อปี พ.ศ. 2555

ปัจจุบัน ก็ได้มีมหาวิทยาลัยของไทยเปิดสอนภาษาเวียดนามในฐานะวิชาเลือกเสรี วิชาภาษาต่างประเทศภาษาที่ 2 และวิชาโทเพิ่มขึ้น เช่น มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร มหาวิทยาลัยรามคำแหง มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ นอกจากนี้ โรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นและปลายหลายแห่ง โดยเฉพาะในภาคตะวันออกเฉียงเหนือก็เปิดสอนภาษาเวียดนามในฐานะวิชาเลือกเสรี และวิชาเลือกภาษาต่างประเทศภาษาที่ 2 กันมากขึ้น เนื่องจากเมื่อปี พ.ศ. 2556 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) กระทรวงศึกษาธิการ เริ่มให้ทุนการศึกษาแก่บัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาวิชาเอกภาษาเวียดนามเพื่อสมัครรับทุนบรรจุเป็นข้าราชการครูที่โรงเรียนมัธยมศึกษาต่างๆ ที่มีการสอนภาษาเวียดนาม ทั้งนี้ทุนดังกล่าว ส่งผู้รับทุนไปเรียน

ภาษาเวียดนามเพิ่มเติมที่ประเทศเวียดนาม เป็นจำนวนทั้งสิ้น 4
ทุน ซึ่งบัณฑิตที่ได้รับทุนล่าสุดเป็นรุ่นที่สองของโครงการ และมี
บัณฑิตเพียงสองสถาบันเท่านั้นที่ได้ทุนดังกล่าว ได้แก่ มหาวิทยาลัย
มหาสารคาม และมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

การเรียนการสอนภาษาเวียดนามของมหาวิทยาลัยต่างๆ

เอนก กิมสุวรรณและคณะ (2556) ได้ทำวิจัยเรื่อง “ปัจจัย
สนับสนุนการเรียนภาษาต่างประเทศที่ตรงกับความต้องการของ
ผู้เรียน กรณีศึกษา: ภาษาเวียดนาม” ซึ่งเป็นงานวิจัยที่ได้รับทุน
สนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) ดังนั้น
ข้อมูลการเรียนการสอนภาษาเวียดนามของบางมหาวิทยาลัย
ผู้เขียนขออ้างอิงตามงานของ เอนก กิมสุวรรณและคณะ

เหตุผลที่ เอนก กิมสุวรรณและคณะ (2556) เลือกภาษา
เวียดนามเป็นกรณีศึกษานั้น นับว่าเป็นเหตุผลที่น่าสนใจมาก และ
เหตุผลดังกล่าวน่าจะมีส่วนผลักดันให้สถาบันการศึกษาต่างๆ ใน
ประเทศไทยเริ่มเปิดสอนภาษาเวียดนามกันมากขึ้นทั้งในระดับ
มหาวิทยาลัย มัธยมศึกษาตอนปลาย มัธยมศึกษาตอนต้น และ
ประถมศึกษา ด้วยเหตุผลหลายประการ ดังนี้

ในกลุ่มสมาชิกประชาคมอาเซียนทั้งสิบประเทศ เวียดนาม มีการพัฒนาทางเศรษฐกิจอย่างก้าวกระโดดในทศวรรษที่ผ่านมา และเป็นประเทศคู่แข่งทางเศรษฐกิจสำคัญของประเทศไทย นักท่องเที่ยวจากกลุ่มสมาชิกประชาคมอาเซียนที่เดินทางเข้ามาเที่ยวประเทศไทย ในปี พ.ศ. 2554 เป็นชาวเวียดนามถึง 488,315 คน ซึ่งในแต่ละปีมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ รัฐบาลเวียดนามได้ตั้งเป้าเอาไว้ว่า ในปี พ.ศ. 2563 จะยกระดับประเทศให้เป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ และเป็นผู้นำการศึกษาในภูมิภาค ทั้งนี้เวียดนามได้ยกสถานะประเทศเข้าสู่ประเทศรายได้ระดับกลางแล้ว โดยมีรายได้เฉลี่ยต่อปีต่อคนอยู่ที่ 1,300 เหรียญสหรัฐ ซึ่งความสำเร็จของเวียดนามในครั้งนั้น ส่วนหนึ่งมีสาเหตุมาจากการเร่งรัดพัฒนา ด้านการศึกษาภายในประเทศเป็นสำคัญ

คนเวียดนามให้ความสำคัญในการรับรู้ข่าวสารของประเทศไทยเป็นอย่างดี โดยศึกษาข้อมูลต่างๆ จนทำให้ประเทศไทยเวียดนามสามารถพัฒนาตนเอง และทำให้ประเทศไทยสนใจเข้าไปเรียนภาษาเวียดนามและศึกษางานที่ประเทศเวียดนามมากขึ้น ความสนใจเรื่องภาษา วัฒนธรรม ตลอดจนเรื่องเศรษฐกิจและการเมืองของกันและกัน ระหว่างคนไทยและคนเวียดนามดูจะมีความแตกต่างกันเป็นอย่างมาก จากบทความในหนังสือพิมพ์พบว่า ชาวคนไทยไม่ให้ความสำคัญประเทศเวียดนามซึ่งเป็นเพื่อนบ้าน

แต่กลับห่มความสนใจไปที่ดาราศาสตร์และภาษาเกาหลี ในขณะที่เยาวชนเวียดนามสนใจเรียนภาษาและวัฒนธรรมไทย

เหตุผลทั้งห้าประการข้างต้น ทำให้ผู้วิจัย (เอนก กิมสุวรรณ และคณะ) เห็นว่า การไม่สนใจภาษาและวัฒนธรรมของเวียดนาม อาจทำให้ประเทศไทยไม่พร้อมในการก้าวเข้าสู่ประชาคมอาเซียนในปี พ.ศ. 2558 เนื่องจากขาดความรู้ความเข้าใจในภาษา นโยบายของรัฐ ตลอดจนขาดความเข้าใจเรื่องสังคมและวัฒนธรรมของประเทศสมาชิกประชาคมอาเซียนที่มีความสำคัญต่อประเทศไทย อย่างเวียดนาม ทั้งหมดนี้อาจนำมาซึ่งการเสียเปรียบในเชิงธุรกิจ การค้า การลงทุนกับประเทศเพื่อนบ้าน และส่งผลกระทบต่อในระยะยาวในด้านต่างๆ ต่อไปในอนาคต

อย่างไรก็ตาม เพื่อแก้ปัญหาต่างๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคตระหว่างไทยกับเวียดนาม เช่น ขาดความรู้ความเข้าใจภาษา สังคม วัฒนธรรม รวมทั้งวิธีการคิดของคนเวียดนาม เพื่อไม่ให้เกิดการเสียเปรียบในเชิงธุรกิจการค้าและการลงทุนกับประเทศเวียดนาม และส่งผลในระยะยาวในด้านต่างๆ ต่อไปในอนาคต สถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษา 4 แห่งของไทยได้เห็นความสำคัญของการเรียนภาษาเวียดนาม และมองว่าภาษาเวียดนามเป็นเครื่องมือสำคัญในการติดต่อสื่อสารและทำความเข้าใจกันระหว่างคนสองประเทศ รวมทั้งเป็นเครื่องมือใน

การศึกษาสังคม วัฒนธรรม ประเพณี วรรณกรรม รวมทั้งประวัติศาสตร์ของเวียดนาม ดังนั้น จึงได้เปิดหลักสูตรที่สอนภาษาเวียดนามในฐานะวิชาเอกขึ้น โดยผู้วิจัยขออธิบายหลักสูตรวิชาภาษาเวียดนามของสถาบัน 4 แห่งดังกล่าว โดยเรียงลำดับการเปิด ดังนี้ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร และมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

มหาวิทยาลัยที่เปิดสอนภาษาเวียดนามเป็นวิชาเอก

จากการศึกษาพบว่าในช่วงประมาณ 10 ปีมานี้ เริ่มมีมหาวิทยาลัยของไทยหลายแห่งเปิดสอนภาษาเวียดนามเป็นวิชาเอก ดังข้อมูลต่อไปนี้

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

มหาวิทยาลัยมหาสารคามเป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกของไทย ที่เปิดหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาเวียดนาม โดยเปิดตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 หลังจากที่ได้มีการปรับปรุงหลักสูตรมา 2 ครั้ง ปัจจุบัน มหาวิทยาลัยมหาสารคามได้เปลี่ยนชื่อหลักสูตรเป็นหลักสูตรภาษาและวัฒนธรรมอาเซียน โดยมีภาษาเวียดนามเป็นวิชาเอกหนึ่งด้วย (เปลี่ยนเมื่อปี พ.ศ. 2556) สังกัดภาควิชา

ภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ทั้งนี้นักศึกษาที่เรียนหลักสูตรนี้จะต้องเรียนทั้งหมด 140 หน่วยกิต จึงจะสำเร็จการศึกษา

ลักษณะเด่นของหลักสูตร เป็นหลักสูตรที่เน้นความรู้ด้านอาเซียน ควบคู่ไปกับการเลือกเรียนภาษาอาเซียน เช่น ภาษาเวียดนามเป็นวิชาเอก ถือว่าเป็นวิชาเอกแบบใหม่ที่เตรียมพร้อมเพื่อเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ในปี พ.ศ. 2558 โดยเฉพาะเพราะช่วยให้นักศึกษามีความรู้ความเข้าใจด้านอาเซียนศึกษา นอกเหนือจากภาษาและวรรณกรรมอาเซียนที่เลือกเรียน หากบัณฑิตสำเร็จการศึกษาก็จะได้รับใบปริญญาบัตรที่ใช้ชื่อว่า ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาและวัฒนธรรมอาเซียน วิชาเอกภาษาเวียดนาม (สำหรับผู้ที่เลือกเรียนภาษาเวียดนามเป็นวิชาเอก หากใครเลือกภาษาอาเซียนอื่น ใบปริญญาบัตรก็จะระบุชื่อวิชาเอกแตกต่างกันไป) หลักสูตรนี้จัดการศึกษาเป็นภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ (เวียดนาม) และรับนิสิตทั้งไทยและต่างชาติที่สนใจและใช้ภาษาไทยได้ดีเข้าศึกษา

นอกจากนั้น มหาวิทยาลัยมหาสารคามยังมีการลงนามความร่วมมือกับมหาวิทยาลัยต่างๆ ในเวียดนามเพื่อแลกเปลี่ยนอาจารย์สอนภาษาเวียดนาม รวมทั้งการส่งนักศึกษาไปเรียนเพิ่มเติมที่ประเทศเวียดนาม มหาวิทยาลัยในเวียดนามที่ได้มี

การลงนามความร่วมมือกับมหาวิทยาลัยมหาสารคาม ได้แก่ มหาวิทยาลัยฮานอย มหาวิทยาลัยโฮฟอง มหาวิทยาลัยศึกษาศาสตร์เว้ และมหาวิทยาลัยภาษาต่างประเทศเว้

จากที่ได้สัมภาษณ์พิเศษ บั้วระภา (2557) ได้ทราบข้อมูลว่า หลังจากที่เปลี่ยนชื่อหลักสูตรแล้ว มีนักศึกษาเลือกเรียนหลักสูตรอาเซียนศึกษา วิชาเอกภาษาเวียดนามเป็นจำนวนมาก นักศึกษา 3 ชั้นปีในรุ่นปัจจุบันที่เลือกเรียนวิชาเอกภาษาเวียดนาม มีดังนี้ ชั้นปี 1 จำนวน 49 คน ชั้นปี 2 จำนวน 87 คน และชั้นปี 3 จำนวน 37 คน ซึ่งถือว่าเป็นหลักสูตรที่ประสบความสำเร็จ และเรียกได้ว่าวิชาเอกภาษาเวียดนามของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เป็นวิชาเอกที่มีนักศึกษาเลือกเรียนมากที่สุดในประเทศไทย

มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาเวียดนามและการสื่อสาร ปีการศึกษา 2556 ของคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี เป็นหลักสูตรที่ปรับปรุงตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา (TQF) พ.ศ. 2552 โดยปรับปรุงมาจากหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาและวรรณคดีเวียดนาม หลักสูตรใหม่ ปีการศึกษา 2548 ทั้งนี้ หลักสูตรดังกล่าวได้ผ่าน

การอนุมัติการเปิดหลักสูตรและการรับนักศึกษาใหม่โดยวิธีการรับตรงประจำภาคการศึกษาต้น ปีการศึกษา 2556 จากที่ประชุมสภามหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ครั้งที่ 4 เมื่อวันที่ 30 มีนาคม 2556

ความโดดเด่นของหลักสูตรนี้ที่แตกต่างจากหลักสูตรภาษาเวียดนามของสถาบันการศึกษาอื่นในประเทศไทยคือเป็น “หลักสูตรแบบ 3+1” หมายถึง นักศึกษาเรียนที่มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี 3 ปีการศึกษา และเรียนที่สถาบันการศึกษาในสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามที่มหาวิทยาลัยอุบลราชธานีลงนามความร่วมมือด้านการเรียนการสอนภาษาเวียดนามด้วย 3 สถาบันอีก 1 ปีการศึกษา ได้แก่ (1) University of Social Sciences and Humanities, Vietnam National University – Hanoi (2) College of Foreign Language, University of Danang และ (3) University of Social Sciences and Humanities, Vietnam National University - Ho Chi Minh City ทั้งนี้ในแต่ละปีการศึกษาที่ส่งนักศึกษาไปเรียนที่สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม (ในหลักสูตรกำหนดให้นักศึกษาชั้นปีที่ 4 ไปเรียน) กรรมการประจำหลักสูตรภาษาเวียดนามและการสื่อสารจะพิจารณาจากหัวข้อการทำภาคนิพนธ์ในรายวิชาการศึกษาอิสระ (Independent Study) ที่นักศึกษาเลือกศึกษา และวิชาเอกเลือกที่นักศึกษาลงทะเบียนเรียน โดยเลือกสถาบันการศึกษาหนึ่งในสามแห่งข้างต้นที่บุคลากรมีความเชี่ยวชาญในการทำวิจัยตามหัวข้อ

ภาคินพนธ์ที่นักศึกษาเลือก และตามรายวิชาเอกเลือกต่างๆ ที่ นักศึกษาเลือกลงทะเบียนเรียน ทั้งนี้ นักเรียน นักศึกษาที่สนใจ สมัครเข้าเรียนหลักสูตรนี้ไม่จำเป็นต้องเป็นชาวไทยเท่านั้น หลักสูตรยังเปิดรับชาวต่างชาติ โดยเฉพาะในภูมิภาคกลุ่มน้ำโขงและ อาเซียนเข้าเรียนในหลักสูตรด้วย เนื่องจากหลักสูตรจัดการเรียน การสอนเป็นภาษาไทยและภาษาเวียดนาม โดยผู้เรียนไม่ จำเป็นต้องมีพื้นฐานความรู้ภาษาเวียดนามมาก่อนก็สามารถสมัครเข้า เรียนได้ ส่วนผู้เรียนชาวต่างชาติ ก่อนเข้าเรียนในหลักสูตรภาษา เวียดนามและการสื่อสาร ก็สามารถเรียนภาษาไทยในหลักสูตร ภาษาไทยสำหรับชาวต่างชาติของมหาวิทยาลัยอุบลราชธานีซึ่งเป็น หลักสูตรระยะสั้นภายในเวลา 6 เดือน หรือ 1 ปีก่อนได้

หลักสูตรวิชาภาษาเวียดนามและการสื่อสาร กำหนดจำนวน หน่วยกิตที่เรียนตลอดหลักสูตรไม่น้อยกว่า 135 หน่วยกิต ประกอบด้วยรายวิชาทั้งหมดวิชาศึกษาทั่วไป และหมวดวิชา เฉพาะ หลักสูตรนี้ในกลุ่มวิชาเอกบังคับจะเน้นการสร้างพื้นฐาน ทางด้านสังคมและวัฒนธรรมเวียดนาม ทักษะการใช้ภาษา เวียดนามเพื่อการสื่อสาร ความรู้พื้นฐานด้านภาษาศาสตร์ วรรณกรรม การแปล การล่าม และภาษาเวียดนามใน สื่อสารมวลชน นอกจากนี้ยังมีกลุ่มวิชาที่ปูพื้นฐานสำหรับการศึกษา อีกระด้วย สำหรับกลุ่มวิชาเอกเลือกของหลักสูตรนี้แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มทักษะและวิชาชีพ เป็นกลุ่มรายวิชาทางด้านภาษา

เวียดนามเฉพาะทางให้นักศึกษาเลือกเรียนตามความถนัด ซึ่งจะ
เป็นประโยชน์ต่อการประกอบอาชีพครูสอนภาษาเวียดนาม
นักแปล มัคคุเทศก์ และผู้ที่ทำงานด้านธุรกิจ ตัวอย่างรายวิชาที่
สอนในกลุ่มนี้ เช่น การสอนภาษาเวียดนามในฐานะ
ภาษาต่างประเทศ เทคนิคการแปลภาษาเวียดนามเฉพาะกิจ ภาษา
เวียดนามเพื่อการท่องเที่ยว ภาษาเวียดนามธุรกิจ เป็นต้น

กลุ่มวิชาทางด้านภาษาศาสตร์และวรรณกรรม ทั้งสองกลุ่มนี้
จะเป็นประโยชน์สำหรับนักศึกษาที่ประสงค์จะประกอบอาชีพครู
อาจารย์ นักวิชาการศึกษา นักการทูต ผู้พิสูจน์อักษร หรือศึกษาต่อ
ในระดับสูงขึ้นไป ตัวอย่างรายวิชาที่สอนในกลุ่มภาษาศาสตร์
เช่น ระบบเสียงและการออกเสียงภาษาเวียดนาม ระบบคำใน
ภาษาเวียดนาม ความหมายในภาษาเวียดนาม วจนปฏิบัติศาสตร์
ในภาษาเวียดนาม เป็นต้น ส่วนรายวิชาในกลุ่มวรรณกรรม เช่น
วรรณกรรมกับสังคมเวียดนาม การวิจารณ์วรรณกรรมเวียดนาม
วรรณคดีท้องถิ่นเวียดนาม ศิลปะการแสดงและภาพยนตร์
เวียดนาม เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีกลุ่มศาสนา สังคม และ
ความเชื่อซึ่งเป็นกลุ่มวิชาเลือกสำหรับผู้สนใจด้านศาสนา
ความเชื่อ สังคม และวัฒนธรรมของเวียดนามซึ่งเป็นประโยชน์ต่อ
การประกอบอาชีพนักวิชาการด้านเวียดนามศึกษา นักการทูต
นักวิเทศสัมพันธ์ เจ้าหน้าที่ฝ่ายต่างประเทศ และบรรณาธิการ
ตัวอย่างรายวิชาที่สอนในกลุ่มนี้ เช่น ศาสนาและความเชื่อ

เวียดนามกับสังคมโลก การสื่อสารข้ามวัฒนธรรมในเวียดนาม กลุ่มชาติพันธุ์ในเวียดนาม เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม การจัดการเรียนการสอนให้แก่ นักศึกษาชั้นปีที่ 3 และ 4 หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาและวรรณคดีเวียดนามในช่วงที่ผ่านมา (ปีการศึกษา 2553) ก่อนที่จะปรับปรุงหลักสูตรเป็นหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาเวียดนามและการสื่อสาร คณะกรรมการประจำคณะศิลปศาสตร์ได้อนุมัติโครงการให้นักศึกษาชั้นปีที่ 3 และ 4 ของหลักสูตรดังกล่าวไปเรียนและทำภาคนิพนธ์ที่ College of Foreign Language, The University of Danang สองครั้ง โดยครั้งแรกไปเรียนวิชาคติชนวิทยาและภาษาเวียดนามธุรกิจ (ระหว่างวันที่ 5 เมษายน – 2 พฤษภาคม 2553) และครั้งที่สองไปทำภาคนิพนธ์ด้านภาษาและวรรณกรรมเวียดนาม (ระหว่างวันที่ 2 – 31 ธันวาคม 2553) เพื่อให้ นักศึกษาได้มีโอกาสเรียนภาษาเวียดนามกับเจ้าของภาษาในสถานที่จริง ได้ฝึกใช้ภาษาเวียดนามในสถานการณ์จริง มีโอกาสศึกษาวิจัย ค้นคว้าข้อมูล และค้นเอกสารประกอบการทำภาคนิพนธ์ ประกอบรายวิชาการศึกษาอิสระ รวมทั้งได้ศึกษาสังคม วัฒนธรรม วิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของชาวเวียดนาม ทั้งสองโครงการนับว่าเป็นประโยชน์สำหรับ นักศึกษามาก เพราะหลังจากที่ นักศึกษา กลับมาเรียนที่มหาวิทยาลัยอุบลราชธานีในรายวิชาอื่นๆ ต่อแล้ว นักศึกษามีความสามารถในการใช้ภาษาเวียดนามทั้งทักษะการฟัง

พูด อ่านและเขียนภาษาเวียดนามมากขึ้น มีความมั่นใจในการใช้ภาษาเวียดนามสูงขึ้นและมีประสิทธิภาพมากขึ้นกว่าเดิม หลังจากที่สำเร็จการศึกษาแล้ว นักศึกษาทั้งสองรุ่นดังกล่าวได้ประกอบอาชีพที่ใช้ภาษาเวียดนามโดยเฉพาะ เช่น ครู อาจารย์สอนภาษาเวียดนามระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและปลาย เจ้าหน้าที่ฝ่ายต่างประเทศของบริษัทไทยที่เปิดสาขาที่เวียดนาม ล่ามประจำบริษัทไทยที่กำลังจะเปิดสาขาที่เวียดนาม เป็นต้น

ภาพที่ 1 นักศึกษาหลักสูตรวิชาภาษาและวรรณคดีเวียดนาม คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ชั้นปีที่ 3 และ 4 ปีการศึกษา 2553 ขณะ地去เรียนวิชาคติชนวิทยาและภาษาเวียดนามธุรกิจที่ College of Foreign Language, The University of Danang (สิริวงษ์ หงษ์สวรรค์ – ผู้ถ่ายภาพ)

อาจกล่าวได้ว่าการจัดโครงการศึกษาวิชาคติชนวิทยาและภาษาเวียดนามธุรกิจ รวมทั้งโครงการการทำภาคินพนธ์ประกอบรายวิชาการศึกษาอิสระ ณ College of Foreign Language, The University of Danang ให้แก่นักศึกษาหลักสูตรวิชาภาษาและวรรณคดีเวียดนาม ถือเป็นโครงการนำร่องให้แก่หลักสูตรวิชาภาษาเวียดนามและการสื่อสาร คณะศิลปศาสตร์ที่จะเปิดรับนักศึกษาประจำภาคการศึกษาตอนต้น ปีการศึกษา 2556 เนื่องจากหลักสูตรนี้เป็นหลักสูตรแบบ 3+1 ตามที่ได้กล่าวมาข้างต้น และนักศึกษาที่ไปเรียนที่สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามยังสามารถเทียบโอนหน่วยกิตหลังจากที่กลับมาเรียนที่มหาวิทยาลัยอุบลราชธานีได้ด้วย ดังนั้น หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาเวียดนามและการสื่อสาร คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานีจึงเป็นอีกทางเลือกหนึ่งสำหรับนักเรียนและนักศึกษาทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ โดยเฉพาะในภูมิภาคลุ่มน้ำโขงและอาเซียนที่สนใจเรียนภาษาเวียดนาม และประสงค์จะนำภาษาเวียดนามไปใช้ในการประกอบอาชีพในอนาคต กอปรกับในปัจจุบันมีสถาบันการศึกษาของไทยที่เปิดสอนหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับภาษาเวียดนามเป็นหลักสูตรวิชาเอกค่อนข้างน้อย ดังนั้นบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาในแต่ละรุ่นจึงมีจำนวนน้อยด้วย ไม่เพียงพอต่อความต้องการของหน่วยงานรัฐบาลและเอกชนที่กำลังต้องการผู้รู้และผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาเวียดนาม การเปิดการเรียนการสอน

หลักสูตรนี้จึงมีส่วนช่วยในการผลิตบัณฑิตที่พร้อมด้วยความรู้ ความสามารถในด้านภาษา วรรณกรรม และวัฒนธรรมเวียดนาม ออกสู่สังคมและตลาดแรงงาน อันจะนำไปสู่การพัฒนาประเทศทั้ง ในด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม เพื่อเป็นเครื่องมือ นำไปสู่การพัฒนาองค์ความรู้ในด้านภาษาให้กว้างไกลในยุค โลกาภิวัตน์และขยายแรงงานเข้าสู่ตลาดอาเซียนได้ในอนาคต

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เปิดหลักสูตร ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาตะวันออก วิชาเอกภาษา เวียดนาม (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2554) สังกัดภาควิชาภาษาไทย และภาษาตะวันออก ซึ่งเป็นหลักสูตรแบบบูรณาการเหมือน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม แต่ไม่ได้เน้นประเทศอาเซียนเหมือน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม แต่เน้นภาษาตะวันออกที่เปิดสอนใน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ได้แก่ ภาษาจีน ภาษาญี่ปุ่น ภาษาเกาหลี ภาษาเขมร และภาษาเวียดนาม แต่จำนวนหน่วยกิต น้อยกว่ามหาวิทยาลัยมหาสารคาม 10 หน่วยกิต เพราะมีจำนวน หน่วยกิตที่ต้องเรียนตลอดหลักสูตร ไม่น้อยกว่า 130 หน่วยกิต ภาษาที่ใช้ในการสอน คือ ภาษาไทย รับผู้เรียนทั้งชาวไทยและ ชาวต่างชาติที่สามารถใช้ภาษาไทยได้เป็นอย่างดี

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานีเปิดสอนหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาภาษาเวียดนามเพื่อธุรกิจการท่องเที่ยว หลักสูตรใหม่ 2555 ซึ่งเน้นความรู้ภาษาเวียดนามที่ผสมผสานไปกับเรื่องธุรกิจและการท่องเที่ยว แตกต่างจากหลักสูตรของมหาวิทยาลัยอุบลราชธานีที่เน้นด้านภาษาเวียดนามที่ใช้ในการติดต่อสื่อสาร

มหาวิทยาลัยอื่นๆ ที่เปิดสอนภาษาเวียดนาม

ปัจจุบันมีมหาวิทยาลัยหลายแห่งในประเทศไทยที่เปิดสอนวิชาภาษาเวียดนามในฐานะวิชาโท และวิชาภาษาต่างประเทศ ภาษาที่ 2 เนื่องจากจำนวนบุคลากรยังไม่เพียงพอที่จะเปิดเป็นวิชาเอก แต่ถ้าในอนาคตมีบุคลากรเพิ่มขึ้น มหาวิทยาลัยต่างๆ เหล่านี้ก็สามารถที่จะเปิดภาษาเวียดนามในฐานะวิชาเอกได้เช่นกัน ทั้งนี้มหาวิทยาลัยที่เปิดสอนภาษาเวียดนามไม่ได้จำกัดเพียงภาคตะวันออกเฉียงเหนือเท่านั้น แต่ยังมีอีกหลายแห่งในภาคเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้ ได้แก่ **มหาวิทยาลัยขอนแก่น** เปิดสอนภาษาเวียดนามเป็นวิชาภาษาเลือกในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป และเป็นวิชาเลือกของวิชาเอกหลักสูตรภาษาไทย วัตถุประสงค์ของการเปิดคือ เพื่อให้ให้นักศึกษาในและนอกคณะมนุษยศาสตร์และ

สังคมศาสตร์มีความรู้และทักษะในการสื่อสารภาษาเวียดนามอันจะเป็นประโยชน์ต่อการประกอบอาชีพและการศึกษาต่อของนักศึกษาในอนาคต **จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย** เปิดสอนภาษาเวียดนามเป็นวิชาโท วัตถุประสงค์ของการเปิดคือ เพื่อให้บัณฑิตในและนอกคณะอักษรศาสตร์มีความรู้และทักษะในการสื่อสารภาษาเวียดนามอันจะเป็นประโยชน์ต่อการประกอบอาชีพและการศึกษาต่อของนิสิตในอนาคต **มหาวิทยาลัยมหิดล** เปิดสอนภาษาเวียดนามเป็นวิชาเลือกในหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์ วัตถุประสงค์ของการเปิดคือ เพื่อให้นักศึกษาเข้าใจลักษณะภาษาและโครงสร้างภาษาเวียดนาม และมีทักษะในการฟัง พูด อ่าน เขียน แปล วิเคราะห์ และเปรียบเทียบประโยคภาษาเวียดนามกับภาษาไทยได้ **มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์** เปิดสอนภาษาเวียดนามเป็นวิชาเลือกเสรี โดยเป็นวิชาในสังกัดของสาขาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้คณะศิลปศาสตร์ ซึ่งเปิดเพียง 2 รายวิชา ได้แก่ ภาษาเวียดนาม 1 และภาษาเวียดนาม 2 ให้นักศึกษาทุกคน ทั้งนี้เปิดสอนที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิตเท่านั้น นอกจากนี้โครงการวิเทศคดีศึกษา (อาเซียน – จีน) ก็ยังเปิดบริการสอนด้วยจำนวน 4 รายวิชา **มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์** เปิดสอนวิชาภาษาเวียดนามเป็นวิชาเลือก วัตถุประสงค์ของการเปิดคือเพื่อให้ นักศึกษาเข้าใจลักษณะภาษาและโครงสร้างภาษาเวียดนาม และมีทักษะในการฟัง พูด อ่าน เขียนประโยคภาษาเวียดนามขั้นพื้นฐาน

ได้ มหาวิทยาลัยนเรศวร เปิดสอนภาษาเวียดนามเป็นวิชาเลือกเฉพาะสาขาคณะมนุษยศาสตร์ และหมวดวิชาเลือกเสรี ทั้งในและนอกคณะ วัตถุประสงค์ของการเปิดคือ เพื่อให้นักศึกษาในและนอกคณะมนุษยศาสตร์มีความรู้และทักษะในการสื่อสารภาษาเวียดนาม อันจะเป็นประโยชน์ต่อการประกอบอาชีพและการศึกษาต่อของนักศึกษาในอนาคต มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ เปิดสอนภาษาเวียดนามเป็นวิชาเลือกหนึ่งในสี่ของภาษาต่างประเทศที่ให้เลือกในหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาอาเซียนศึกษา สังกัดคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ และสถาบันสุดท้ายคือ มหาวิทยาลัยรามคำแหง เปิดสอนภาษาเวียดนามเป็นวิชาพื้นฐานให้แก่นักศึกษาทุกคณะ จำนวน 4 รายวิชา ได้แก่ ภาษาเวียดนาม 1 ภาษาเวียดนาม 2 ภาษาเวียดนาม 3 และภาษาเวียดนาม 4 ซึ่งคณะมนุษยศาสตร์เป็นคณะที่รับผิดชอบการสอนรายวิชาต่างๆ ดังกล่าว

สถานภาพการเรียนการสอนภาษาเวียดนามในปัจจุบัน

ภาษาเวียดนามเป็นที่นิยมแพร่หลายมากขึ้น สามารถยกระดับความสนใจของคนไทยขึ้นมาได้เทียบเท่ากับภาษาจีนและภาษาญี่ปุ่น ปัจจุบันภาษาเวียดนามเปิดสอนเป็นวิชาเลือกเสรีทั้งในโรงเรียน และมหาวิทยาลัย นอกจากนี้ยังเปิดสอนเป็นวิชาบังคับเลือกภาษาต่างประเทศภาษาที่ 2 ของหลักสูตรต่างๆ ทั้งในระดับ

ปริญญาตรีและปริญญาโท รวมทั้งเปิดสอนในระดับวิชาโทและวิชาเอกในมหาวิทยาลัยต่างๆ อย่างไรก็ตาม หากศึกษาข้อมูลการเปิดสอนวิชาภาษาเวียดนามในฐานะวิชาเอกของสถาบันอุดมศึกษา 4 สถาบันข้างต้น ได้แก่ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร และมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี จะเห็นได้ว่ามีเพียงมหาวิทยาลัยอุบลราชธานีและมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานีเท่านั้นที่หลักสูตรวิชาภาษาเวียดนามเป็นวิชาเอกเดี่ยวๆ ไม่ได้ขึ้นตรงกับหลักสูตรอื่น และไม่ได้เปิดแบบบูรณาการเหมือนมหาวิทยาลัยมหาสารคามและมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เนื่องจากอาจจะมีข้อจำกัดในเรื่องจำนวนบุคลากรไม่พอ จึงทำให้เปิดหลักสูตรเป็นภาษาเวียดนามภาษาเดียวได้ยากลำบาก จึงต้องใช้วิธีการแบบบูรณาการจึงจะเปิดหลักสูตรได้ตามข้อกำหนดในการเปิดหลักสูตรของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) ที่ว่า กรรมการประจำหลักสูตรต้องมี 5 คน โดยจบตรงด้านภาษาเวียดนาม 2 คน และอีก 3 คน เกี่ยวข้องกับหลักสูตรที่อื่น โดยใช้ผลงานวิจัยหรือผลงานวิชาการเป็นตัววัด ดังนั้น จึงทำให้มหาวิทยาลัยที่ต้องการเปิดสอนหลักสูตรวิชาเอกภาษาเวียดนามเปิดได้ลำบาก เพราะขาดแคลนบุคลากร แต่ที่น่าสนใจของมหาวิทยาลัย 4 แห่งที่เปิดสอนวิชาเอกภาษาเวียดนามคือ อาจารย์ที่เป็นหลักในการเปิดหลักสูตรของทั้ง 4 สถาบัน

ดังกล่าว ล้วนแล้วแต่จบปริญญาเอกทางด้านภาษาเวียดนามมาจาก
ประเทศเวียดนามทั้งสิ้น

หลายหน่วยงานทั้งของรัฐและเอกชนเริ่มจัดให้มีการอบรม
ภาษาเวียดนามให้แก่บุคลากรในหน่วยงานของตนกันมากขึ้นเพื่อ
เตรียมรับการเปิดประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนในปี พ.ศ. 2558 มี
บริษัทไทยไปเปิดสาขาที่ประเทศเวียดนามมากขึ้น ดังนั้น
ความต้องการในการเรียนภาษาเวียดนามของเยาวชนไทย จึงมี
สูงขึ้นเมื่อเทียบกับในอดีตที่ผ่านมา

ภาษาเวียดนามได้รับการยอมรับมากขึ้น เนื่องจาก
นักศึกษาที่เรียนจบแล้วสามารถหางานทำที่ประเทศเวียดนาม
รวมทั้งในไทยที่ต้องการผู้รู้ภาษาเวียดนามมากขึ้น โดยเฉพาะอาชีพ
ล่าม นักแปล หรือคนที่ทำงานฝ่ายต่างประเทศ นอกจากนี้
คำตอบทางด้านภาษาก็ถือว่าสูงเมื่อเทียบกับภาษาอื่นๆ อย่างจีน
และญี่ปุ่น ถือว่าไม่มีความแตกต่างกันเลย

ผู้เชี่ยวชาญภาษาเวียดนามในประเทศไทย

จากที่ได้นำเสนอไปข้างต้น สะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่า
เวียดนามเป็นอีกภาษาหนึ่งที่กำลัง “มาแรง” ไม่น้อย เมื่อพิจารณา
จากจำนวนสถาบันที่เปิดสอนเป็นวิชาเอกในปัจจุบัน นั่นก็คือ
“ภาษาเวียดนาม” ด้วยเหตุที่มีมหาวิทยาลัยถึง 4 แห่งที่เปิดสอน

เป็นวิชาเอกในขณะนี้ และมีบัณฑิตที่ทยอยสำเร็จการศึกษาไปทำงานในหน่วยงาน ทั้งของรัฐและเอกชน รวมทั้งในสถาบันการศึกษาหลายๆ แห่งเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ และผู้สอนในหลักสูตรทั้ง 4 แห่ง ต่างก็มีอาจารย์ที่จบการศึกษาระดับปริญญาเอกจากประเทศเวียดนาม อันเป็นจุดเด่นที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับภาษาอื่นๆ แต่ถึงกระนั้นก็ตาม เมื่อพิจารณาจำนวนผู้เชี่ยวชาญของสถาบันที่ทำการผลิตบัณฑิตสาขานี้ ก็ยังพบว่า มีจำนวนน้อยอยู่ และบางแห่งต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญที่เป็นเจ้าของภาษาเกือบร้อยเปอร์เซ็นต์ ฉะนั้น การส่งเสริมและพัฒนาผู้เชี่ยวชาญในสาขานี้ จำเป็นที่ต้องได้รับความสนใจจากฝ่ายที่เกี่ยวข้องโดยด่วนเช่นกัน

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลรายชื่อผู้เชี่ยวชาญภาษาเวียดนามของคณะผู้วิจัยได้รายชื่อทั้งสิ้นจำนวน 32 คน โดยส่วนใหญ่สังกัดสถาบันอุดมศึกษา ทั้งที่เป็นอาจารย์สอนภาษาเวียดนามโดยตรง และไม่ได้สอนภาษาเวียดนาม หากแต่มีประสบการณ์เกี่ยวกับภาษาเวียดนาม ไม่ว่าจะเป็นการจบการศึกษาจากสถาบันการศึกษาในประเทศเวียดนาม การฝึกอบรมภาษาเวียดนามตลอดจนการเรียนรู้อาษาเวียดนามผ่านการทำวิจัยในประเทศเวียดนาม เป็นต้น

ผู้เขียนจะขอเริ่มกล่าวถึงผู้เชี่ยวชาญภาษาเวียดนามในสังกัดของมหาวิทยาลัยที่เปิดสอนเป็นวิชาเอกเสียก่อน หากนับ

จำนวนผู้เชี่ยวชาญภาษาเวียดนามในสถาบันอุดมศึกษาแล้ว คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี นับว่ามีมากที่สุดคือ มีถึง 4 คน คือ อาจารย์ ดร. สิริวงษ์ หงษ์สุวรรณ อาจารย์สอนภาษาเวียดนามที่จบการศึกษาระดับปริญญาเอกด้านภาษาศาสตร์เวียดนาม จากมหาวิทยาลัยแห่งชาติเวียดนาม มีความเชี่ยวชาญภาษาเวียดนามจนได้รับเชิญให้เป็นล่ามภาษาเวียดนามของกระทรวงการต่างประเทศ ในการประชุมระดับรัฐมนตรีและผู้นำประเทศอยู่เนืองๆ คนที่สองคืออาจารย์ ดร. รุจิวรรณ เหล่าไพโรจน์ ซึ่งจบการศึกษาระดับปริญญาเอกด้านภาษาศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยมหิดล และมีประสบการณ์การเก็บข้อมูลวิจัยและเรียนภาษาเวียดนาม ณ ประเทศเวียดนามนับปี คนที่สามคือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วชิรี ศรีคำ ซึ่งมีประสบการณ์ในการเรียนภาษาเวียดนามในระดับปริญญาโท ณ ประเทศสหรัฐอเมริกา และเก็บข้อมูลวิจัยภาคสนาม ณ ภาคเหนือของเวียดนาม ส่วนคนสุดท้ายแม้จะเป็นอาจารย์สอนประวัติศาสตร์ แต่ก็สามารถอ่านเขียนภาษาเวียดนามได้ คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์อนันต์ธนา เมธานนท์ ซึ่งมีผลงานในรูปแบบบทความเกี่ยวกับประวัติศาสตร์เวียดนาม ออกมาอย่างสม่ำเสมอ

(ชาย) สิริวงษ์ หงษ์สุวรรณ ขณะทำหน้าที่
ล่ามให้กับนายกรัฐมนตรี พล.อ.ประยุทธ์
จันทร์โอชา

(ขวา) สิริวงษ์ ใน
ชุดครุยดุขฎิบัณชิต
ม.แห่งชาติ
เวียดนาม

(ชาย) รุจิวรรณ เหล่าไพโรจน์
ผู้เชี่ยวชาญภาษาและ
ภาษาศาสตร์เวียดนาม ของ
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัย
อุบลราชธานี

(ขวา) วัชรีย์ ศรีคำ ผู้เชี่ยวชาญ
ภาษาเวียดนามอีกคนหนึ่ง
ของคณะศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรก
ของไทย ที่เปิดหลักสูตร ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษา
เวียดนาม ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 และปัจจุบันได้เปลี่ยนชื่อหลักสูตร

เป็นภาษาและวัฒนธรรมอาเซียน โดยมีภาษาเวียดนามเป็นวิชาเอกหนึ่งด้วยนั้น ก็มีผู้เชี่ยวชาญภาษาเวียดนามชาวไทยที่เป็นอาจารย์สอนประจำอยู่ 2 คน คือ อาจารย์ ดร. พิมเสน บั้วระภา ซึ่งจบการศึกษาระดับปริญญาเอกด้านภาษาศาสตร์จาก ประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม นอกจากสอนภาษาเวียดนามแล้วยังมีผลงานด้านเวียดนามศึกษาที่น่าสนใจอีกชิ้นหนึ่งคือ “เครือข่ายและการส่งเงินกลับบ้าน: ผู้อพยพข้ามชาติชาวไทยในประเทศเวียดนาม (ภาคเหนือ)” ส่วนคนที่สองคือ อาจารย์หนึ่งฤทัย พาอ้อ ซึ่งจบการศึกษาระดับปริญญาโทสาขาภาษาเวียดนาม จากมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

พิมเสน บั้วระภา ผู้เชี่ยวชาญภาษา
เวียดนามแห่งมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี ซึ่งเปิดสอนหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาภาษาเวียดนามเพื่อธุรกิจการท่องเที่ยว เมื่อปีการศึกษา 2555 ก็มีผู้เชี่ยวชาญภาษาเวียดนามทำหน้าที่สอนอยู่ 1 คน คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ทรงกต ปานเชียงวงศ์ สังกัดสาขาวิชาภาษาเวียดนาม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี จบการศึกษาระดับปริญญาเอกด้าน

ภาษาศาสตร์เวียดนาม จากมหาวิทยาลัยแห่งชาติเวียดนาม กรุงฮานอย ซึ่งนับเป็นอาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏคนแรก ที่จบการศึกษาระดับปริญญาเอกในสาขานี้จากประเทศเวียดนาม

(ชาย) ทรงกต
ปานเชียงวงศ์
อาจารย์มหาวิทยาลัย
ราชภัฏคนแรกที่ยัง
ปริญญาเอกด้าน
ภาษาศาสตร์จากประเทศ
เวียดนาม

(ขวา) วาสนา นามพงศ์
คนไทยคนแรกที่ยังปริญญา
เอกภาษาเวียดนามจาก
มหาวิทยาลัยมนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์ นครโฮจิมินห์ซิตี
ประเทศเวียดนาม

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ที่เปิดสอนวิชาเอกภาษาเวียดนาม ภายใต้หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาตะวันออกนั้น ก็มีผู้เชี่ยวชาญภาษาเวียดนามทำหน้าที่สอนอยู่ 1 คนที่ยังจบการศึกษาระดับปริญญาเอกด้านภาษาเวียดนาม (ภาษาศาสตร์เปรียบเทียบ) จากมหาวิทยาลัยแห่งชาติมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ กรุงโฮจิมินห์ซิตี ประเทศเวียดนาม

คือ อาจารย์ ดร. วาสนา นามพงศ์ ซึ่งเป็นคนไทยคนแรกที่จบ
การศึกษาระดับปริญญาเอกสาขาดังกล่าวจากมหาวิทยาลัยแห่งนี้

(ชาย) ศิลปกิจ ตี๋ขันติกุล
คนไทยคนแรกที่จบปริญญาเอก
ด้านชาติพันธุ์วิทยา จาก
มหาวิทยาลัยแห่งชาติเวียดนาม
กรุงฮานอย

(ขวา) ธนนันท์ บุนวรรณ
จบการศึกษาระดับปริญญาเอกด้าน
ประวัติศาสตร์เวียดนามจาก
มหาวิทยาลัยมนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์ นครโฮจิมินห์ซิตี

มหาวิทยาลัยขอนแก่น ซึ่งเปิดสอนภาษาเวียดนามเป็นวิชา
ภาษาเลือกในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป และเป็นวิชาเลือกของวิชาเอก
หลักสูตรภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์นั้น แม้จะ
ใช้อาจารย์ชาวเวียดนามเป็นผู้สอน แต่ก็พบว่ามียุคกลางของคณะ
จำนวน 2 คนที่มีความผู้เชี่ยวชาญภาษาเวียดนาม เนื่องจากจบ
การศึกษาระดับปริญญาเอกจากประเทศเวียดนาม โดยคนแรกจบ
การศึกษาด้านชาติพันธุ์วิทยา (Ethnology) จากมหาวิทยาลัย
แห่งชาติเวียดนาม กรุงฮานอย ซึ่งนับเป็นคนไทยคนแรกที่จบ

ปริญญาเอกสาขานี้จากมหาวิทยาลัยดังกล่าว ซึ่งก็คืออาจารย์ ดร. ศิลปกิจ ตี๋ขันติกุล อาจารย์ประจำภาควิชาการพัฒนาศังคม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ซึ่งมีผลงานด้านเวียดนามศึกษาที่ได้รับการกล่าวขานถึงอยู่ชิ้นหนึ่งคือ “หุ่นน้ำ : พัฒนาการของโรงหุ่นแห่งชาติ และศิลปะทางการของประเทศเวียดนาม”

ในผลงานเล่มดังกล่าว พัฒนา กิติอาษา (2546) นักมานุษยวิทยารุ่นใหม่ไฟแรงจากแดนที่ราบสูงของประเทศไทย ผู้ล่องลับไปแล้ว ได้เขียนถึงศิลปกิจไว้ในคำนำของหนังสือความตอนหนึ่งว่า “...ศิลปกิจเป็นหนึ่งในจำนวนนักมานุษยวิทยารุ่นใหม่ไม่กี่คนของบ้านเรา ที่เริ่มต้นถนนสายวิชาชีพอตามครรลองประเพณีของนักมานุษยวิทยาตะวันตก ซึ่งเน้นทำงานภาคสนามในดินแดนต่างชาติพันธุ์ต่างวัฒนธรรม หรือพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่วงวิชาการมานุษยวิทยายุคปลายคริสต์ศตวรรษที่ 20 เรียกว่า “วัฒนธรรมอื่น” หรือ “คนอื่น” ส่วนนักมานุษยวิทยาไทยส่วนใหญ่ศึกษาวัฒนธรรมคนอื่นในดินแดนของบ้านเราเอง ศิลปกิจไม่ได้ทำวิจัยภาคสนามแบบฉาบฉวย ไม่ได้ทำวิจัยภาคสนามแบบผู้เชี่ยวชาญ หากเขาทำงานเพื่อเรียนรู้สังคมวัฒนธรรมของเวียดนามแบบนักเรียน ศิลปกิจเริ่มต้นจากการเรียนภาษาเวียดนามจากที่ไม่รู้อะไรเลย จนกระทั่งอ่านออกเขียนได้ และใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพ เขาใช้ชีวิตอยู่กับครอบครัวของชนชั้นกลางครอบครัว

หนึ่งในเมืองฮานอย ส่งสมประสงค์การณ์การเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมในชีวิตประจำวันทั้งในและนอกห้องเรียน จากนั้นก็ค่อยๆ มองหาประเด็นทางวัฒนธรรมประเด็นเล็กๆ เพื่อใช้เป็นจุดเริ่มต้นและเป็นกุญแจดอกสำคัญเพื่อเปิดประตูสู่การเรียนรู้สังคมวัฒนธรรมเวียดนามสมัยใหม่ที่ยิ่งใหญ่และท้าทายมากกว่า...”⁵

ส่วนคนที่สอง จบการศึกษาด้านประวัติศาสตร์เวียดนาม (History of Vietnam) จากมหาวิทยาลัยแห่งชาติมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ กรุงโฮจิมินห์ซิตี้ ประเทศเวียดนาม คืออาจารย์ ดร. ธนันท์ บุนวรรณ อาจารย์ประจำสาขาอาณานิคมศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

⁵ พัฒนา กิติอาษา “คำนำ: หุ่นน้ำ เวียดนาม และไทยศึกษา” ใน ศิลปกิจ ตีพิมพ์ใน ตีพิมพ์. หุ่นน้ำ : พัฒนาการของโรงหุ่นแห่งชาติ และศิลปะทางการของประเทศเวียดนาม. กรุงเทพฯ: กองทุนอินทร์-สม เพื่อการวิจัยทางมานุษยวิทยา, 2546. (11).

(ซ้าย) มนธิรา ราโท
ผู้เชี่ยวชาญภาษาเวียดนาม
จบปริญญาเอกด้าน
วรรณกรรมเวียดนามสมัยใหม่
จากวิทยาลัยบูรพศึกษาและ
การศึกษาแอฟริกา

(ขวา) รัญญาทิพย์ ศรีพนา
ผู้เชี่ยวชาญด้านเวียดนามศึกษา
ของสถาบันเอเชียศึกษา
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เปิดสอนภาษาเวียดนามเป็นวิชาโท สังกัดภาควิชาภาษาตะวันออก (สาขาวิชาภาษาเวียดนาม) คณะอักษรศาสตร์ โดยมีผู้เชี่ยวชาญภาษาเวียดนามชาวไทยที่เป็นอาจารย์สอนประจำอยู่ 2 คน คือ รองศาสตราจารย์ ดร. มนธิรา ราโท ซึ่งจบการศึกษาด้านวรรณกรรมเวียดนามสมัยใหม่ระดับปริญญาเอกจากวิทยาลัยบูรพศึกษาและการศึกษาแอฟริกา มหาวิทยาลัยลอนดอน (School of Oriental and African Studies - SOAS) ซึ่งมีชื่อเสียงระดับโลกในสาขาประวัติศาสตร์ ภาษา วรรณคดี ศาสนา เศรษฐกิจ สังคมและการเมืองของบรรดาประเทศในเอเชีย แอฟริกา และตะวันออกกลาง และอาจารย์ทิวารี โฆษิตธนเกียรติ ที่จบการศึกษาด้านการศึกษาทั้งระดับปริญญาตรีและโทจากมหาวิทยาลัยแห่งชาติเวียดนาม (Vietnam National University) นอกจากนี้ ยังมีผู้เชี่ยวชาญด้านเวียดนามศึกษาอีก 1

ท่านที่สามารถอ่านเขียนภาษาเวียดนามได้ คือ ดร. ัญญาทิพย์ ศรี
พนา นักวิจัยสังกัดสถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

(ซ้าย) ยุคติ มุกตาวิจิตร และ (ขวา) พิเชฐ สายพันธ์
ผู้เชี่ยวชาญภาษาเวียดนามและเวียดนามศึกษา คณะสังคมวิทยา
และมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ก็มีผู้เชี่ยวชาญภาษาเวียดนาม
ปฏิบัติงานอยู่อย่างน้อย 3 คน ทั้งที่เป็นอาจารย์สอนภาษา
เวียดนามและสอนรายวิชาอื่น ได้แก่ อาจารย์มรกตวงศ์ ภูมิพล
สังกัดกลุ่มวิชาภาษาอาเซียนคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์ ซึ่งจบการศึกษาระดับปริญญาโทสาขาประวัติศาสตร์
จากมหาวิทยาลัยแห่งชาติสิงคโปร์ (National University of
Singapore-NUS) ปัจจุบันสอนภาษาเวียดนาม

คนที่สองคือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พิเชฐ สายพันธ์
อาจารย์ประจำคณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มีความเชี่ยวชาญ
ทั้งภาษาเวียดนามและภาษาไทดำ จบปริญญาเอกสาขา

มานุษยวิทยา (Anthropology) จากมหาวิทยาลัยแห่งชาติเวียดนาม กรุงฮานอย ซึ่งนับเป็นคนไทยคนแรกที่จบปริญญาเอกสาขานี้จากมหาวิทยาลัยดังกล่าว

คนที่สาม คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ยุคติ มุกดาวิจิตร อาจารย์ประจำคณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ที่แม้จะสำเร็จการศึกษาปริญญาเอกด้านมานุษยวิทยาจากมหาวิทยาลัยวิสคอนซิน สหรัฐอเมริกา แต่การได้ลงพื้นที่ภาคสนามและเรียนภาษาเวียดนามและภาษาไทยดำเพื่อเขียนวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอกนานนับปี ณ ประเทศเวียดนาม ก็ทำให้มีความเชี่ยวชาญภาษาทั้งสองเป็นอย่างดี

มหาวิทยาลัยมหิดล โดยสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย ก็มีผู้เชี่ยวชาญภาษาเวียดนามที่โดดเด่นอย่างน้อยอีกหนึ่งท่าน คือรองศาสตราจารย์ ดร. โสภนา ศรีจำปา นักวิชาการด้านภาษาศาสตร์ ที่มีความเชี่ยวชาญทั้งทางด้านภาษาและวัฒนธรรมเวียดนาม เจ้าของหนังสือ “รู้จักเวียดนามผ่านภาษาและวัฒนธรรม” ที่นักเรียนด้านเวียดนามศึกษาแทบทุกคนรู้จักกันเป็นอย่างดี

(ซ้าย) โสภนา ศรีจำปา
ผู้เชี่ยวชาญภาษาเวียดนาม
แห่ง สถาบันวิจัยภาษาและ
วัฒนธรรมเอเซีย
มหาวิทยาลัยมหิดล

(ขวา) “รู้จักเวียดนามผ่านภาษา
และวัฒนธรรม” ผลงานเกี่ยวกับ
เวียดนามศึกษาที่โดดเด่นเล่มหนึ่ง
ของ โสภนา ศรีจำปา

เนื้อความตอนหนึ่งในบทนำของผลงานเรื่อง “รู้จักเวียดนามผ่านภาษาและวัฒนธรรม” ของโสภนา ระบุว่ามหาวิทยาลัยมหิดลเป็นสถาบันการศึกษาฝ่ายพลเรือนแห่งแรกของประเทศที่จัดการเรียนการสอนภาษาเวียดนามในระดับปริญญาโทให้กับนักศึกษาสาขาภาษาศาสตร์

มหาวิทยาลัยนเรศวร ที่เปิดสอนภาษาเวียดนามเป็นวิชาเลือกเฉพาะสาขา คณะมนุษยศาสตร์ และหมวดวิชาเลือกเสรี ทั้งในและนอกคณะนั้น แม้จะยังอาศัยเจ้าของภาษา ซึ่งเป็นอดีตบัณฑิต

ปริญญาโท สาขาภาษาไทย ชาวเวียดนามของสถาบันเป็นผู้สอน
คือ Miss Nguyen Thi Dung แต่ก็มีผู้เชี่ยวชาญภาษาเวียดนามอยู่
1 คน คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อัจฉรียา ชวงศ์เลิศ อาจารย์
สังกัดภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ ซึ่ง
สามารถสื่อสารได้ทั้งภาษาไทยและภาษาเวียดนาม เนื่องจากทำ
วิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอกเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ไทขาว ทาง
ภาคตะวันตกเฉียงเหนือของเวียดนาม

(ซ้าย) อัจฉรียา ชวงศ์เลิศ
อาจารย์ภาควิชาสังคมวิทยา
และมานุษยวิทยา คณะ
สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย
นเรศวร

(ขวา) สุรียา คำห่วน
ผู้เชี่ยวชาญภาษาเวียดนาม
แห่งมหาวิทยาลัยนครพนม ซึ่ง
จบการศึกษาระดับปริญญาโท
จากมหาวิทยาลัยวิงห์ ประเทศ
เวียดนาม

มหาวิทยาลัยนครพนม แม้จะเป็นมหาวิทยาลัยที่ตั้งใหม่ แต่ก็มีผู้เชี่ยวชาญภาษาเวียดนามที่สอนภาษาเวียดนาม ซึ่งจบ การศึกษาระดับปริญญาโทจากมหาวิทยาลัย Vinh (Vinh University) ประเทศเวียดนาม 1 คน คือ อาจารย์สุรียา คำหวาน

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี แม้จะไม่มีการสอนภาษา เวียดนามในขณะนี้ แต่ด้วยเหตุที่ว่า ที่ผ่านมามีนักศึกษาชาว เวียดนาม เข้ามาศึกษาต่อในระดับปริญญาตรีและปริญญาโท จำนวนไม่น้อย ฉะนั้น งานวิเทศสัมพันธ์ของมหาวิทยาลัยจึงมี ผู้เชี่ยวชาญภาษาเวียดนามปฏิบัติงานอยู่ ปัจจุบันได้แก่คุณณอม พรพรรณ ตรีวิณิชชากร ซึ่งสำเร็จการศึกษาปริญญาโทสาขาภาษา เวียดนาม จากมหาวิทยาลัยมหาสารคาม ทั้งยังเป็นวิทยากรอบรม ภาษาเวียดนามด้วย รวมทั้งอาจารย์ทวี รุ่งโรจน์ขจรกุล ซึ่งเป็นคน ไทยเชื้อสายเวียดนาม (เวียดนามเกี้ยว) ในพื้นที่ และมีความเชี่ยวชาญ ภาษาเวียดนามเป็นอย่างดี นอกจากนี้จะเป็นผู้อบรมภาษาเวียดนาม ที่สถาบันจัดขึ้นแล้ว ยังได้รับเชิญเป็นอาจารย์พิเศษ ทำหน้าที่เป็น ล่ามภาษาเวียดนามของมหาวิทยาลัยของจังหวัดอุบลราชธานี รวมทั้งล่ามให้กับผู้นำประเทศอีกด้วย

(ชาย) ทวี รุ่งโรจน์ขจรกุล
เชี่ยวชาญภาษาเวียดนาม
ประจำมหาวิทยาลัยราชภัฏ
อุบลราชธานี

(ขวา) พิสิฐ อำนวยเงินตรา
ผู้เชี่ยวชาญภาษาเวียดนาม
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
และพิธีกรรายการสวัสดิ์
เวียดนาม (Xin chào Việt
Nam) ซึ่งจบการศึกษา
ปริญญาโทจากมหาวิทยาลัย
วังท์ ประเทศเวียดนาม

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ที่เปิดสอนวิชาภาษาเวียดนาม เป็นวิชาเลือกนั้น ก็มีผู้เชี่ยวชาญภาษาเวียดนามอยู่ 1 คน คือ อาจารย์พิสิฐ อำนวยเงินตรา สังกัดสาขาวิชาภาษาอาเซียน ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ ซึ่งจบการศึกษาระดับปริญญาโทสาขาเวียดนามศึกษาจากมหาวิทยาลัยแห่งชาติเวียดนาม กรุงฮานอย และเป็นพิธีกรรายการสวัสดิ์เวียดนาม (Xin chào Việt Nam) ซึ่งเป็นรายการสอนภาษาเวียดนามและนำเสนอเรื่องราว ความรู้ที่น่าสนใจเกี่ยวกับประเทศเวียดนาม ที่ออกอากาศทุกวัน

อาทิตย์ เวลา 08.05 น.ทางสถานีโทรทัศน์วิทยุเพื่อการศึกษา ETV
(True Visions ช่อง 64 หรือ 180)

มหาวิทยาลัยรามคำแหง ซึ่งเปิดสอนภาษาเวียดนามเป็นวิชาพื้นฐานให้นักศึกษาทุกคนนั้น ก็มีผู้เชี่ยวชาญภาษาเวียดนามอยู่ 1 คน คือ อาจารย์ภัสริตา บุญสวัสดิ์ อาจารย์สังกัดภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ ซึ่งจบการศึกษาระดับปริญญาโทสาขาภาษาเวียดนาม จากมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

เช่นเดียวกับมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี ที่นอกจากจะมีผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ทรงกต ปานเชียงวงศ์ ผู้เชี่ยวชาญภาษาเวียดนามที่มีดีกรีระดับปริญญาเอกจากมหาวิทยาลัยแห่งชาติเวียดนามแล้ว ล่าสุดก็มีอาจารย์ถนอมพรรณ ตริวิณิชชากร ซึ่งเป็นลูกหลานคนไทยเชื้อสายเวียดนามจากจังหวัดอุบลราชธานี จบการศึกษาระดับปริญญาโทสาขาภาษาเวียดนามจากมหาวิทยาลัยมหาสารคาม ที่เดิมเคยทำหน้าที่ด้านวิเทศสัมพันธ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี เข้าไปปฏิบัติงานด้วย

(ชาย) ทวี สว่างปัญญา
ผู้เชี่ยวชาญภาษาเวียดนาม
รุ่นบุกเบิกของไทย

(ขวา) ถนอมพรรณ
ตรีวณิชชา อาจารย์ภาษา
เวียดนาม มรภ.อุตรธานี

นอกจากนี้ ยังมีผู้เชี่ยวชาญภาษาเวียดนามอีกอย่างน้อย 3 ท่าน ที่จะขอเอ่ยถึง คือ ท่านแรกคือ อาจารย์ทวี สว่างปัญญา ผู้ซึ่งเป็นอดีตนักเขียน (ภาษาเวียดนาม) ประจำนิตยสาร "อดีตและปัจจุบัน" (Xua va Nay) ท่าโหน่ย และวารสารสองภาษา "เวียดนามศึกษา" ของสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล กล่าวได้ว่าเป็นอาจารย์สอนภาษาเวียดนาม ในระดับอุดมศึกษาคนแรกๆ ของไทยก็ว่าได้ เพราะท่านเคยศึกษาอยู่ที่ประเทศเวียดนามใต้ ช่วงปี ค.ศ. 1935-1945 และเป็นอาจารย์สอนภาษาและวรรณกรรมเวียดนามในสถาบันอุดมศึกษาหลายแห่ง เช่น คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร มหาวิทยาลัยมหิดล และมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ รวมทั้งเคยเป็นล่ามให้กับองค์กรหลายแห่ง รวมทั้งเป็นล่ามประจำ

พระองค์ในการต้อนรับประธานาธิบดี Tran Duc Luong ของ
ประเทศเวียดนามด้วย

**จรุณ แซ่เล อาจารย์สอนภาษาเวียดนามประจำศูนย์ภาษา
กรมยุทธศึกษาทหารบก**

ท่านที่สองคือ อาจารย์จรุณ แซ่เล อาจารย์สอนภาษา
เวียดนามประจำศูนย์ภาษา กรมยุทธศึกษาทหารบก ซึ่งก็เคยเป็น
อาจารย์พิเศษสอนภาษาเวียดนามให้กับมหาวิทยาลัยหลายแห่งทั้ง
ในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค บุคคลท่านนี้ก็เป็นอีกท่านหนึ่งที่เป็น
คนไทยเชื้อสายเวียดนาม

อรรถ นันทจักร์ คนไทยคนแรกที่จบการศึกษาระดับปริญญาเอก จากประเทศเวียดนาม

ท่านที่สามคือ ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร. อรรถ นันทจักร์ อดีตอาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ซึ่งเป็นคนไทยคนแรกที่จบการศึกษาระดับปริญญาเอกจากประเทศเวียดนาม โดยท่านจบการศึกษา สาขาประวัติศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยแห่งชาติเวียดนาม กรุงฮานอย เมื่อปี 2542 (ค.ศ. 1999) ได้รับการประกาศเชิดชูเกียรติในฐานะผู้มีผลงานระหว่างประเทศด้านวัฒนธรรม และการสนับสนุนการก่อตั้งหมู่บ้านมิตรภาพไทยเวียดนาม จังหวัดนครพนม โดย พิพิธภัณฑสถานโฮจิมินห์ ฮานอย เวียดนาม เมื่อปี พ.ศ. 2544 และได้รับการแต่งตั้งเป็นศาสตราจารย์ประจำมหาวิทยาลัยแห่งชาติ มหาวิทยาลัยวัฒนธรรม ประเทศเวียดนาม เมื่อปี พ.ศ. 2550 รวมทั้งได้รับเชิญจากสมาคมวิจัยแห่งเอเชียอาคเนย์ สถาบันเอเชียอาคเนย์ ศูนย์มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์แห่งชาติฮานอย

ประเทศเวียดนามให้เป็นผู้อำนวยความสะดวกด้านการศึกษา ณ กรุงฮานอย ประเทศเวียดนาม ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2543- ปัจจุบัน⁶

บทสรุป: แนวโน้มในอนาคตและข้อเสนอแนะ

จากที่ได้นำเสนอไปข้างต้น สะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ในอนาคตภาษาเวียดนามจะได้รับความสนใจมากขึ้น เพราะเวียดนามเป็นประเทศหนึ่งในอาเซียนที่มีการพัฒนาและเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว หลายประเทศในเอเชีย เช่น เกาหลีใต้ ญี่ปุ่น ไต้หวัน สิงคโปร์ ไทย เป็นต้น เข้าไปลงทุนและทำธุรกิจในเวียดนามกันเป็นจำนวนมาก ดังนั้น ภาษาเวียดนามจึงเป็นเครื่องมือสำคัญของนักลงทุนและผู้ประกอบการจากหลายประเทศที่จำเป็นต้องใช้เมื่อเข้าไปลงทุนและทำธุรกิจในเวียดนาม เพราะการรู้ภาษาอังกฤษเท่านั้นยังไม่พอที่จะเข้าไปใช้ชีวิตหรืออาศัยอยู่ในเวียดนาม เพราะถ้าหากรู้ภาษาเวียดนามด้วยจะสามารถเข้าถึงภายในบ้านของคนเวียดนามได้ และคบค้าสมาคมกับคนเวียดนามได้อย่างไม่มีความหวาดหวั่นหรือวิตก เพราะคนเวียดนามชอบสนทนาปราศรัยกับชาวต่างชาติที่รู้ภาษาเวียดนามมากกว่าที่จะคุยกันผ่านภาษาอังกฤษ กล่าวคือ การใช้ภาษาเวียดนามกับเจ้าของภาษาจะสร้างความเป็นพวกพ้องมากกว่าการใช้ภาษาอังกฤษ

⁶ อรรถ นันทจักร์. การสื่อสารส่วนบุคคล [สัมภาษณ์] 7 เมษายน 2558

ภาษาเวียดนามจะได้รับการยอมรับมากขึ้น ไม่น้อยกว่าภาษาจีน ญี่ปุ่น เกาหลี หลังจากที่เปิดประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนแล้ว และคาดว่าภาษานี้จะมีความต้องการมากขึ้นในอนาคต เนื่องจากความเจริญทางเศรษฐกิจของเวียดนามเป็นแบบก้าวกระโดด จะทำให้คนไทยและชาวอาเซียนชาติอื่นๆ สนใจที่จะเรียนภาษาเวียดนามกันมากขึ้น อย่างไรก็ตาม จำนวนของผู้เชี่ยวชาญภาษาเวียดนามในประเทศไทยก็ยังถือว่าไม่มากนัก จากการเก็บรวบรวมข้อมูลรายชื่อผู้เชี่ยวชาญภาษาเวียดนามของคณะผู้วิจัยได้รายชื่อทั้งสิ้นจำนวน 32 คน โดยส่วนใหญ่สังกัดสถาบันอุดมศึกษา ทั้งที่เป็นอาจารย์สอนภาษาเวียดนามโดยตรงและไม่ได้สอนภาษาเวียดนาม หากแต่มีประสบการณ์เกี่ยวกับภาษาเวียดนาม ไม่ว่าจะเป็นการจบการศึกษาจากสถาบันการศึกษาในประเทศเวียดนาม การฝึกอบรมภาษาเวียดนาม ตลอดจนการเรียนรู้ภาษาเวียดนามผ่านการทำวิจัยในประเทศเวียดนาม เป็นต้น

ดังนั้น หน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนควรส่งเสริมและสนับสนุนให้คนไทยเรียนรู้ภาษาเวียดนามมากขึ้น รวมทั้งควรลดอคติในเชิงดูถูก และสอดแทรกทัศนคติที่ดีในการเรียนรู้และทำความเข้าใจสังคมและวัฒนธรรมของเวียดนามให้มากขึ้น

นอกจากนี้ ผู้เกี่ยวข้องควรสนับสนุนทุนให้มีการแลกเปลี่ยนครู อาจารย์ นักเรียนและนักศึกษาไทยกับครู อาจารย์

นักเรียนและนักศึกษาเวียดนามให้มากขึ้นเพื่อเป็นสะพานเชื่อมต่อกันที่ดีในการเรียนรู้ภาษา สังคม และวัฒนธรรม และความเข้าใจอันดีระหว่างคนสองประเทศ ที่สำคัญ รัฐบาลไทยควรจัดสรรทุนการศึกษาระดับปริญญาโทและปริญญาเอกให้แก่อาจารย์ผู้สอนภาษาเวียดนามในสถาบันต่างๆ รวมทั้งนิสิตนักศึกษาที่เรียนจบสาขาภาษาเวียดนาม หรือสาขาที่เกี่ยวข้องเพื่อเพิ่มปริมาณผู้รู้ภาษาเวียดนามในเมืองไทย และลดอัตราการขาดแคลนทางด้านภาษาเวียดนามและเวียดนามศึกษา เพราะในปัจจุบันหาผู้ที่ใช้ภาษาเวียดนามในระดับที่สามารถเป็นล่ามได้นั้นหาได้ยากมากไม่ต่างจากการเข็นครกขึ้นภูเขา

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

พัฒนา กิติอาษา. 2546. “คำนำ: หุ่นน้ำ เวียดนาม และไทย

ศึกษา” ใน ศิลปกิจ ตีพิมพ์ใน ตีพิมพ์. **หุ่นน้ำ : พัฒนาการของโรง
หุ่นแห่งชาติ และศิลปะทางการของประเทศเวียดนาม.
กรุงเทพฯ: กองทุนอินทร์-สม เพื่อการวิจัยทางมานุษยวิทยา.**

สาขาวิชาภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. 2554.
**หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาตะวันออก
วิชาเอกภาษาเวียดนาม หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2554.**

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. 2539. เอกสารการ

**ประชุมเกี่ยวกับการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศ ภาษา
ที่ 2. กรุงเทพฯ: ฝ่ายยุทธศาสตร์และวางแผน.**

หลักสูตรภาษาเวียดนามเพื่อธุรกิจการท่องเที่ยว คณะมนุษยศาสตร์

และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรราชธานี. 2555.
**หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาเวียดนามเพื่อ
ธุรกิจการท่องเที่ยว หลักสูตรใหม่ ปีการศึกษา 2555.**

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ
อุดรธานี, 2555.

หลักสูตรวิชาภาษาเวียดนามและการสื่อสาร คณะศิลปศาสตร์

มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. 2556. **หลักสูตรศิลปศาสตร
บัณฑิต สาขาวิชาภาษาเวียดนามและการสื่อสาร
หลักสูตรปรับปรุง ปีการศึกษา 2556.** สาขาวิชาภาษาและ
วรรณคดีตะวันออก คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัย
อุบลราชธานี.

หลักสูตรอาเซียนศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. 2555. **หลักสูตรศิลปศาสตร
บัณฑิต สาขาอาเซียนศึกษา วิชาเอกภาษาเวียดนาม
หลักสูตรใหม่ ปีการศึกษา 2555.** ภาควิชาภาษาไทยและ
ภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัย มหาสารคาม.

เอนก กิมสุวรรณ และคณะ. 2556. **ปัจจัยสนับสนุนการเรียน**

**ภาษาต่างประเทศที่ตรงกับความต้องการของผู้เรียน
กรณีศึกษา: ภาษาเวียดนาม.** งานวิจัยทุนสนับสนุนจาก

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.).
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ภาษาเวียดนาม

Hội hữu nghị Việt – Thái. 7-2006. “Những mốc lớn trong
quan hệ Việt Nam – Thái Lan.” 30 năm hữu nghị
Việt Thái.

Montira Rato. 2014. “Tình hình dạy và học tiếng Việt tại
Thái Lan và các yếu tố ảnh hưởng.” Hội thảo
Khoa học quốc tế: Nghiên cứu và giảng dạy tiếng
Việt và Việt Nam học trong trường đại học, 12-12-
2014, Trường Đại học Khoa học Xã hội và Nhân
văn – VNU, Hà Nội.

Siriwong Hongsawan. 2014. “Việc giảng dạy và học tập
tiếng Việt ở Thái Lan.” Hội thảo Khoa học quốc
tế: Nghiên cứu và giảng dạy tiếng Việt và Việt Nam
học trong trường đại học, 12-12-2014, Trường Đại
học Khoa học Xã hội và Nhân văn – VNU, Hà Nội.

สัมภาษณ์

พิมเสน บัระภา. สัมภาษณ์หลักสูตรอาเซียนศึกษา วิชาเอกภาษา

เวียดนาม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. วันที่ 23 พฤศจิกายน 2557.

Phạm Văn Lam. สัมภาษณ์หลักสูตรภาษาเวียดนาม คณะ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
วันที่ 22 พฤศจิกายน 2557.

Nguyễn Mai Chiêm. สัมภาษณ์หลักสูตรอาเซียนศึกษา คณะ

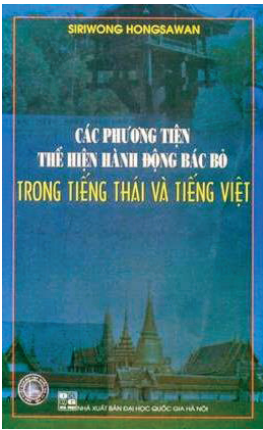
มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์.
วันที่ 20 มกราคม 2558.

อรรถ นันทจักร์. การสื่อสารส่วนบุคคล [สัมภาษณ์] 7 เมษายน

2558.

บรรณนิทัศน์หนังสือเรื่อง CÁC PHƯƠNG TIỆN THỂ HIỆN
HÀNH ĐỘNG BÁC BỎ
TRONG TIẾNG THÁI VÀ TIẾNG VIỆT

สร้อยสุดา สุวรรณะ¹

ชื่อเรื่อง : CÁC PHƯƠNG TIỆN THỂ HIỆN
HÀNH ĐỘNG BÁC BỎ TRONG
TIẾNG THÁI VÀ TIẾNG VIỆT

ผู้แต่ง : สิริวงษ์ หงษ์สุวรรณค์

ปีที่พิมพ์ : 2010

สำนักพิมพ์ : ĐẠI HỌC QUỐC GIA HÀ NỘI
(Vietnam National University)

จำนวนหน้า 270 หน้า

หนังสือ “วิธีการใช้ประโยคปฏิเสธในภาษาไทยและภาษาเวียดนาม” (CÁC PHƯƠNG TIỆN THỂ HIỆN HÀNH ĐỘNG BÁC BỎ TRONG TIẾNG THÁI VÀ TIẾNG VIỆT) เป็นการวิจัยเปรียบเทียบเกี่ยวกับวิธีการใช้ประโยคปฏิเสธในภาษาไทยและ

¹ อาจารย์ประจำหลักสูตรภาษาเวียดนามและการสื่อสาร คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

ภาษาเวียดนาม ซึ่งจะช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจเรื่องการใช้คำและประโยค ทั้งในภาษาไทยและภาษาเวียดนามมากขึ้น โดยหนังสือเล่มได้แบ่ง เนื้อหาออกเป็น 4 บท ดังนี้

บทที่ 1 เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ในบทนี้จะเป็นการนำเสนอเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ได้มีการศึกษามาก่อนหน้านี้แล้ว และทฤษฎีต่างๆ ที่มีความเกี่ยวข้องและนำมาประยุกต์ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้

บทที่ 2 ประโยคปฏิเสธในภาษาไทย ในบทนี้จะให้ความสำคัญเกี่ยวกับประเภทของประโยคปฏิเสธในภาษาไทย โดยมีการแบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ การปฏิเสธทางอ้อมและการปฏิเสธโดยตรง นอกจากนี้ยังได้มีการอธิบายเกี่ยวกับโครงสร้างของประโยคปฏิเสธในภาษาไทยอีกด้วย พร้อมทั้งยกตัวอย่างประโยคในแต่ละประเภทเพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจอย่างชัดเจน

บทที่ 3 ประโยคปฏิเสธในภาษาเวียดนาม ในบทนี้ก็จะนำเสนอข้อมูลเช่นเดียวกันกับบทที่ 2 แต่เป็นการศึกษาประเภทของประโยคปฏิเสธและโครงสร้างของประโยคปฏิเสธในภาษาเวียดนาม

บทที่ 4 การเปรียบเทียบประโยคปฏิเสธในภาษาไทยและภาษาเวียดนาม ในบทนี้จะเน้นการศึกษาเปรียบเทียบความเหมือนและความต่างของรูปแบบประโยคปฏิเสธในภาษาไทยและภาษาเวียดนาม พร้อมยกตัวอย่างและอธิบายให้ผู้อ่านได้เห็นอย่างชัดเจน

หนังสือเล่มนี้ทำให้ผู้อ่านเข้าใจความหมายและการใช้คำทั้งในภาษาไทยและภาษาเวียดนาม ประเภทและรูปแบบการใช้วิธีปฏิบัติในภาษาไทยและภาษาเวียดนาม รวมทั้งยังได้สะท้อนวิธีคิดและวัฒนธรรมของคนไทยและเวียดนามผ่านมุมมองด้านภาษา ทำให้ผู้อ่านได้รับความรู้ต่างๆ มากมาย สามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน เมื่อต้องปฏิสัมพันธ์กับชาวเวียดนาม ในส่วนของนักวิชาการด้านเวียดนามศึกษา ข้อมูลในหนังสือเล่มนี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการเรียนการสอนภาษาเวียดนามได้เป็นอย่างดี

หนังสือเล่มนี้เป็นผลงานทางวิชาการชิ้นสำคัญที่อาจารย์ ดร. สิริวิงษ์ หงษ์สุวรรณค์ ทิ้งไว้เป็นอนุสรณ์ให้ผู้ที่มีความสนใจทางด้านภาษาเวียดนามได้ศึกษา นอกจากคุณค่าทางด้านวิชาการแล้วยังมีคุณค่าทางด้านจิตใจ เพราะเปรียบเสมือนเป็นสะพานที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างคนไทยและคนเวียดนามเข้าไว้ด้วยกัน

การที่หนังสือเล่มนี้ได้รับการตีพิมพ์ที่ประเทศเวียดนาม โดยสำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยแห่งชาติฮานอย (ĐẠI HỌC QUỐC GIA HÀ NỘI) นั้น ย่อมเป็นเครื่องยืนยันคุณค่าของหนังสือเล่มนี้ได้เป็นอย่างดี

บรรณนิทัศน์นวนิยายเรื่อง“รักในม่านฝน”

สรตี ปรีชาปัญญากุล¹

“รักในม่านฝน” เป็นนวนิยายในโครงการวรรณกรรม เพื่ออาเซียน ซึ่งคุณประภัสสร เสวิกุล (ศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์ ประจำปี 2554) สร้างสรรค์ขึ้น เพื่อให้สมาชิกอาเซียนในแต่ละประเทศได้เรียนรู้ซึ่งกันและกันอย่างรวดเร็ว ผ่านวรรณกรรมที่ผู้ประพันธ์สามารถสื่อสารกับผู้อ่านได้ทุกระดับและในวงกว้าง

ผู้เขียนได้แสดงให้เห็นภาพของประเทศเวียดนามในช่วงสงครามกอบกู้เอกราช และชีวิตที่เผชิญกับความทุกข์ยากของชาวเวียดนามในช่วงเวลาดังกล่าว ผ่านวิถีชีวิตในแต่ละรุ่นที่มีความเปลี่ยนแปลง ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง รวมถึงแนวคิดในการดำเนินชีวิตของคนเวียดนามรุ่นใหม่ที่จะต้องดำรงอยู่ท่ามกลางกระแสแห่งความเปลี่ยนแปลง

วรรณกรรมเรื่องนี้ จึงเป็นภาพที่ผู้เขียนมองเห็น และเลือกที่จะเล่าประเด็นที่เป็นตัวแทนสายตาคนต่างชาติ ผู้เป็นคนนอกวัฒนธรรมในแง่มุมหนึ่งของประเทศเวียดนามที่มีต่อคนในชาติ ผ่านเรื่องราวเหตุการณ์ต่างๆ ในประวัติศาสตร์ ตำนาน เรื่องเล่า

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

วัฒนธรรม เศรษฐกิจ สังคม การเมือง วิถีชีวิตของชาวเวียดนามทั้ง
ในชุมชนเมืองและสังคมชนบทโดยครอบคลุม นับได้ว่านวนิยาย
เรื่องนี้ เป็นสื่อที่สามารถถ่ายทอดเรื่องราวของคนเวียดนามให้คน
ไทยได้เรียนรู้เพื่อนบ้านได้ดีในระดับหนึ่ง

ตัวละครหลักในการดำเนินเรื่องคือ “บ่าว อาน”
มีคุณศัพท์ชาวเวียดนามที่เรียนภาษาไทย สามารถใช้ภาษาไทย
สื่อสารได้อย่างคล่องแคล่ว กำลังทำหน้าที่ดูแลนักท่องเที่ยวสาวชาว
ไทย ชื่อว่า เรน ทั้งสองจึงเป็นเสมือนตัวแทนของทั้งสองประเทศใน
การเรียนรู้ แลกเปลี่ยน และทำความรู้จักซึ่งกันและกัน

ตัวละครอีกตัวหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญในเรื่องคือ “ลุงดินห์”
เป็นตัวแทนที่เชื่อมผ่านยุคสมัย เพื่อมองเห็นการเปลี่ยนแปลงจาก
ยุคเดิมมาสู่ยุคใหม่ที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว เขาจึงเป็นตัวกลางใน
การถ่ายทอดประวัติศาสตร์ชาติ และบริบทที่เปลี่ยนผ่านทางสังคม
การเมือง และประเทศอย่างรวดเร็ว ดูราวกับว่า เขานั้นเป็นภาพ
แทนของชาวเวียดนาม ที่แวดล้อมไปด้วย “ความโหยหาอดีต” หรือ
มีเลือดชาตินิยมที่เข้มข้นอยู่ในตัวเอง

“หยูนา นิน” หญิงสาวยุคใหม่ ที่มีเสรีภาพในการเลือก
เส้นทางชีวิตของตนเอง เธอได้รับการศึกษาในระดับสูง เธอคบอยู่กับ
บ่าว อาน แต่ตัดสินใจที่จะเปลี่ยนแปลง แม้จะด้วยสาเหตุที่อาจ
เกิดจากความเข้าใจผิด หรือไม่ได้ปรับความเข้าใจต่อกันก็ตาม

การเปลี่ยนแปลงในครั้งนี้ เพื่อให้ชีวิตของเธอมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สะดวกสบายมากขึ้น แม้เธอจะบอกว่าเธอพอใจในรูปแบบชีวิตที่เธอเป็นอยู่ ชีวิตของเธอจึงเป็นภาพแทนของหญิงสาวชาวเวียดนามหลายคนทีในขณะนี้ มีสิทธิในการตัดสินใจเลือกเส้นทางเดินชีวิตด้วยตัวเอง รวมไปถึงการเลือกคู่ครอง

“วัน เหวียต” ตัวแทนฝ่ายทุนนิยม ผู้เขียนสร้างตัวละครนี้ขึ้นมาเพื่อให้ผู้อ่านเห็นภาพแทนของคนเวียดนามอีกกลุ่มหนึ่งที่ครอบครัวยุคใหม่มีความพร้อมทางเศรษฐกิจในระดับดี ดังปรากฏให้เห็นผ่านตัวละคร วัน เหวียต ที่ไม่ค่อยใส่ใจเรื่องการเรียนเท่าไรนัก จนอาจารย์ต้องเรียกให้ไปสอบแก้ตัว ชีวิตของเขาใส่ใจกับความสนุกสนานมากกว่าการคิดที่จะต้องสร้างหลักประกันให้กับชีวิตของตัวเอง

“เต็น” ตัวละครอีกหนึ่งตัวที่ผู้เขียนกำหนดให้เป็นผู้ธำรงรักษาความคิดตามชนบ่ออย่างเข้มแข็ง เป็นภาพแทนของบุคคลในอุดมคติชาวเวียดนามอย่างชัดเจน ซึ่งทำให้ผู้อ่านได้เปรียบเทียบกับตัวละครเอกเช่น บ่าว อาน เขาก็มีความคิดเห็นในแง่มุมมองใหม่ให้เราได้เรียนรู้จักหนุ่มสาวชาวเวียดนามในภาพของความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในยุคปัจจุบัน เป็นการผสมผสานภาพของชาวเวียดนามรุ่นเก่าและหนุ่มสาวชาวเวียดนามรุ่นใหม่ไว้ในตัวเอง

ผู้เขียนมีการปูพื้นเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ เพื่อให้ผู้อ่านได้เรียนรู้ ติดตามความเป็นมา เพื่อเข้าใจเวียดนามในปัจจุบัน โดยได้นำเสนอประวัติศาสตร์ ผสานกับตำนานและเรื่องเล่าขานที่เล่าสืบทอดกันมา กำหนดให้บัว อาน เป็นตัวแทนของคนเวียดนาม ถ่ายทอดเรื่องราวให้แก่คนต่างชาติได้ฟังอย่างสั้น กระชับ และเข้าใจง่าย โดยให้บัว อานเล่าตำนานกรุงฮานอย เมืองหลวงของประเทศเวียดนามที่เขาได้ฟังมาจากลุงดินหีให้กับลูกทัวร์ของเขาฟัง โดยแสดงให้เห็นวิถีของตำนานที่ยังคงถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น ภายในกลุ่มของชาวเวียดนามอย่างต่อเนื่อง มาจนปัจจุบันเพื่อฝังรากลึกให้คนเวียดนามในรุ่นหลังนั้น ภูมิใจในสถานที่ซึ่งเป็นบ้านเกิดของตนเอง ในเรื่องจึงปรากฏทั้งตำนานเมืองฮานอย และสระคืนดาบ ซึ่งเป็นสถานที่สำคัญแห่งหนึ่งในเมืองฮานอย

รักในมานฝน เป็นวรรณกรรมที่ถ่ายทอดวิธีการดำรงชีวิต แนวทางความคิด อารมณ์ ความรู้สึกของคนเวียดนามอย่างมีรากเหง้าทางประวัติศาสตร์ให้แก่คนไทยได้เรียนรู้ และทำความเข้าใจเพื่อนบ้านของเรา ในทัศนะของผู้เขียน ซึ่งเป็นคนนอกที่มองวัฒนธรรมอื่นด้วยการเปิดใจยอมรับ และศึกษาค้นคว้าข้อมูลในการนำเสนอภาพของคนเวียดนามในปัจจุบันด้วยกลวิธีที่แยบคาย

ภาพของคนเวียดนามที่ผู้เขียนนำเสนอ เป็นภาพในแง่มุมที่แตกต่างจาก “ภาพจำ” ที่คนไทยมีต่อคนเวียดนามในอดีต โดยมักจะคิดว่า คนเวียดนามมีภาวะความเป็นอยู่ที่ยากลำบาก ต้อง

เผชิญกับปัญหาความยากจน และปฏิเสธไม่ได้ที่จะเปรียบเทียบว่า ประเทศเวียดนามนั้นพัฒนาช้ากว่าประเทศไทย หากแต่ภาพของประเทศเวียดนาม รวมถึงคนเวียดนามที่ปรากฏผ่านวรรณกรรมเรื่องนี้เปลี่ยนไป ภาวะความเป็นอยู่ที่ยากลำบากได้รับการเยียวยา และแก้ปัญหาให้อยู่ในภาวะที่ดีขึ้นกว่าเดิมมาก คนเวียดนามมีสถานภาพทางเศรษฐกิจที่ดีขึ้น มีรายได้จากการท่องเที่ยว และการทำการค้ากับต่างประเทศ การพัฒนาคุณภาพของคน และเยาวชนเวียดนามได้มีการวางแผนเป็นอย่างดี และได้รับการสนับสนุนจากองค์กรต่างๆ เพื่อให้การศึกษาที่ดีแก่เยาวชน โดยมุ่งหวังจะให้เป็นที่กำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติต่อไป

คนเวียดนาม กำลังอยู่ท่ามกลางกระแสการไหลบ่าข้ามวัฒนธรรม ทั้งจากซีกโลกตะวันตก และจากเพื่อนบ้านใกล้เคียง ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากสังคมแบบดั้งเดิม มาสู่สังคมในรูปแบบใหม่ พวกเขาเองอยู่ในยุคเตรียมคนรุ่นใหม่ให้มีวิถีแบบคนรุ่นใหม่ ในขณะที่คนรุ่นเก่ายังคงดำรงชนบเดิมตามที่เป็นมา และเปลี่ยนแปลงวิถีการดำรงชีวิตไม่ได้ง่ายนัก

“คนเวียดนามรุ่นใหม่อาจตื่นเต้นกับสีสันของ
ความเปลี่ยนแปลงในโลกยุคใหม่ แต่คนเวียดนามรุ่นเก่าก็
ยังมีความสุขกับความสงบตามธรรมชาติและชีวิตแบบ

ดั้งเดิม” บ่าว อานซึ่งนั่งเคียงคู่คนขับรถอยู่บนเบาะ
ด้านหน้าหันมาบอกเด็กสาวซึ่งนั่งอยู่ที่เบาะหลังเพียงลำพัง

“พวกคุณเอาโลกสองใบมาไว้ที่เดียวกันได้
อย่างไร” เรนถามด้วยความประหลาดใจ

“เพราะว่าเราไม่เคยคิดจะเปลี่ยนโลก” ชายหนุ่ม
บอก “แต่เราใช้วิธีเปลี่ยนคน มันอาจจะค่อนข้างช้า และ
ใช้เวลาพอสมควรในการเปลี่ยนแปลงคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่น
หนึ่ง แต่สุดท้ายแล้วเราก็จะได้โลกใบใหม่ที่ทุกคนสามารถ
อยู่ร่วมกันได้”

“นั่นคงจะต้องอดทนกับการรอคอยเอาการ”
เด็กสาวคาดคะเน

“เรามีเวลามากเพียงพอสำหรับการรอคอย” เขา
บอกด้วยน้ำเสียงเรียบๆ อย่างน้อยเราก็รอคอยเวลาที่จะ
เป็นเอกราชจากจีนมาถึงพันปี และรอคอยเวลาที่จะเป็น
อิสระอย่างแท้จริงจากฝรั่งเศสและอเมริกามาอีกสามสิบ
ปี”

(รักในม่านฝน, 2555: 52-53)

ภาพของเวียดนามที่ปรากฏในปัจจุบัน เป็นการผสมผสานวิถีวัฒนธรรมความเป็นเวียดนามที่เข้มแข็ง กับวิถีวัฒนธรรมอื่นที่เข้ามาพัฒนาประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้าขึ้นในทางหนึ่ง การจะอยู่ท่ามกลางวิถีเหล่านี้ได้ คนเวียดนามรุ่นใหม่จึงต้องปรับตัว เลือกที่จะรับวัฒนธรรมอย่างเหมาะสมกับรากเหง้าของตนเอง และพัฒนาไปสู่วิถีที่เหมาะสมกับชาติ คนในชาติต่อไป

สิริวงษ์ หงษ์สุวรรณค์: หงษ์ฟ้าผู้ส่งงามแห่งวงการ เวียดนามศึกษา

พิเชษฐ สายพันธ์¹

“Dung” เป็นชื่อในภาษาเวียดนามของอาจารย์ ดร. สิริวงษ์ หงษ์สุวรรณค์ ที่ใครๆ หลายคนในวงการเวียดนามศึกษารู้จักเธอดี และนั่นก็ช่างเหมาะสมกับอาจารย์สิริวงษ์มาก เพราะมีความหมายอันแสนจะตรงกับเธอเลยทีเดียว คำนี้มักจะหมายถึงสตรีผู้มีความขยันขันแข็งและอดทน อาจารย์สิริวงษ์ก็มีคุณสมบัติเช่นนี้มาโดยตลอด เธอเป็นผู้ที่ขยันขันแข็งและอดทนในทุกๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการทำงาน ความรู้ทางวิชาการ ความสัมพันธ์กับคนรอบข้าง รวมทั้งความเข้มแข็งและอดทนที่ต้องเผชิญและต่อสู้กับโรคร้ายจนวาระสุดท้ายของชีวิต

ผมรู้จักกับอาจารย์สิริวงษ์มาสิบกว่าปีแล้วและเรียกกันด้วยชื่อเล่นที่คุ้นเคยว่า “น้องจิง” เริ่มจากเมื่อตอนที่อาจารย์ได้ทุนจาก SEASREP เพื่อไปเรียนภาษาเวียดนามที่ฮานอยในปี พ.ศ. 2545 เพราะเป็นทุนเดียวกัน และมาสนิทกันมากขึ้นเมื่ออาจารย์ได้ทุนจากรัฐบาลไทยเมื่อปี พ.ศ. 2547 มาเรียนปริญญาเอกที่คณะ

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำคณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ภาษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ สังกัด มหาวิทยาลัยแห่งชาติฮานอย (Khoa Ngôn ngữ học, Trường Đại học khoa học Xã hội và Nhân văn, Đại học Quốc gia Hà Nội / Faculty of Linguistics, University of Social Sciences and Humanities, Vietnam National University) เวลานั้นผมได้สมัครเป็นนักศึกษาปริญญาเอกชาวไทยรุ่นพี่ที่ไปเรียนที่นั่นก่อนแล้ว อาจารย์สิริวงษ์ได้ทุนไปศึกษาต่อปริญญาเอกทางด้านภาษาเวียดนาม จึงได้เข้าเรียนที่คณะภาษาศาสตร์ ส่วนผมได้ทุนจากญี่ปุ่นไปศึกษาทางด้านชาติพันธุ์วิทยา ซึ่งสังกัดอยู่มหาวิทยาลัยเดียวกัน ก่อนหน้านี้เราได้ข่าวคราวจากสถานทูตไทย ณ กรุงฮานอย ว่าจะมีนักศึกษาจากเมืองไทยมาศึกษาต่อที่นี่ และก็พอจะทราบมาก่อนว่าเป็นอาจารย์สิริวงษ์ เนื่องจากเวลานั้นในแวดวงของผู้ที่สนใจศึกษาเรื่องเวียดนามมีอยู่น้อยมาก ดังนั้นนักวิชาการด้านนี้ที่จะเดินทางมาเวียดนามเราแทบจะรู้จักกันหมด อาทิ ท่านอาจารย์พรเพ็ญ อัครตระกูล จากมหาวิทยาลัยศิลปากร อาจารย์ธัญญาทิพย์ ศรีพนา จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อาจารย์โสภณา ศรีจำปา จากมหาวิทยาลัยมหิดล สามท่านนี้ถือได้ว่าเป็นอาจารย์ใหญ่รุ่นแรกทางด้านเวียดนามศึกษาจากเมืองไทยที่สนใจศึกษาเรื่องเวียดนามโดยใช้ภาษาเวียดนามได้อย่างคล่องแคล่ว ส่วนพวกเราเป็นรุ่นที่ตามมา และอาจารย์สิริวงษ์ก็นับได้ว่าเป็นคนไทยรุ่นแรกของสาขานี้ที่มาศึกษาภาษาเวียดนามโดยมาเรียนที่

เวียดนามโดยตรงทางด้านภาษาศาสตร์ที่คณะภาษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยแห่งชาติฮานอย อันที่จริงก่อนหน้านี้ไม่กี่ปีเรามีรุ่นพี่คนไทยที่จบจากมหาวิทยาลัยแห่งนี้เป็นคนแรกคือ ดร. อรรถ นันทจักร์ ส่วนผมแม้จะเป็นรุ่นพี่ของอาจารย์สิริวิงษ์ที่เข้ามาเรียนก่อนหนึ่งปี แต่ด้วยความที่หลักสูตรของผมเป็นหลักสูตร 5 ปีและต้องเรียนภาษาเวียดนามก่อนด้วย 1 ปี ส่วนของอาจารย์สิริวิงษ์เป็นหลักสูตร 4 ปี ทำให้เราจบออกมาในเวลาใกล้เคียงกัน จึงทำให้ตลอดเวลาที่อาจารย์สิริวิงษ์อยู่ที่เวียดนามเราได้มีโอกาสพบเจอกันตลอด

อาจารย์สิริวิงษ์กับผมเลือกที่จะพักอยู่กับชาวเวียดนามเราอยู่กับแฟมิลี่ที่เป็นครอบครัวชาวเวียดนามในย่าน Bách Khoa เพราะฉะนั้นนอกจากการพบเจอกันบ่อยๆ ที่มหาวิทยาลัย เช่น ตามคณะ ห้องสมุด ห้องบัณฑิตวิทยาลัยแล้ว ยังได้มีโอกาสเจอกันแถวบ้านเพราะบ้านอยู่ใกล้กัน บางทีก็เจอกันโดยบังเอิญที่ตลาดสด บางทีเราก็นัดเจอกันเวลาว่างตามร้านกาแฟเวียดนามที่อยู่ใกล้บ้าน นอกจากนั้นก็เป็งานงานพบปะกันของชาวไทยในกรุงฮานอย ทั้งงานหลวงที่มีสถานทูตเป็นเจ้าภาพ งานราษฎร์ที่คนไทยนัดเจอกันตามเทศกาลปีใหม่ สงกรานต์ ลอยกระทง รวมทั้งเทศกาลเต็ดของชาวเวียดนาม ซึ่งก็มักจะพบอาจารย์สิริวิงษ์มาร่วมกิจกรรมเสมอ ทำให้เห็นว่าอาจารย์สิริวิงษ์นอกจากจะใช้เวลาอย่างขยันขันแข็งในมหาวิทยาลัยแล้ว ยังไม่ละเลยความสัมพันธ์กับ

บรรดาคนไทยและคนเวียดนามที่อยู่ที่นี่ และหลายๆ ครั้ง อาจารย์สิริวงษ์ก็จะพาเพื่อนๆ ชาวเวียดนามมาแนะนำให้เราได้รับรู้จักกัน ด้วยความเป็นผู้ที่มีอัธยาศัยดี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีน้ำใจนึกถึงผู้อื่นอยู่ตลอดเวลา ทำให้อาจารย์สิริวงษ์เป็นทั้งน้องร่วมสถาบัน และเป็นทั้งสหายทางวิชาการที่ผมคุ้นเคยมากที่สุดคนหนึ่งระหว่างที่เราอยู่ที่เวียดนาม

ความสามารถทางด้านวิชาการของอาจารย์สิริวงษ์ไม่เป็นที่กังขาเลยแม้แต่น้อย ความเชี่ยวชาญทางด้านภาษาเวียดนามที่ศึกษาอย่างลึกซึ้งในระดับภาษาศาสตร์ ทำให้ผมต้องปรึกษาอาจารย์สิริวงษ์อยู่บ่อยๆ เมื่อต้องทำความเข้าใจเรื่องภาษา ความสามารถข้อนี้เป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางไม่ว่าจะเป็นเพื่อนๆ ชาวเวียดนามต่างก็ชื่นชมเธอ แม้แต่ในระหว่างที่เรียนเธอก็ได้มาช่วยงานที่สถานทูตไทยหลายครั้ง รวมทั้งการทำงานอ่านข่าวกับสำนักข่าวภาษาเวียดนามที่ฮานอย ที่สำคัญอาจารย์ในมหาวิทยาลัยต่างก็เห็นพ้องถึงความสามารถของเธอ หลายครั้งที่ผมได้พบกับอาจารย์ท่านต่างๆ ในมหาวิทยาลัยซึ่งไม่ได้มีแต่เพียงอาจารย์ในคณะภาษาศาสตร์เท่านั้น แต่อาจารย์ท่านอื่นๆ ต่างก็รู้จักนักศึกษาต่างชาติคนไทยเช่นอาจารย์สิริวงษ์เป็นอย่างดี ผมมักได้ยินอาจารย์เหล่านั้นแสดงความชื่นชมเธออยู่บ่อยๆ อาจารย์สิริวงษ์จึงเป็นนักเรียนต่างชาติที่มีชื่อเสียงมากคนหนึ่ง อีกทั้งด้วยการเป็นนักเรียนต่างชาติชาวไทยทำให้คนอื่นๆ ต่างก็ชื่นชมคนไทยไปในตัว

ดังนั้นเราจึงได้เห็นสื่อทั้งวิทยุและหนังสือพิมพ์ของเวียดนามมา
สัมภาษณ์อาจารย์สิริวงษ์ให้เป็นที่ปลาบปลื้มอยู่เนืองๆ

ความภูมิใจอย่างหนึ่งที่เป็นตัวอย่างที่ดีของผู้ที่เป็น
นักศึกษาปริญญาเอกที่นอกจากจะสร้างความภาคภูมิใจส่วนตัว
ให้กับอาจารย์สิริวงษ์และครอบครัวแล้ว แต่ยังเป็นความภูมิใจที่
ใครๆ ต่างพูดถึงความเก่งกาจของนักศึกษาชาวไทยคนนี้ นั่นคือ
อาจารย์สิริวงษ์สำเร็จการศึกษาชั้นปริญญาเอกพร้อมกับรางวัล
วิทยานิพนธ์ยอดเยี่ยม ซึ่งถือว่าเป็นรางวัลที่น้อยคนนักที่จะได้รับ
เกียรตินี้แม้จะเป็นชาวเวียดนามก็ตาม

ครั้นกลับมาเมืองไทยอาจารย์สิริวงษ์ได้มาเป็นอาจารย์
ภาษาเวียดนามที่มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี นับว่าเป็นโชคดียิ่งของ
นักศึกษาและมหาวิทยาลัยแห่งนี้ที่ได้มีโอกาสเรียนและทำงานกับ
บุคคลากรผู้ที่มีความรู้ด้านภาษาเวียดนามระดับสุดยอดของ
เมืองไทย อีกทั้งอาจารย์ยังได้เขียนและนำเสนอบทความหลายชิ้น
ทั้งในและต่างประเทศทำให้บรรยากาศวิชาการด้านภาษาเวียดนาม
ในประเทศไทยมีความคึกคักมากขึ้น จนเมื่อปี ค.ศ. 2010
สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยแห่งชาติฮานอยได้ตีพิมพ์หนังสือผลงาน
ของอาจารย์สิริวงษ์ ซึ่งนับได้ว่าเป็นหนังสือตำราที่เขียนเป็นภาษา
เวียดนามเล่มแรกของเมืองไทยมีชื่อว่า “Các phương tiện thể
hiện hạnh động bác bỏ trong tiếng Thái và tiếng Việt”

(กลวิธีการแสดงวัฒนธรรมการปฏิเสชแย้งในภาษาไทยและภาษาเวียดนาม) ในส่วนงานชิ้นสำคัญในเมืองไทยนอกจากบทความของอาจารย์ที่เขียนเผยแพร่จำนวนมากมาแล้ว ยังมีหนังสือเล่มสำคัญที่นับได้ว่าเป็นหมายเหตุสำคัญของวงการเวียดนามศึกษาของประเทศไทยคือ วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี (ฉบับพิเศษ) พิพิธศนาภาษาและวัฒนธรรมเวียดนาม เมื่อปี พ.ศ. 2556 ซึ่งอาจารย์ทำหน้าที่เป็นบรรณาธิการ ทั้งติดต่อประสานงาน รวบรวมนักวิชาการทางด้านเวียดนามศึกษาได้มากที่สุดครั้งหนึ่งของประเทศไทย ประกอบด้วยบทความอันทรงคุณค่ามากมายจนทำให้วารสารที่จัดทำขึ้นเป็นฉบับพิเศษฉบับนี้กลายเป็นหนังสือที่มีความหนาถึง 416 หน้า

นอกเหนือจากงานทางวิชาการ เรายังได้ร่วมงานกันคือ การเป็นล่ามให้กับรัฐบาลในการเจรจากระดับความสัมพันธ์แบบทวิภาคีไทย-สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามเมื่อ พ.ศ. 2555 นับแต่นั้นมาอาจารย์สิริวงษ์ก็ยังได้ทำหน้าที่เป็นล่ามให้คณะรัฐมนตรีต่อมาจนถึงท่านนายกรัฐมนตรีประยุทธ์ จันทร์โอชา นับว่าเป็นหน้าที่ที่เป็นเกียรติสูงส่งต่ออาชีพ อีกทั้งยังช่วยส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยและสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามให้ใกล้ชิดแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น

บทบาทของอาจารย์สิริวงษ์ทั้งที่เห็นในฐานะนักวิชาการที่
ขยันขันแข็งทางด้านภาษาเวียดนามและเวียดนามศึกษา การสอน
หนังสือในฐานะอาจารย์มหาวิทยาลัย รวมถึงบทบาทที่เกี่ยวข้อง
กับงานที่ส่งเสริมความสัมพันธ์ไมตรีกับประเทศเวียดนาม และอื่นๆ
อีกมากมายนั้น อาจารย์สิริวงษ์ได้แสดงให้เห็นว่าเธอทำงาน
อย่างตั้งใจและจริงจัง หลายๆ ครั้งที่มีโอกาสร่วมงานกับเธอ หาก
มีเวลาว่างผมยังเห็นอาจารย์พยายามนั่งท่องศัพท์และแลกเปลี่ยน
ความรู้กับผู้ใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับงานต่างๆ เหล่านั้นอยู่ตลอดเวลา
ความใฝ่รู้อยู่เสมอและการถ่อมตนของอาจารย์เป็นแบบอย่างที่ดี
ของนักวิชาการ ทั้งๆ ที่อาจารย์มีความสามารถสูงแต่ก็ไม่เคยถือตัว
แม้แต่หน่อย ทราบมาว่าลูกศิษย์ลูกหาที่ได้มีโอกาสร่ำเรียนกับ
อาจารย์ตลอดจนเพื่อนร่วมงานในวิชาชีพต่างๆ ก็รักและชื่นชม
อาจารย์สิริวงษ์อยู่เสมอ เสียดยเป็นยิ่งนักที่อาจารย์ได้มีเวลา
ถ่ายทอดความรู้พร้อมแบบอย่างอันดีงามให้แก่พวกเราสิ้นกันไป
เมื่อปลายปี พ.ศ. 2558 ได้ทราบข่าวอาการเจ็บป่วยของอาจารย์
แต่อาจารย์ก็มีกำลังใจที่ดีและเข้มแข็งที่จะต่อสู้โดยไม่ต้องการให้
ผู้ใดลำบากหรือเป็นห่วง หากแต่กาลเวลากลับพรากชีวิตอาจารย์
สิริวงษ์ให้จากพวกเราไปอย่างรวดเร็วในอีกไม่กี่เดือนต่อมา นับว่า
เป็นความสูญเสียครั้งสำคัญที่สุดครั้งหนึ่งในแวดวงวิชาการด้าน
ภาษาเวียดนามและเวียดนามศึกษาของประเทศไทย ทราบมาว่า
บรรดาตำรับตำราภาษาเวียดนาม ซึ่งได้ถูกคัดเลือกมาเป็นอย่างดีที่

อาจารย์ได้นำมาจากประเทศเวียดนาม ทางคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานีได้สืบต่อเจตนารมณ์ของอาจารย์เป็นผู้เก็บคอลเล็กชันหนังสือเวียดนามเหล่านี้ นับว่าเป็นภารกิจที่สำคัญยิ่งที่ไม่เพียงแต่จะทำให้รำลึกถึงคุณงามความดีของอาจารย์สิริวงษ์แล้ว คอลเล็กชันภาษาเวียดนามที่มหาวิทยาลัยอุบลราชธานีน่าจะถือได้ว่าเป็นแหล่งหนังสือภาษาเวียดนามที่ดีที่สุดในประเทศไทยในขณะนี้ ซึ่งก็เกิดจากความพยายามตั้งใจอย่างอุตสาหะของอาจารย์สิริวงษ์ที่ปรารถนาวางรากฐานภาษาเวียดนามในประเทศไทยให้มีคุณภาพยิ่งขึ้นไปนั่นเอง

โชคชะตาอาจจะปรารถนาให้อาจารย์สิริวงษ์ได้พักผ่อนหลังจากทำงานหนักตรากตรำอย่างต่อเนื่องมาเป็นเวลานาน ความดีงามของแบบอย่างนักวิชาการที่ดีและแบบอย่างของผู้ที่มีจิตใจอันงดงามของอาจารย์สิริวงษ์ จะทำให้อาจารย์จะยังคงอยู่ในความทรงจำอันงดงามของพวกเราต่อไป และพวกเราจะระลึกถึงอาจารย์ในฐานะที่เป็นแบบอย่างที่ดีเสมอ อาจารย์สิริวงษ์ หงษ์สวรรค์ หรือ Dung หรือน้องจางของพวกเรา ผู้เปรียบดังหงษ์ฟ้าอันสง่างามแห่งวงการเวียดนามศึกษาตลอดไป

“Thiên bảo cửu như.”

“ขอสวรรค์ปกปักษ์รักษา ตั้งใจปรารถนา เทอญ.”

‘ส่วนหนังสือของไกวซ่ง’ มุ่งสืบสาน

ปณิธานสิริวงษ์ หงษ์สิริวรรค์

หวังจุดไฟเพื่อให้ทางสร้างคุณอนันต์

คือขยันหมั่นเพียรแก้ปัญหา

คือยอดครูผู้ไม่รู้อัน

คือยอดคนทีเฝ้าดินถวิลหา

คือยอดปราชญ์ด้านเวียดนามงามใสภา

‘คือหงษ์สิริวรรค์’ คือนุ่ฟ้า หล้าอาลัย.

คำ: ผศ.ดร.ชาญชัย คงเพ็ชรธรรม

ภาพ: สุรศักดิ์ บุญอาจ

ข้อแนะนำในการจัดทำต้นฉบับบทความเพื่อตีพิมพ์ ในวารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

1. วัตถุประสงค์ในการจัดพิมพ์

วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี เป็นวารสารที่มุ่งเผยแพร่บทความวิชาการและบทความวิจัยทางด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ โดยเปิดรับบทความจากบุคลากร/นักศึกษาภายในคณะศิลปศาสตร์ ตลอดจนบทความจากบุคลากรอาจารย์ นิสิต นักศึกษา และบุคคลทั่วไปจากภายนอกมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

2. ระยะเวลา

วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี กำหนดตีพิมพ์เผยแพร่ปีละ 2 ฉบับ คือ ฉบับที่ 1 (มกราคม – มิถุนายน) และฉบับที่ 2 (กรกฎาคม – ธันวาคม) ของทุกปี อีกทั้งยังมีการออกวารสารฉบับพิเศษขึ้นมาตามวาระโอกาสต่างๆ ตามความเหมาะสม

3. หลักเกณฑ์การส่งและพิจารณาบทความ

- 1) เป็นบทความที่ไม่เคยตีพิมพ์เผยแพร่ในที่ใดมาก่อน และเป็นบทความที่ไม่ได้ส่งให้วารสารวิชาการฉบับอื่นๆ พิจารณา
- 2) ต้นฉบับจะเขียนเป็นภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษก็ได้
- 3) ต้นฉบับควรมีความยาวไม่เกิน 25 หน้ากระดาษ A4 โดยตั้งกั้นหน้า 1.5 นิ้ว กั้นหลัง 1 นิ้ว ขอบบน 1.5 นิ้ว และขอบล่าง 1 นิ้ว พิมพ์ด้วยระบบ Microsoft Word

4) ใช้ตัวอักษรแบบ TH sarabunPSK ทั้งบทความภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยชื่อบทความใช้ตัวอักษรขนาด 18 ส่วนชื่อผู้เขียนบทความ บทคัดย่อ และเนื้อความใช้ตัวอักษรปรกติขนาด 16

5) บทความต้องประกอบไปด้วย

5.1 ชื่อเรื่องภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

5.2 ชื่อผู้เขียนบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

5.3 บทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ความยาวไม่เกิน 15 บรรทัด

5.4 คำสำคัญ (keywords) ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ จำนวนไม่เกิน 6 คำ

6) บทความที่เขียนเป็นภาษาอังกฤษตลอดจนบทคัดย่อที่ใช้ภาษาอังกฤษ จะต้องผ่านการตรวจสอบความถูกต้องจากผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาก่อนส่งบทความมายังกองบรรณาธิการ

7) การอ้างอิงและการเขียนรายการบรรณานุกรม กำหนดไว้ดังนี้

การอ้างอิงในเนื้อหาระบบนาม-ปี

(ชื่อ//นามสกุลผู้แต่ง,/ปีที่พิมพ์/:/เลขหน้า)

อุไรศรี วรศะริน (2542) ได้กล่าวถึงลักษณะของคำศัพท์ที่พบในจารึกนครวัดว่า...

... ภาษาเวียดนามถือเป็นภาษาอาเซียนที่มีความสำคัญมากภาษาหนึ่งเลยทีเดียว (สิริวงษ์ หงส์สวรรค์, 2556: 12)

การเขียนรายการบรรณานุกรม

- หนังสือ

ชื่อผู้แต่ง./ปีที่พิมพ์./ชื่อเรื่อง./พิมพ์ครั้งที่ (ถ้ามี)./เมืองที่พิมพ์./:โรงพิมพ์หรือสำนักพิมพ์.

ชาญชัย คงเพ็ชรธรรม. 2559. **คุยคนไข้...ไขคำเขมร**.
อุบลราชธานี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.

- บทความในหนังสือ

ชื่อ//นามสกุลผู้เขียนบทความ//ปีที่พิมพ์.//”ชื่อบทความ.”/ใน
ชื่อ//นามสกุลบรรณาธิการหรือผู้รวบรวม,/บรรณาธิการ
หรือผู้รวบรวม./ชื่อเรื่อง,/เลขหน้า./เมืองที่พิมพ์./:
โรงพิมพ์หรือสำนักพิมพ์.

ภาสพงศ์ ผิวพอใช้. 2549. “การตอบรับคำขอโทษของผู้พูดที่มี
สถานภาพทางสังคมต่างกันในภาษาไทย.” ใน กฤษดาภรณ์
หงส์ถาวรภักดิ์ และจันทิมา เอี่ยมมานนท์, บรรณาธิการ.
พลวัตของภาษาไทยปัจจุบัน, 66-85. กรุงเทพฯ:
สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- บทความในวารสาร

ชื่อ//สกุลผู้เขียนบทความ//ปีที่พิมพ์.//”ชื่อบทความ.”//ชื่อ
สิ่งพิมพ์./ปีที่,ฉบับที่/(วัน/เดือน/ปี)/:/เลขหน้า.

มนธิรา ราโท. 2555. “การรับรู้และความเข้าใจของเวียดนามต่อ
ไทย: การศึกษาจากหนังสือพิมพ์ออนไลน์ของเวียดนาม.”
เอเชียปริทัศน์. 33, 1 (มกราคม-มิถุนายน): 82-104.

- *การสัมภาษณ์หรือการบรรยาย*

ชื่อ//นามสกุลผู้ให้สัมภาษณ์หรือบรรยาย//ตำแหน่ง (ถ้ามี)//
สัมภาษณ์,/วันที่/เดือน/ปี.

ทวีศักดิ์ ปิ่นทอง. นายกสมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทย.
ไทย. สัมภาษณ์, 3 พฤศจิกายน 2558.

- *สื่ออิเล็กทรอนิกส์*

ชื่อ//นามสกุลผู้แต่ง//ปีที่พิมพ์//ชื่อเรื่อง//[ประเภทของสื่อที่
เข้าถึง]//สืบค้นเมื่อ//วัน/เดือน,/ปีที่สืบค้นข้อมูล//จาก/
แหล่งข้อมูลหรือURL,/ปีที่พิมพ์.

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. 2555. **พัฒนาทักษะการฟัง.**
[ออนไลน์]. สืบค้นเมื่อ 14 กุมภาพันธ์ 2560
จาก <http://www.kriengsak.com>.

8) ในการส่งบทความ ให้แนบแบบเสนอขอส่งบทความ
เพื่อลงตีพิมพ์ในวารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานีด้วย

9) บทความที่ส่งมาเพื่อตีพิมพ์จะได้รับการกลั่นกรองจาก
ผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาที่เกี่ยวข้อง (peer review) จำนวน 2 ท่าน

10) บทความที่ไม่ผ่านการพิจารณาให้ตีพิมพ์ ทางกองบรรณาธิการจะแจ้งให้ผู้เขียนทราบ แต่จะไม่ส่งต้นฉบับคืนให้แก่ผู้เขียน

11) กรณีที่มีรูปภาพประกอบหรือแผนภาพ ให้ส่งไฟล์แนบต่างหากจากภาพในบทความ ซึ่งสามารถส่งมาในสกุล jpg ขนาดไฟล์ควรอยู่ในระหว่าง 500 kb–1500 kb

12) ทัศนะและข้อคิดเห็นในวารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี เป็นของผู้เขียนบทความ มิใช่ทัศนะและข้อเขียนของกองบรรณาธิการ หรือคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานีแต่อย่างใด ผู้ที่จะนำบทความไปผลิตหรือเผยแพร่ซ้ำ กรุณาแจ้งต่อกองบรรณาธิการวารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานีด้วย

13) ติดต่อและส่งบทความได้ 2 ช่องทาง คือ

1. กองบรรณาธิการ วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ตำบลเมืองศรีโค อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี 34190

โทรศัพท์ 045-353-705 โทรสาร 045-288-870

E-mail: tikkk@hotmail.com

E-mail: ganesanee96@gmail.com

2. Thai Journals Online (ThaiJO) ระบบฐานข้อมูลวารสารอิเล็กทรอนิกส์กลางของประเทศไทย

Website: <https://www.tci-thaijo.org/index.php>

แบบเสนอขอส่งบทความเพื่อลงตีพิมพ์

ในวารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

ข้าพเจ้า (นาย/นาง/นางสาว)

.....

ตำแหน่งทางวิชาการ

.....

คุณวุฒิทางการศึกษา

.....

สถานที่ทำงาน

.....

.....

สถานที่ที่สามารถติดต่อได้สะดวก

บ้านเลขที่ หมู่ที่ ตรอก/ซอย

ถนน แขวง/ตำบล.....

เขต/อำเภอ..... จังหวัด

รหัสไปรษณีย์ โทรศัพท์บ้าน.....

โทรศัพท์เคลื่อนที่ โทรสาร

อีเมล.....

มีความประสงค์ที่จะส่ง บทความวิจัย บทความวิชาการ

บทความหนังสือ